DE

časopis slovenskih delavcev

št. 49

Glavni urednik Marjan Horvat

Odgovorni urednik Ciril Brajer

Telefon: 313-942

Naročnina in prodaja: 321-255

Telefaks: 311-956

Naslov: ČZP Enotnost, Dalmatinova 4, Ljubljana

Ljubljana, 19. oktobra 1995 • letnik 54

SAMODRESURA

Kot bi v Sloveniji ne bilo že dovolj krotiteljev, ki skušajo dresirati sindikate, se zna zgoditi, da si bodo še sami nataknili verigo za vrat.
O nepotrebnem obotavljanju pri višini članarine, ki za povrh še nasprotuje edini doslej veljavno izraženi volji članstva, pišemo na 2. strani DE.

SAMOZADOSTNOST VLADE JE NJENA SLABOST

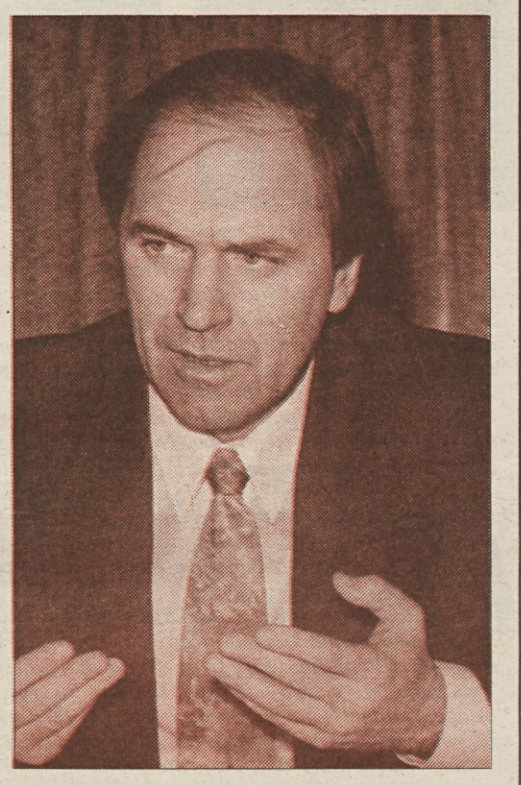

"Samozadostnost vlade pri sprejemanju proračuna in kupčkanje v ozkih strankarskih okvirih lahko zelo hitro preraste v njeno slabost. Vlada naj ne pričakuje, da bomo njene cilje partnerji sprejeli za svoje in jim podredili svoje obnašanje. Vlada ni izkoristila možnosti, da bi prek ekonomsko-socialnega sveta spoznala interese svojih partnerjev. Od sindikatov pa vseeno zahteva, naj takoj opredelijo svoj odnos do plačne politike v prihodnjem letu. Do prihodnjega tedna zahtevajo soglasje k spremembam letošnjega dogovora, ki zadevajo najvišje plače. Svobodni sindikati odklanjajo to vladino zahtevo, ker jo povezuje s podaljšanjem veljavnosti letošnjega sporazuma v prihodnje leto.

Če vlada ne bo pokazala večje pripravljenosti za dialog, bodo razmislili o odpovedi socialnega sporazuma za letošnje leto."

Vse to je mag. Dušan Semolič povedal na tiskovni konferenci, o kateri poročamo na četrti strani DE.

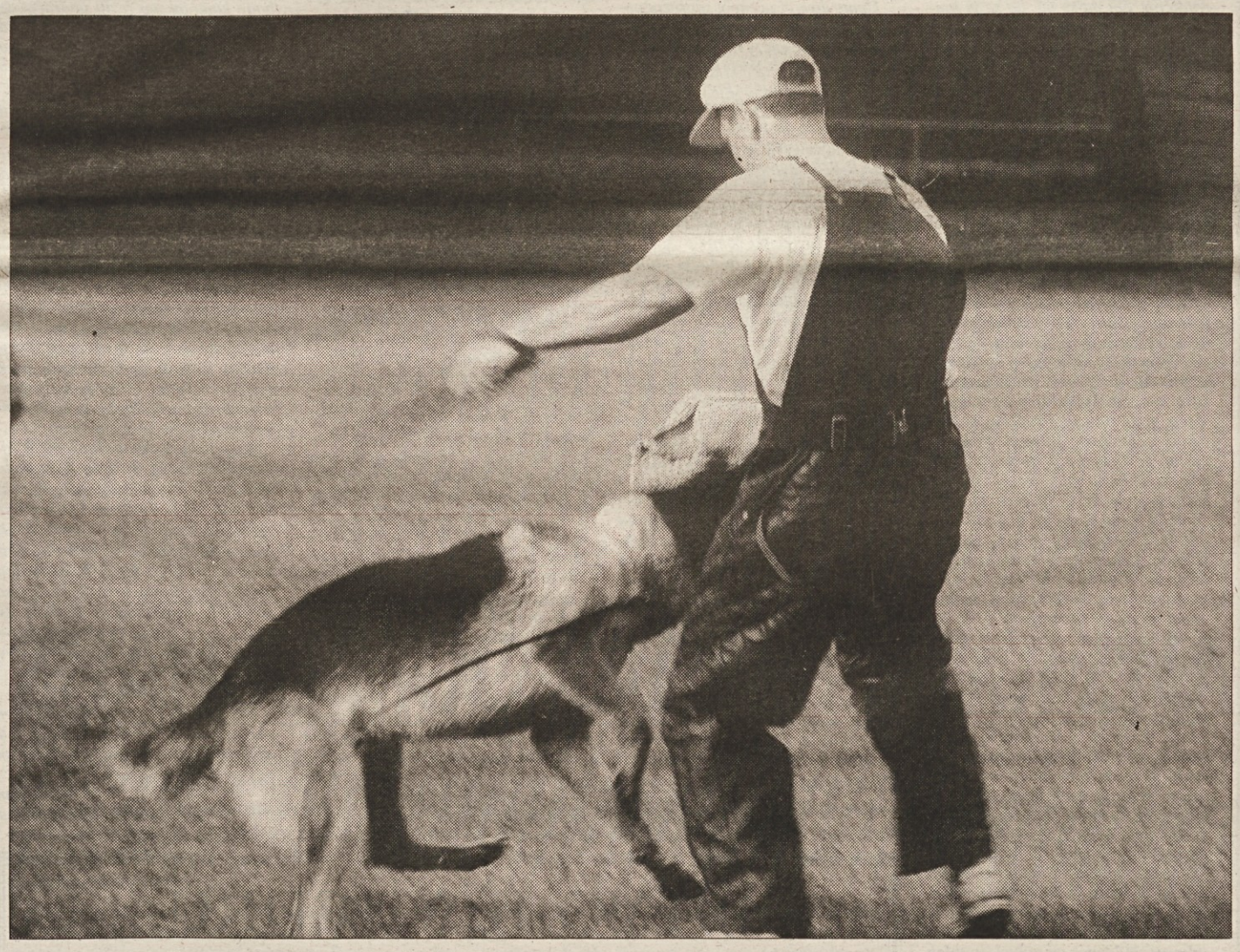

ZAŠČITA MALIH DELNIČARJEV

stran 20

HUDIČ JE IMEL MLADE

O posledicah jalovega boja med strankami v Novem mestu pišemo na 23. strani

DE, sreda 14^00

Tudi današnja seja ekonomsko-socialnega sveta ni potrdila predloga sprememb dogovora o plačni politiki v letošnjem letu. Medtem ko so delodajalci in sindikati zagovarjali možnost 10-odstotnega povečanja dovoljene plačne mase na podlagi povečanih poslovnih rezultatov, je bila vlada pripravljena podpisati le petodstotno. Iz kabineta predsednika vlade so na sejo prinesli kompromisni predlog, ki ni dobil potrebne podpore, saj bi v podjetjih povzročil dodatno administriranje. Pogajalska skupina ekonomsko-socialnega sveta bo zato v ponedeljek skušala najti kompromisno rešitev; zanjo bodo v kabinetu predsednika vlade pripravili tudi potreben obrazec.

Ekonomsko-socialni svet bo na prihodnji seji obravnaval tolmačenje svoje pogajalske skupine, ki je povzročilo ogorčene proteste sindikatov. Po njem bi delavci, ki ne dosegajo norme ali predvidenih delovnih rezultatov, lahko prejemali nižjo plačo od zakonsko določenih 45 tisočakov.

Informacija o izvajanju dogovora o letošnji plačni politiki (na podlagi podatkov agencije za plačilni promet jo je pripravilo ministrstvo za delo) je pokazala povečan razkorak med dovoljeno in dejansko maso izplačanih plač. Po podatkih za avgust bi podjetja lahko za plače razdelila dodatnih 20 odstotkov. Zakon dovoljuje delavcem torej precej več, kot jim lahko podjetja izplačajo.

Socialni partnerji bodo na prihodnji seji razpravljali o proračunskem memorandumu, ki po besedah Janeza Podobnika, direktorja vladnega inštituta za makroekonomske analize, pomeni nadaljevanje letošnje uspešne gospodarske politike. Če se bodo socialni partnerji z njim strinjali, bodo lahko veliko prispevali k uspehu v njem zastavljene politike.

F. K.

POMOČ ZA PREŽIVETJE

stran 22

KOVINARJI BODO PROTESTNO ZBOROVALI 16. NOVEMBRA V TRBOVLJAH

O tem na 4. strani

VLADA DOLGUJE ZAMUDNE OBRESTI TUDI KULTURNIM DELAVCEM IN VZGOJITELJICAM

stran 5

Samodresura

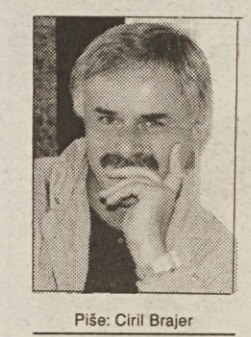

Piše: Ciril Brajer

Sindikalizem je vsak dan težji. Delavci so solidarni le še glede gmotnih pravic.

Igor Vizjak, predsednik dolenjskih svobodnih sindikatov DE št. 36

Iz pisma Martina Ivaniča, objavljenega na tej strani, je moč zaznati čudenje, če ne kar razočaranje, ker na njegova razmišljanja o imenu tega časnika in nekaterih resnejših vprašanjih sodobnega sindikalizma tako dolgo ni bilo odmeva. Pa še potem je odgovoril soustvarjalec časnika, bralci, predvsem sindikalisti kajpak, pa se za celo vrsto ponujenih izzivov enostavno niso zmenili.

Martinu v uteho: Upam si soditi, da krivda ne tiči v medlosti njegovih iztočnic. Treba jo bo iskati kar v komunikacijskih običajih sindikalistov, ki so nedvomno temeljna ciljna skupina Delavske enotnosti.

Da je javna razprava, kaj šele polemika njihova šibka točka, ne dokazuje le mnenjska stran tega časnika, čeprav bi prav na njej najprej pričakoval njihove odzive. Vzrokov in povodov je vselej dovolj in končno bi reagiranje v sindikalnem glasilu skoraj lahko uvrstili med delovne dolžnosti sindikalista.

Naša dolgoletna praksa žal dokazuje jalovost takšnih pričakovanj. Seveda človek najprej samokritično oceni svoje delo. Pišemo o takšnih stvareh in na tak način, da je pričakovanje odmevnosti sploh upravičeno? Toda mojo tezo o šibki točki sindikalistov dokazuje tudi razčlemba drugih medijev. Naj o ZSSS pišejo kolikorkoli, karkoli in kakorkoli že, odmeva zlepa ne dočakaš.

Sicer pa (ne)odzivanje na javne zapise ni edini dokaz za to, da imajo v prav zdaj tako aktualno vprašanje višine in delitve sindikalne članarine.

Odločitev je tik pred durmi in ni dvoma, da je za organizacijo usodnega pomena.

Očitno se kuha že kar nekaj mesecev in najmanj kar bi pričakoval, je poskus članstvo kar se da temeljito poučiti, kaj vse je od nje odvisno. In ga potem seveda tudi povprašati, kaj si o tem misli. Vsaj to!

V prejšnji številki smo, čeprav skromno in pozno, vendarle primaknili svoj prispevek k obveščenosti članstva. Več kot vroča tema, vredna vse pozornosti. Toda javnega odmeva, ki bi pripomogel, da bo odločitev res prava in v interesu članstva, spet ni. Odmevi so druge vrtste, neformalni, če uporabim najbolj nevtralen, blag izraz. Lahko bi jim rekel celo očitki, češ da se DE spet nekaj vtika, navija, kuha in podobno.

Seveda se opredeljuje! In ne na pamet. Opredeljuje se, kot že tolikokrat, za močen, enoten, vsestransko učinkovit sindikat, ki bo znal, hotel in zmogel nagnati strah v kosti samopašnih oblastnikov, delodajalcev in menedžerjev.

Tak pa je lahko le sindikat, ki bo strokovno in finančno močen. »Za malo denarja malo muzike če le kje velja pri sindikalnem boju. Kakšen pogajalski položaj pa je sploh moč pričakovati od organizacije, pa naj bo še tako številčna, ki ne more zarožljati z drugim kot z drobižem,« in še s tem rezmetanim po kaj vem koliko mošnjicah?!

Ker se o teh stvareh ni razpravljalo javno in temeljito, je še zdaj, tik pred zdajci, moč slišati celo vrsto različnih mnenj, in kar najbolj zbode, ta in ona se skrivajo za nekakšno voljo članstva.

Prvovrstna demagogija! Če članstvu do podrobnosti ne pojasniš, za kaj gre, in mu niti ne daš možnosti, da se izreče, se res nimaš pravice sklicevati nanj. Kako je že bilo s slovensko politiko in referedumom o lokalni samoupravi?! Pa so baraboni ljudi vsaj povprašali, kaj mislijo, in se šele potem nesramno požvižgali na njihovo mnenje.

No, kaj pa članstvo ZSSS pravzaprav res misli o sindikalni članarini? Ena redkih, če ne edina tehtna osnova za oceno tega mnenja je mnenjska raziskava, ki jo je med članstvom izpeljala dolenjska območna organizacija. Tehtna je že zato, ker daje vprašanim dovolj možnosti, da se najprej izrečejo o vsebini, o tem torej, kakšen sindikat si želijo, kakšnega pričakujejo in hočejo, ker bo le tak lahko branil njihove interese. Šele potem sledi vprašanje, ali so to pripravljeni tudi plačati.

In odgovor je bil nedvoumen. Povzemimo ga iz ocene ankete, ki so jo dolenjski svobodni sindikati obravnavali že lanskega marca!!!

Iz 17 anket v organizacijah z več kot 8.000 člani sledi:

Delavci hočejo v prvi vrsti strokoven sindikat, profesionalizacijo in njegovo večjo moč v podjetju. Od sindikata hočejo sklade in druge oblike pomoči.

Strinjajo se, da so željene spremembe odvisne od kadrov in članarine, da so povezane s strokovnostjo in racionalnostjo...

«VEČ JIH OCENJUJE, DA JE SEDANJA ČLANARINA GLEDE NA POTREBE PREMAJHNA, KOT PA JE TISTIH, KI MENIJO, DA JE RAVNO PRAVA ALI PREVISOKA.«

Vsako omahovanje je torej beg od že izražene volje članstva, nekakšna klavrna samodresura, ki ji tehtnega vzroka z normalno logiko ni moč najti, pač pa je mogoče z vso gotovostjo napovedati njene tragične posledice!

DE časopis slovenskih delavcev

Stvar je jasna. To je moj časopis. Zato ga naročam na naslov:

Priimek in ime:.....

Naziv podjetja ali ustanove:.....

Naslov:.....

Podpis naročnika:

ODMEVI

Ime ne vsebuje nujno pomena, lahko ga pa

(DE, 12. 10. 1995)

Naslovni članek odgovornega urednika DE g. Cirila Brajerja je prvi pisni, sicer pa žal šele drugi odmev na moj mesec dni star sestavek ***Nomen est omen****. Prvi je bil le ustno izrečeno mnenje, da je vztrajanje pri imenu Delavska enotnost v času tako neverjetnega kameleonskega obračanja po političnem vetru lahko tudi svojevrstna vrednota. Ni kaj, s tem se na moč strinjam. Toda ako bi kdo želel v ozadju mojega razmišljanja videti kameleonstvo, potem je vsaka razprava nesmiselna.*

Domnevam, da je bralec opazil moje spraševanje, če je razmišljanje o morebitni spremembi imena časnika lahko plodno. Dovolj jasno sem zapisal, da naj vse skupaj služi predvsem omikani razpravi, če se bo komu zdelo, da je umestna. Vsak odziv v tem duhu me torej lahko samo veseli. Žal mi je, da jih ni več, zlasti pa bi človek rad slišal mnenja bralcev. Kar pa seveda ne pomeni, da naj se notranji sotrudniki ne bi oglašali. Prav nasprotno! Zato sem vesel tudi Brajerjevega odziva, katerega odlikujeta vsaj dve stvari: omikanost in zvestoba "firmi".

Vendar njegove argumentacije ne morem sprejeti brez zadržkov. Spretno in blagohotno jo je začel z umno Ringbauerjevo mislijo, ki pa človeku v konkretnem položaju bolj malo pomaga. Brajer ima zagotovo prav, ko govori o teži takšne odločitve, kot je morebitno preimenovanje časopisa s tradicijo. Zdi pa se mi, da se je preveč "zakopal" v moje razglabljanje o izginjanju klasičenga delavstva ter tradicionalne družbene delitve dela in z njo tradicionalne delitve na razreda delodajalcev in delojemalcev. Teh procesov v nekoliko modernejšem svetu mi (z izjemo nekaj strokovnjakov) niti ne spremljamo niti ne poznamo. A to ni naše edino zamudništvo.

Morda se dandanes marsikomu zdi, da gre razvoj pri nas zadnja leta prej v nasprotno smer in da je moja argumentacija ne le zmotna, temveč obrnjena na glavo. Ker se ne štejem med tiste, ki vedno vse vedo, dopuščam, da je morda res tako. Ne bi pa smeli prezreti nekega dejstva, ki naše predstave o teh tokovih maliči. Slovenija je v bistvu zelo nenačrtno in brškone v glavnem nepričakovano skočila (nazaj) v kapitalizem. V tem preobratu so pregorele vse varovalke. Zato v mnogih pogledih upravičeno govorimo o divjem kapitalizmu, v katerem na videz ni druge rešitve, kot da se proletarci vseh slovenskih dežel združijo v eno samo neomajno bojno falango. V tej luči je moje "odpravljanje" Delavske enotnosti in posledično tudi sindikatov itd. (tako Brajer, a upam, da ne povsem zares!) popolnoma napačna strategija.

Vendar moram spet posvariti pred pozabljivostjo! Kakorkoli že kaže, da za delavstvo in sindikate bije plat zvona, smo tudi mi v Evropi in naš divji kapitalizem se bo moral razmeroma kmalu unesti. To vendar ni Marxova in Engelsova Evropa! Nočem biti naiven, saj je veliko škode že narejene in poleg delavcev bo zaradi nje še koga v tej državi krepko bolela glava. Površno pa bi bilo misliti, da je edina fronta proti sedanji posurovelosti in pogosti brezpravnosti "slovenske pomladi" delavska in sindikalna enotnost s tem časopisom vred. To ni podcenjevanje, marveč dejstvo, ki v določeni meri kaže tudi na delno jalovost sindikatov ter njihove in sploh delavske enotnosti in solidarnosti.

Lahko bi načenjali še celo vrsto vprašanj, ki relativizirajo tako Brajerjeve kot tudi moje trditve in predpostavke. Nečesa pa ne kaže izpustiti samo zavoljo varčevanja s prostorom. Če rečemo, da se nekaj spreminja in izginja, še ne trdimo, da tistega ni več. Vsi naravni in družbeni tokovi so takšni, da se jih časovno v resnici sploh ne da razmejevati oziroma zamejevati. Toda to ni poglavitno. Ko govorimo o delavstvu in sindikalizmu ter o njuni enotnosti, je nekaj vendar že dolgo jasno: Pomembna je razlika med delavsko in sindikalno enotnostjo, še bistveno večja pa je najbrž tista med akcijsko in organizacijsko enotnostjo sindikatov.

Premalo tehtno je govoriti, da sindikalni pluralizem zgolj pokopava delavsko enotnost, saj je znano, kam lahko pripelje uniformna in dogmatska enotnost. Med drugim reproducira tudi velike in nepogrešljive liderje, o teh pa nekaj že vemo! Sindikalni pluralizem ni eno in isto kot strankarsko spletkarjenje med sindikati. Po mojem je strankarski pluralizem pridobitev, vendar s pogojem, da ne pomeni liderskih vrtičkov in fevdkov in da prepoznava strateške interese delavcev in nameščencev ter jih uveljavlja s tim. taktičnim oziroma akcijskim zavezništvom.

Temu bržkone služi tudi delavsko (sindikalno) časopisje pod kakršnimkoli že naslovom.

Martin Ivanič

Obvestilo

Sindikalne zaupnike in člane svetov delavcev obveščamo, da se lahko še prijavijo za izobraževalni seminar na temo »Sindikat in delavsko delničarstvo v gospodarskih družbah«, ki bo 6. in 7. novembra 1995 v Sindikalnem izobraževalnem centru Radovljica. Razpis je bil objavljen v DE, 5.10.1995.

Dodatne informacije lahko dobite pri Vandi Rešeta na telefonski številki 061/316-489.

Milan Utroša, član predsedstva Sveta ZSSS

PREJELI SMO

»Naj živi revolucija« II

Slovenski narod potrebuje resnico za svoje očiščenje, je med drugim zapisala g. Vera Ban v Republiki 11.10. 1995. Ker s tem soglašam, sem prebral sporno poročilo g. dr. Jožeta Pučnika, ki je bilo objavljeno v Slovencu 23. 9. 1995.

Ugotavljam, da gre v tem primeru za »napako« - »zlorabo« položaja predsednika parlamentarne komisije, ker je v zapisu posredoval le svoje ocene in sklepe kot poročilo parlamentarne komisije, kar pa očitno ni res.

Ugotovitve in ocene v spornem poročilu so enostranske in podane na podlagi pričevanj ene vrste vpletenih oseb in skupin prizadetih. Sklepi pa so ideološko nestrpni in vsiljujejo prevrednotenje polpretekle zgodovine Slovenije s poizkusi dokazovanja, da je bila v Sloveniji v pogojih nacifašistične okupacije 1941-1945 le državljanska vojna, ne pa narodnoosvobodilni boj za združeno Slovenijo. Sodelavci vseh treh okupatorjev pa so predstavljeni kot »vojaki nasprotne strani v državljanski vojni«.

Čas (predvolilni) in način objave neverificiranih ugotovitev, ocen in sklepov parlamentarne komisije predstavlja njenega predsednika ne kot korektnega preiskovalca in poročevalca, ampak kot človeka, ki je položaj poslanca in pooblaščenca Državnega zbora uporabil za dnevnopolitično promocijo sebe in stranke, ki jo v Državnem zboru predstavlja, in kot osebo, ki ji ni za uveljavitev sožitja in usmeritve Slovenije in Slovencev v nova obzorja.

V Evropi so se v zadnjih desetletjih stkali povsem novi odnosi med nekdaj sprtimi stranmi. Uveljavila se je vrsta novih vrednot, ki izključujejo revanšizem in obujanje starih delitev ter sovražnosti. Zato enostransko in ideološko prikazovanje naše polpretekle zgodovine, predvsem pa zanikanje in razvrednotenje narodnoosvobodilnega in protinacifašističnega boja, kot ga predstavlja zapis g. dr. Jožeta Pučnika, škoduje ugledu samostojne Slovenije v svetu, in to prav v letu 50-letnice konca druge svetovne vojne in zmage nad nacifašizmom.

Peter Lipovšek, Ljubljana

Izjava za tisk

Gospe in gospodje poslanci: Vas ni sram?!

Predlog zakona o poslancih, s katerim si slednji želijo zagotoviti kup novih privilegijev, je brez kakršnihkoli moralnih zadržkov podprla večina poslancev državnega zbora. Njihovo dejanje je izraz ali nepoznavanja ali ignoriranja trenutnega gospodarskega stanja v slovenski družbi. Treba jih je ustaviti. Zakaj ne s skupno akcijo sindikatov?

Poslanec P. Rašič in njegovi sotrpini

Poslanec, imenujmo ga v stilu angleške humoristične nadaljevanke Državnik novega kova, P. Rašič je v državnem zboru izjavil, da podpira sprejem novih poslanskih privilegijev v zvezi s predčasnim upokojevanjem poslancev in visokimi odpravninami, ker imajo poslanci pravico biti enakopravni z delavci. Delavci so lahko tehnološki presežek in lahko se sindikalno organizirajo in se tako zaščitijo.

Njegov kolega je tarnal, da se s poslanci po končanem mandatu ne more početi kakor svinja z mehom.

Tretji se je pridušil, da so se nemški parlamentarci zgražali nad neugledno restavracijo, v kateri se poslanci hranijo.

In četrti je zaključil, da so vsega krivi le novinarji, ki so glavni krivci, da delo poslancev ni cenjeno.

Zakaj naj vas cenimo?

Če so izjave, povzete iz slovenskega časopisja, resnične, gospe in gospodje poslanci, vaše delo tudi nikoli ne bo cenjeno. Redkim izjemam, ki spornih privilegijev ne podpirajo, se že v naprej opravičujemo. Takšnega sprenevedanja, ki zaradi zaužite prevelike doze moralne pokvarjenosti naravnost sili k bruhanju, delavski želodci ne bodo prenesli. Gospod poslanec P. Rašič, s kakšno pravico zahtevate nove poslanske privilegije v imenu enakopravnosti, ko dnevno v državi, kjer ste najvišje zakonodajno telo, stotine delavcev ostaja brez zaposlitve. Z delavci se že dolgo počenja kot svinja z mehom. Med njimi so tudi tisti, ki so vključeni v sindikate in imajo vso zaščito, vendar ekonomija zahteva svoje. Sindikati se ne smejo vmešavati v poslovne odločitve, ki so velikokrat tudi slabe in ne morejo vplivati na preobremenitve gospodarstva zato, da se nasiti nenasitna država, katere zelo drag del ste tudi vi. Ob tej priložnosti vas vsemu navkljub vabimo, da pristopite v naš sindikat, saj bi nam 90 poslancev plačalo članarino v višini, ki nam jo plača celotno naše članstvo v Planiki.

Direktor, poslanec, pripravnik

Bivši direktor, zdaj poslanec, se boji, da bo po prenehanju mandata spet pripravnik. Kolikor je sposoben gospodarstvenik, ga bodo v podjetjih sprejeli z odprtimi rokami. Kolikor pa je na direktorsko mesto zlezel le po strankarski liniji in so se v času njegovega poslanskega mandata časi spremenili, je prav, da se tudi strokovno dokaže. Kdo, gospe in gospodje poslanci, mislite, da je ali da bo vprašal 400 delavcev Iskre Terminalov, nekaj sto delavcev Planike, Save in ostalih 120.000 nezaposlenih v Sloveniji, kako naprej? Kako potem, ko se jim je iztekel »delavski« mandat v podjetju? Bodo spet pripravniki? Bodo hranili družine z dvanajsturnim delavnikom za minimalno plačo pri privatnikih, ki jim nesposobna država (tudi vi, gospe in gospodje) ne zna zaračunati niti rezervne gume pri Mercedesu?

Delavci imajo res pravico do začasnega prejemanja nadomestila za čas brezposelnosti in res imajo pravico do zakonske odpravnine. Toda nadomestilo v višini samo 60 % mizerne delavske plače lahko prejmejo za dobo dveh let le tisti, ki imajo najmanj dvajset in več le delovne dobe. Pravica do odpravnine pa še zdaleč ne pomeni, da delavci odpravnino tudi dobijo. Več kot tristo delavcev kranjskih Terminalov na izplačilo odpravnin že nekaj let čaka. Tožba se v časih, ko vlada in parlament načrtno rušita pravosodni sistem, ne splača. Predno bo sklicana prva obravnava, bo podjetje dolžnik že tretjič v stečaju.

Ne bodimo ovce

Pozivamo vse nezaposlene in zaposlene, pripravnike in upokojence, sindikaliste in direktorje: ne bodimo ovce, ki stoično prenašamo, da nas za nos vodijo druge ovce samo zato, ker jim je nekdo po volilni pomoti obesil zvonce za vrat. Ne bodimo ovce, ki jih država z novimi davki, prispevki in privilegiji vsak dan, doma in v službi striže in striže. Ne gre več. Volne je zmanjkalo. Ostrigli ste nas do kože.

Pobuda za akcijo sindikalnih central

V sindikatih vedno znova ugotavljamo, da bi vsaj v temeljnih zahtevah za pravice delavcev morali skleniti vrste. Svet kranjskih sindikatov že dalj časa poziva centrale treh slovenskih sindikatov k sodelovanju in k skupnim akcijam. Žal nismo preveč uspešni. Pri problemih v posameznih podjetjih se vedno izkaže, da je edino SKS s svojimi zunanjimi sindikalnimi poverjeniki usposobljen pripraviti in izpeljati konkretne in praktične predloge v podjetjih. Drugi so preveč usmerjeni k svojim centralam in politično načelnim rešitvam. Zdaj je priložnost vseh sindikalnih central v Sloveniji, da se povežejo in izpeljejo prvo skupno učinkovito sindikalno akcijo zoper nemoralne in neokusne predloge večine »naših« poslancev. Sindikati morajo pokazati, da ne bodo dovolili norčevanja iz delavcev. Poslanci naj najprej zahtevajo od vlade izdelavo predpisov, ki bodo kompleksno rešili področje delovnih razmerij in upokojevanja, zagotovijo naj pogoje za uspešno gospodarjenje podjetij, in šele ko se bo položaj slovenskega delavca izenačil z nemškim, naj primerjajo svoj položaj s položajem nemških parlamentarcev.

Vojko Čujovič, Svet kranjskih sindikatov

TV resnica tudi drugače

Slovenska televizija ima v svojem programu oddaje OZARE in BIBLIJA, s katerimi širi med gledalce le eno resnico, to je resnico RKC.

Če je TV Slovenija res nacionalna in večstrankarska, predvsem pa neodvisna, kot trdi njen generalni direktor Žarko Petan, zakaj ne objavlja v teh rubrikah tudi drugačne poglede na verske nauke?

Zakaj v teh oddajah ne pojasnijo gledalcem, zakaj pravoslavne in protestantske Cerkve, ki so v vseh pogledih naprednejše in samostojnejše, ne priznajo rimskih papežev za božje namestnike na zemlji? Zakaj ne objavijo vsaj zanimive odlomke iz knjig, v katerih so tudi drugačni pogledi na verstva? Predlagam naslednje: Ernest Renan: Jezusovo življenje, J. Lehmann: Poročilo o Jezusu, Marko Kerševan: Religija kot družbeni pojav, Joško Humar: Jezus med resnico in legendo, pa še kaj bi se našlo.

Menim, da je s sedanjim načinom prikazovanja »verskih oddaj« poudarjena le »ena resnica«, o kateri pa vedno več ljudi dvomi.

Ivo Leban, Ozeljan 57/a, Šempas

BISTVO JE V JEDRU....

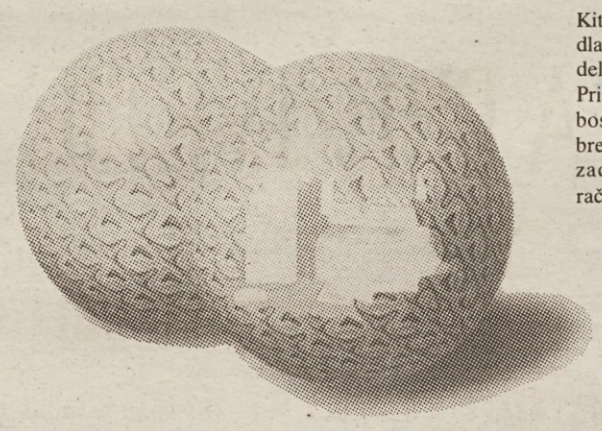

Kitajci so izumili dve kroglici, ki pri masaži dlani sproščata in s tem indirektno povečujeta delovno učinkovitost.
Pri računalnikih **DTK** kroglic zanesljivo ne boste potrebovali, saj računalniki delajo brezhibno tudi pri največjih obremenitvah in zadovoljijo praktično vse uporabnike računalniške opreme.

MA MARKETING

DTK Computer

yes It runs with NetWare

LIKO PRIS
Partner Uspešnih
Verd 100a, 61360 VRHNIKA
tel.: 061.754.175, 061.755.355, 061.753.181; fax: 061.754.134

DE časopis slovenskih delavcev

Delavska enotnost je bila ustanovljena 20. novembra 1942 • DE-glasilo Svobodnih sindikatov Slovenije • Izdaja ČZP Enotnost, 61000 Ljubljana, Dalmatinova 4, poštni predal 279 • Direktor in glavni urednik: Marjan Horvat, tel. 313-942, 132-61-92, faks 311-956 • Odgovorni urednik: Ciril Brajer, tel. 131-61-63, 313-942 • Novinarji: 13-16-163 • Časopis urejajo: Marija Frančeškin (Življenjska razpotja), Ivo Kuljaj (Ravbarkomanda, Najpomembnejša stran), Damjan Križnik (Sindikalni zaupnik), Franček Kavčič (Sindikati), Boris Rugelj (Na tržnem prepihu), Andrej Ulaga (Kažipot), Igor Žitnik (Kultura, šolstvo), Bora Zlobec (lektorica), Brane Bombač (oblikovalec in računalniški prelom), Sašo Bernardi (fotograf) in Jožica Anžel (tajnica), tel. 313-942, 132-61-92 • Naročnina: 321-255 • Marketing: 321-255, 133-52-55 • Posamezna številka stane 220 SIT • Žiro račun: 50101-603-46834 • Tisk: Tiskarna Ljudske pravice, Kopitarjeva 6, Ljubljana • Časopisni svet: Jernej Jeršan, Edo Kavčič, Alojz Omejc, Dušan Semolič, Ciril Urek, Mira Videčnik.

Forto Turk

Anton Rozman

Martina Horžen

Jože Turkl

Ferdija Kojčić

Ismet Karasalilović

Prejšnji petek je imel Sindikat tekstilne in usnjarskopredelovalne indusrije na svoji izredni seji goste iz Sindikata delavcev tekstila, usnja in obutve iz Bosne in Hercegovine. Če je sploh okusno primerjati, so sindikalisti s sicer tako neprimeljivih bojišč in »bojišč« uporabljali neverjetno podobne izraze. Tragični primeri, izgubljene bitke, nevzdržne razmere... Le da sta jih Ferdija Kojčić in Ismet Karasalilović uporabljala za razmere, ko jim nad glavo letijo granate in nanje prežijo ostrostrelci, Slovenci pa so le slikovito opisovali odnos oblasti do svoje panoge.

V petek trinajstega

S KRVAVEGA IN NEKRVAVEGA BOJIŠČA

S »tragičnimi primeri za Slovenijo« je začel predsednik ROS **Alojz Omejc** in nadaljeval, da jih je cela vrsta, da o njih kar naprej opozarjajo predstavnike države, pa se nočejo in nočejo zganiti.

Oblast je recimo gluha za primere, ko razvite zahodne države, ki kot denimo ZDA prisegajo na odprtost tržišč, na vse možne načine ščitijo svojo proizvodnjo. Prav pri uvozu tekstila uporabljajo čvrst sistem kvot:

»V Slovenijo pa zdaj uvaža, kdor hoče, kolikor hoče in za kolikor hoče, tako da se dušimo v poplavi cenene nekakovostne tuje robe.

Vlada se obnaša, kot bi si naravnost želela nakopati na grbo že 40.000 novih brezposelnih. Razmere v panogi so komaj še vzdržne, plače pa med najnižjimi, če ne kar najnižje od vseh panog!«

Forto Turk je predstavil razmere v celjski regiji. Začel je s Konusom, saj ga dobro poznajo tudi vsi prebivalci bivše Jugoslavije:

»Konus je bil vzor! Zaposloval je 1450 delavcev in slovel po kakovosti. Lastništvo je potem prevzel Korže-tov sklad in dela je ostalo komaj za 500 delavcev. Od tega jih je še 150 z negotovo usodo.

Toper ni bil nič manj znan in slaven, pa je tudi pred pokopom. Razbili so ga v štiri tovarne in vse so šle v stečaj. Na pogorišču je zrasla nova družba in pred poldrugim mesecem propadla. Od 1550 delavcev jih je le še 250 z negotovim jutri. Pa sta to le dva od mnogih primerov te klavrne vrste. In celo tam, kjer se vodstva resnično angažirajo, so vse bitke zaradi mačehovskega odnosa vlade že naprej izgubljene. Uvoz niti liberalen ni več, lahko mu rečemo le anarhičen. Domači delavci pa garajo za bedno zajamčeno plačo in na robu preživetja čakajo, ali se bodo morali ubadati le še z izvozom nekakšnih polizdelkov za vsako ceno.

Anton Rozman iz tržiškega Peka ni bil nič bolj vedrogled: Gosta iz Bosne je opozoril, da tudi Peko ni več takšen, kot ga poznata izpred petih let: »Ista zgodba, iz vzorne tovarne samo le še eden izmed dokazov, da se pri nas nič ne izplača, da ni nič več donosno, da delavec ustvarja le še nove in nove izgube. Čevljarstvo je dobesedno na udaru, plače nevredne človeka, delovna mesta ogrožena, perspektive nobene... Vrti se v začaranem krogu posojil, od katerih je življenjsko odvisno, banke pa jih nočejo več dajati, češ da ni posla.

Naša cena je za tuje partnerje previsoka, vzhodna Evropa dela na sodobni opremi za zelo nizke cene, proizvodnja se iz Evrope seli vse tja do Indije. To bo bistveno zmanjšalo število delovnih mest, kopnele bodo že zdaj nizke plače in delavec, ki zdaj životari iz rok v usta, se bo znašel na cesti, odvisen od miloščine. Strokovnjaki iz naše panoge že beže, in če pogledam le Peko, ni pred katastrofo le kolektiv, ampak cel kraj z okolico vred. In še mnogo je tovarn, katerih usoda je tesno povezana z usodo kraja. Delavci zdaj hodijo po robu, a v prepad bodo za seboj potegnili tudi mnogo drugih.«

Bosanskega kolega je opozoril, da se zdaj tepejo s sovražnikom na drugi strani fronte, da pa jih potem čaka nov, tisti, ki že duši slovenske delavce, jim krni plače, jemlje delovna mesta, in to v državi, ki ni skromna, ki hoče in jemlje veliko, preveč!

Martina Horžen iz Lisce je lahko razgrnila vsaj malce vedrejšo podobo: "Lisca je imela več kot 2.000 delavcev in obrate ter seveda predvsem tržišča širom po tedanji Jugoslaviji.

Z razpadom so trgi usihali, pojavljali so se presežki zaposlenih in sindikat se je moral za vsako delovno mesto trdo trdo boriti ob hkratni skrbi, da bi s tem ne ogrožal usode podjetja.

In podjetju in sindikatu je v dobršni meri uspelo, a cena je bila visoka. Jasno, vsako ceno vselej plačajo delavci.«

Tudi **Jože Turkl** iz Mure je vsaj za razmere v panogi uspešnega podjetja govoril o neizprosnem času:

»Tako daleč smo, da je preživetje naših delavcev odvisno od dobre volje vlade, ki se bo morala odločiti, kaj in kako bo z nami. V Muri nas je več kot 1.400, v razvite države izvozimo skoraj 30 odstotkov proizvodnje, in to je žal uspeh ter problem hkrati.

Plače, v okviru panoge kar visoke, so v primerjavi z življenjskimi stroški bedne. Država je kruta z davki, dajatvami, pri tečajni politiki pa izvoznikom nenaklonjena. V tako dragi državi, kot je Slovenija, je cena dela proti tuji konkurenci kajpak previsoka, celo ob vrhunski kakovosti in produktivnosti.«

Stanka Janežič iz mariborske Tovarne tkanin Melje je omenjene tegobe lahko le ponovila in jih podkrepila s tistimi, ki jih prinaša jarem Korže-tovega sklada: »Skoraj so nas že stisnili v stečaj in zdaj se le počasi izvijamo. Vse bitke sindikata, da plače ne bi zaostajale za kolektivno pogodbo, je komaj moč popisati. Sindikat se je torej prisiljen tepsti za tisto, kar bi moralo biti v pravni in socialni državi povsem normalno. Tepsti z lastnikom, ki je sklad, torej država sama?!

Polnoštevilen sindikat brez članarine

Kot je moč zgornjim besedam zlahka najti skupni imenovalec, sta bila enotna tudi gosta iz Bosne: »Težko bi vam govorila o taktiki in strategiji bosanskega sindiakta. Ta je zdaj v položaju, da ima polnoštevilno članstvo, ne pozna sindikalnega pluralizma, toda tudi članarine nima. Če kje naši delavci namreč že imajo delo, zanj ne dobivajo nobenega plačila. Ko bo mir, v katerega tako vroče verjamemo, bomo začeli dobsedno iz nič!

Zato nam je toliko do izkušenj, ki so si jih slovenski sindikati že priborili. Ne dvomimo namreč, da nas čaka skupen sovražnik. Po Bosni že zdaj letajo jastrebi od vsepovsod in le čakajo, kje bo mogoče kaj pograbiti.

Tudi pri pomoči za obnovo, ki bo v Bosno prihajala iz vsega sveta, bodo morali sindikatu budno paziti, da ne bo le lahek plen pogoltnežev. Radi bi bili sindikat, ki bo delavce pred takšnimi mrhovinarji obranil in jim zagotovil normalno eksistenco, osnovne pravice in dostojanstvo, ki gre tudi delu.«

Podobno se je pogovor sukal tudi pri predsedniku ZSSS Dušanu Semoliču. Sindikalna pa tudi povsem človeška pomoč, upanje v mir, normalizacijo razmer in odnosov, oblike medsebojnega sodelovanja sindikatov pri po svoje komaj primerljivih, a po drugi plati tako podobnih težavah. Problemi z oblastjo, delodajalci, menedžmentom, res začeti, a močno šepavi socialnopartnerski odnosi, prepotentni, vase zaverovani oblastniki ter njihov podcenjujoč odnos do sindikatov, ki naj bi jim služili le kot fasada pred Evropo... Sindikati v Bosni se zavedajo, da jih vse to še čaka in da bodo morali biti takrat trdni, enotni in pripravljeni. Če so uspeli ohraniti sindikat v vojnih razmerah, namreč ni nujno in logično, da bo tako tudi v tistih, ki jih prinaša tranzicija.

Ferdija Kojčić takole razmišlja:

»Gospodarstvo se je sesulo, tudi reprodukcijska celota v naši panog je razpadla. Sindikate smo pa ohranili enotne in vanje so včlanjeni vsi zaposleni, čeprav ni ne plač in seveda tudi članarine ne.

Zdaj že doživljamo poskuse obnove in zavedamo se vseh pasti, ki čakajo sindikate. Po plezanju skozi rove, po letih, ko je nad teboj vsak dan letelo 1.500 granat, po masakrih, truplih, ki jih pred tvojimi očmi obirajo sestradane mačke, po vseh nepopisnih mukah in grozodejstvih, v katere človeška pamet komaj verjame, nas seveda ne čaka idiličen mir.

Že lahko vidimo ljudi, ki jim je kapital edini bog in ki v delavcu vidijo le živinče, ki je na svetu zato, da polni njihove nenasitne goltance. Sindikat bo storil vse, da bo svoje člane zavaroval.

Zato pa potrebujemo pomoč slovenskih sindikatov, v katerih vidimo vselej dobre kolege in še več, tudi prijatelje.

Delavci zdaj žive od paketov, ki ne po količini ne po kakovosti niso vredni človeškega dostojanstva. Tovarniška dvorišča smo preorali v krompirišča, v parkih sadili zelje. Namesto kolektivnih pogodb smo sindikati skušali ohraniti in krepiti odnose med ljudmi, solidarnost.

To bo tista osnova za čas, za katerega verjamemo, da končno trka na vrata.

Nismo si dovolili, da bi življenje obstalo, ostali smo ljudje in verjemite, da to ni bilo lahko. Lakota, žeja, smrt na vsakem koraku.

Zdaj prihaja preobrazba lastnine, brezposelnost, stavke, divja lastninjenja, novi izkoriščevalci.

Če smo zdržali doslej, imamo sindikati menda dovolj vzroka verjeti, da bomo zmogli tudi v prihodnje. Smo živi dokazi, da se izhod vedno najde. Ko poslušamo vse stiske, ki so doletele slovenske delavce, je jasno, da bo pri nas še huje, in prav zato računamo na pomoč slovenskih sindikatov in njihove bogate izkušnje. Kot je povedal Alojz Omejc za vaše razmere, bo pri nas veljalo na potenco. V naših delavcih vidijo le rezervat poceni delovni sile, in če kdo, si prav sindikati ne smemo dovoliti nobenih iluzij. Ne tu ne pri nas, in to je le še eden od temeljev za naše sodelovanje."

Ciril Brajer

ZNANJU MOČ ZARADI MOČI ZNANJA

V DE smo že nekajkrat pisali o tektonskih spremembah, ki stresajo naš planet in se jim kajpak tudi sindikati ne morejo izgoniti. Silovit, že kar krut in včasih težko obvladljiv razvoj tehnologij, izumiranje posameznih poklicev in kar celih panog, skokovite spremembe izobrazbene, starostne in spolne strukture zaposlenih, končno že sama kolektivna pogajanja, ki niso več le kazanje zob in merjenje politične sindikalne moči, ampak postajajo vse bolj podobna znanstvenim simpozijem...

Če hočejo sindikati tem skokom kolikor toliko uspešno slediti, morajo pač biti številčni, enotni, finančno močni. to je končno veljalo v vsej njihovi zgodovini. Bolj kot kdaj pa morajo biti oboroženi z znanjem, s celo vrsto splošnih in posebnih znanj, brez katerih jih bo čas enostavno povozil.

Po svoje se s tem vračajo na svoje začetke, ko so v 19. stoletju prvi zametki sindikatov združevali nekakšne bratovščine, ki so se ukvarjale s poklicnim in splošnih izobraževanjem delavcev bolj kot pa z zavzemanjem za njihove gmotne pravice.

Tudi danes uvršča teorija izobraževalno funkcijo sindikatov med njihove temeljne funkcije, torej enakopravno ob bok ekonomski, socialni, politični funkciji. Zanjo se zavzema in jo skrbno neguje večina razvitih sindikalnih gibanj v svetu, posredno ali neposredno z lastnim internim izobraževanjem in usposabljanjem svojih aktivistov in članov.

Tudi ko so uvajali delavsko delničarstvo v ZDA, so ovrgli pomisleke, da se bo s tem zmanjšala vloga sindikatov. Le spremenila se je in zdaj je zlasti poudarjena funkcija sindikatov pri informiranju in izobražvevanju. Sindikalne funkcije prav zaradi novih znanj postajjajo odskočno deksa za napredovanje sindikalnih aktivistov tudi na drugih področjih. Gre skratka za nesporen, večkrat potrjen pomen izobraževanja za uspešno sindikalno delo. V ZSSS se s projektom sistema izboraževanja ukvarja **Vanda Rešeta** in prosili smo jo, naj ga na kratko predstavi:

»Tudi, in zaradi zadnjih sprememb še posebej, v Sloveniji spremljamo premike v razvoju tržnega gospodarstva in družbenih odnosov. Z njimi se spreminjajo in širijo področja sindikalnega delovanja. Organizacij, kakršna je naša, nujno potrebuje tudi domišljen in dobro organiziran sistem sindikalnega izboraževanja. Vsak sindikat v njej naj bi oblikoval svojega, upoštevajoč svoje potrebe, možnosti in s tem prioritete.

Ob vseh posebnostih pa gre za nekaj splošnoveljavnih ugotovitev. Končno že vrsta mednarodnopravnih aktov neposredno določa državam članicam mednarodne skupnosti, naj delavskim združenjem omogočajo izobraževanje in ga celo pospešujejo, saj ni le v interesu sindikatov, ampak končno v širšem družbenem interesu. Brez tega si je komaj moč predstavljati recimo uravnovešena razmerja med socialnimi partnerji. Torej so države, čeprav posredno, celo zadolžene...«

Tudi naša država?

»Formalno gotovo. V Sloveniji pa so trenutno razmere pač takšne, da je kapital favoriziran do skrajnosti, delo pa v prav takšni meri podcenjeno in podcenjevano! Očitno potrebujemo nekaj kriz, zaostrenih razmer, ki bodo oblasti odprle oči in bo v okvirih izobraževalnega sistema našla programe, ljudi in predvsem sredstva tudi za izobraževalne oblike te vrste, katerih pomen poudarjamo svobodni sindikati. Nemci imajo na primer delovno in socialno akademijo in sploh v razvitih delih sveta tako države kot delodajalci potrjujejo, da jim izboraževanje sindikalnih zaupnikov in članov svetov delavcev ni nepotreben stroške ali celo neke vrste nujno zlo. Imajo ga za prispevek k ustvarjanju kakovstnih, stabilnih razmerij s sindikati v podjetjih, zavodih in gospodarskih družbah.«

Ne bi bil rad krokar, toda po zdajšnjem odnosu države in delodajalcev do sindikatov bi si ne obetal kakšne hitre spremembe. Jo mislite mirno čakati?

»Žal res ni moč pričakovati naglega napredka, tudi na tem področju ne. Delodajalska stran končno še niti ni jasno definirana in tudi država kot da ne ve vselej, kod in kam.

Programi izobraževanja sindikalistov se v že omenjenih državah zato lažje hitro in sproti prilagajajo družbenim spremembam in problemom, ki jih prinašajo. Mi si v neki meri lahko pomagamo z njihovimi izkušnjami, predvsem pa si moramo in si bomo morali še lep čas pomagati sami.«

Kam?

»Sindikati moramo poznati vzroke sprememb, o katerih govoriva, moramo jih znati razčleniti in na tej osnovi predvideti posledice. Izobraževanje sindikalistov mora med drugimi cilji doseči tudi zbiranje in razčlenjevanje podatkov o nastajanju novih vrednot, ki jih prinašajo dinamični procesi odnosov med delodajalsko in delavsko sfero. Prav v teh procesih se je treba z veliko občutljivostjo odzivati na izginjanje starih poklicev, nastajanje novih in podobno.

Potem spremembe v organiziranosti dela, tehnološki razvoj, spreminjanje starostne strukture zaposelnih, kar vse menja stvari in pravni položaj delavca in kar sindikati moramo zaznati. Prvič zato, da bi delavce sploh lahko vključili v članstvo, da bi bili po domače rečeno, zanje zanimivi, in drugič, da bi lahko delovali njihovemu položaju v prid.«

Na tem področju je v svobodnih sindikatih kljub nenaklonjenim razmeram že kar nekaj postorjenega. Kakšne so osnove tega področja?

»Svet ZSSS je že leta 1992 potrdil izobraževalni sistem s štirimi programi usposabljanja in izobraževanja članov, zaupnikov in dodatni program izobraževanja izobraževalcev.

V praksi pa je zaživel le del sprejetega, nekaj z lastnimi močmi in nekaj s pomočjo tujih, predvsem nemških kolegov. Vseh že speljanih aktivnosti ne bi naštevala, saj o večini DE sproti poroča. Sodelujemo tudi z nekaterimi usposobljenimi inštitucijami, vključili smo se že v izobraževalni projekt PHARE...«

Če sem prav razumel, pa so potrebe še vedno večje od možnosti?

»Potrebe so velike. Svobodni sindikati smo tudi v resolucijo svojega 2. kongresa zapisali znanje kot enega pogojev oziroma elementov zaupanja članstva v sindikalne aktiviste.

Omenila sa že mednarodnopravne akte in družbeni pomen. Dodajva še našo zakonodajo, ki zavezuje delodajalce k ustvarjanju možnosti za usposabljanje in izobraževanje delavcev, vključno s sindikalnim izobraževanjem. Tudi akti ZSSS, sindikatov dejavnosti in območnih organizacij vsebujejo naloge s področja sindikalnega usposabljanja, to opredeljujejo celo kot eno pomembnih pravic članov!

Kot pri vsem nas tudi tu čaka tisti korak od noramtivnega v prakso, ki je nujen, a včasih tako opotekav. Da bi se temu izognili, bi kazalo sodoben pristop k sindikalnemu izobraževanje ne le skrbno načrtovati, ampak ga tudi institucionalizirati. Naj omenim tudi čisto konkretne spremembe. Radi bi na primer presegli zdaj uveljavljeno prakso, ko višji sindikalni funkcionarji izobražujejo nižje, in dosegli interdisciplinarnost ter družbeno dogovorjeno strokovno raven tega izobraževanja. Potem vključenost vseh socialnih partnerjev, dolgoročni in kratkoročni cilji, zajeti v konkretne vsebine in oblike sindikalnega izobraževanja...«

Prav, nalog in ciljev očitno cela vrsta. Kako in kdaj do njih?

»Vse to, o čemer sva govorila kot o predlaganem sistemu izobraževanja, je tesno povezano s funkcijo in delovanjem naše organizacije, tako zveze kot sindikatov dejavnosti. O posameznih prijemih bi ne kazalo govoriti v takšni obliki, seveda pa bodo morali biti kar se le da smotrni. Sidnikati dejavnosti se bodo na osnovi predlaganega sistema odločali, kaj je zanje zanimivo, kateri del sindikalnega izobraževanja bodo speljali sami in kaj naj bi za njihove potrebe organizirala in izvedla zveza.

Od zelo pomembnega sprotenga ugotavljanja želja in potreb do učinkovite končne uresničitve na ta način opredeljenih vsebin, oblik in metod je pač pot, ki terja marsikaj. Učinkovit informacijski sistem, dorečeno komuniciranje, še odprto vprašanje financiranja pa pravšnja promocija izrednega pomena sindikalnega izobraževanja...«

Upajva, da je ta pogovor malce pripomogel vsaj k promociji, in hvala.

Ciril Brajer

SKRAJŠANI DELOVNIK NAMESTO PRESEŽNIH DELAVCEV

Časopisi so nedavno objavili, da Eta iz Cerknega načrtuje odpustitev 400 presežnih delavcev. Mesec dni kasneje je prišla v javnost bolj razveseljiva vest, namesto odpuščanj bo Eta skrajšala delovni teden na 36 ur. O pomenu tega ukrepa za delavce, ki je prvi te vrste v Sloveniji, smo se pogovarjali s Silvijem Štremfljem, predsednikom Skei podjetja, ki daje kruh 1700 zaposlenim. Iz njegovih besed je jasno, da je sindikat brez zadržkov podprl skrajšanje delovnega tednika, saj omogoča materialno in socialno varnost večjemu številu delavcev.

Štremfelj je za začetek povedal, da je bila Eta vedno v vrhu podjetij svoje dejavnosti. Tam je tudi zdaj, vendar je vodstvo dolžno neprestano bdeti nad poslovnimi dosežki in po potrebi tudi ukrepati. Tako so ravnali tudi tokrat.

Ne glede na želje po ohranjanju doseženega je po Štremfljevem mnenju treba ugrizniti tudi v kislo jabolko. To ne velja le za poslovodstvo, ampak tudi za sindikat in za vse zaposlene. Prav vsi namreč morajo težiti za donosnim poslovanjem in ohranjanjem delovnih mest. Morali bi se zavedati, da ni pametno proizvajati izdelkov, ki jih trg ne bo sprejel.

Izračuni v Eti so pokazali, da bi se po planirani proizvodnji do konca letošnjega leta lahko pojavili presežni delavci. Prve ocene so pokazale kar 400 presežnih delavcev. Iskali so tudi druge možne rešitve in se odločili za skrajšanje delovnega tednika na 36 ur. O novem delovniku so se veliko pogovarjali, zanj so se ogreli zlasti zato, ker ohranja vsa delovna mesta. Sindikat podjetja ja dal soglasje brez posvetovanj z vodstvom Skei, poslovodstvo pa je rešitev strokovno pretehtalo in uskladilo s pristojnimi državnimi organi.

Po sprejetem delovnem koledarju zdaj delajo dva tedna po pet dni, druga dva tedna pa le po štiri. In prav nihče zaradi takšne ureditve še ni izrazil nezadovoljstva. Skrajšani delovni tednik se namreč skladno z zakonom o delovnih razmerjih šteje za polni delovni čas, plača je nespremenjena in tudi druge pravice iz dela niso okrnjene.

Sindikat, gre le za Skei, saj se drugi v Eti niso uspeli uveljaviti, je sproti obveščen o dogajanjih in predvidenih ukrepih. Gre za že tradicionalno dobro sodelovanje, pravi Štremfelj. S poslovodstvom imajo tudi podjetniško pogodbo, ki sindikatu zagotavlja vse, kar predvideva kolektivna pogodba. Sindikalni zaupniki imajo pravico do izrabe fonda ur po kolektivni pogodbi, za profesionalno delo pa dozdaj ni bilo nobene potrebe.

SILVIJ ŠTREMFELJ: "Informacija o 400 presežnih delavcih ni bila točna. Eta je v posodobitev proizvodnje že vložila 53 milijonov mark. Program presežnih delavcev bo treba šele pripraviti, odpuščanje pa bo postopno in ne bo prineslo pretresov v našo tovarno."

Ko smo Štremflja vprašali, ali gre za zmanjšanje naročil za Etine grelne plošče ali prenizko produktivnost, je povedal, da poslovodstvo zaenkrat opozarja le na previsoke stroške, v prihodnjem letu pa pričakuje povečana naročila. Plače Etinih delavcev, so vseskozi nad ravnijo, ki jo določa kolektivna pogodba, še nikoli niso zamujale niti za en dan. Manjših plač od 45 tisoč tolarjev v njj ni. Povprečje za mesec september znaša 66 tisočakov.

»Težko bi rekel, da je lepo biti predsednik Etinega sindikata. Tudi mi, v izvršnem odboru je šest zaupnikov, moramo reševati številne probleme. Neprijetno je, ker nam nekateri očitajo, da smo se spajdašili s poslovodstvom, kar seveda ne drži. Tudi plače so bile, merjene v markah, že višje kot zdaj. Dobro pa je, da v podjetju ni konkurenčnega sindikata, saj bi potem marsikaj morali početi zgolj zaradi rivalstva. Dobro je tudi to, da še nismo imeli presežnih delavcev, do nedavnega smo celo iskali kvalificirane delavce. Vedno skušamo najti rešitve, ne smemo zahtevati nemogočega, tudi sindikalisti se moramo do neke mere obnašati kot menedžerji.

Zame je bistveno, da zaposleni dobijo prav vse, kot določa kolektivna pogodba. To je edino merilo za uspešnost sindikata. Prepričan sem, da je sindikat soodgovoren za klimo v podjetju. Slaba klima ne omogoča uspešnega dela. Naš sindikat je dokaj samostojen, seveda le pri sindikalnih zadevah, ki temeljijo na stvarnih možnostih.

Sprašujete me o izkušnjah s tujci, ki so večinski lastniki Ete. Mislim, da je bila ta pot začrtana že pred dolgimi leti, nastala je iz poslovnega sodelovanja, in zaenkrat kaže, da smo se prav odločili. Mislim, da je uspešnost podjetja odvisna zlasti od obvladovanja trgov, lastniki so manj pomembni, čeprav lahko odpirajo marsikatera vrata.« Tako je Štremfelj opisal delo in položaj Etinega Skei.

Na naše vprašanje o položaju Skei v Svobodnih sindikatih, o čemer pišemo na tej strani, je povedal, da razmer ne pozna in da zato ne more dajati izjav. Enako je komentiral tudi zaplete v zvezi z območno organizacija ZSSS za idrijsko-cerkljansko območje.

Sedanja višina sindikalne članarine je pravšnja, saj ne vemo, kako bi se članstvo odzvalo na njeno povišanje, meni Štremfelj. To kar ostane Etinemu Skei, porabijo zlasti za pomoč članom, ki jih doleti nesreča, bolezen ali kaj podobnega. Z ozimnico pa kreditirajo vse zaposlene. Ker je zaposlenih veliko, denarja ni nikoli dovolj.

Franček Kavčič

KOVINARJI BODO ZBOROVALI V TRBOVLJAH

Zaradi razmer v kovinski in elektroindustriji se je izvršni odbor Skei prejšnji teden odločil za organizacijo množičnega zborovanja. Zbrali se bodo v središču Zasavja, kjer sta to jesen šli v stečaj dve podjetji in kjer kovinarski stroki grozi, da bo zelo kmalu povsem poniknila. Glavni cilj množičnega zborovanja je poziv k ohranjanju delovnih mest po vsej državi, ki naj bi omogočala preživetje delavcev in njihovih družin. Poleg tega je izvršni odbor razpravljal tudi o položaju tega sindikata po prvi konferenci ZSSS, ki je zavrnila predlog Skei za ukinitev splošne kolektivne pogodbe za gospodarstvo. Kovinarji bodo zato nanovo razmislili o svojem položaja in metodah dela v Svobodnih sindikatih.

Položaj zasavskih kovinarjev je predstavil **Ljubo Cvar**, sekretar območnega odbora Skei. Zaposleni v Strojegradnji, naslednici STT, ki je septembra šla v stečaj, so zadnje plače dobili za junij. Zaradi počasnosti dela služb zavoda za zaposlovanje bodo nadomestilo za brezposelne dobili šele v prihodnjem mesecu. Najbolj ogroženim je sindikat podjetja že razdelil ves razpoložljivi denar, je dodal predsednik tega sindikata **Leopold Očko**. Nekaterim so pomagale tudi socialne službe. Strojegradnja, ki je po stečaju STT prevzela 650 zaposlenih, je očitno prevzela preveč delavcev. Cvar je menil, da v novi naslednici tega dvakrat potopljenega podjetja lahko dobi novi kruh več sto delavcev. Očko pa je ugotovil, da v podjetju ni ekipe, ki bi lahko obnovila proizvodnjo. Zato zaposleni ne verjamejo v takšen izhod.

V še slabšem položaju je 70 delavcev Strojnoelektrične delavnice iz Zagorja, saj so zadnjo plačo prejeli za mesec maj. Prvo nadomestilo za brezposelne bodo tudi ti delavci dobili šele novembra. V težavah je tudi Iskra Semicon, nekdanja največja evropska tovarna kondenzatorjev. V njej je pred letom 1990 imelo delo več kot 800 ljudi, zdaj jih zaposljuje 340, in še teh je preveč, saj so multinacionalke organizirale proizvodnjo na Kitajskem, kupujejo pa tam, kjer je blago najcenejše. Tudi Semicon je ostal brez kadrov, njegov bivši direktor pa je za nagrado odšel na zelo visok položaj v Telekomu.

Opozorilom iz revirjev so člani izvršnega odbora dodali še lep kup problemov z drugih območij. **Edmund Ozimič** je menil, da je zelo alarmantno v Podravju, kjer so zasebniki zelo poceni kupili bivše družbene tovarne in prevzeli obveznosti do več sto delavcev. Največ problematičnih kupčij je opravil Sklad, ki je podjetja in obrate prodajal kar na obroke. Številni novodobni podjetniki zato niso pravi kapitalisti. Ker bremen ne zmorejo, so delavci več mesecev brez plač. Ko je **Albert Vodovnik** skušal intervenirati v korist delavcev Finalca iz Slovenske Bistrice, se je izkazalo, da direktor tega podjetja nima nobene pogodbe, ki bi omogočila pokritje bančnega posojila. Številni novi zasebniki nimajo za bančni kapital zanimivih programov. Vodovnik jih je primerjal s kavboji, ki bi radi postali kapitalisti. Pred oblastnimi in drugimi organi se Skei ne sme izpostavljati zanje in namesto njih, ampak le za stiske zaposlenih. Novodobni podjetniki naj ne računajo, da jim bo sindikat »rihtal« denar.

Na zborovanju, ki bo sredi novembra, bodo aktivisti Skei zahtevali, naj objekti bivšega družbenega standarda preidejo na sindikat, saj so nastali z delom in odrekanji delavcev. Zahtevali bodo vrnitev rekreacijskih, kulturnih, družbenih in počitniških objektov, ki so marsikje že v razprodaji.

Kovinarji računajo tudi na pomoč državnega zbora, ki naj bi na predlog državnega sveta razpravljal o položaju v gospodarstvu na podlagi gradiva Vlade Republike Slovenije. O tem se je Albert Vodovnik že pogovarjal z nekaterimi ministrstvi in kabinetom predsednika vlade. Izvršni odbor je razpravljal tudi o pomoči najbolj ogroženim kovinarjem v Zasavju. Ob ugotovitvi, da za takšna primere potrebuje bogat solidarnostni sklad, je ogroženim odobril 250 tisoč tolarjev pomoči.

Franček Kavčič

Kdo bo vodil ples

Po informaciji o Konferenci ZSSS, ki jo je podal **Albert Vodovnik**, se je razvila zanimiva razprava. Iz nje smo izluščili mnenja, ki bodo verjetno odločilno vplivala na bodoči položaj Skei v Svobodnih sindikatih in tudi na delovanje ZSSS. »Gre za Zvezo, ki jo sestavlja 19 sindikatov in Skei. Ni prav, da se drugi sindikati šlepajo na naš račun. Na račun naše Zveze se šlepajo druge majhne sindikalne zveze, njeni sindikati pa ostajamo skriti v ozadju. V Zvezi očitno nismo znali lobirati, nismo znali ali uspeli koordinirati sindikatov s področja gospodarstva. Konferenca je bila naš poraz, dokazala je, da v Zvezi nimamo prijateljev. Toliko grdega na naš račun še nismo slišali nikoli. Napadli so nas tudi zato, ker se ne strinjamo s povišanjem članarine«.

Tem črnim ugotovitvam pa so člani izvršnega odbora dodali še nekaj mnenj o možnih izhodih iz opisanega položaja. »Finančni pravilnik Skei je že pripravljen in treba ga je uveljaviti. Lahko izdamo tudi svoje članske izkaznice. Sodelovanje z Zvezo naj poteka na poslovni podlagi, ne na emocijah. Zveza naj pleše, kot mi igramo. Razprave o Zvezi in o Skei trajajo predolgo in niso produktivne. Ena od možnosti je tudi osamosvojitev, za takšno odločitev pa je treba pripraviti izvedbeni projekt. Pripraviti se je treba tudi na volitve funkcionarjev območnih organizacij ZSSS«.

Po končani razpravi je izvršni odbor sklenil, da se bo o navedenih problemih in ugotovitvah čimprej pogovoril s predsedstvom ZSSS.

Protestantski katekizem

Po več stoletjih ponovno
PROTESTANTSKI KATEKIZEM na Slovenskem.
Knjiga s 500 stranmi kot – **dialog**
med posameznikom in religijo
med teologijo in humanistično znanostjo
med cerkvijo in družbo
Dodatek v PROTESTANTSKEM KATEKIZMU prinaša:
– vse predgovore slovenskih protestantskih piscev v njihovih delih v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku (Trubar, Dalmatin in prekmurski protestantski pisci)
– literarnozgodovinski esej
– fotografije vseh slovenskih evangeličanskih cerkva s temeljnimi zgodovinopisnimi podatki

Založnika sta ČZP Enotnost in Evangeličanska cerkev v Sloveniji.
Maloprodajna cena PROTESTANTSKEGA KATEKIZMA bo 10.000 SIT. **V prednaročilu vam nudimo 20-odstotni popust in plačilo v enem ali v dveh obrokih.**
Prvi obrok v prednaročilu znaša 5.000 SIT. Knjigo lahko naročite in plačate prvi obrok pri ČZP Enotnost, Dalmatinova 4, Ljubljana.
Drugi obrok v znesku 3.000 SIT boste plačali ob prevzemu PROTESTANTSKEGA KATEKIZMA ali pa po prevzemu knjige na pošti.

Zaradi omejene naklade vas pozivamo, da knjigo nemudoma naročite!

KNJIGA, KI JE VEČ KOT KATEKIZEM!

SAMOZADOSTNOST VLADE SILI SVOBODNE SINDIKATE K NOVIM POTEZAM

Na tiskovni konferenci, ki je bila konec prejšnjega tedna, je predsedstvo ZSSS objavilo svoj pogled na materialni in socialni položaj zaposlenih v prihodnjem letu. Izrazili so veliko nezadovoljstvo z obnašanjem vlade ob sprejemanju proračuna in zaradi tega napovedali možnost odpovedi socialnega sporazuma za letošnje leto. Za prihodnje leto pa Svobodni sindikati zahtevajo povečanje najnižjih bruto plač na 55 tisoč tolarjev. Proti ukinitvi regresa za letni dopust se bodo borili z vsemi sredstvi sindikalnega boja.

Proračun bo usodno vplival na položaj zaposlenih, zato ni sprejemljivo, da vlada ni našla časa za pogovor s socialnimi partnerji, je za začetek povedal **Dušan Semolič**. Samozadostnost vlade pri sprejemanju tega akta in kupčkanje v ozkih strankarskih okvirih lahko zelo hitro preraste v njeno slabost.

Vlada naj ne pričakuje, da bomo njene cilje partnerji sprejeli za svoje in jim podredili svoje obnašanje. Semolič je menil, da vlada ni izkoristila možnosti, da bi prek ekonomsko-socialnega sveta spoznala interese svojih partnerjev. Od sindikatov pa vseeno zahteva, naj takoj opredelijo svoj odnos do plačne politike v prihodnjem letu. Do prihodnjega tedna zahtevajo soglasje k spremembam letošnjega dogovora, ki zadevajo najvišje plače. Svobodni sindikati odklanjajo to vladino zahtevo, ker jo vlada povezujejo s podaljšanjem veljavnosti letošnjega sporazuma v prihodnje leto. Če vlada ne bo pokazala večje pripravljenosti za dialog, bodo razmislili o odpovedi socialnega sporazuma za letošnje leto. Takšna so naša politična izhodišča, je povedal Semolič in zatem predstavil še konkretne zahteve Svobodnih sindikatov.

Letošnji dogovor o plačah bi bili Svobodni sindikati pripravljeni podaljšanti le ob izpolnitvi tehle zahtev:

– dvig minimalne bruto plače na vsaj 55 tisoč tolarjev;

– primerljivost izhodiščnih plač v gospodarstvu in negospodarstvu;

– določitev enotnih zneskov nekaterih stroškov, zlasti dnevnic, ki so v državni upravi neutemeljeno višje kot v gospodarstvu in povečujejo državne stroške in

– sprejetju separata socialnega sporazuma o zaposlovanju.

Svobodni sindikati bodo zahtevali, naj kolektivne pogodbe za dejavnosti, že v prihodnjem letu postanejo temelj plačne politike. Ker so letos slaba in dobra podjetja v istem košu, plače v uspešnih podjetij prihodnje leto naj več ne bi bile omejene.

Svobodni sindikati odločno zavračajo predloge delodajalcev o ukinitvi regresa za letni dopust. Zahtevali bodo, da regres ostane najmanj na letošnji ravni. Izračunali so, da bi zamenjava regresa s 14. plačo, tako predlagajo deladajalci, obstoječe prevelike razlike v plačah še poglobila. Prepričani so, da ta predlog ni skladen z načeli socialne države, za katero se Slovenija proglaša. Za regres se bodo sindikati borili z vsemi sredstvi sindikalnega boja.

Svobodni sindikati ponovno zahtevajo tudi odpravo plačevanja dohodnine za vse, ki prejemajo zajamčene plače ali še manj.

Gregor Miklič je zatem govoril o slabostih aktivne politike zaposlovanja. Ugotovil je, da nezaposlenost znova narašča. Najtežje gre iskalcem prve zaposlitve, tudi dolgotrajno nezaposleni težko dobijo novo zaposlitev. Delodajalci so po Mikličevem mnenju izrazito nezainteresirani za zmanjšanje nezaposlenosti saj prav nič ne naredijo za preusposabljanje in dodatno izobraževanje zaposlenih.

Naš trg delovne sile je zato dobil najbolj svobodno obliko, brezposelne obravnavajo le kot številke in ne kot žive ljudi. Za takšne razmere je krivo tudi upravljanje zavoda za zaposlovanje, kjer vlada in službe delajo po svoje, delagati sindikatov pa imajo zelo majhen vpliv. Za konkreten primer takšnega samovoljnega dela strokovnih služb je Miklič označil sklep o omejitvah subvencioniranja pripravnikov, uveljavljen je bil prvega junija, delegati v skupščini zavoda pa so zanj izvedeli dva meseca kasneje, ko so o njem pisali časopisi.

Brane Mišič pa je opozoril na možne negativne posledice letošnje gospodarske politike, ki bi v prihodnje letu lahko povzročile nove stečaje. Menil je, da bodo delavci, ki so doslej v stečajih nastopali le kot upniki, zdaj tudi v vlogi lastnikov, in zato bodo po njegovem mnenju na slabšem.

Franček Kavčič

IMAJO V PTUJSKI LABODOVI DELTI VZHODNOEVROPSKE PLAČE?

Javnost na Štajerskem in v vsej Sloveniji je v minulih dneh osupnila ob informaciji, da so nekatere delavke ptujske Labodove Delte v poletnih mesecih dobile manj kot 20 tisoč tolarjev mesečne plače. Da bi izvedeli kaj več o problemih, ki tarejo 600 zaposlenih v tem podjetju, smo se pogovarjali z Janezom Bezjakom, predsednikom Sindikata delavcev tekstilne in usnjarskopredelovalne industrije v podjetju.

"V našem obratu imamo zares nizke plače," pravi Janez Bezjak. "Sindikalisti smo na ta problem že večkrat opozorili, vendar pa je težava v tem, da so vsi odgovorni in pristojni, s katerimi bi se lahko pogajali o plačah, na sedežu podjetja v Novem mestu." Glas delavk iz ptujske Delte, ki že močno odmeva po vsej Štajerski, pa tudi drugod po Sloveniji, očitno še ni segel do odgovornih v vodstvu novomeškega Laboda.

"Plače v Delti za 18 odstotkov zaostajajo za kolektivno pogodbo. Veliko delavk in delavcev ima samo kakšen tolar višjo plačo od zajamčene, najboljše plačani delavci v proizvodnji pa zaslužijo okoli 35 tisoč tolarjev neto," pojasnjuje Bezjak.

Na območno organizacijo ZSSS na Ptuju pa so posamezne delavke z imeni in priimki prinesle plačilne liste iz katerih je razvidno, da so nekatere dobile prejšnji mesec manj kot 20 tisoč tolarjev plače, in to brez odtegljajev. Na plačilnem lističu ene od delavk piše, da je prejela samo 14 tisoč tolarjev plače. Poleg tega pa je dobila še 3000 tolarjev za prehrano, 2000 tolarjev za prevoz in še nekaj več kot 1000 tolarjev nekakšnega dodatka. Skupaj z vsemi dodatki in brez odtegljajev, ki bi jih bilo mogoče razbrati iz plačilne liste, je prejela torej za mesec dni dela s polnim delovnim časom nekaj več kot 20 tisoč tolarjev.

"Plače so odvisne od izpolnjevanja osebne norme, pa tudi od tega, kako izpolnjuje plan posamezna brigada in podjetje v celoti. Norme so zelo visoke in jih je težko izpolniti. Vendar pa po podatkih,s katerimi razpolagam, nima nihče manjše plače od z zakonom zajamčene. Seveda bo sindikat zadeve preveril in od pristojnih terjal odgovore," pravi Janez Bezjak.

V Delti sicer plače prejemajo redno – že dve leti natanko 18. v mesecu. Letos so zaposleni dobili v dveh delih 60 tisoč tolarjev regresa, 20 tisoč tolarjev pa naj bi dobili v kratkem. Doslej tudi niso odpuščali presežnih delavcev in podjetje ima sodobne stroje. "Letos smo dobili 50 do 60 novih najsodobnejših strojev," pravi Bezjak. Vse te okoliščine so vplivale na to, da so delavci čutili vsaj minimalno socialno varnost in zato zaradi nizkih plač doslej niso odločeje dvignili glasu.

Janez Bezjak: Plače v ptujski Delti so zares prenizke

Po drugi strani pa delavci tudi vidijo, da država privija tekstilno industrijo z visokimi davki in prispevki in da ji ne pomaga z obljubljenimi izvoznimi stimulacijami. Zlasti pri lon poslih za tuje naročnike so naši tektilci tudi v čedalje hujšem konkurenčnem boju s podjetji na Madžarskem, Češkem in Poljskem. Delavci zato terjajo tudi od države, naj sprejme ukrepe za izboljšanje ekonomskega položaja tekstilne industrije in zaposlenih v njej.

Kako pa delavke in delavci Delte s tako nizkimi plačami sploh lahko preživijo? "V sindikatu si prizadevamo, da bi zaposlenim pomagali, kolikor je v naši moči. Tako lahko delavci s 30–odstotnim popustom kupujejo tekstilne izdelke v tovarniški trgovini, sindikat pa zainteresiranim priskrbi tudi ozimnico, perutnino in druge stvari po najugodnejših cenah. Res pa je, da bi bilo še težje, če mnogi zaposleni ne bi imeli doma tudi koščka zemlje," pravi Bezjak. Dodaja, da deluje na ravni celotnega Laboda v Novem mestu sindikalna konferenca, ki si prizadeva za uresničitev delavskih pravic v podjetju.

Labod se bo še letos olastninil z razdelitvijo in notranjim odkupom. V podjetju deluje tudi svet delavcev, tako da v njem delavci že soupravljajo.

Tomaž Kšela

NEMŠKI DELODAJALCI SO ZAHTEVALI SPLOŠNI DELOVNI TEDNIK

Kot smo poročali v prejšnji številki, so se nemški kovinarji, organizirani v IG Metall uspeli dogovoriti za 35-urni delovni tednik. Nova rešitev je vzbudila veliko pozornost in tudi nasprotovanja. Kaj so na mednarodni konferenci o svojih dosežkih povedali predstavniki nemških kovinarjev, smo prejšnji teden poročali na prvi strani DE. Na seji izvršnega odbora Skei in za naše bralce je **Vladimir Bizovičar,** sekretar tega sindikata, podal še nekaj ugotovitev.

Nemški delodajalci so še leta 1984 javno prisegali, da raje kot na delovni čas, ki bi bil za minuto krajši od 40 ur, pristanejo na štiritedensko stavko. Letos pa so na pogajanjih nastopali z geslom, da je delovni čas premalo fleksibilen in da ni prilagojen moderni proizvodnji. Trdili so, da ovira za konkurenčnost nemških podjetij na svetovnem trgu. Kritizirali so prevelike dodatke za delo. Tudi stroški birokracije, ki ureja delovni čas, so po njihovem mnenju previsoki.

Veliko kritik so delodajalci namenili togemu delovnemu času. Njihov predstavnik Kirchner je v reviji Handelsblatt marca letos objavil, da so delodajalci že leta 1984 pripravili predlog letnega delovnega časa, zaradi odpora IG Metalla pa z njim niso uspeli. Predlagali so, naj bi letni delovni čas obsegal 1873 ur. Tako opredeljene ure bi delodajalci lahko odpoklicali (torej zmanjšali letni fond ur) glede na položaj in ob upoštevanju zakona o delovnem času. Delovni tednik bi bil po njihovem predlogu raztegljiv, znašal bi od nič do največ 48 ali celo 60 ur.

Sindikat je takrat predlog zavrnil, saj bi na njegovi podlagi sveti delavcev izgubili pravico do soodločanja o delovnem času. Delodajalci bi o delovnem času odločali povsem samostojno in lahko uvedli tudi sobotno delo. S svojim predlogom so se skušali izogniti soodločanju zaposlenih o delu v podaljšanem delovnem času. S splošnim delovnim časom bi jim namreč ne bilo treba plačevati velikih dodatkov za delo ob sobotah in v podaljšanem delovnem času. Gre pravzaprav za staro željo delodajalcev, da se redni delovni čas podaljša na 38 ali celo 40 ur na teden. Če bi IG Metall pristal na to ponudbo, objektivno ne bi mogel izsiliti 35-urnega delovnega tednika.

Pripravil: F. K.

POTREBNA BO »OKROGLA MIZA«

Člani predsedstva Sindikata delavcev gostinstva in turizma Slovenije so na svoji deveti seji minuli torek v Ljubljani znova poudarili, da niso zadovoljni z rezultati pogajanj o tarifni prilogi. Do vsebinske obravnave na tem področju sploh še ni prišlo in pogajalci ne kažejo pripravljenosti, da bi prisluhnili predlogom sindikata. Druga stran jemlje sindikate z »levo roko«, saj jih nenehno odpravlja s praznimi obljubami. Prav zato, so poudarili na predsedstvu, bo treba temeljito premisliti, kako s pogajanji v prihodnje. Vse kaže, da bo treba ubrati drugo pot, da ne bo dejavnost prišla z dežja pod kap.

Lojze Raško je opozoril, da delavci zapuščajo gostinstvo in turizem. V Slovenj Gradcu, na primer, bi nujno in takoj potrebovali vsaj tri kuharje in tri natakarje, da bi lahko preživeli zimo. Pa ljudi od nikoder. Le malokdo je namreč še vedno pripravljen pošteno garati za miloščino. Včasih so gostinski delavci bežali s trebuhom za kruhom le v beli svet, v Italijo, Avstrijo, Švico, Nemčijo…, danes odhajajo že na Madžarsko. Celo tam jim gre boljše, saj so delodajalci pripravljeni pravičneje plačati pošteno delo, kot pa ga plačujejo v naši državi. Seveda je pri vsej stvari najbolj zaskrbljujoče dejstvo, da tako podcenjujoč odnos do delavcev v gostinstvu močno ogroža uresničevanje zastavljenih ciljev na tem področju gospodarstva.

Na predsedstvu so menili, da so javnost in mnogi posamezniki, ki imajo v rokah platno in škarje, premalo seznanjeni z omenjenimi problemi. Zato so se zavzeli za nekakšno »okroglo mizo«, na kateri naj bi si vsi, ki so v »igri«, natočili čistega vina, za tem pa sklicali tiskovno konferenco. Naj bo javnost seznanjena, zakaj se zatika v industriji, ki ji pravimo gostinstvo in turizem, in zakaj se na tem področju še vedno ne moremo primerjati z mnogimi sosednjimi deželami.

Glede organiziranosti območnih odborov so se na seji predsedstva okvirno dogovorili, da bi imeli v prihodnje poleg dosedanjih še dva nova, za območje Velenja in Dolenjske. Niso pa to še dokončna odločitev, saj za to nimajo še dovolj podatkov.

Na seji je bil govor tudi o izobraževanju. Ivan Jurše, sekretar odbora, je poudaril, da je izobraževanje ena izmed prednostnih nalog sindikata. Anketa je pokazala, da se sindikalni delavci nagibajo k enodnevnim seminarjem, po možnosti izven kraja stalnega prebivališča. Stroške izobraževanja naj bi krile osnovne organizacije same, v primerih, kjer so brez denarja, pa naj bi priskočil na pomoč republiški odbor. Kraj seminarja bodo izbrali na osnovi ponudbe. Prednost bodo imeli tisti objekti oziroma ponudniki, ki se bodo izkazali s kakovostjo in zmerno ceno.

Andrej Ulaga

ZAMUDNE OBRESTI TUDI ZA KULTURNE DELAVCE IN VZGOJITELJICE

Sindikata delavcev v vzgojni in izobraževalni dejavnosti in delavcev v kulturi iz sestave ZSSS sta ta teden na tiskovni konferenci zahtevala, naj vlada tudi njunim članom prizna pravico do obresti za poračun plač od junija 1992 do januarja 1993. Obresti za z zamudo izplačano razliko do polnih plač za to obdobje je priznala le zaposlenim v državni upravi. Kot je znano, je razliko do polnih plač ustavno sodišče prisodilo vsem, ki so plačani iz proračuna.

Oba sindikata zahtevata pravzaprav izenačitev položaja vseh zaposlenih, ki so plačani iz proračuna. Vlada je obresti za ta poračun že priznala zaposlenim v državni upravi in tudi v šolstvu in se, potem ko so nekateri že dobili sodne spore, z njimi izvensodno poravnala.

Kronologijo zahteve obeh sindikatov je obrazložil **Bojan Hribar**, sekretar sindikata v vzgoji, izobraževanju in znanosti. Povedal je, da se je vlada očitno zmotno odločila in zato pravico do obresti priznala le tistim, ki so plačani po zakonu o razmerjih plač. Vlada je to sklenila potem, ko je sprevidela, da bi zavračanje zahtev delavcev v upravnih organih, ki jih je na sodiščih servisiral njihov sindikat, še bolj obremenilo proračun. Vzgojiteljice, zaposlene v vrtcih, ki so jih ustanovile občine, je prizadelo zlasti pismo ministra Slavka Gabra, naslovljeno županom in ravnateljem. V njem piše, da so za zaposlene v vrtcih veljale kolektivne pogodbe in ne zakon o razmerjih plač. Vladni sklep o izplačilu zamudnih obresti zanje torej naj ne bi veljal. Navedeno ministrovo pismo je odvrnilo od izplačila zamudnih obresti celo tiste občine, ki so že pripravile izplačilo obresti. Sindikata menita, da gre za napako, saj je njihova pravna izvedenka odvetnica **Vesna Šafar** v strokovno mnenje zapisala, da imajo delavci enake pravice ne glede na to, ali so plačani po zakonu ali kolektivni pogodbi.

Sindikalni strokovnjaki so izračunali, da je vlada s takšnim navodilom prizadela 5.000 vzgojiteljic in 3.700 kulturnih delavcev. V kulturi gre le za delavce zavodov, ki jih ne financira država, zlasti za knjižnice in druge manjše ustanove. Neuradni izračuni kažejo, da bi bili omenjeni delavci v povprečju prikrajšani za 35 do 40 tisočakov, nekateri pa tudi več. Za knjižničarje je ta znesek višji od polovice mesečne plače. Zaradi plačila zamudnih obresti za zaposlene v državni upravi in nekaterih izobraževalnih oraganizacijah je državni proračun že osiromašen za 2.700 milijonov tolarjev. Breme za teh 8.700 kulturnikov in vzgojiteljic je veliko manjše.

Ne gre le za oškodovanje delavcev, je dodal sekretar sindikata delavcev kulture **Doro Hvalica**. Gre za načrtno podcenjevanje cene dela omenjenih in drugih delavcev negospodarstva, je poudaril in nadaljeval: "Na vsakih pogajanjih hočejo razpravo o povečanju plač nadomestiti z uvajanjem različnih dodatkov. Pogajanja so se zato izrodila. Namesto povečanja izhodiščne enke nam ponujajo višje koeficiente. Tudi če na kaj pristanejo, se nam dosežki vračajo kot bumerang. Navsezadnje si tudi z nizkimi plačami sami plačujemo socialno varnost, oni pa nam venomer znova očitajo, da so naša delovna mesta stoodstotno varna. Tudi relativna pravna urejenost kulture jim ni po volji, zakaj bi sicer vedno znova omenjali manjkajoči zakon o javnih uslužbencih."

Oba sindikata pozivata ministrstvi, naj zaposlenim priznata pravico do zamudnih obresti. Občine pa naj omenjene obresti čimprej izplačajo. Če pozivi ne bodo zalegli, bosta sindikata iskala pravico na sodiščih, pooblastila odvetnikom so že podpisali. Razmislili bodo tudi o drugih oblikah pritiska.

Franček Kavčič

… Delo odlikuje skrb za nadaljnjo graditev države in njene suverenosti ter želja po oblikovanju visokoprofesionalne obveščevalne službe. Avtor spoštuje dosežke tujine, ki pa jih po nepotrebnem ne favorizira. Je nasprotnik mehaničnega prenašanja tujih izkušenj v naše razmere. Išče in najde kompromis med množico tujih rešitev in slovensko prakso. Ves čas se zaveda dejavnikov, ki determinirajo slovensko stvarnost.

… Delo je rezultat vestnega, načrtnega, sistematičnega ter teoretičnega in znanstveno zaokroženega proučevanja. Predstavlja soliden prispevek ne samo stroki, temveč tudi sodobni politološki znanosti.

… V pravem času je prišlo v javnost ustrezno znanstveno delo, ki popravlja mučen občutek kvazi poznavanja, degradiranih in večinoma deplasiranih razprav v javnosti o problemu organiziranja in delovanja obveščevalnih služb pri nas.

dr. Andrej Anžič

NAROČILNICA

Pri ČZP Enotnost, Ljubljana, Dalmatinova 4, nepreklicno naročam(o) ..... izvod(ov) knjige avtorja dr. Adama Purga OBVEŠČEVALNE SLUŽBE (a 3.500 SIT + 5% prometni davek).

Naročeno pošljite na naslov:.....

Ulica, poštna št., kraj: .....

Ime in priimek podpisnika:.....

1. Račun bomo plačali v zakonitem roku.
2. Kot ind. naročniku mi pošljite po povzetju.

Naročeno, dne:..... Podpis naročnika:.....

Sindikalna lista

Prvi del — oktober 1995

1. Dnevnice	
- cela dnevnica (nad 12 do vključno 24 ur odsotnosti)	3.500,00
- polovična dnevnica (nad 8 do 12 ur odsotnosti)	1.750,00
- znižana dnevnica (od 6 do 8 ur, če se potovanje začne dve uri pred začetkom delovnega časa in konča dve uri po njem)	1.218,00
2. Kilometrina (od 7. 6. 95 dalje)	23,00
3. Ločeno življenje	41.509,00
4. Prenočišče - Povračilo sroškov prenočevanja do višine zneska po predloženem računu, ki ga odobri delodajalec	
5. Regres za prehrano	10.377,00

Drugi del

V drugem delu objavljamo povprečno plačo za obdobje maj-julij 95 kot osnovno za uveljavljanje pravic iz neposredne skupne porabe. Povprečna plača v preteklih treh mesecih v gospodarstvu Slovenije znaša 66.826 SIT.

1. Jubilejne nagrade	
- za 10 let	33.413,00
- za 20 let	50.120,00
- za 30 let	66.826,00
2. Nagrada ob upokojitvi	200.478,00
3. Solidarnostne pomoči	66.826,00

Vir: Zavod RS za statistiko — *Strokovna služba ZSSS*

Opomba:
Objavljena višina nagrade ob upokojitvi je rezultat kolektivnega pogajanja. Sprejeta sprememba uredbe Vlade RS o stroških, ki se priznavajo kot odhodek (Ur. l. RS, št. 7/95), pa omogoča to nagrado do višine treh bruto plač v gospodarstvu RS.

KAJ DELAJO

V republiških odborih

Sindikat delavcev trgovine

Izhodiščne plače za obdobje oktober–december 1995

V skladu z 2. točko tarifne priloge k splošni kolektivni pogodbi za gospodarstvo za leto 1995, iz katere izhaja, da se izhodiščne plače povečujejo vsake tri mesece glede na rast cen na drobno, veljajo za dejavnost trgovine za obdobje OKTOBER-DECEMBER naslednji zneski izhodiščnih plač:

V sindikatu trgovine si še naprej pospešen prizadevamo, da bi delodajalska stran čimprej sprejela izhodiščne plače dejavnosti trgovine za letošnje leto, ki sta jih pogajalski skupini delodajalcev in delojemalcev uskladili 29. maja letos.

Objavljene izhodiščne plače se v izjemnih primerih skladno s 1. točko tarifne priloge k splošni kolektivni pogodbi za gospodarstvo lahko znižajo **do 5 odstotkov** vendar le s **soglasjem** sindikata. Znižanje izhodiščnih plač brez soglasja pomeni grobo kršenje kolektivne pogodbe dejavnosti trgovine oz. njenega tarifnega dela.

Regres za prehrano med delom znaša 10.377,40 tolarjev in se kot strošek delodajalca skladno s 4. točko tarifne priloge k splošni kolektivni pogodbi za gospodarstvo za leto 1995 **ne more znižati**, lahko pa je višji in je odvisen od števila delovnih dni v mesecu, kar je značilno za dejavnost trgovine.

Sandi Bartol, sekretar

Pozor na 40. člen PKP!

Da bi dosegli čim ugodnejše rezultate pri opravljanju dejavnosti oziroma nalog v podjetju, lahko delo v skladu z njegovo naravo in delovnimi pogoji organiziramo tudi v izmenah. To predvsem velja za trgovino in njeno funkcijo celodnevne oskrbe občanov z živilskimi in drugimi dobrinami široke potrošnje.

V takšnih primerih je treba v letnem delovnem načrtu in tudi v pogodbah o zaposlitvi določiti začetek in konec posamezne izmene, način rotacije in število izmen med tednom.

Običajna razporeditev delovnega časa je dopoldanska izmena. V vseh drugih primerih govorimo o delovnem času, ki je za delavce manj ugoden. **Zato jim za ta delovni čas pripada skladno s prvo alineo 40. člena kolektivne pogodbe dejavnosti trgovine Slovenije dodatek v višini 10 odstotkov osnovne plače na tem delovnem mestu.**

Dodatek za delovni čas, ki je za delavca manj ugoden (popoldanska izmena), delavcu pripada le za čas, ko je delal v pogojih, zaradi katerih mu dodatek pripada.

Na delih, ki se kontinuirano opravljajo v popoldanskem času, pa se lahko obračunavajo ali dodatki ali pa se to dejstvo upošteva že pri ocenjevanju osnovnega osebnega dohodka in temu primerno določi osebni dohodek.

Ker pa v podjetjih trgovinske dejavnosti dodatkov za manj ugoden delovni čas praviloma niso vključili v vrednost delovnega mesta in s tem v osnovno plačo delavca, v sindikatu delavcev trgovine vztrajamo, naj se dodatki za izmensko delo mesečno obračunavajo in izplačujejo v višini, ki jo določa 40. člen panožne kolektivne pogodbe.

Sandi Bartol, sekretar

Sindikat obrtnih delavcev

V zadnjem trimesečju letošnjega leta velja nova višina tako imenovane izhodiščne plače, ki znaša sedaj 43.196,00 tolarjev. Zato veljajo pri izplačilu v novembru, to je plač za oktober zneski, ki jih objavljamo.

Plača po KP med delavci in zasebnimi delodajalci

V skladu s 35. členom Splošne kolektivne pogodbe za gospodarstvo (Ur. list RS št. 39/93 in 23/94) ter tarifno prilogo k tej pogodbi in skladno s 46. členom kolektivne pogodbe med delavci in zasebnimi delodajalci, znaša izhodiščna plača **od 1. oktobra 1995** naprej:

skupina	indeks	brutto plača za polni delovni čas
I.	1,00	43.196 tolarjev
II.	1,12	48.380 tolarjev
III.	1,25	53.995 tolarjev
IV.	1,50	64.794 tolarjev
V.	1,65	71.273 tolarjev
VI.	1,90	82.072 tolarjev
VII/1	2,15	92.871 tolarjev
VII/2	2,52	108.854 tolarjev

Plača po KP med delavci in podjetji drobnega gospodarstva

V skladu s 35. členom Splošne kolektivne pogodbe za gospodarstvo in tarifno prilogo k tej pogodbi za leto 1995 ter skladno s 35. členom kolektivne pogodbe med delavci in podjetji drobnega gospodarstva, znaša izhodiščna plača **od 1. oktobra 1995** naprej:

Skupina	indeks	brutto plača za polni delovni čas
I.	1,00	43.196 tolarjev
II.	1,20	51.835 tolarjev
III.	1,40	60.474 tolarjev
IV.	1,60	69.114 tolarjev
V.	1,80	77.753 tolarjev
VI.	2,00	86.392 tolarjev
VII.	2,30	99.351 tolarjev
VIII.	2,70	116.629 tolarjev
IX.	3,20	138.227 tolarjev

V razpredelnicah navedenim zneskom je treba prišteti dodatek na skupno delovno dobo (pol odstotka za vsako leto delovne dobe) in morebitne dodatke zaradi naporov in težkih delovnih pogojev.

Ne glede na omejitev sredstev za plače, ki izhajajo iz Dogovora o politiki plač in drugih prejemkov zaposlenih v gospodarstvu (Ur. list RS št. 22/95), najnižje izplačilo plače za poln delovni čas in ob doseganju predvidenih delovnih uspehov, ne more biti nižje od brutto 46.223,00 tolarjev. V to izplačilo se ne vštevajo izplačila za delo prek rednega polnega delovnega časa.

sindikalni ZAPISNIK

»ČE TO NI SVINJARIJA...«

Prejšnji teden je »počilo« v dveh firmah sredi Celja: v ponedeljek (9. t. m.) se je najprej »utrgalo« delavcem Aurea, v sredo (11.) pa še delavkam komaj rojene delniške družbe Toper Mode. Protesta sta se v obeh primerih končala s polovičnim izkupičkom: medtem ko je v Aurei po treh dneh stavke 116 zaposlenih naposled le izsililo avgustovske plače (ne pa tudi zamenjave direktorja!), pa je v Topru Mode 205 zaposlenim – nasprotno – uspelo »dočakati« odstop direktorja Ivana Kramerja, avgustovskih plač pa (do zaključka redakcije te številke DE!) še ne...

»Če to ni svinjarija!« ni prav nič izbirala besed Zvonka Belcer, sindikalna zaupnica delniške družbe Toper Mode, ki se je komaj 12. septembra letos rodila na neslavnem pogorišču Topra 2000. »Ves avgust in še cel prvi septembrski teden smo garale po devet ur na dan; tudi ob prostih sobotah smo delale, da bi pred ‚preselitvijo' v novo firmo ja dočakale avgustovske plače in izplačilo preostalega regresa za letni dopust. Pa so nas spet nategnili...« Ker velika večina od teh 205 delavk, kolikor jih je iz Topra 2000 »prestopilo« v Toper Mode, živi izključno od svojih skromnih plač, za nameček pa je med njimi tudi precej mater samohranilk, se jim je seveda »utrgalo«, ko so zvedele, da denarja za plače še ni. Julijski zaslužek, ki so ga dobile 26. avgusta, jim je kajpak že zdavnaj pošel; od zadnjega kupčka – 20.000 tolarjev regresa, ki so jim ga izplačali v začetku tega meseca – pa je ostal le še kakšen stotin drobiža...

Kako naj preživijo? To večno vprašanje so med triurno stavko prejšnjo sredo spet glasno zastavljale odgovornim. Ker pa jim je bilo izmikajočih se odgovorov v slogu »samo še malo potrpite« že več kot dovolj, so tokrat zahtevale tudi direktorjevo »glavo«. Nadzorni svet podjetja jim je ugodil in s 16. oktobrom razrešil Ivana Kramerja. No, delavke so ga vrgle »na cesto« že prej – v ponedeljek dopoldne, ko so ga slučajno dobile na dvorišču in mu toliko časa brale levite, da je klonil. Podobna usoda je Kramerja doletela pred kakšnimi desetimi leti, le da so ga tedaj nagnali delavci Elkroja...

Medtem ko si novi v. d. direktorja Bruno Medvešek prizadeva priti do zadnje tretjine od 17 milijonov tolarjev, potrebnih za izplačilo zaostalih osebnih dohodkov, pa delavke »normalno« delajo naprej. In seveda razmišljajo, kakšno usodo so rojenice položile v zibelko tega najnovejšega Topra...

D. K.

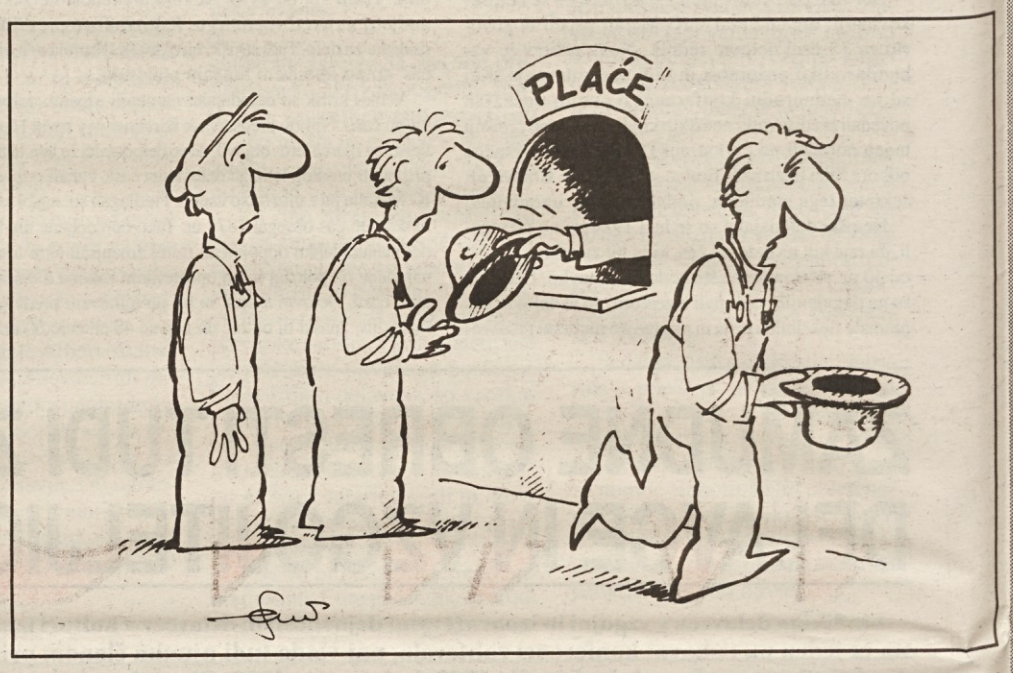

V celjski Aurei, znani predvsem po izdelavi značk, znakov in priponk, se že dalj časa soočajo z likvidnostnimi težavami. Po mnenju stavkovnega odbora je za slabo poslovanje kriv direktor Slavko Horvat, zato je med stavko zadolžil nadzorni svet, naj pretehta njegovo odgovornost in ustrezno ukrepa. »Ko smo prvič postavili tako zahtevo, je nadzorni svet zahteval od direktorja, naj pripravi sanacijski program, ki pa po našem mnenju ni prav nič pomagal. Če tudi nadzorni svet tega ne bo spoznal, ga bomo šteli za soodgovornega za polom,« nam je povedal predsednik stavkovnega odbora Ivo Zupanič. Ker bi morali v Aurei ta mesec izplačati še septembrske plače, se utegne zgodba iz prejšnjega tedna spet ponoviti...

Na nekatera najbolj pogosta vprašanja iz pravne prakse odgovarja dipl. iur. Lidija Jerkič, pravnica SKEI

Vprašanje:

Ali delavcu pripada solidarnostna pomoč zaradi daljše bolezni vsake tri mesece ali le enkrat letno?

Odgovor:

Stališča, ki jih je zavzela komisija za razlago kolektivne pogodbe dejavnosti (SKEI, op. ur.) v zvezi z 72. členom, resnično ne opredeljuje časovnega razdobja, v katerem delavcu pripada solidarnostna pomoč. V primeru ostalih alinei to niti ne more biti sporno, ker je nastanek dogodka samega razlog za dodelitev solidarnostne pomoči. Vprašanje se lahko postavi le pri dodeljevanju solidarnostne pomoči v primeru daljše bolezni (nad tri mesece).

Mnenja sem, da je potrebno pri razlagi določila upoštevati tudi določilo o časovni veljavnosti kolektivne pogodbe dejavnosti (3. člen). V skladu z navedenim členom je bila pogodba sklenjena za dobo enega leta (seveda z možnostjo podaljšanja). Pravice, ki časovno niso določene oziroma omejene z zakonom ali kolektivno pogodbo, pripadajo delavcu torej enkrat letno, četudi pogodba potem ni na novo sklenjena, temveč le tiho podaljšana (kot je to v primeru kovinske in elektroindustrijske dejavnosti). Solidarnostna pomoč v primeru daljše bolezni (nad tri mesece) pripada torej delavcu za isto bolezen le enkrat letno. (Julij 1993)

Vprašanje:

Kakšno je razmerje med kolektivno pogodbo in zakonom o zajamčenem osebnem dohodku?

Odgovor:

Osebne dohodke (OD) in njihovo višino ureja tarifni del kolektivne pogodbe (panožne ali podjetniške). OD do višine, opredeljene s kolektivno pogodbo, so iztožljivi. Zniževanje OD je mogoče le v primerih in pod pogoji, predpisanimi z 62. členom kolektivne pogodbe dejavnosti. Zajamčeni OD je zakonska kategorija in se izplačuje v primerih in pod pogoji, določenimi z zakonom o zajamčenem OD. V primeru, ko organizacija izplačuje zajamčene OD v skladu z zakonom, ta zakon razveljavlja določila kolektivnih pogodb.

Če podjetje ne izplača delavcu zajamčenega OD v skladu z zakonom, se kaznuje za prekršek. Pristojnosti v zvezi z izvajanjem zakona in kolektivnih pogodb ima inšpekcija za delo, ki jo je potrebno o morebitnih kršitvah obvestiti. (September 1993)

Kako je prav

Naš bralec s Primorske (naslov je v uredništvu), nam je poslal pismo z naslednjim vprašanjem:

»Vodstvo podjetja je nerazdeljen dobiček iz prejšnjih let namenilo za plače delavcev. Dalje je podjetje pred leti izplačalo delavcem del regresa za letni dopust v obliki internih obveznic, ki so sedaj dospele v plačilo. Te plače in izplačila internih obveznic pa so bili delavci deležni le, če so podpisali izjavo, da se ta dodatna plača in te interne delnice štejejo kot posojilo podjetju, namesto vračila posojila pa se bo denar uporabil za delno plačilo notranjega odkupa. Kdor ni podpisal izjave, ni dobil ničesar. Ali je tako ravnanje podjetja pravilno oziroma zakonito in ali Agencija za privatizacijo pri izdaji drugega soglasja preverja tudi pravilnost oziroma zakonitost takih gotovinskih plačil? Ali v primeru nezakonitosti navedenega ravnanja delavcem, ki jim podjetje pripadajoče plače oziroma internih obveznic noče izplačati, preostane le tožba?«

Odgovor:

Podjetja z nenominiranim družbenim kapitalom ne smejo uveljaviti udeležbe iz dobička (prvi odstavek 592. in 593. člena Zakona o gospodarskih družbah – Ur. l. RS, št. 30/93 in 29/94), dokler se ne konča lastninsko preoblikovanje. Delavec, ki ne sodeluje v programu lastninskega preoblikovanja, ima po končanem lastninjenju pravico do pripadajočega dela rezerviranega dobička.

Za neizplačani del regresa se v lastninskem preoblikovanju upoštevajo določila Uredbe o izdajanju in upoštevanju potrdil na podlagi neizplačanega dela neto osnovnih plač (Ur. l. RS, št. 59/93). Delavec pa lahko s tožbo doseže, da se mu neizplačani regres kot individualno pravico izplača v višini, kot je to določeno s pogodbo, splošnim aktom ali zakonom.

Brane Mišič, član predsedstva ZSSS

Bojan Žlender, tajnik sveta za preventivo in vzgojo v cestnem prometu Republike Slovenije:

LEPO JE OPOZARJATI NA HUMANI VIDIK, NA PETSTO MRTVIH IN SEDEM TISOČ RANJENIH, VENDAR TO NI UČINKOVITO; POLITIKI JE TREBA GOVORITI O DENARJU

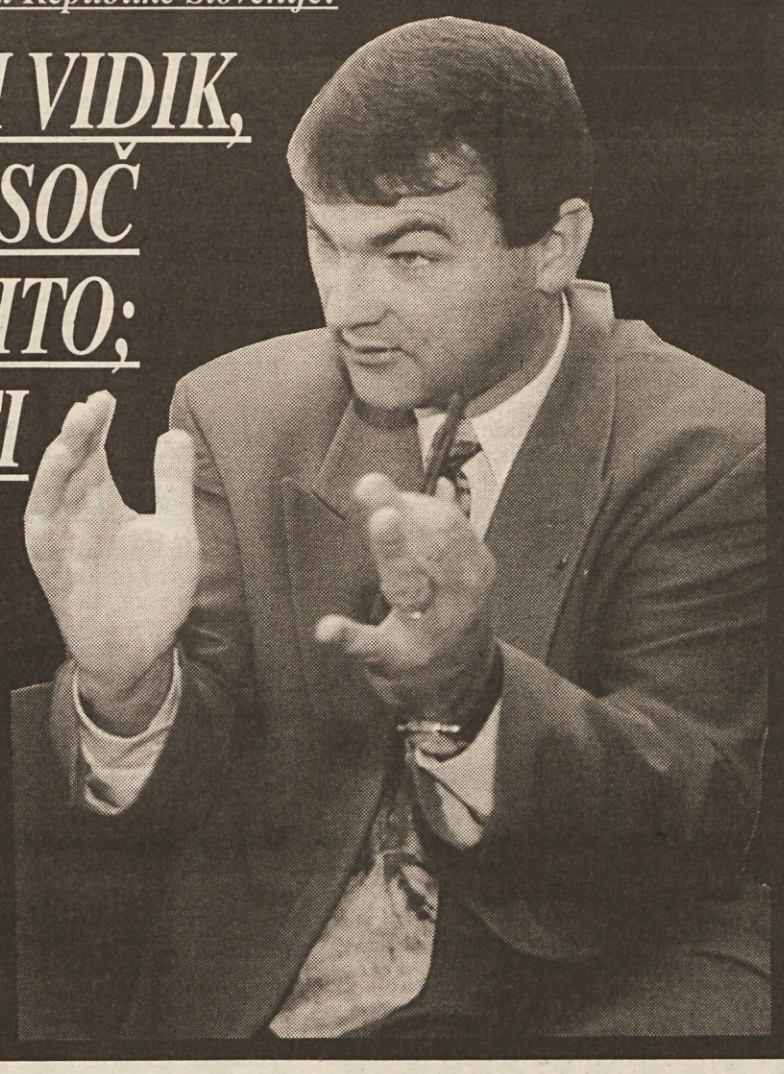

Sprememba lokalne samouprave podrla organizacijo • Sedemdeset odstotkov smrtnih nesreč povzročijo domači vozniki v svojem lokalnem okolju • Zmotno prepričanje, da policija lahko opravi vse • S petsto smrtnimi žrtvami na leto smo štirikrat slabši od varnih držav • V naseljih bistveno prehitro vozimo • Program avtocest ne bo rešil vseh vprašanj varnosti • Zamujamo z uvajanjem križišč s krožnim prometom • Vozniško dovoljenje na preizkus • Bo tudi pri nas prometna urejenost kdaj vplivala na izvolitev župana?

"Na Fužinah v Ljubljani, na primer, je bilo katastrofalno stanje, ko so naredili dolge, ravne ulice in so žal morali umreti trije otroci, da so se službe le premaknile in ugotovile, da je grbina primeren ukrep in se jo da postaviti. Od takrat naprej je bila samo ena malo hujša prometna nesreča, smrtnih žrtev ni več, hudo poškodovanih tudi ne, stvar se je kot čudežno rešila."

PANORAMA

Predjamski grad – Kako sta narava in človek ustvarjala v sožitju

SO ŽE ZNANE VSE SKRIVNOSTI ERAZMOVEGA ORLOVSKEGA GNEZDA?

NEENOTNOST IN PREPUŠČANJE NARODOVE USODE VELIKIM SILAM – IZVIRNI GREH SLOVENCEV

"Prav ob izgubi Koroške postane akcija generala Rudolfa Maistra in njegovih borcev v Mariboru in na Štajerskem v letih 1918/19 prvovrstni zgodovinski akt za usodo Slovencev v 20. stoletju. Kot predsednik Zgodovinskega društva v Mariboru sem ponosen, da so številni vidni člani tega društva, med njimi tudi general Rudolf Maister, veliko storili tako v Mariboru, na Koroškem kot tudi na pariški mirovni konferenci, da bi zgodovina tekla drugače, kot je po izvedbi koroškega plebiscita. Na žalost so bili interesi velikih sil močnejši," je ob otvoritvi spominske akademije ob 75-letnici koroškega plebiscita dejal predsednik zgodovinskega društva v Mariboru Marjan Matjašič.

KATASTROFA LIBERALIZMA IN KONSERVATIVNA REAKCIJA

"Zoper različne oblike socialne države, kakršna je pod vplivom socializma in njegove doktrine nastajala v nekaterih evropskih državah po začetnih revolucionarnih radikalizacijah, je ta konservativni klerikalizem postavljal državo, ki naj bi se opirala na ideale srednjeveške družbe: korporativno in hierarhično, vsekakor pa ne demokratično."

ORGANIZACIJA IN NESRAMNO BOGATI

"Ker ni nič boljše tudi z drugimi do sedaj imenovanimi preiskovalnimi komisijami, ki niso nikamor prišle, predlagam, naj jih do naslednjih volitev zamrznejo in naj se poslanci posvetijo drugim, pomembnejšim nalogam. Kajti nič ne bodo prispevale (preiskovalne komisije namreč) k volilnemu rezultatu tistih, ki si to želijo. Bog je vedno na pravi strani. In vse kaže, da se bo tudi na teh volitvah jasno pokazalo, da je z Organizacijo 'na ti', da je na strani Organizacije in njenih pojavnih oblik."

Naš ocenjevalec slovenske politične scene daje PALEC DOL »administratorju«

dr. Gojku Staniču

za njegovo idejo, da naj bi izvoznikom pomagali tako, da bi bolj obdavčili uvoznike, denar pa dali izvoznikom, kar preveč diši po nekdanjih časih;

PALEC GOR podjetnežu

Metodu Dragonji,

Lekovemu predsedniku, menedžerju leta, ki je zelo pošteno povedal, da država do izvoznikov res ni najbolj prijazna, toda podjetja morajo za dobro poslovanje tudi sama marsikaj postoriti.

ODMEVI

Lapova, Poljškova in Matuševa »čiščenja«

Od 17. oktobra do 15. decembra letos bo potekalo zbiranje podpisov volivcev za podporo zahtevi za razpis predhodnega zakonodajnega referenduma o odvzemu državljanstva Republike Slovenije osebam, ki so letega dobile na osnovi 40. člena zakona o državljanstvu. Pobudo za to sta dala (sicer sprta) poslanca Slovenske nacionalne desnice (SND) Sašo Lap in Marjan Poljšak, podpisal pa jo je tudi Štefan Matuš, poslanec Slovenske ljudske stranke.

To je še ena od razvpitih in sramotnih akcij poslancev, ki se radi uvrščajo med nekakšne varuhe »slovenstva«. V resnici so netilci nacionalnih napetosti in mednacionalnega nerazumevanja.

Po štiridesetem členu zakona o državljanstvu so slovensko državljanstvo dobili državljani drugih jugoslovanskih republik, ki so imeli na dan plebiscita o neodvisnosti in samostojnosti Republike Slovenije (23. decembra 1990) prijavljeno stalno bivališče v Sloveniji in so tu dejansko živeli ter so v šestih mesecih od uveljavitve zakona o državljanstvu vložili prošnjo pri pristojnem občinskem upravnem organu za notranje zadeve. Tako je dobilo slovensko državljanstvo 170 tisoč oseb neslovenske nacionalnosti. Takšna rešitev je bila v Sloveniji, v nekdanji Jugoslaviji in po svetu sprejeta kot dokaz demokratične širine in striktnega spoštovanja človekovih pravic in nacionalne strpnosti samostojne Slovenije. Najnovejša akcija desničarjev naj bi takšno slovensko podobo popačila in razvrednotila, vnesla negotovost, nemir in napetosti med 170 tisoč sedanjih (lojalnih) državljanov Slovenije. Komu naj bi koristilo takšno destabiliziranje Slovenije? Seveda lahko upamo, da ideja o razpisu referenduma sploh ne bo dobila 40 tisoč podpisov, in verjamemo lahko, da referendum, če bi do njega prišlo, ne bi dovolil takšnega novega preštevanja (in »čiščenja« slovenskih državljanov. Najbolj normalno pa bi bilo, če bi takšen referendum Ustavno sodišče sploh vnaprej preprečilo kot neustavno dejanje, saj je Slovenija pravico do pridobitve državljanstva Neslovencem iz nekdanje Jugoslavije zagotovila z ustavnim zakonom ob osamosvojitvi.

Peterletovo nezaupanje »navznoter in navzven«

Peterle je v sobotnem intervjuju v Slovencu ugotovil, da »imamo več zunanjih ministrov«. Glavni urednik Slovenca je Peterletovo odkritje takoj pospremil z uvodnikom o »treh slovenskih zunanjih ministrih« – Drnovšku, Kučanu in Thalerju...

Peterle pravi, da se »naši predstavniki na različnih ravneh pogovarjajo o urejanju stikov z Italijo«. Ob tem bi se lahko samo zadovoljno oddahnili in ugotovili, da naša diplomacija končno deluje v vsej svoji širini in s polnimi pljuči, če nas Peterle ne bi takoj poučil, da je to v resnici »nenavadno«. »Zame, in tudi za evropsko politično kulturo, je nenavadno, da se naš predsednik države, v enem od italijanskih pokrajinskih (sicer pomembnih) središč pogovarja o tem, kako bi rešili vprašanje optantskega premoženja, in sicer brez vladnega pooblastila (tako slišimo iz Milana, da gre za nekaj sto hiš, minister Thaler pa govori o nekaj desetih!); ali da se nekje drugje pogovarja, denimo, o reševanju manjšinskih bančnih zavodov,« opozarja Lojze Peterle, ki je še nedavno tega zase ogorčeno ugotavljal, da je nedemokratično in nedopustno, ker ga nekateri doma napadajo zaradi kritičnih izjav, ki jih je dajal v tujini o slovenski zunanji politiki. Poudarjal je, da mu ne more nihče govoriti, da je takšno njegovo ravnanje »nenavadno«. Zdaj pa Peterle sam predsedniku države očita »nenavadnost«, ker se z različnimi partnerji v neposrednem sosedstvu domnevno pogovarja o konkretnih slovenskih problemih.

Ali naj se slovenski predsednik pogovarja zgolj o nekakšnih splošnih kozmičnih problemih? Sicer pa za Peterleta in njegov krog očitno ni prav, niti če se predsednik pogovarja niti če se ne. Peterle je bil tisti, ki je pred leti Kučanu prvi očital, da nima pooblastil za (politične) pogovore s posameznimi »velikimi« državniki, zdaj pa ga poučuje, da ni prav, da se sestaja s politiki, ki niso »njegovega ranga«, čeprav gre za formalno povsem normalne in meddržavno usklajene stike z italijanskimi območji in politiki, ki še posebej vsestransko sodelujejo s Slovenijo, ki so še zlasti zainteresirani za dobre odnose med Italijo in Slovenijo, za nadaljnje razširjanje vsestranskih stikov s Slovenijo. Prav tako so ravno ta območja odigrala pomembno vlogo v ustvarjanju pozitivnega italijanskega razpoloženja do slovenskih osamosvojitvenih teženj. Takšna območja in takšne politike naj bi torej po Peterletovih receptih predsednik države s svojo »vzvišenostjo« ignoriral!?

Kje je dobil Peterle podatek, da se Kučan pogovarja »brez vladnega pooblastila«, ko pa je zunanji minister Thaler prav te dni izjavil, da je »zadovoljen s sodelovanjem s predsednikom Kučanom« in da je vse, kar dela on in kar dela Thaler oziroma vlada, usklajeno in v »interesu Slovenije«?

Peterle je s svojim rezoniranjem in nerganjem poskrbel za zares zgovorno ilustracijo svoje teze, da »našo zunanjo politiko vodijo nezaupanje navznoter in navzven ter prevelike osebne ambicije«.

Slovenec – kaj bodo rekli v Rimu?

Z zgledno »usklajenostjo« (in poslušnostjo?) se je glavni urednik Slovenca oprijel Peterletove teze, da slovensko zunanjo politiko vodi več zunanjih ministrov. »Da se v slovenski zunanjepolitični dejavnosti pojavljajo najmanj štrije zunanji ministri hkrati', čeprav uradno le eden izmed njih zaseda to mesto, je čedalje bolj očitno. Določene mednarodne stike pa gojijo tudi posamezne stranke oziroma njihovi strankarski voditelji, kar seveda tudi v svetu ni nič nenavadnega. Nenavadno pa je, da na to področje, mimo uradnega zunanjega ministra, čedalje bolj posega tudi predsednik vlade, Janez Drnovšek; zaveda se svoje mednarodne teže in povezav, ki jih je ustvaril še kot predsednik predsedstva nekdanje Jugoslavije. To poseganje predsednika vlade seveda ruši avtoriteto vsakokratnega zunanjega ministra, pa čeprav gre dandanes za njegovega strankarskega kolega, Zorana Thalerja, kar bi se lahko delno upravičevalo s celovito odgovornostjo stranke LDS do državne zunanje politike... Zdaj pa stopa v ospredje še ztretji zunanji minister' predsednik države Milan Kučan. Na obisku pri Louisu Durenwalderju, deželnem glavarju Južne Tirolske, je tega nagovarjal k vstopu Južnih Tirolcev (nemška manjšina v Italiji) v Tržaško kreditno banko. Ta teden pa je naš predsednik obiskal še predstavnike federalistične italijanske Severne lige z istim namenom. Oba naslova, kjer se je mudil naš predsednik, sta v nasprotju z osrednjimi italijanskimi oblastmi, s čimer je le povečal slabo voljo Rima pri pogajanju z Ljubljano. Predsednik države se je lotil zadev, ki ne spadajo v njegovo pristojnost, obiskane osebe pa tudi ne spadajo v krog oseb, ki jih navadno obiskuje voditelj države...«

Komentator Slovenca je v zvezi s tem »pozabil« pojasniti vsaj nekaj stvari: kaj naj bi bilo narobe s tem, če poskuša premier Janez Drnovšek v slovensko korist izkoristiti »povezave, ki si jih je ustvaril še kot predsednik Predsedstva nekdanje Jugoslavije«? Kje na svetu je država, kjer zunanji minister povsem avtonomno in brez »vmešavanja« predsednika vlade in predsednika države vodi zunanjo politiko? Zakaj bi bilo iz načelnih razlogov ukvarjanje premiera in predsednika države z zunanjo politiko avtomatično »rušenje avtoritete vsakokratnega zunanjega ministra«?

Pripomba, da se slovenski predsednik države (in slovenski voditelji) ne bi smeli pogovarjati z legalno izvoljenimi in legalno delujočimi predsedniki posameznih italijanskih dežel, s tem »ne bi dražili« osrednjih italijanskih oblasti, pa je grozljivo podobna nekdanjim ponavljajočim se očitkom Sloveniji iz Beograda, da Slovenija s takšnimi stiki »kvari odnose z Rimom«.

Seveda je zanimivo, da zaradi Kučanovega obiska na Južnem Tirolskem in v Milanu ni protestiral Rim, da pa protestirata Slovenec in Peterle...

Kaj naj si obeta Slovenija od bogaboječih vprašanj, kaj bo rekel Rim in ugotovitev o »slabi volji Rima«, ki preveva pisanje Slovenca?

DOGODKI

Kučanovo »odkritje« – kaj je pokazal plebiscit

Predsednik Milan Kučan je v intervjuju za Kleine Zeitung dejal, da ga dejstvo, da je na uradni plebiscitni proslavi prvič spregovoril tudi predstavnik koroških Slovencev, navdaja z optimizmom. »S tem je uradna Koroška priznala, da je bil plebiscit dogodek, ki je pomemben za oba naroda na Koroškem... To hkrati pomeni, da se ta dogodek tudi ne tolmači več kot zmaga enega naroda nad drugim... Na Koroškem se je končno uveljavilo tudi spoznanje, da je bil izid plebiscita dosežen le zato, ker se je veliko število koroških Slovencev odločilo za takratno demokratično Avstrijo in ne za skoraj neznano novo Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev...« (Republika, 11. oktobra 1995)

Takšno Kučanovo (enostransko) razlago koroškega plebiscita in vzrokov zanj so v marsičem dopolnili (in korigirali) udeleženci razprave v mariborskem Zgodovinskem društvu. Zgodovinar Marjan Matjašič je, kot poroča Večer, opozoril predvsem na »spodrsljaje, napake in slepo vero v pravičnost velikih sil«, ki so dejansko omogočile koroški plebiscit. Odločitev za plebiscit na slovenskem Koroškem je bila po njegovem mešanica najrazličnejših interesov vplivnih velikih sil takoj po koncu prve svetovne vojne. Ljubi na večinsko slovenskem območju so prisilili k opredeljevanju za to ali ono državo, Avstrijo ali Jugoslavijo, namesto da bi se opredeljevaali o narodni pripadnosti. Matjašič je ošvrknil tudi tedanje slovenske politike, ki so naivno verjeli v pravičnost velikih sil, ob tem pa naredili nekaj velikih napak... O plebiscitu »kot spominu in opominu« je razmišljal tudi mariborski naslovni škof dr. Vekoslav Grmič. V polemičnem referatu je poudaril oportunistične razloge, zaradi katerih se po njegovem v Sloveniji danes nekateri neradi spominjajo tega dogodka, »ker najbrž ne bi radi vznemirjali sosedov Avstrijcev, ki bi morali iskreno priznati, da se je takrat Slovencem zgodila krivica.« Dr. Grmič je dejal, da je v času plebiscita nemška propaganda na Koroškem zasejala needinost med koroške Slovence in si s tem zelo olajšala nadaljnje delo. Velikemu delu koroških Slovencev je vcepila nekakšen občutek manjvrednosti, zaradi česar so dajali prednost vsemu, kar je bilo nemškega. Narodna zavest nikakor ni bila tako živa, da bi o njej lahko govorili kot o vrednosti, na kateri je mogoče zidati trdno stavbo drugih vrednot: verskih, političnih, kulturnih. Poleg neodločnosti pa je treba omeniti tudi ideološkost političnega odločanja v Ljubljani, ki je bila kuga in je kuga tudi zdaj. Slovenska politika se je dala voditi večkrat usodni ločitvi duhov, ki se je ponovila v času okupacije med drugo svetovno vojno z vsemi posledicami in odmevi še v današnjem političnem življenju. Zgodovina ne more in ne more poučiti politikov. Danes se nekateri politiki celo brez sramu upajo spraševati, ali sta Krek in Korošec imela prav, da sta nas ob koncu prve svetovne vojne ločila od Avstrije. Še na misel jim ne pride, da bi priznali usodo, ki bi zadela vse Slovence, če bi ostali v Avstriji. Bolj kot na nevarnost s severa in zahoda so slovenski politiki, v Ljubljani še posebej, zazrti v »nevarnost« z juga. Jugoslavija, kakršna je bila, se ne more primerjati z Avstrijo, če mislimo na pravice ali omejevanje pravic Slovencev, pa najsi gre za univerzo, akademijo znanosti in umetnosti gledališče, opero in šolstvo nasploh. Prav bi bilo, da na tistem, kar je bilo dobrega v preteklosti, zidamo svojo prihodnost, ob napakah in zablodah pa se učimo bolje ravnati zdaj in v prihodnosti (Republika, 10. oktobra 1995)

Na slavnostni seji ob 75-letnici koroškega plebiscita je torej v deželni hiši prvič v zgodovini proslavljanja spregovoril v slovenščini tudi predstavnik koroških Slovencev Valentin Inzko. To je pomemben dogodek, ki pa nas kljub temu ne bi smel popeljati v preveč nekritično evforičnost. Kakor je spodbudno, da je bilo v deželnem zboru na osrednji državni proslavi prvič slišati slovensko besedo, pa je hkrati tragično, da sta Koroška in Avstrija sposobni za takšno »širino« šele po 74 letih, ki so zgodovina sistematičnega podcenjevanja in zatiranja slovenske manjšine na Koroškem, asimilacijske politike, ki skoraj nima primere v Evropi. Rezultat takšne politike odseva tudi v podatku, da je bilo leta 1910 na Koroškem 65 tisoč slovensko govorečih prebivalcev, leta 1991 pa se je ob popisu za Slovence izreklo le še 15 tisoč Koroščev.

Kaj (ne) skrbi Hvalico

Poslanec Socialdemokratske stranke Slovenije Ivo Hvalica je ogorčeno predlagal, naj parlamentarna komisija, ki raziskuje zadevo HIT, zahteva od generalnega direktorja Hita Danila Kovačiča, da v enem tednu pojasni, kdo mu je izročil zaupni dosje parlamentarne preiskovalne komisije. Danilo Kovačič je pred nekaj dnevi v javnem pismu zapisal, da v tajnem dosjeju o Hitu, ki ga je uspel videti, ni nič takšnega, kar bi bilo posebej obremenilno za Hit in kar bi utemeljevalo obtožbe o nelegalnem poslovanju Hita. Prav na ta dosje pa se pogosto sklicuje strankarski kolega Hvalice dr. Miha Brejc, nekdanji šef slovenske varnostno-informativne službe. Dejstvo, da imajo dosje Hit in v njem zbrani dokumenti oznako uradne tajnosti, po mnenju Kovačiča, »omogoča Brejcu neverjetne manipulacije in politizacijo, saj so ti dokumenti v javnosti uradno nedostopni in torej ni mogoče objaviti njihove dejanske vsebine...« Kovačič je dr. Miho Brejca obtožil, da s svojim ravnanjem zavaja komisijo in povzroča škodo Hitu in državi.

Po vsem tem bi bilo moč pričakovati, da bo Ivo Hvalica zahteval urgentno razčiščevanje najnovejših trditev in obtožb Danila Kovačiča, ne pa (zgolj) preiskavo o tem, kako je Kovačič prišel do »tajnega dokumenta« Pa še glede tega bi moral večno »načelni« Hvalica vprašanje zastaviti drugače - zakaj Kovačič (kot glavni obtoženi) že od vsega začetka ni bil seznanjen s skrivnostnimi dokumenti, če je Hvalici red do tega, da bi imel tudi Kovačič - v skladu s principi pravne države - možnost, za zve, kaj vse se mu (obremenilno) predpisuje, da bi se lahko branil.

Janša – vse (ne)jasno

Lider Socialdemokratske stranke Slovenije je ob nedavnem obisku Čevljarstva v Kidričevem, ki so ga zasedli odpuščeni delavci, izjavljal, da je zadeva v marsičem »nejasna«.

Zdaj, ko so protestirajoče delavce po sodnem nalogu odstranili iz tovarne, pa je Janši nenadoma vse »jasno«. Tako je na petkovi tiskovni konferenci izjavil, da je bil »problem Čevljarstva Kidričevo relativno majhen, saj bi država lahko rešila majhno podjetje s 40 zaposlenimi že z desetino ali manj denarja, ki ga je vodstvo mariborskega Tama plačalo Zariću (oziroma skrivnostnim inicialkam Z. V.) za preovizije...«

Čedalje bolj razločno postaja, da se Janša »specializira« predvsem za (post festum) kritika »nepravilnosti«. To mu sicer prinaša kratkoročne propagandne učinke, neposredno prizadeti pa od takšne »skrbi« očitno nimajo koristi.

Thaler odgovarja (samo) Podobniku

Marjan Podobnik, predsednik Slovenske ljudske stranke je svojo nedavno idejo o vzpostavljanju konsenza pri določanju zunanjepolitične strategije Slovenije zdaj dopolnil še z ugotovitvijo, da smo vsi »v istem slovenskem čolnu, zato bomo vsi plačali ceno, če bomo dovolili dozdajšnji način vodenja zunanje politike tudi v prihodnje«. Podobnik meni, da Slovenija »na zunanjepolitičnem področju, še posebej pri reševanju meddržavnih vprašanj z nekaterimi sosednjimi državami, doživlja uspeh za neuspehom predvsem zaradi neučinkovite strategije«.

Zunanji minister Zoran Thaler mu je na ta očitek kar dvakrat odgovoril. Najprej v javnem pismu, kjer mu sporoča, da se »ne more strinjati z ugotovitvijo, da Slovenija na zunanjepolitičnem področju doživlja 'neuspeh za neuspehom', ker se zunanjepolitični položaj Slovenije krepi in Slovenija je vse bolj prepoznavna kot ena najuspešnejših držav v prehodu, kar jo kvalificira za polnopravno članstvo v severno-atlantskih varnostnih in političnih strukturah...« V mariborskem Večeru pa je glede Podobnikove ocene dejal, da je opoziciji »najbolj všeč, če lahko trdi, da je situacija grozna in da doživljamo 'neuspeh za neuspehom', kot pravi gospod Marjan Podobnik, ki pa bi bil rad obenem zelo konstruktiven, češ da je treba v zunanji politiki iskati konsenz. Pozdravljam to pobudo. Ko pa človek išče kakšne pozitivne pobude za tak nacionalni konsenz, pa jih niti z lučjo pri belem dnevu ne najde. Opozicija torej opozarja in razlaga, da je položaj nevzdržen, po drugi strani pa jo najbolj skrbi, da bi se karkoli dogovorili. To ni najbolj zdravo."

Zunanji minister Thaler pa ni nič odgovoril svojemu koalicijskemu partnerju in predhodniku na minstrskem položaju v zunanjem ministrstvu Lojzetu Peterletu, ki je izjavil, da ga »skrbi, ker še po enem letu - potem ko je bilo jasno in javno povedano, da se zdaj pač začenja nova doba, v kateri bodo urejena razmerja s Hrvaško, Italijo in Evropsko zvezo - nimamo dosežkov«.

Stoletni Vidmar in (eno)dnevni pokašljevalci

Ljubljansko Delo je v soboto zapisalo, da bi bil prav na ta dan Josip Vidmar, »ko ne bi umrl pred poltretjim letom, star sto let. To je za Slovence velika obletnica, le da danes, ko se zdi, da je njegov obraz zastrt z aktualističnimi nepomembnostmi, to ni čisto jasno. Tudi potem, ko bodo potihnili politikantski ugovori, ki se nanašajo na Vidmarjevo povojno življenje in delo, bo - kot vsi veliki Slovenci - predmet v nasprotujočih interpretacij... Upajmo, da bomo dosegli nacionalno jasnino vsaj glede poglavitnega, namreč, da je bil Vidmar ena najpomembnejših osebnosti tega stoletja...« Kolumnist ljubljanskega Dnevnika pa ugotavlja, da je Josip Vidmar (kljub vsemu) »eden največjih Slovencev stoletja, ki se izteka«.

Taras Kermauner je zapisal, da je Josip Vidmar nasproti prilagodljivcem in dogmatikom uveljavil pravico do svoje sodbe... Četudi povezan s političnim gibanjem, je bil vseskozi izrazit Slovenec... zastopal je slovenstvo, slovanstvo, a tudi zahodnoevropsko krščansko izročilo... s kultiviranjem boljševizma je preprečil ponoven razkol slovenstva na dva nespravljiva dela«. Dr. Matjaž Kmecl je dejal, da je bil Vidmar »zelo poseben, nadarjen, energičen in v mnogočem dosleden mož. Z globokim instinktom je stopal v zgodovino tam, kjer je bila megla najgostejša in - kar bi morali upoštevati vsi naknadni pokašljevalci nad njim - dosledno služil slovenstvu.« Janez Menart pa je zapisal, da je Vidmar zapustil nad sto dvajset izvirnih knjig in prevodov in da bi zaslužil vse spoštovanje že samo zaradi tega svojega ustvarjanja... ne pa da vsi kulturniki po vrsti iščejo samo še kakšno črko, ki jo je napisal proti Edvardu Kocbeku...«

Pripravil: J. K.

Bojan Žlender, tajnik sveta za preventivo in vzgojo v cestnem prometu Republike Slovenije:

LEPO JE OPOZARJATI NA HUMANI VIDIK, NA PETSTO MRTVIH IN SEDEM TISOČ RANJENIH, VENDAR TO NI UČINKOVITO; POLITIKI JE TREBA GOVORITI O DENARJU

Sprememba lokalne samouprave podrla organizacijo • Sedemdeset odstotkov smrtnih nesreč povzročijo domači vozniki v svojem lokalnem okolju • Zmotno prepričanje, da policija lahko opravi vse • S petsto smrtnimi žrtvami na leto smo štirikrat slabši od varnih držav • V naseljih bistveno prehitro vozimo • Program avtocest ne bo rešil vseh vprašanj varnosti • Zamujamo z uvajanjem križišč s krožnim prometom • Vozniško dovoljenje na preizkus • Bo tudi pri nas prometna urejenost kdaj vplivala na izvolitev župana?

Nekaj zadnjih koncev tedna je bilo na slovenskih cestah hudo "krvavih". Tudi sicer Slovenci ne slovimo kot previdni vozniki, številke in primerjave pa nas potiskajo na rep Evrope. Zakon o varnosti prometa bo še kar nekaj časa v parlamentarnih mlinih. Z varnostjo prometa se že vrsto let ukvarja svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu. Z njegovim tajnikom Bojanom Žlendrom smo se pogovarjali o perečih problemih varnosti na naših cestah. Najprej smo ga vprašali o vlogi sveta.

Žlender: K sreči je že pred dolgimi leti v Sloveniji zmagala modrost, da usklajevalna, opozorilna in svetovalna funkcija ne sodijo v okvir enega od ministrstev, ali če rečemo določno, ministrstva za notranje zadeve, ampak je treba povezati vse tiste, ki lahko kaj pomagajo za večjo varnost v prometu. Zanimiva je primerjava z drugimi državami v tranziciji, saj je Slovenija na tem področju veliko prej kot te države razmišljala na način, kot to delajo zahodnoevropske države. Že leta 1972 je bil ustanovljen svet kot povezovalec tega, kar se danes imenuje civilna družba - društev šoferjev, avtomehanikov, avto-moto, rdečega križa, in tistega, kar naj bi naredila država za večjo varnost v prometu. Svet je imel v vseh letih delovanja močno podporo v občinah, vendar je sprememba lokalne samouprave podrla celotno organizacijo in sedaj z veliko muko in ob razumevanju novih županov in novih občinskih svetov to poskušamo znova postaviti. Tam, kjer so občine šle narazen v prijateljstvu, ni težav, tam, kjer je ostal cel kup problemov, je nerešen problem ostalo tudi to, kako bodo skrbeli za varnost prometa. Za nas je pomembno, da smo organizirani na državni ravni, da pa imamo hkrati pokrite in dobro organizirane lokalne skupnosti. Namreč, opozarjam na podatek, ki je zapisan na plakatu nad vami, sedemdeset odstotkov nesreč povzročimo v občini, kjer smo doma. Gre za nesreče s smrtnim izidom, ki jih povzročijo lokalni vozniki na domačem terenu, najhujše nesreče, pri katerih so povzročitelji domačini v domačem okolju. Ker je zraven alkohol, ker je zraven hitrost, neurejeno naselje, slabe ceste. Zato je za nas tako pomembno, da se vrnemo na lokalno raven, ki smo jo imeli dobro pokrito, pa je nimamo več.

Panorama: ***Bo novi zakon, ki ga pripravljajo, kaj spremenil vašo vlogo?***

Žlender: V tem trenutku se pripravlja zakon o varnosti cestnega prometa. Ta nam daje pravno podlago in skupaj z ministrstvi iščemo formulo in organizacijske oblike, ki bi nam omogočale ohraniti povezavo s civilno sfero, da pa bi država obenem prevzela več odgovornosti pri povezovanju svojih segmentov.

Panorama: ***Kje pa doslej pri tem škriplje?***

Žlender: Na državni ravni je bila po treh letih neusklajenega dela vzpostavljena koordinacija ministrstev, ki pripravlja nov nacionalni program. Promet je zelo povezana zadeva in znano je, da je prometna varnost tako dobra, kot je dober najšibkejši člen. Pri nas je jasno, da vse ne teče najbolje. Za marsikatero ministrstvo je delo na področju prometne varnosti le droben segment ob tisoč drugih obveznostih. Če pa se s tem ne ukvarjajo, potem sistem prometne varnosti ne more biti dober. V Sloveniji delamo veliko napako, ker ogromno nalog in odgovornosti nalagamo policiji. Velja namreč prepričanje, da so dovolj močan aparat, da lahko vse naredijo. Vendar policija lahko opravi samo del, pa še ta mora biti podprt od drugih.

Panorama: ***Kakšna je potemtakem poglavitna vloga sveta za preventivo in varnost v cestnem prometu?***

Žlender: Preventivno-vzgojna vloga je temeljna vsebina dela, potem sodelovanje v državnih koordinativnih telesih, da država res opravi tisto, kar mora opraviti, in da je to povezano in skladno. Seveda pa bi radi še bolj pritegnili širok krog ljudi, saj vidimo, da smo tam, kjer se ulica ali šola organizira, kjer se ljudje prizadeto začno odzivati in zahtevajo rešitve, veliko močnejši. Mi kot svet lahko petkrat na leto pišemo in opozarjamo na določen problem, če pa vsak od staršev šole, ki ima petsto otrok, enkrat vpraša, ali je bilo kaj narejeno, se mora odgovornim zavrteti v glavi. Ni treba biti nič nesramen, zadošča prijazno vprašanje, gre za pritisk javnega mnenja, ki bi ga želeli ustvariti.

Panorama: ***Najbrž lahko postrežete s konkretnimi izkušnjami?***

Žlender: Na Fužinah v Ljubljani, na primer, je bilo katastrofalno stanje, ko so naredili dolge, ravne ulice in so žal morali umreti trije otroci, da so se službe le premaknile in ugotovile, da je grbina primeren ukrep in se jo da postaviti. Od takrat naprej je bila samo ena malo hujša prometna nesreča, smrtnih žrtev ni več, hudo poškodovanih tudi ne, stvar se je kot čudežno rešila. Toda stvar se je premaknila samo tako, da so se stanovalci postavili zelo načrtno in organizirano, žal so imeli še ta žalosten argument. Toda mi trdimo, da ni potrebna nesreča, da se da marsikaj preprečiti tudi vnaprej. Takšna vez z ljudmi, ki bi nas spodbujali, je še kako potrebna. Zato se usmerjamo v splošne publikacije, v poljudne informacije, s katerimi opozarjamo, kaj je mogoče storiti: kako zaščititi otroka v avtu, kako ga zaščititi na ulici, predvsem otroka in druge šibkejše skupine udeležencev v prometu.

Panorama: ***Najbrž pri svojem delu uporabljate tudi tuje izkušnje? V Evropi se varnosti v prometu že lep čas uspešno znanstveno lotevajo.***

Žlender: Že konec osemdesetih let smo začeli krepiti mednarodne vezi. Smo člani svetovne organizacije za preventivo, imamo kup dobrih stikov, zlasti z nemškim svetom, pa nizozemskim.

Panorama: ***Kaj pa z Avstrijci, pred kratkim sem bral, da jim je v posameznih deželah uspelo doseči pomembno znižanje števila nesreč.***

Žlender: V Avstriji je Štajerska naredila izjemen korak. Z dunajsko centralo sicer nimamo posebnih stikov, vendar ta prizadevanja spremljamo.

> ***"Svet je imel v vseh letih delovanja močno podporo v občinah, vendar je sprememba lokalne samouprave podrla celotno organizacijo in sedaj z veliko muko in ob razumevanju novih županov in novih občinskih svetov to poskušamo znova postaviti."***

Panorama: ***Pri preventivni dejavnosti ste razumljivo usmerjeni k mladi generaciji. Tudi uspešni ste, problem pa nastane, ko ti otroci odrastejo in postanejo takšni, kot so. Med njimi je ogromno povzročiteljev in žrtev prometnih nesreč.***

Žlender: Tudi sami smo si zastavljali to vprašanje. Prometno vzgojo imamo organizirano že dvajset let, trdimo, da je uspešna. Zakaj se to ne pozna? Kje so vzroki, da ne prinese rezultatov pri devetnajstem ali pri petindvajsetem letu, kajti v tem starostnem obdobju imamo daleč največ povzročiteljev nesreč. Eden od odgovorov, ki je zelo splošen, je pa žal zelo resničen, je, da vozimo tako, kot živimo. To je osnovna psihološka trditev. Če živimo v času, ki ne priznava pravnih, moralnih ali kakih drugih norm, ko je dovoljeno praktično vse, potem je tudi na cesti dovoljeno vse. Ljudje se obnašamo pač tako, kot nam država narekuje, naj se obnašamo. Slovenci smo med najbolj disciplinirani vozniki v Avstriji, Avstrijci postajajo najbolj nedisciplinirani pri nas. Prilagajaš se okolju; če je pri nas večina stvari dovoljenih in lahko narediš toliko drobnih prekrškov, kolikor hočeš, potem kar naprej kršiš predpise. To je tisto, kar sem prej govoril, potrebni so vsi členi, če ostane en sam člen, potem sistem ne deluje in postaja anarhičen. Mi imamo na cesti dejansko v veliki meri anarhijo. Proučevali smo ureditev v državah, kjer imajo dovoljeno nizko stopnjo alkohola v krvi. Tam so zgradili sistem moralnih vrednot. Pri njih je zločinec tisti, ki ubije, in tisti, ki iz gostilne domov pelje pijan. Tega izobčijo, drugi otroci se ne igrajo več z njegovimi otroki, to je tako negativno, da si tega ne moreš privoščiti. Ta sistem moralnih norm je pri nas razsut.

Panorama: ***Pri nas je dolgo prevladovalo prepričanje, da imamo toliko nesreč, ker se vozimo s starimi avtomobili. Danes imamo ogromno novih vozil, z veliko močjo in kar precej jih je med povzročitelji nesreč. Vozijo pa jih ljudje, o katerih smo prej govorili, prenapeti povzpetniki, ki ne vedo, kako bi dokazovali svoj status, v resnici pa so duhovni polizdelki. Svojo moč in pomen kažejo tudi v prometu. Ste morda ugotovili, da se njihov delež pri nesrečah veča?***

Žlender: Iskali smo vse mogoče primerjave. Osnovni podatek je ta, da ima Slovenija 250 mrtvih na milijon prebivalcev, povprečje Evropske unije je 150, varne države v Evropi imajo 70 do 80 mrtvih. Dvakrat hujši smo, kot je evropsko povprečje, v primerjavi z najbolj varnimi je stanje trikrat ali štirikrat slabše. Iskali smo različne vzroke. Povprečen slovenski avto je bil decembra 1994 star sedem let in osem mesecev in spada s 1.245 kubičnimi centimetri v spodnji razred. To pomeni, da je okoli 70 odstotkov vozil v spodnji kategoriji do 1300 kubičnih centimetrov. Avto sam po sebi nudi določeno varnost. V neki ameriški študiji sem našel podatek, da je masa avtomobila zelo enostaven kazalec njegove varnosti. Če se zaletita avtomobila z maso 1.800 kilogramov, je možnost, da bo v enem ali drugem avtomobilu kdo mrtev 1 : 1. Če se vozilo z isto maso zaleti v drugo, z maso 900 kilogramov, je verjetnost 1 : 13. Trinajstkrat večja verjetnost je, da bo kdo v manjšem avtomobilu mrtev. To se pojavlja tudi pri nas. Ko smo imeli relativno enake avtomobile, so bile nesreče med njimi tudi manj hude, zdaj je v primeru udeležbe zelo težkega vozila z vsemi varnostnimi elementi ogroženost v manjših vozilih bistveno večja. Nekatere letošnje hude nesreče so bile take. Zanimivo, da je bilo vpletenih kar nekaj avtomobilov znamke BMW; policija je že v spomladanskem času opozarjala, da je glede na delež vseh vozil, delež težkih in dobro zaščitenih vozila nesorazmerno velik. Mi bi sicer želeli drugačna razmerja med vozili in več varnejših vozil, toda res je tudi to, da je volvo, na primer sinonim za varno vozilo, vendar ga zunaj ljudje tudi varno uporabljajo. Divjanje takih vozil, ki ga pri nas lahko doživimo, priča o nasprotnem. Zunaj se to nikakor ne more zgoditi. Pri nas so stvari obrnjene na glavo; v trenutku je nastal sloj voznikov, ki so v teh časih relativno lahko prišli do zaslužka, in so si privoščili drage avtomobile. Do tistega, do česar si prišel zlahka, navadno nimaš pravega odnosa.

Panorama: ***Vendar so velika in temu primerno zaščitena vozila še vedno v manjšini?***

Žlender: Skrbi nas, da se delež majhnih vozil pri nas še povečuje, kubatura je majhna, moč

> ***"Na Fužinah v Ljubljani, na primer, je bilo katastrofalno stanje, ko so naredili dolge, ravne ulice in so žal morali umreti trije otroci, da so se službe le premaknile in ugotovile, da je grbina primeren ukrep in se jo da postaviti. Od takrat naprej je bila samo ena malo hujša prometna nesreča, smrtnih žrtev ni več, hudo poškodovanih tudi ne, stvar se je kot čudežno rešila."***

Nadaljevanje na naslednji strani

Nadaljevanje s prejšnje strani

pa velika in ti izjemno lahki avtomobili imajo velike pospeške. Ko pa si hiter, se težko ustaviš. To pa je tudi glavni razlog nesreč. Pri nas imamo 40 odstotkov nesreč zaradi prevelike, neprilagojene hitrosti in smo ena redkih držav, ki ima tako hude prekoračitve hitrosti. V poročilih, ki jih pripravlja ministrstvo za notranje zadeve, sem prebral, da so med skritimi meritvami hitrosti zabeležili trideset, štirideset odstotne prekoračitve hitrosti na določenih odsekih. V tujini je pri petnajst do dvajset odstotkih že huda panika. Problem je ta, da če ni denarja, da bi država ustrezno opremila prometno policijo, da bi ji kupila dovolj radarjev, zagotovila videoradarje za civilno kontrolo, vozimo tako, kot vozimo. Če ni zadostne gostote kontrol hitrosti, če ni za tem zadostnih kazni in če se te ne izterjajo, potem vozniki divjajo. Ni lepšega kot hitro peljati, večina voznikov je nagnjena k temu, da kdaj prehitro pelje. Mi to zaradi pomanjkljive opreme policije dovolimo.

Skupaj s prof. Poličem, s katedre za psihologijo na filozofski fakulteti in nekaterimi kolegi delamo že dve leti veliko raziskavo s sodelovanjem osmih šol v Sloveniji. Raziskujemo, kakšna so stališča otrok do problemov na cesti in kako bi v določeni situaciji ravnali. Dve leti smo jih spraševali, kakšna je verjetnost, da te policija ustavi, če voziš prehitro, če voziš pijan, če nisi pripet z varnostnim pasom. Zanimivo je, da je verjetnost najmanjša za kontrolo hitrosti. Da te ustavijo pijanega, se sodelujočim – gre za reprezentativen vzorec otrok od šestega razreda osnovne do četrtega razreda srednjih šol – zdi zelo verjetno; za varnostni pas – bili smo malo presenečeni, ker je šele letos policija uvedla načrtnejšo strategijo glede tega – so še verjeli, da boš plačal kazen, za hitro vožnjo pa zanesljivo ne.

Z opremo, ki so jo policisti imeli do letos, so lahko hitrost v istem kraju kontrolirali enkrat na mesec. To je toliko kot nič. Potem pride še sistem lokalnega obveščanja, vendar je radar svoj učinek dosegel tudi, če se vozniki med seboj obveščajo.

"Slovenci smo med najbolj disciplinirani vozniki v Avstriji, Avstrijci postajajo najbolj nedisciplinirani pri nas. Prilagajaš se okolju; če je pri nas večina stvari dovoljenih in lahko narediš toliko drobnih prekrškov, kolikor hočeš, potem kar naprej kršiš predpise."

Panorama: ***Kako je pa s cestami, če jih upoštevamo kot dejavnik varnosti?***

Žlender: S cestami je večji križ kot z avtomobili. Večji križ v tem smislu, da avtocestnega križa nimamo, da imamo cel kup glavnih, magistralnih povezav, ki gredo skozi naselja. Na svetu se bojimo nečesa: da je med ljudmi nasploh prepričanje, da bodo avtoceste rešile vse. Ljudje so kar prepričani, da smo za varnost naredili vse, ko bodo, optimistično gledano, leta 2.000 vse slovenske meje povezane z avtocestami. V resnici nam bo ostalo 70 odstotkov povzročiteljev nesreč, ki sem jih že omenil in povzročijo smrtno nesrečo na domačem terenu, v domači ulici. Zato v svetu opozarjamo, da je ravno tako važno, kot je izgradnja sistema avtocest, delo na lokalni ravni, da bomo zaščitili šole, da bomo zaščitili vrtce in naselja. Nenormalno je, da imamo v zadnjih letih 45 do 50 odstotkov mrtvih v naseljih. To, da je v naseljih več nesreč, je razumljivo, saj je tu več konfliktnih točk, v vsakem križišču jih je deset, dvanajst in več. Toda, da je polovica vseh smrtnih nesreč v naselju, tega ne boste našli pri nobeni evropski državi. To pomeni, da v naseljih bistveno prehitro vozimo in da so pomanjkljivo prometno urejena. V Ljubljani s širšo okolico imamo tri križišča s krožnim prometom. Države na jugu Evrope, pa Nizozemska in Švedska so v zadnjih desetih letih veliko naredile pri urejanju križišč s krožnim prometom. V teh križiščih ni več možnosti za čelno trčenje in za trčenje v bok pod kotom 90 stopinj, kjer je vozilo najbolj ranljivo. Taka križišča umirjajo promet, ker nihče nima odprte smeri, vsak se mora malo zavrteti, po drugi strani pa je pretok boljši, ker se vozila ne ustavljajo. To smo zamudili in bojim se, da bomo še nadaljnjih deset let, če bomo vsi čakali, kaj bo prinesel program avtocest.

Zelo počasi poteka urejanje bivalnih naselij – nekaj je pri tem kriva tudi zakonodaja – da bi postala prijazna za prebivalce. To pa mora pomeniti, da so zelo neprijazna do avtomobila: voziti moraš čez grbine, izogibati se moraš raznim oviram, prevojem; vse to pa je narejeno samo zato, da se hitrost umiri. Seveda je bistveno ceneje, da se umirja štiriindvajset ur na dan z enkratno investicijo, kot pa da moraš imeti na ravni cesti, ki omogoča hitrost tudi več kot 100 kilometrov na uro, pogoste radarske kontrole. Tam, kjer je treba hitrost omejiti, je preprosto treba preurediti ulice. Na regionalnih cestah, ki pri nas še vedno vodijo skozi naselja, je ob vhodu v naselje namesto table z omejitvijo treba namestiti otok sredi ceste, zelenico, zelo zožiti cesto, da voznik preprosto ne more več hitro peljati. Cesta sama ti mora brez opozorilnih znakov povedati, kam si prišel in kako se moraš obnašati.

Panorama: ***Taka preureditev bi bila najbrž kljub vsemu zelo draga. Ima država za to dovolj denarja?***

Žlender: Države, ki so se lotile take rešitve, imajo bistveno večji dohodek na prebivalca kot mi, Nizozemska na primer, kjer so v minulem desetletju zelo spodbujali opremljanje in spreminjanje cest v naseljih. Pri nas bo to bistveno težje, zlasti ker imajo občine veliko različnih želja in bo treba pritrgovati od drugega. Očitno pa se bo to moralo zgoditi spodaj, tega nikjer ne financirajo centralne vlade. Spodbujajo že, z različnimi stimulativnimi ukrepi, denarja pa ne zagotavljajo.

Panorama: ***Ceste vendarle imajo svoj delež med vzroki za prometne nesreče.***

Žlender: Marsikatera skandinavska država nima kaj boljših cest kot mi. Cesta sama po sebi je sicer kriva bistveno več, kot pravijo statistike, ki govorijo o dveh ali treh odstotkih, vendarle tudi če jim pripišemo petindvajsetodstotno krivdo v kombinaciji z našim neumnim ravnanjem, je ostanek do sto na plečih voznika, kolesarja, pešca. Tega se moramo zavedati. Najlaže je krivdo iskati zunaj nas samih.

Panorama: ***V vašem svetu problematiko dobro poznate; zanima nas, ali zakonodajalec in predlagatelji pri pripravi novega zakona o varnosti v prometu upoštevajo vaše izkušnje, predloge in mnenja.***

Žlender: Zakon je za nas zelo važen. Nekaj ključnih stvari mora biti tudi pravno normativno urejenih. Še ko so se oblikovale prve ideje, smo bili pobudniki, da bi nekaj vsebin, ki trenutno v Evropi dokazujejo, da so uspešne, uveljavili tudi v Sloveniji. Vsaj pri predlagatelju, ministrstvu za notranje zadeve, imamo pri tem veliko podporo. Naša zahteva je, da se mora Slovenija prilagoditi drugim evropskim državam in hitrost v naseljih generalno omejiti na 50 kilometrov na uro, in ta zahteva je v predlogu upoštevana. Skupna zahteva je tudi bila, da mora zakon omogočiti izgradnjo bivalnih okolij, ovir, zagotoviti, da bodo občine lahko to brez težav urejale. Danes je na primer ogromno težav, če hočeš pri šoli postaviti oviro, grbine, prevoje. Biti moraš zelo spreten v pravu in imeti prave ljudi, da vse spelješ. Ves čas v svetu tudi podpiramo predlog za uvedbo točkovanja prekrškov, ker je to dolgoročno najboljša pot, da se voznik sam kontrolira. Prvič narediš prekršek mimogrede, nehote, drugič morda še tudi, ko pa zbereš osem, devet točk, obenem pa veš, da je osemnajst točk meja, ko boš ostal brez izpita, je pa to zelo streznjujoče. Ta sistem rešuje tudi problem socialnih razlik. Denarna kazen komu pomeni tretjino plače, drugemu drobiž, ki ga celo lahko knjiži v stroške firme. Točke bodo zadele tudi tega.

Panorama: ***Kaj pa varnost otrok? Ti so kategorija, ki jih promet hudo ogroža.***

Žlender: Seveda smo predlagali, da se predpiše ustrezna zaščita za otroke. O zastrašujočih številkah še nisva govorila, vendar naj povem, da petdeset odstotkov žrtev med otroki pobijemo, ko so naši sopotniki. Hudo je slišati, toda starši pobijejo svoje otroke. Zato ker ne poskrbimo, da bi bili, če so dosti veliki, zadaj pripeti, ker nimamo otroških sedežev, vsako leto ena izmed mater stisne svojega dojenčka ob armaturno ploščo. Drži ga v naročju na prednjem sedežu. Pri hitrosti petdeset kilometrov na uro ima petinsedemdeset kilogramov težka oseba naletno težo tri tone in pol. Kaj se zgodi, ni treba opisovati.

Take stvari moramo preprečiti z zakonom. Zahtevamo obvezno privezovanje vseh v vozilu, otroške sedeže, kolesarsko čelado za otroke. Na leto imamo okoli sto petdeset poškodovanih otrok na kolesih. V zakonu bo nošenje čelade obvezno do starosti štirinajst let, mi pa se bomo zavzemali, da bi jo nosil vsak, ki je vsaj malo pameten. Na kolesu si vsaj dvajsetkrat bolj ogrožen, kot če sediš v avtu. Najmanjši trk zadošča, da se prevrneš, sploh ni nujno, da te povozijo. Zaradi majhnih padcev imamo vsako leto kar nekaj otrok invalidov. Nekatere stvari je ljudem pač treba predpisati, ker preprosto ne verjamejo.

Panorama: ***Kaj pa vozniki začetniki? Med njimi je nadpovprečno veliko prekrškov in nesreč.***

Žlender: Zavzemamo se za poseben režim za začetnike. Primerjali smo delež mrtvih v nesrečah po starosti na deset tisoč prebivalcev po letih in podatki kažejo, da je skupina 19 do 24 let daleč najmočnejša. Delež za to skupino znaša 45 mrtvih, v naslednjih starostnih skupinah pade, znova pa naraste pri starejših od 65 let, zlasti na račun pešcev. Vsekakor je spodnja populacija čisto samosvoja, izjemno nevarna in izjemno ogrožena. Tudi teorije prometne psihologije dokazujejo, da je za to populacijo potreben čisto poseben sistem. Človek ima pri devetnajstih letih čuda težav z zrelostjo, sam s seboj. To je obdobje uporništva, dokazovanja svojega prav, neupoštevanja norm, med njimi so normalno tudi cestni predpisi. Na cesti lahko funkcioniraš predvsem na podlagi svojih izkušenj. To je neverjetno, toda ne moreš se teoretično naučiti reakcije v izjemnih razmerah. Te moraš doživeti, preizkusiti, šele potem veš, kako v določeni situaciji reagiraš. Edina stvar, ki je kolikor toliko naučena, čeprav ne dovolj, je znana zgodba o žogi in otroku. To je edina situacija, ki jo večina voznikov vsaj teoretično pozna in ve, da bo, ko prileti žoga, za njo na cesto pritekel še otrok. Je pa še tisoč drugih situacij, ko moraš predvideti, kaj se bo naslednji trenutek zgodilo, in teh izkušenj začetnik nima. Hitrost je omama in mlad voznik še bolj teži k hitrosti, k iskanju meje. In ko išče meje sposobnosti vozila – vemo pa, da so te danes velike – se ne zaveda svojih mej. Zato vztrajamo, da mora zakonodaja predvideti poseben režim za voznike začetnike.

"Prometno vzgojo imamo organizirano že dvajset let, trdimo, da je uspešna. Zakaj se to ne pozna? Kje so vzroki, da ne prinese rezultatov pri devetnajstem ali pri petindvajsetem letu, kajti v tem starostnem obdobju imamo daleč največ povzročiteljev nesreč. Eden od odgovorov, ki je zelo splošen, je pa žal zelo resničen, je, da vozimo tako, kot živimo."

Panorama: ***Kako pa imajo to urejeno drugod po Evropi?***

Žlender: V Evropi poznamo tri modele, ne vem, za katerega se bo odločila Slovenija. Glede na mentaliteto in okolje se mi zdi, da bi bil najbolj primeren nemško-avstrijski sistem. Gre za vozniško dovoljenje na preizkus. Sistem temelji na zelo enostavnih stvareh. Določenih imajo pet hujših prekrškov, zaradi katerih v trenutku ostaneš brez vozniškega dovoljenja. Ni ponovitve, to je bistveno. Divjaš skozi naselje – si brez dovoljenja, divjaš zunaj naselja, si brez. Voziš pijan, voziš skozi rdečo luč, nevarno prehitevaš, ni možnosti ponovitve, ostaneš brez dovoljenja. Mislim, da bi bil tak sistem primeren tudi za nas.

Panorama: ***Takega predloga v tej fazi v zakonu še ni?***

Žlender: Zaenkrat je predlagan sistem točk. Nekateri mislijo, da je to dovolj, vendar mi trdimo, da za mladega voznika to ni zadosti, da mora zanj veljati čisto poseben režim. Podatki, ki jih zbira ministrstvo za notranje zadeve in ki pričajo o tem, koliko nesreč povzročijo mladi vozniki začetniki, so dovolj zgovorni in tragični.

Panorama: ***V kateri fazi zakonodajnega postopka pa je zakon o varnosti prometa, ga čaka samo še tretje branje?***

Žlender: Parlament je zakon obravnaval v prvem branju in ga potrdil. Ker pa je vezan na sprejem zakona o prekrških, je bila sprejeta zahteva, da morata biti v drugem branju zakona usklajena in mora zakon o varnosti počakati. Optimistično pričakovanje je, da bo zakon sprejet drugo leto spomladi, kar bi pomenilo, da bi začel veljati v drugi polovici leta. Je pa zakon zelo pomemben in ne bi smeli odlašati. Strokovnih rešitev je dovolj in zakon bi že lahko imeli. Če pogledamo druge države v tranziciji, vidimo, da so nas prehitele, čeprav niso sprejele perfektnih zakonov.

Panorama: ***Parlament bo moral v zakonu razrešiti še kar nekaj kapitalnih vprašanj. Že v prvi obravnavi je bilo slutiti, da nekateri poslanci želijo biti kar najbolj všečni voznikom, pri čeme so računali seveda na njih kot volilce.***

Žlender: Ni samo slovenska posebnost, vsi naši kolegi trdijo, da je tako, ko zakon pride v parlament, je to eden najbolj zanimivih zakonov. Vsi poslanci se spoznajo nanj. Vsi smo najmanj pešci, velika večina nas je voznikov in vsi se spoznamo. To je lahko katastrofa. Seveda bo v razpravi nekaj atraktivnih tem, alkohol na primer, pa zdravniški pregledi starejših voznikov, kjer razprave lahko krenejo v čudne smeri.

Panorama: ***Zanima nas lobiranje. Je zaznati, da imajo kake stranke večje afinitete za urejanje teh problemov, recimo, da se zavzemajo za specifično populacijo in specifične rešitve?***

Žlender: Zaenkrat tega še ne zaznavamo, toda bolj ko se bodo bližale volitve, in ta zakon bo padel v to obdobje, bolj se bodo krepili pritiski. Sicer pa je zanimivo, da se ob teh problemih stranke niso poskušale uveljaviti; v bodoče pa bo, za župane na primer, to tema, ki bo pomenila njihovo morebitno ponovno izvolitev. Povsod po svetu je promet ena od tem, ki odločilno vpliva na volitve v lokalni skupnosti.

Panorama: ***Večje zanimanje za prometno varnost torej šele pričakujete, vendar so grozljive številke o žrtvah že sedaj tako vpijoče, da bi terjale celovito in maksimalno zavzetost vse družbe.***

Žlender: Mi v svetu ne moremo razumeti, da stranke ne poprimejo za podatek o petsto mrtvih na naših cestah. Petsto mrtvih je izjemno velika številka. Če jo razdelimo, sta to dva, trije mrtvi na dan, so to tisti, ki niso znali voziti, tisti, ki so divjali, tisti, ki so bili pijani itd. Zelo hitro odmislimo ta problem; če to niso naši svojci, če to niso naši prijatelji, sosedje, nas tri ulice naprej že ne zanima. Tako danes živimo, nič humanega ni v nas, ko govorimo o teh petstotih žrtvah in sedem tisoč ranjenih. In če to politične stranke pozabljajo, potem jim govorimo, da so posledice nesreč v številki, ki je zelo oprijemljiva: štirideset milijard slovenskih tolarjev, ki jih država zaradi posledic nesreč letno izplača iz devetih, desetih, dvanajstih blagajn. To je pošasten denar, dva do tri odstotke družbenega bruto proizvoda ali osem odstotkov slovenskega proračuna. Pri proračunu se borijo za desetinke, omenjena številka pa gre še vedno mirno mimo. Mislim, da je skrajni čas, da začnemo razmišljati, kaj storiti, da te številke ne bodo tako velike. V tujini imajo izkušnje, da je vložek v prometno varnost najbolj profitabilen od vseh naložb. Tako dobro naloženega denarja država na drugih področjih preprosto ne more usmerjati. Te številke štiridesetih milijard tolarjev doslej še nihče ni vzel resno, pa o njej govorimo že dve leti. Kolegi iz evropskih svetov nas že dalj časa opozarjajo: saj je lepo opozarjati na humani vidik, na mrtve in ranjene, vendar to ni učinkovito; politiki je treba govoriti o denarju, politika razume samo denar.

Panorama: ***Omenili ste tuje kolege; kako pa se prometne varnosti lotevajo drugod po Evropi?***

Žlender: Naš svet za preventivo in varnost v prometu ima tri zaposlene pa ogromno ljudi dobre volje z univerze, zdravstvenih krogov in smo jim zelo hvaležni za njihov prispevek. Vendar to je bil sistem, ki je bil normalen za socializem, ko je vsak moral prispevati nekaj svojega časa za družbeno blaginjo. Danska na primer ima štiri in pol milijona prebivalcev, na nacionalnem svetu ima šestintrideset zaposlenih, ki skrbijo za področje prometne varnosti. Imajo tristo petdeset občin in v vseh regijah profesionalno strukturo, ki skrbi samo za prometno varnost. Nizozemska ima resda petnajst milijonov prebivalcev, je pa po površini le dvakrat večja od Slovenije. Na regionalni ravni imajo po dvajset, petindvajset ljudi, regij pa je trinajst. To so ljudje, za katere skrbi država, ob tem pa ima nizozemski svet za preventivo še sedemdeset zaposlenih. Za vsem tem imajo še inštitut, ki se ukvarja samo z varnostjo prometa, ki ne projektira, kot na primer naš prometno tehnični inštitut, ki mora projektirati, da se preživi na trgu. Predstavljamo si lahko, da so njihovi predlogi res strokovno pretehtani.

Panorama: ***Tuja dognanja na področju prometne varnosti se gotovo da uporabiti tudi pri nas?***

Žlender: Mi trdimo, da poznamo stvari na področju prometne preventive in vzgoje. Vsi vemo, da v Sloveniji potrebujemo ekipo, ki bi uskladila prometno signalizacijo. Nekaj resnih poskusov je bilo v bivši republiški upravi za ceste, tam je zelo dobra ekipa osmih ljudi za celo Slovenijo. Tako ekipo bi potrebovala Ljubljana sama, in to samo za varnostni vidik. kar zadeva dobro nalaganje denarja, v Sloveniji ne delamo ključne stvari, ne vrednotimo učinka akcije. Gremo v akcijo otroških sedežev v vozilih, pa ne ugotavljamo, ali je zato, ker smo izdali brošuro, pripravili predavanja za učitelje, šli v vse porodnišnice, dosežen kak učinek. Ker ne vemo, kaj so ljudje o tem mislili prej, je škoda spraševati, kaj o tem mislijo zdaj. No, če je pred petimi leti devetdeset odstotkov ljudi menilo, da so grbine v mestu samo ovira, danes pa po naših akcijah tako misli samo še štirideset odstotkov, potem smo dosegli uspeh, premik je izjemen.

Lani smo bili povabljeni na srečanje Alpe - Adria v Gradcu, organizator je bila dežela Štajerska. Podžupanja Gradca je na kratko predstavila njihov projekt: če želi mesto spremeniti razmere v prometu, potem to ni problem stroke. Stroka ve, kaj je treba storiti. Tudi ni v tolikšni meri stvar denarja, konec koncev se za dober projekt dobi denar. Gre za problem naših glav, našega poguma, da si upamo poseči v nekaj, za kar vsi mislijo, da je nedotakljivo, v svetost avtomobila in njegovo prevzvišenost. Povedala je: Mi smo se odločili, da je Gradec mesto, v katerem se vozi trideset kilometrov na uro, v celem mestu, izvzeli smo petnajst odstotkov cest, po katerih se sme voziti petdeset kilometrov na uro. Ko smo se lotili tega projekta, je bilo ogromno ljudi proti, po dveh letih, ko se kažejo rezultati, ko ni več smrtnih žrtev, ko je kup dokazov, da smo se prav odločili, nas podpira sedemdeset odstotkov ljudi. Sami smo morali zbrati pogum, tudi stroka ni bila enotna, toda mestni svet se je odločil, da je na področju prometa treba radikalno poseči.

Panorama: ***Slišati je lepo; ali imamo pri nas možnosti, da bi se lotili tako drastičnih ukrepov?***

Žlender: Verjamem, da je v Ljubljani danes ekipa, ki se zaveda teh problemov, ki je sposobna in bo zbrala pogum, kajti slovenska stroka jim bo gotovo lahko stala ob strani. Morda bomo lahko začeli v večjih mestnih občinah, potem pa bodo sledile tudi manjše, ki imajo manj ugodne pogoje.

Ves čas iščemo zraven državo v dobri zvezi, državo, za katero veš, da skrbi zate, da skrbi za varnost. Opozarjamo na zgled, ki ga je dala Francija, mislim da leta 1990, ko je imela za tri ali štiri odstotke slabše stanje kot leto poprej. Ministrski predsednik je 5. januarja sklical ministre, ki so na kakršen koli način povezani z varnostjo prometa, in od njih zahteval, naj povedo, kaj bodo naredili. Pri nas se, če se kaj zgodi, pojavi policijski minister in odgovarja, kaj bo naredila policija. To je narobe. Ta rang problema je tako velik, da ga eno samo ministrstvo ne more rešiti. Še slabše je, če je to ministrstvo, ki ima možnost represivnega ukrepanja, in se vsi zanašamo, da je to edina rešitev. Ne poznam države, razen vzhodne Evrope, kjer bi bila varnost prometa vezana na policijo. Povsod je varnost vezana na ministrstvo za promet ali kako drugo ministrstvo. Zato, da minister za promet določi višino kazni, minister za notranje zadeve pa preko policije to izpelje. Tudi simbolno je odgovornost še na nekom drugem. V resni državi, kjer sodijo, da je to hud problem, da gre za veliko denarja in se splača z ukrepi preseči stvari, nastopi predsednik vlade in z vsemi ministri skrbi za te stvari. Sedaj se pripravlja nacionalni program za prometno varnost in ga bo parlament obravnaval hkrati z zakonom. Naša provokacija je v tem, da če smo naredili ministra brez listnice za lokalno samoupravo, bi lahko imeli ministra brez listnice, ki bi skrbel za varnost prometa. Nekatere stvari je treba rešiti na vladni ravni; na strokovni lahko rešujemo veliko stvari, toda samo vlada lahko reče nekaterim ministrstvom, da so ključna točka, da bo zakon speljan.

Igor Žitnik

"Če ni zadostne gostote kontrol hitrosti, če ni za tem zadostnih kazni in če se te ne izterjajo, potem vozniki divjajo. Ni lepšega kot hitro peljati, večina voznikov je nagnjena k temu, da kdaj prehitro pelje. Mi to zaradi pomanjkljive opreme policije dovolimo."

Piše: Martin Ivanič

SODNA OBLAST? GROZA!

Da bi se čimbolj izognili tistemu, kar nazorno označuje znani rek o brezpravju (»kadija te toži, kadija ti sodi!«), je učeni Francoz Ch. de Montesquieu že v 1. polovici 18. stoletja zagovarjal delitev oblasti na zakonodajno, izvršno in sodno. Precej pozneje so arhitekti revolucionarne oblasti tudi pri nas to delitev šteli za preživeto, čeprav nekoč napredno zadevo buržoazne družbe. V imenu revolucionarne perspektive so obnovili model enotne oblasti (kakršna je bila pravzaprav že v času monarhističnega absolutizma). Morda so zares mislili dobro, vendar se nikakor ni obneslo - še več: vse skupaj se je v številnih primerih izrodilo v nezaslišano brezpravnost.

Dandanes imamo spet ustavno zagotovljeno delitev oblasti. To naj bi bilo izraz dejanske demokratičnosti in zakonitosti (»pravnosti«) slovenske države in družbe. Uzakonili smo neodvisnost sodne oblasti, ki jo je nekoč vladajoča partija v glavnem štela za orodje revolucije, se pravi svoje volje. Če danes kar koli v zvezi z neodvisnostjo sodstva ne deluje, se preprosto reče, da gre za ostanke starega, še raje pa se reče, da gre kar za obnovo starega režima. Človek se kar naježi, ko o škodljivih pojavih obnove (ostankov) starega režima hinavsko govoričijo nekdanji zelo vidni eksponenti, tako rekoč stebri starega režima. Da se razumemo: ne očitam jim njihove takratne vloge, saj nas je vendar toliko mislilo, da imamo v rokah najboljšega od vseh možnih modelov. Svoje tozadevne in predolgotrajne naivnosti ne zanikam, nisem pa nanjo prav nič ponosen. In bolj malo me tolaži prepričanje, da stari režim le ni bil ves od črnega satana, kakor bi nam radi dopovedali oni, ki so vedno imeli boga, zlasti pa tisti, ki so ga (ponovno) našli.

Če bi prostor dopuščal, bi bilo zanimivo razmišljati o dejanski neodvisnosti sodstva kot tretje veje oblasti. Pri tem ne mislim na kakšno našo posebnost ali »ostanke starega«. Mislim preprosto na dejstvo, da zakone v veliki meri predlaga vlada, sprejema jih parlament, sodstvo pa številne od njih izvaja. Predvsem pa mislim na to, da se vlada in parlament ves čas prerekata o tem, kdo je pristojen za imenovanje sodnikov (bolje rečeno sodnega sveta) in tožilcev itd.

Toda bistvo že kar akutnega stanja v slovenskem pravosodju (oziroma sodstvu) najbrž ne korenini v prej omenjenih in verjetno splošnih dilemah podobnih političnih sistemov v svetu. Sam verjamem, da je prejšnji sistem, ki si je, zlasti v prvem obdobju po letu 1945, to vejo povsem podredil, pravosodje nekako pohabil. Zbil mu je samozavest, se pravi zmožnost za dejansko neodvisno delovanje. Po zamenjavi sistema, pač po vsepovsod očitni zatelebanosti slovenskih politikov!, ni bilo nikogar, ki bi se zavzel za rehabilitacijo sodstva po najbolj naravni poti, torej s takojšnjo določitvijo »pravil igre« in s takojšnjim neodvisnim delovanjem. Ne! Raje so se na vse grlo spravili na že tako razrvano sodno oblast in njene predstavnike, zlasti tiste, ki so v njej sodelovali več časa. Politični zelenci so na vse pretege gazili po sodstvu, ki je že tako bilo na tleh. Temu se reče milostni strel v hrbet!

Kot nepoznavalec ne morem podrobno razčlenjevati in dokazovati te »teze«, bolje rečeno občutka, ki ga imam kot zainteresiran državljan. Torej občutka, da je »položaj slovenskega pravosodja v težkem položaju«, kot bi sarkastično rekel Ivan Cankar. Meni se ta položaj seveda ne zdi težak. Zdi se mi katastrofalen. Katastrofičnost občutka pa bolj kot poznavanje in razumevanje razmer potrjuje množica državljanov, ki imajo v tej zadevi enake ali celo veliko hujše občutke. Toda še huje je, ko ugotoviš, da čudežno zdravilo, v katerega smo domala vsi verjeli, pravzaprav sploh ne deluje. Menili smo, da je treba občutno povečati plače sodnikom, tožilcem in pravobranilcem, pa se bodo stvari magično uredile. Nimam sicer pregleda nad tem, koliko so se v povprečju posameznim kategorijam plače izboljšale, vem pa, da prejemajo ustavni sodniki zelo zajetne kuverte in da ima npr. tožilec z dvajsetletno delovno dobo vsaj dvesto tisočakov neto plače. Za navadno smrtnike, najbrž tudi takšne, ki pri delu pokažejo veliko več življenja in rezultatov kot prenekateri sodnik ali tožilec, so to že bajne plače. A kaj naj si misli takšen smrtnik, če kot oškodovanec išče pravico pri naši sodni oblasti? Ja, to je vprašanje! Kaj naj si misli, če mora sam vse leto delati za tri plače pravosodnega funkcionarja, svoje pravice pa s pomočjo sodstva v dolgih letih ne more izterjati. Misli si, da je sodstvo na dnu, da je to nemarna greznica, v katero mora od svoje borne plače kaniti precej krajcarjev, v zameno pa ne more pričakovati, da ga bo država, katere nepogrešljiv sklop je tudi sodstvo, efektivno zavarovala. To je torej enako kot pri slovenskem zavarovalništvu: vsako zavarovanje te veliko stane, ko pa se ti kaj primeri, ti vselej povedo, da pa žal ravno po tem paragrafu nisi krit.

Ali bi bilo pošteno, če bi se glede na takšno stanje stvari spravili le na ljudi v pravosodju in za njimi vpili, da so kanalje in krvosesi, ki za nikakršno delo prejemajo velike plače? Ne, ne bi bilo, četudi me nikoli ne bodo prepričali, da so storili dovolj za svojo neodvisnost in (če že hočete) samozavest ter za učinkovitejše delo. Takoimenovani pravni larpurlatizem, ki se veliko več ukvarja s tem, česa kot sodstvo ne smemo ali ne bi smeli storiti, namesto s tem, kaj bi morali in kaj je možno, je po mojem mnenju demagoško izmikanje.

Žal pa moramo ugotoviti, da krivdo za takšno stanje v še večji meri nosita »prvi« veji oblasti, vlada in parlament. V teh dveh se namreč odvija tista umazana politična igra vpletanja in vmešavanja v pravosodje, ki v končni fazi daje tudi sijajno potuho samemu pravosodju, da se lahko izgovarja na razloge zunaj sebe. Kronski dokaz takšnega ravnanja je predlog vlade, da naj se za ugotovitev ustreznosti predloga za razrešitev generalnega državnega tožilca osnuje strokovna komisija (sic!).

Piše: Milan Šamec

KOALICIJA IN OSEBNE ZAMERE

Na sedanjo vladno koalicijo leti mnogo pripomb, nekaj tudi neupravičenih v stilu znanega reka "Piove, governo ladro", dežuje (kriva je) spet ta tatinska vlada. Tako nekateri iz "zunanje in notranje" opozicije že dalj časa preigravajo lastne vladne kombinacije v senci in razlagajo, kaj da bi sami bolje postorili, a niso prej, ko so že (še) bili takšni in drugačni ministri. Na Malti govore o Sloveniji kot o elementu stabilnosti, ZDA so zainteresirane za stabilnost v tem delu Evrope in celo pritiskajo na Italijo (in nas) naj se sporazumemo. Le doma so prepogosto zmedeni in nas raje sadomazodržavotvorno zakopavajo. Kljub vsemu je sedanji koaliciji treba priznati, da je - tako pisana in neenotna kot je - dejavnik stabilnosti takrat, kadar se uspe o čem dogovoriti, hkrati pa prigovoriti, da je generator nestabilnosti, kadar ji to spodleti zaradi posameznikov, ki samovšečno skrbe za strankarske špetire. (Pretekli teden je nadkrilila celo uhojeno, rutinirano tradicionalno avstrijsko koalicijo, ker ji je - za zdaj - uspel dogovor o proračunu, medtem ko Avstrijcem ni in bodo morali še letos na predčasne volitve.) Ko prebiramo vesti o petkovem festivalu SKD v Celju, nehote pomislimo, koliko tehtnejši dejavnik stabilnosti bi lahko bila tudi krščanska demokracija. Marsikdo bi (so)podpisal deklarirano evropsko usmerjenost, potegovanje za kakovost (ki da bo v Evropski uniji igrala veliko vlogo, "tudi če bodo dobre ideje prihajale od Slovencev, ki so razvili posebno vrsto občutljivosti za druge sosede"), za kooperativne solidarnostne, ne le prestižne odnose, proti izolaciji in podobnim konfliktom kot v soseščini. Prav tako za "več informacij (informiranosti), za politični konsenz o bistvenih vprašanjih, za manj strahu ter proti populističnemu razkazovanju mišic". Ob takih stališčih je pač težko razumeti refren fiksne ideje iz vica o norcu, ki je nenehno iskal elastiko - celo v hlačkah svoje punce - samo da bi lahko "naredil fračo in šipe razbijal" (ali o kravi, ki da dosti mleka, pa z brcami desne noge vedno razlije polno golido). Kot da gre za pomanjkanje common sensa, zdravega ljudskega razuma pri tem zdaj že dolgočasnem in topo nekritičnem opravičevanju oglejske polomije (ki da je bila "iznajdljiva diplomacija", dasiravno je šlo bolj za podtaknjeno ali takšno za katero vemo kako škodljivo za Slovenijo bi se lahko končala). Zdi se, kot da Peterle dobro in prav govori ali prebere tisto, kar mogoče drugi pravijo ali napišejo. Čim je "solo", pa ujčka neproduktivne dolgočasne egocentrične teme. Čeravno morda po drugi strani to nenehno "delanje medvedje usluge samemu sebi" za širšo skupnost niti ni tako porazno. Mogoče pa vsem državljanom (volivcem in članom lastne stranke) dela uslugo ko skrbi za to, da na Oglej ne pozabijo ob vsakodnevnih težavah. In v običajni dobrodušni maniri ne spregledajo, kdo je bil strokovnjak, ki je prvi v praksi uvedel tri zunanje ministre ter zastavil manjšinsko in sosedsko politiko tako, da bi nas bil skoraj spravil pod vpliv tistih v soseščini, ki svojih apetitov ne znajo krotiti ali pozabiti. Dociranje in pretirana samohvala tako samo še bolj navaja k razmišljanju o drugih osebnostih, ki bi znale podobne politične naloge bolje in odgovorneje razvozlati. Če je res rekel o Thalerju, da je slabo vzgojen mladenič, se lahko prav tako vprašamo, kaj je narobe z vzgojo človeka, ki kaj takšnega razglaša. Lahkomiselno obrekljivo napihovanje, pokroviteljsko buzdovančenje, škodljiva nedržavniška nesmotrnost, elementarna nevljudnost - iz osebnih nagibov? - in neumestno nedokazljivo vzvišeno podtikanje niso primerni niti za pisane festivale. Najbrž Thalerju ni moč očitati, da je slabo vzgojen samo zato, ker je mlajši od drugih in ker ne hlini stališč, ampak jih izraža jasno, kot včasih tudi kakšno lastno mnenje ali resnico. Kaj bi šele lahko o njem rekli, če bi se postavljal z od prijatelja sposojeno obleko ali s samovšečno ponižno kolesarsko revščino (ob trinajst let starem avtomobilu iz "najtežjih časov"). Ali z namigljivim junačenjem, zakaj da ni smel postati pilot (dokler ga ne bi nato lastna mati opravičila ali objektivizirajoče demantirala s kratkovidnostjo). In ali lahko pomanjkanje pokončnosti ter preočitno zavajanje javnosti s podobnim obnašanjem tudi razlagamo s pomanjkljivo vzgojo. Res je, da so nekatere tisočletne institucije in združbe imele desetletja trajajoče kadrovske težave - kar se jim opleta zdaj ko naravnavanje demokracije ne gre tako od rok kot v času Kraljevine -, saj so morale sprejeti in uporabiti vse poprek, kar je pač bog dal, ko so se bolj prebrisane in briljantnejše osebnosti raje posvečale konjunkturnim političnim smerem. A te "objektivne" nezgode ne morejo danes več opravičevati - po petih letih res ne več - osebnih obračunavanj in bebavo nizkih udarcev. Drugim, tekmecem, ne gre nenehno podtikati odgovornosti ali krivde za lastno nekompetentnost ali karakterne pomanjkljivosti.

Piše: Jože Smole

USKLAJENA ZUNANJA POLITIKA

Pobuda za usklajeno zunanjo politiko, ki jo je tokrat dal s Marjan Podobnika, predsednik SLS, je vsekakor dobrodošla. Upajmo, da se bodo parlamentarne stranke dogovorile vsaj o bistvenih zadevah in tako konkretno skupaj podpirale naša izhodišča v pogajanjih z Italijo in Hrvaško. To je nujno za takšno urejanje odprtih vprašanj, ki bo zagotavljalo naše nacionalne interese. Zelo spodbudno je, da je zunanji minister Zoran Thaler že pričel vsebinsko izmenjavo mnenj s prvaki vseh parlamentarnih strank in z njihovimi izvedenci za mednarodna vprašanja. Medsebojno informiranje naj bi privedlo do usklajevanja stališč, kar naj bi omogočilo ustvarjalno dejavnost parlamentarnega odbora za mednarodne odnose. V takšnih okoliščinah bi naša vlada lahko uspešno izvajala zunanjo politiko.

Menim, da so po težkih izkušnjah tudi vodilni možje v opoziciji ugotovili, da politikantsko obravnavanje zunanjepolitičnih vprašanj nikamor ne vodi. Naša javnost pa je že dolgo upravičeno ogorčena nad prenašanjem strankarskih zdrah na življenjsko pomembne dele mednarodnih odnosov naše države. Zagotavljanje naših nacionalnih interesov bo uspešno le, če bomo upoštevali pomembne mednarodne uspehe naše polpretekle zgodovine in delovali v pozitivni kontinuiteti. To pa tudi pomeni, da moramo dosledno braniti vse mednarodne sporazume, ki jih je dosegla in podpisala nekdanja SFRJ, še posebej tiste, ki zadevajo na odnose z Italijo, Avstrijo in Madžarsko. Ti mednarodnopravno veljavni sporazumi so tudi osnova za dograjevanje naših stališč v spremenjenih mednarodnih okoliščinah. Zavedati se moramo, da je suverena neodvisna Slovenija naslednica nekdanje SFRJ v vseh pravicah in obveznostih. Tisti politikanti, ki pri svojem ravnanju tega niso upoštevali, so nam povzročili veliko škode. Ta se kaže še posebej pri obravnavanju delitve skupnega premoženja nekdanje SFRJ in v odnosu do slovanske narodne skupnosti v Italiji in Avstriji. Vodstvo srsko-črnogorske federacije nastopa v svetu s trditvijo, da se je Slovenija odcepila od SFRJ in s tem izgubila vse pravice nekdanje skupne države. Ta trditev je zelo nevarna, ker nanjo nasedajo mnogi mednarodni dejavniki, tisti ki pa nam niso naklonjeni, jo zavestno podpirajo v svojih strateških kombinacijah slabitve mednarodne položaja Republike Slovenije.

Prizadevanje za kar največjo usklajenost naše zunanje politike nikakor ne pomeni uvajanja enoumja. Kritično razmišljanje o naših zunanjepolitičnih zadevah je bistvena sestavina ustvarjalnosti na mednarodnem področju. Biti pa mora v funkciji iskanja takšnih dogovorov o našem konkretnem mednarodnem ravnanju, ki bo v največji možni meri zagotavljalo naše skupne nacionalne interese. Zadnje raziskave so opozorile, da je naša javnost nezadostno seznanjena z nekaterimi življenjsko pomembnimi mednarodnimi vprašanji. To se kaže še posebej glede podpore in pomoči (tudi ekonomske in finančne) slovenski manjšini v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Zunanja politika in njena diplomacija nikakor ne bi smeli biti zaprti vase in daleč od državljanov. Očitno bo potrebno še veliko storiti za večjo odprtost naše zunanje politike. Težnja k večji usklajenosti naše zunanje politike naj bi prispevala k temu, da jo bodo naši ljudje razumeli in resnično sprejeli za svojo.

arena

Piše: Boža Gloda

Gojko Stanič

Seveda je težko trditi, da ima gospod Gojko Stanič, sicer univerzitetni profesor, kakšne socialistične restavratorske namene, vendar ima njegova ideja, da naj bi izvoznikom pomagali tako, da bi bolj obdavčili uvoznike, denar pa dali izvoznikom, kar preveč okusa po nekdanjih časih, ko je adminsitrativno prelivanje kapitala bilo

ADMINISTRATOR

v visoki modi. V političnih vrhovih so tedaj stuhtali celo tako imenovane devizne pravice; in tudi take ideje je sedaj slišati, ko se iščejo poti, kako pomagati v izvoznem gospodarstvu.

Seveda bi bilo neumno trditi, da izvozniki nimajo težav tudi zaradi državne gospodarske politike in njenega instrumentarija, med katerim je tudi politika tečaja domače valute. Prav tako ni moč zanikati, da gre tečaj vsaj delno na roko uvoznikom. Toda če se hočemo iti odprto tržno gospodarstvo, je pač tudi take reči treba vzeti v zakup. Ali pa naj gospod Stanič in tisti izvozniki, ki z njim soglašajo, odkrito rečejo - kapitalizma imamo zadosti, gremo se spet socializem, v katerem je tistega, ki prosperira, treba takoj lopniti po glavi, da ne bi štrlel iz planiranega povprečja.

Seveda je dobiček povsod obdavčen, toda ko politika pristane na formulo, da se morajo nekateri dobički obdavčiti bolj kot drugi, je konec gospodarjenja v enakopravnih pogojih. Po tej logiki bi lahko tisti, ki na primer, vozijo v Milano meso iz Murske Sobote, terjali naj jim mesarji iz Nove Gorice, ki prav tako prodajajo meso v Milanu, odstopijo del dobička, ker imajo manj stroškov s prevozom, kar je seveda navadna svinjarija.

Seveda bi bilo nezdravo staviti, da nekateri izvozniki ne bodo navdušeni nad Staničevim predlogom. Z državo se že predolgo neuspešno boksajo, zato pride prav vsaka zamisel, ki prinese kakšen dinar. Najbrž pa stava ni bila izgubljena ob trditvi, da tisti izvozniki, ki kljub vsem tegobam dobro vozijo, gospodu Staniču ne bodo pritegnili, ker pač vedo, da bi bil to korak nazaj v močvirje, v katerem človek nikoli ne ve, kdaj in koga bo pičila kača adminsitrativnega urejanja podjetniških zadev. Če bi bil uvoz zaradi poceni deviz res tako imeniten, bi pa sploh moralo na prostem trgu že zdavnaj zmanjkati mark.

Metod Dragonja

Lekov predsednik Metod Dragonja, ki so ga pravkar razglasili za menedžerja leta, je o uvoznikih povedal zelo pošteno: država do njih res ni najbolj prijazna, toda podjetja morajo pač za dobro poslovanje tudi sama marsikaj postoriti.

Ko so njegovi izvozni kolegi to slišali, so najbrž od jeze škripali z zobmi, saj je bogoskrunsko, če ti

PODJETNEŽ

kdo iz lastnega ceha skoči v hrbet. So tudi taki, ki pravijo: lahko je govoriti farmacevtu, ki mu gre blago za med; naj se gre poskusit med tekstilce inusnjarje.

Vendar se to sliši kot zavistna oslarija. Najbrž je še samo trgovina z orožjem težavnejša od farmacevtske, saj bi težko našli proizvod, ki mora prestati toliko kontrol kot zdravilo, preden ga tržišče ne le sprejme, marveč sme sprejeti. Gospod Dragonja je zagotovo z vso pravico prijazno zabrusil izvoznikom, da naj se pač potrudijo z boljšim podjetništvom, če hočejo v klub dobičkonosnih. Seveda, saj se mora braniti pred idejami, ki bi tudi uspešnim izvoznikom pobrale del dobička in ga dale neuspešnim. Take zamisli so namreč izredno rodovitne in jih je težko zaustaviti, ko se začno oplajati.

Mednje sodijo tudi tiste, češ da so plače in pokojnine krive za slabo konkurenčnost. Seveda se porajajo v podjetništvu tiste vrste, ki se zaradi kreativne nesposobnosti že dosetletja zateka v črnske lon in podobne posle.

Sicer pa je o dilemi, ali se enostavno sprijazniti z nizkimi plačami ali pa delati tisto, kar ima dobro oceno, treba razmisliti. Razmišljati je treba vsak dan in nadvse globoko in najbolje v kakšnem intimnem prostoru. Recimo ob tiste vrste papirju, ki se prodaja v značilnih rolah in ga vsak dan rabimo. Če se ga nikakor ne da odtrgati tam, kjer bi se moral vsaj po minimalnih standardih, je to zanesljiv barometer stanja podjetja, ki ga proizvaja. S takim proizvodom na trgu more uspevati in se lahko zanaša le na patriotizem kupcev. Ker pa je tudi patriotizem zelo spremeljiv, je temu ustrezna tudi njegova znaesljivost. Kakorkoli že, ko se bo toaletni papir začel trgati tam, kjer bi se moral, bo to zanesljiv znak, da gre državi na bolje.

Grad, ki skriva Erazmovo orlovsko gnezdo.

Poslopje z grbom, ki ga je leta 1972 restavriral Viktor Snoj in ga bo verjetno moral znova.

Predjamski grad – Kako sta narava in človek ustvarjala v sožitju

SO ŽE ZNANE VSE SKRIVNOSTI ERAZMOVEGA ORLOVSKEGA GNEZDA?

Težko je verjeti, da je v Sloveniji kdo, ki ni slišal za Predjamski grad. Graščina je takšna posebnost, da so jo upodabljali že od srede 17. stoletja naprej. Prva znana risba je seveda v Valvazorjevi Slavi vojvodine Kranjske, znana sta tudi bakrorez A. Schaffenratha iz leta 1836 ter jeklorez N. M. Chapuyja iz leta 1855. O fotografih in fotografijah, ki so s posnetki Predjamskega gradu Slovenijo in svet preplavile v turistični dobi sodobnega sveta, ne bomo zgubljali besed. Teh je na desettisoče.

Morebiti prav zaradi teh posnetkov ljudje menijo, da je ta zgradba grad, iz katerega je roparski vitez Erazem Predjamski nesramno kljuboval vojski avstrijskega cesarja Friderika III. Vendar ni tako. To je resnično predjamski grad, vendar je zgradba prekrila Erazmovo domovanje, ki ga zgodovinarji imenujejo Jamski grad. Nastal je v kraški duplini že konec 13. stoletja. Seveda je bil prej podoben poseljeni in nekoliko preurejeni votlini kot pa kakšnemu gradu v klasičnem pomenu besede.

Prvi graditelj je bila narava

Dosedanje raziskave zgodovine poselitvne kraškega sveta na tem območju kažejo, da je prva bivališča ljudem izdolbla narava. Seveda datuma takšne gradnje ni mogoče natančno določiti. Natančneje je mogoče ugotoviti, kdaj so votline dobile prve človeške naseljence. Izkopavanja profesorja Brodarja so potrdila, da so okoliške kraške jame ljudje poseljevali kakšnih 150.000 let pred našim štetjem. Gre za obdobje stare kamene dobe in neolitika. Jame so bile takrat našim prednikom edino zavetišče pred neugodnimi vremenskimi razmerami in številnimi nevarnostmi, ki so prežale nanje. Ostanke človekovega bivanja so našli v tako imenovanih kulturnih plasteh, ki so v tisočletjih prekrivale druga drugo in tako ohranjale ostanke, ki nam omogočajo precej natančno preučevati zgodovino človeškega razvoja.

Prvi graditelj je bila torej narava. Človek je takrat le izrabil njeno graditeljsko mojstrovino, pozneje pa je pod njenim vplivom začel tudi sam oblikovati svoja "zunajjamska domovanja".

Izkopavanja so pokazala, da je bila ena najstarejših naseljenih postojank v vhodu današnjega Glavnega rova pod Predjamskim gradom, v tako imenovanem Konjskem hlevu. Naselbina iz neolitika ali nove kamene dobe ter na začetku bronaste dobe je zajemala okoli 500 kvadratnih metrov površine. Žal ni mogoče ugotoviti, koliko ljudi je živelo v njej, sklepati pa je mogoče, da jo je stalno naseljevalo več družin. Preživljale so se z lovom. V tem predjamskem prostoru so ohranjeni tudi ostanki gradišč iz začetka prvega tisočletja pred našim štetjem. Nastala so v starejši železni dobi, imenovani tudi halštatska doba. V 1. stoletju našega štetja so to območje osvojili Rimljani.

Pri opisu tega dela zgodovine smo nekoliko preskakovali, vendar zato, da bi opozorili na kontinuiteto poselitve širšega območja Predjamskega gradu, ki se je začela pred več kot 150.000 leti. V vsem tem času človek še ni prišel do stopnje velikega graditelja in je graditelja naravo le nekoliko popravljal, pač glede na svoje potrebe.

Od Luegerjev do Erazma

Po rimski dobi (rimsko cesarstvo je propadlo v 5. stol. n. š.) se predjamski svet prvič omenja v zvezi z Jamskim gradom v 11. stoletju. Takrat je namreč nemški cesar predjamsko gospostvo podelil oglejskim patriarhom. Upravljali so ga najbrž Luegerji, kot vazali goriških grofov. Takrat jamski grad in gospostvo nista bila v stalni posesti kakšne plemiške družine. Oglejski patriarh ju je podeljeval raznim vitezom, pač glede na potrebo po zavezništvu s kakšno plemiško družino. S propadanjem moči oglejskega patriarhata je to območje prešlo v habsburške roke (14. stol.). Takrat so bili še vojvode. Grad in posestvo so dajali v fevd različnim plemenitašem. Jamski grad so takrat pogosto imenovali Lueg. Leta 1453 je bil posestnik gradu Nikolaj iz lienške plemenitaške veje. Neka listina ga imenuje Nikolaus de Foramine ali Luogar. Po slovensko bi to lahko bil Logar. Ta je imel veliko posestev na Kranjskem in Primorskem, bil pa je tudi glavar v Devinu in Trstu. Menda ga je zaradi pritožb na račun njegove strogosti avstrijski cesar Friderik III. odstavil, 20. junija leta 1478 pa je Predjamo v fevd podelil Erazmu Luegerju. Ta naj bi bil sin odstavljenega Nikolaja.

Erazem Predjamski – slovenski Robin Hood

In prav ta Erazem, v slovenski zgodovini znan kot Erazem Predjamski, je zlasti po Valvazorjevi zaslugi postal legendarni junak, ki je pomembno obogatil preveč dolgočasno slovensko zgodovino.

Erazem je bil sodobnik druge legende – kralja Matjaža (ta s svojo vojsko spi pod Peco). Zgodovina ga imenuje kralj Matija, bil pa je ogrski monarh. Ta se s svojo vojsko spopada z vojsko avstrijskega cesarja Friderika III. Erazem se je pridružil kralju Matjažu in mu pomagal pri napadih na Trst. Tako je izgubil cesarjevo naklonjenost. Imel pa je velikega prijatelja Andreja Baumkirchnerja, ki ga je odčudoval zaradi njegovih viteških spretnosti in roparske drznosti. Nekega dne je cesarju prekipelo in je dal viteza Baumkirchnerja obglaviti. Takrat se je Erazem sprl s cesarjevim sorodnikom maršalom Pappenheimom, ker je žalil spomin na bojevitega viteza, in ga v dvoboju ubil. Tudi Erazma je cesar obsodil na smrt, vendar je s pomočjo prijatelja Barnecka pobegnil iz dunajske ječe. Erazmu je cesar odvzel vse njegovo imetje. Za skrivni jamski grad pa na Dunaju niso vedeli. In ravno tja se je Erazem zatekel, skupaj s svojimi hlapci.

Od tam se je odpravljal na roparske pohode po kranjski in primorski deželi. Izročilo pravi, da je ropal bogataše, plemiče, samostane in trgovske karavane, kmete in reveže pa je puščal pri miru. Cesar je ukazal tržaškemu poglavarju Ravbarju, naj ga najde in privede na dvor, da ga bodo obglavili. Ker ga Ravbar ni našel, ga je poiskal preveč drzni Erazem. Izzivat ga je šel pred Mali

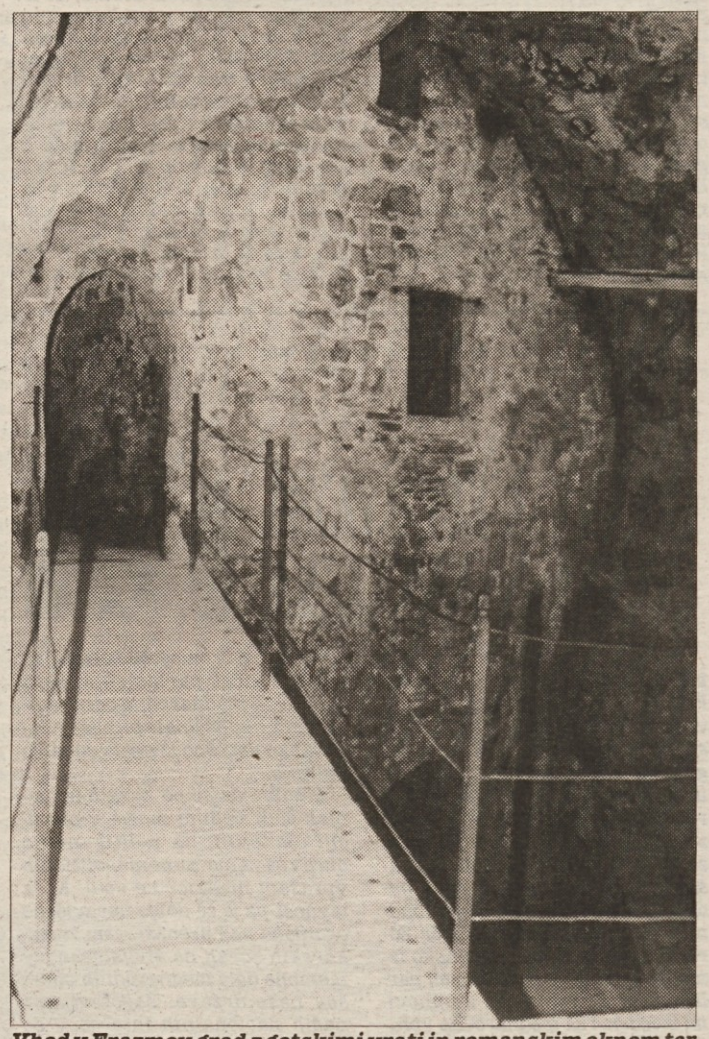

Vhod v Erazmov grad z gotskimi vrati in romanskim oknom ter dvižnim mostom.

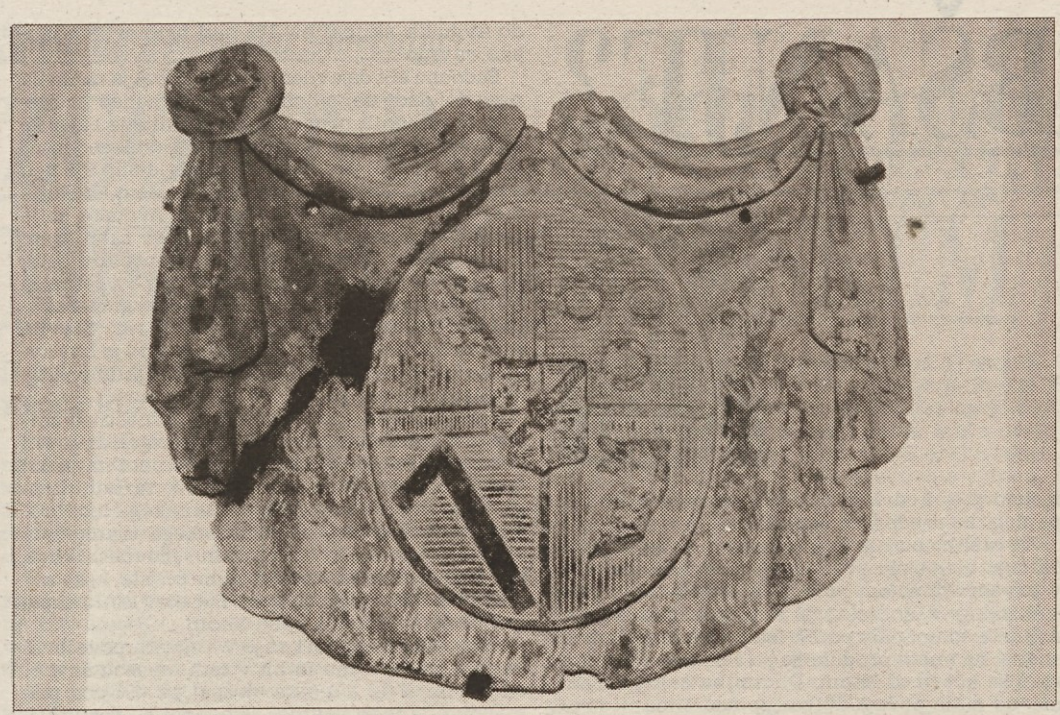

Grb poslednjega plemiškega lastnika Predjamskega gradu grofa Windischgrätza.

Eden izmed prenovljenih prostorov (kuhinja).

grad (pred Planinsko jamo). Ker je bila zima, je Erazmova vojska puščala sledi, ki so Ravbarja pripeljale do njegovega skrivališča. Takrat se je začelo obleganje gradu, ki se je kmalu izkazal za orlovsko gnezdo. Erazmu niso mogli do živega tudi ne z obleganjem, katerega namen je bil gladovno izčrpavanje. Skalna votlina je namreč polna podzemnih rovov, eden pa pelje tudi navzgor do vrha hriba. Po teh poteh se je Erazem nemoteno oskrboval z vsem potrebnim. Obleganec se je oblegovalcem tudi posmehoval. Tako jim je nekoč poslal pečenega vola in sveže češnje.

Ravbar je skorajda že obupal, ko mu je v roke padel Erazmov sluga. Malo ga je ustrahoval, malo pa podkupil in kupčija je bila sklenjena. Sluga je menda nekega večera nastavil prižgano petrolejko na okensko polico stranišča, in to ravno v času, ko je Erazem Predjamski po cesarski poti prilezel do tega hrama. Dobro namerjena topovska krogla, ki je priletela iz doline, je zadela grajski zid, in ta je pod sabo pokopal nepremagljivega Erazma.

Od Jamskega do Predjamskega gradu

Sto let je divji grad sameval in propadal. Upravljale so ga Erazmove hčere, vendar se je propadanje nadaljevalo. Pomebna letnica za grad je 1567. Takrat je avstrijski nadvojvoda Karel podelil graščino Jama Ivanu Kobenclu iz Proseka, pripadniku nemškega viteškega reda. Ta je sklenil pred jamskim gradom zgraditi novega. Graditi so ga začeli leta 1570. Rodbina je za svojo zvestobo leta 1674 od cesarja dobila grofovski naslov. Ker je eden od potomcev postal dvorni svetnik in se je preselil na Dunaj, je grad prodal Sebastjanu plemenitemu Raigersfeldtu. Grof Ivan Gašpar Kobencl je grad znova odkupil leta 1719, nato ga je njegov potomec Ivan Filip prodal sorodniku grofu Mihaelu Coroniniju iz Kromberka, ta pa ga je zapustil ženi Sofiji, ki ga je leta 1846 prodala knezu Weriandu Windischgrätzu. Grad do leta 1945 ni menjal lastnika. Z nacionalizacijo ja takrat postal del splošnega ljudskega premoženja.

Koliko skrivnosti je še v grajskih nedrih

Od takrat naprej so grad v skladu s finančnimi možnostmi vzdrževali in po malem tudi obnavljali. Slikoviti grad, v ozadju grad v skalni votlini ter nad njim 123 metrov visoka skalna stena in, ne nazadnje, še zgodba o tem, kako se je Erazem oskrboval skozi podzemne rove, je burila domišljijo in raziskovalno slo mnogih avanturistov, arheologov, umetnostnih zgodovinarjev in speleologov. Vsaka ekspedicija je prinesla kaj novega.

Še pred vojno so v gradu in okolici kopali profesor Moser iz Trsta, dr. Anelli iz Postojne, po vojni pa zlasti profesor Brodar, ki je z odkrivanjem kulturnih plasti ugotovil, kdaj je človek prvič naselil te kraške jame. Med drugim je odkril tudi fosilnega človeka iz ledene dobe. Skupaj s profesorjem Osoletom sta odkrila številne jame v Pivški kotlini, ki so

Pietà, kamniti gotski kip iz začetka 15. stoletja.

jih naseljevali naši predniki. Jame pod gradom je raziskoval nemški speleolog A. Schmidl (1854), ki je pisal zlasti o Glavnem rovu, pred njim pa rudniški zdravnik Baltazar Hacquet in matematik cesarja Franca I. Nagel. Odkrivali so jamski nadstropni sistem in številne rove. Poimenovali so jih Glavni rov, Konjski hlev, Imanski rov, Stara jama, Črna dvorana, Blatni rov, Velika dvorana, rov Fiženc, Vzhodni in Zahodni rov. Postojnski jamarji so prodirali dalje in med drugim odkrili izredno lepo Dvorano cevčic in Kapniško dvorano. V Predjami so doslej raziskali slabih 7 kilometrov podzemskega jamskega sistema.

Zadnja obnova gradu pa je odkrila še vrsto rovov, ki so vodili v jamski sistem. Ti so bili za grajskimi stenami. Nekateri so služili za odmetavanje smeti, nekateri pa tudi za kaznovanje neposlušnih, ki so jih menda kar zmetali po rovu v globino. To so seveda nepreverjene resnice. Nekaj mistike pač mora biti. Grad pač mora imeti kaj takega. Če v gradu ne straši, potem mora biti kakšen njegov gospodar ubit med opravljanjem kakšne izmed potreb, obvezno mora imeti mučilnico ali vsaj rov za metanje neposlušnih v neizmerne globine.

Ob upoštevanju večnega prijatelja Murphyja se je tudi pri obnovi zgodilo, da je prišlo najslajše na koncu. Potem ko so raziskovalci in restavratorji pod vodstvom direktorja Notranjskega muzeja iz Postojne Tineta Scheina, ki zadnjih pet let vodi vsa arheološka raziskovanja na Notranjskem, po naključju ali ne pa je tudi cerkniški župan, premetali skoraj tisoč kubikov zemlje in gradbenega materiala, so v kleti naleteli na izjemen zaklad. Njegova vrednost je tolikšna (neizmerljiva, kot je rekel Tine Schein), da ga hranijo v bančnem sefu in ga le tu in tam prinesejo pokazat radovednim obiskovalcem gradu, podobno kot krono in žezlo zadnjega češkega kralja v Hradčanih v Pragi.

Med dvigovanjem kamnitega pohodnega tlaka v kleti graščine so namreč naleteli na del grajskega posodja iz masivnega srebra, nekateri deli pa so tudi pozlačeni. Vseh kosov je 9; srebrna skledasta svečnika, tri srebrne čaše, okrašene z rastlinskimi ornamenti, pozlačena solnica, 2 keliha in pozlačeni mlinček. Nekatere posode so bile razstavljene, vse pa povite v tkanino, ki je zvečine razpadla. Gre za izdelke beneških obrtnikov in mojstrov delavnice iz Augsburga v Nemčiji. Predmeti so bili narejeni v drugi polovici 16. stoletja, kdo in zakaj jih je skril pod pohodni tlak, pa ni znano. Znova priložnost za mistificiranje!

Zaklad je spravljen, in kot je napovedano, bo na ogled v eni izmed preurejenih soban, seveda ko bodo zbrali denar za primerne varnostne naprave. Povedati je namreč treba, da gre za izvrstne izdelke in da so odlično ohranjeni. Torej vredni dobrega varovanja.

Grad je danes obnovljen, prostori so urejeni, streha je znova prekrita s skodli, dostop do starega Jamskega ali Erazmovega gradu je urejen, na voljo je vrsto razstavljenih predmetov, ki govorijo o vsej zgodovini gradu in začetkih človekovega naseljevanja okoliških jam, obiskovalcem je na voljo dovolj primerne literature, ki olajša sprehod po obeh gradovih, urejena je tudi vodniška služba, nekajkrat na dan pa obiskovalce popeljejo tudi v del jamskega sistema. Ne preseneča torej, da grad iz leta v leto obiskuje vse več ljudi, ki spoznavajo del naše zgodovine. Nihče pa ne more trditi, da je konec presenečanj. Če ne v gradu, pa jamski sistem zagotovo skriva v sebi še kakšno zgodbo. Kdo jo bo odkril?

Besedilo in fotografije
Jože Poberaj

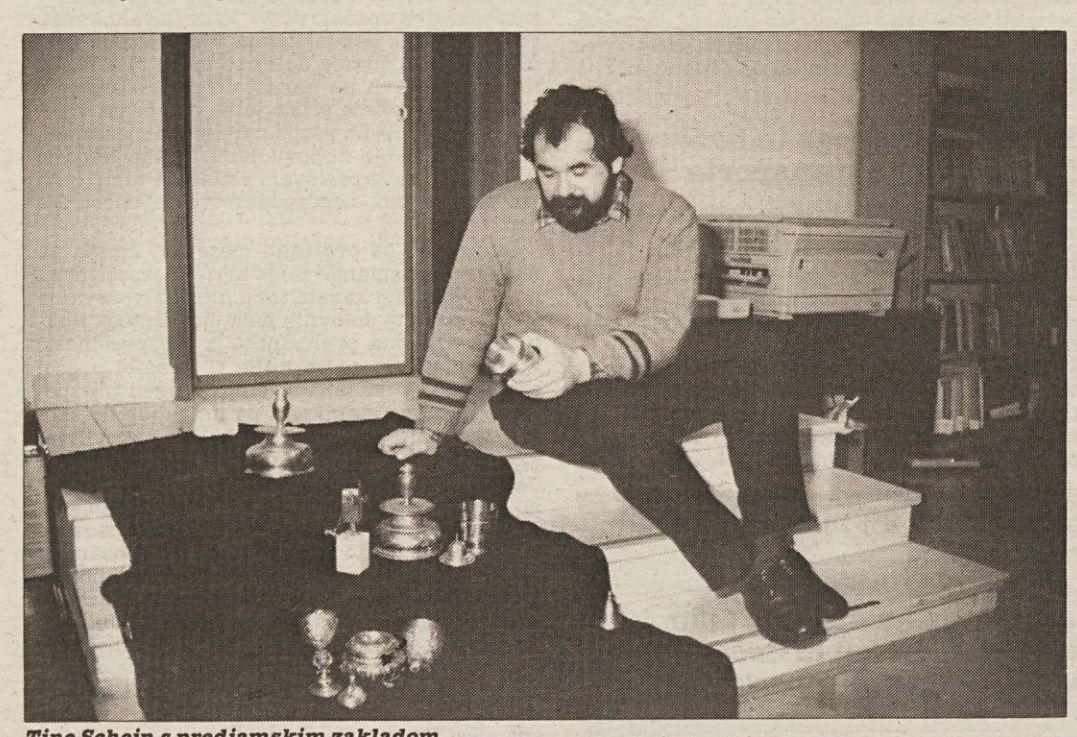

Tine Schein s predjamskim zakladom.

Del neprecenljivega zaklada.

PREHODNO POSLABŠANJE?

Piše: France Križanič

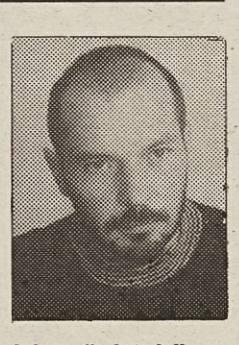

Skrivnosten upad

Po pričakovanju se je v počitniškem avgustu gospodarska dejavnost na Slovenskem (z izjemo še naprej živahno rastočega pomorskega in železniškega transporta) poslabšala. Presenetljiva oziroma nepričakovana je bila samo razsežnost tega poslabšanja oziroma globina upada. Slednje velja zlasti za industrijsko produkcijo, ki je bila v letošnjem avgustu po statističnih podatkih dobrih 5% nižja kot pred letom, pri čemer je bil manjši (za slabih 7%) kot avgusta 1994 le obseg produkcije življenjskih potrebščin, medtem ko sta bili produkcija opreme (za skoraj 5%) in repromateriala (za dobra 2%) nad primerljivo lansko ravnjo. Glede na deleže sektorjev v skupni industrijski dejavnosti (produkcija življenjskih potrebščin obsega precej manjši del dejavnosti slovenske industrije kot preostala dva sektorja skupaj) in objavljene sektorske podatke bi avgusta pričakovali približno enak obseg skupne produkcije kot pred letom, kar kaže na neusklajenost med objavljenimi sektorskimi in agregatnim podatkom. Sicer pa so posamezni problemi pri zajemanju statističnih podatkov o ekonomskih spremenljivkah del stohastične narave ekonomske analize in jih je pač treba "vzeti v račun".

Obdelava podatkov, ki upošteva njihovo stohastično naravo in v tem okviru tudi občasne probleme pri njihovem zajemanju, kaže, da je avgusta letos slovenska industrijska produkcija sorazmerno hitro (po 21% letno) upadala. Nihaj navzdol je bil tako močan, da se je povprečna dinamika naše industrijske produkcije po prvih osmih mesecih spustila na nič. Letos torej industrijska produkcija na Slovenskem v povprečju stagnira, medtem ko je v prejšnjih dveh letih že živahno naraščala.

Kor rečeno, je bila po objavljenih podatkih avgusta letos dejavnost naše industrije dobrih 5% pod primerljivo lansko in s tem le še 2% nad svojim dnom v avgustu 1992 ter zopet izjemno visok odstotek (35%) pod svojo najvišjo avgustovsko ravnjo, doseženo že enajst let tega, torej avgusta 1984. Sorazmerno velikemu zaostanku je pripomogla tudi uvedba novega dela prostega dne na veliki šmaren. V prvih letrošnjih osmih mesecih skupaj je bila industrijska produkcija v naši državi 4% večja kot v ustreznem obdobju lani ter še 12% nad svojim dnom, doseženim v primerljivem obdobju 1993, za 11% pod svojo ravnjo v prvih osmih mesecih 1991 (torej pred osamosvojitvijo) in še 29% pod največjim primerljivim obsegom v ustreznem obdobju 1989, 1987 ali pa 1986. Večina zaostajanja za nekdanjo ravnjo dejavnosti gre torej slej ko prej na rovaš stagflacijske krize in neustreznih metod njenega reševanja v nekdanji Jugoslaviji.

V primerjavi z avgustovskim hitrim upadanjem lahko septembra in zlasti oktobra pričakujemo izboljšanje dinamike in nekoliko ugodnejše medletne rezultate (zlasti oktobra, ko bo letos en delovni dan več, kot je bil lani). Kot rečeno, je bil nihaj navzdol avgusta tako močan, da je nadoknadil večino dosedanje rasti v zadnjem letu dni (od lanskega septembra dalje), tako da bo v primeru stagnacije (kar bi bilo v primerjavi z avgustovskim krčenjem precejšnje izboljšanje) septembra produkcija komajda enaka kot v ustreznem mesecu lani. Morebitni naknadni popravki avgustovskih podatkov lahko sliko v dobršni meri spremene.

Kdaj katastrofičen zlom

Glede na kopičenje izgub pri slovenskih izvoznikih in dejstvu, da so do sedaj ohranjali nespremenjen ali pa celo večji obseg prodaje v tujino, je slej ko prej pričakovati »nenadno« močno skrčenje prodaje, gospodarske dejavnosti in zaposlenosti. To bo takrat, ko vzdrževanje takšnega obsega prodaje ob kopičenju izgub ne bo več možno. Daljše kot je obdobje neprilagajanja obsega prodaje in produkcije poslabšanim zunanjim okoliščinam (zaostajanju deviznega tečaja za slovensko inflacijo in z njo za obrestnimi merami, plačami in izdatki domačim dobaviteljem polizdelkov oziroma surovin), večji zlom bo sledil, če se okoliščine ne bodo spremenile. Glede na spremenjeno gibanje oziroma končno hitrejšo rast deviznega tečaja od inflacije v letošnjem avgustu in septembru je vendarle pričakovati, da se bodo okoliščine spremenile do te mere, da do zloma oziroma ponovnega globokega upada gospodarske dejavnosti in zaposlenosti na Slovenskem ne bo prišlo. Avgusta se, kljub neugodnim statističnim podatkom, nov zlom (podoben tistemu ob jugoslovanski stagflacijski krizi ali pa ob poosamosvojitvenih gospodarskih težavah) še ni začel. Na to kažeta zlasti sorazmerno ugodna rast povpraševanja in velik gospodarski optimizem.

V letošnjem avgustu so zaloge neprodanega blaga v Slovenski industriji upadale (po 1% letno) in bile pri tem, zaradi predhodne rasti, za 3%, na enoto produkcije pa celo 8% večje kot pred letom. Prodaja v trgovini na drobno se je očitno krepila, saj je bila v samem avgustu realno 8%, prvih osem mesecev letos skupaj pa dobra 2% nad primerljivo lansko ravnjo. Podobno in še bolj se je okrepil tudi obseg prodaje v trgovini na debelo, ki je bil avgusta realno 7% nad ustreznim lanskim, od januarja do avgusta pa še slaba 2% pod njim.

Odgovori na anketo Zavoda Republike Slovenije za statistiko kažejo, da se je avgusta nekoliko (za dve odstotni točki) poslabšalo povpraševanje po slovenskem blagu (in storitvah) na svetovnem trgu, tako da je bilo v tem mesecu 34% podjetij, ki so imela premalo naročil iz tujine (le 4% jih je navajalo, da je stanje zaradi tega kritično). Na domačem trgu so bili problemi večji, se pa niso povečevali, saj se je avgusta (tako kot prejšnji mesec) nad premajhnimi naročili iz Slovenije pritoževalo 47% anketiranih gospodarskih organizacij (6% med njimi je stanje na tem področju ocenjevalo za kritično). Podobno kot pri povpraševanju na svetovnem trgu so se avgusta nekoliko poslabšale tudi razmere na trgu nekdanjih jugoslovanskih republik, kjer je probleme zaradi nezadostnega obsega naročil navajalo 70% vprašanih podjetij (dve odstotni točki več kot julija), pri čemer je kar 26% anketiranih menilo, da so zaradi tega razmere kritične. Kljub delnemu avgustovskemu poslabšanju povpraševanja oziroma gospodarskega optimizma, ki ga verjetno kažejo odgovori na anketo Zavoda Republike Slovenije za statistiko, so razmere še vedno ugodnejše (na domačem trgu kar za osem, na svetovnem trgu za tri, na trgu nekdanjih jugoslovanskih republik za eno odstotno točko) kot pred letom in zaenkrat še ne nakazujejo obetajočega se radikalnega zasuka slovenskega gospodarstva v novo krčenje dejavnosti (ta zasuk bo verjetno povezan z valom gospodarskega pesimizma).

Sodeč po odgovorih na anketo, se je avgusta letos dodatno izboljšala že sicer dobra oskrbljenost našega gospodarstva s polizdelki in surovinami. V tem mesecu se je zaradi v glavnem zmernih problemov z oskrbo na domačem trgu pritoževalo 16%, na svetovnem trgu 10% in na trgu nekdanjih jugoslovanskih republik 52% vpašanih podjetij. Povsod so bili problemi za nekaj odstotnih točk manjši kot julija in kot pred letom dni, tako da se ob vedno boljši oskrbljenosti z repromaterialom zmogljivosti našega gospodarstva dodatno povečujejo.

Odgovori na anketo Zavoda Republike Slovenije za statistiko kažejo, da se po ocenah vprašanih gospodarskih organizacij tudi dolžniška kriza avgusta ni dramatično poglobila, res pa je, da so bile njene razsežnosti dramatične že prej. Avgusta se je nad nerednim poplačilom računov pritoževalo 73% (pri 15% je bilo stanje zaradi tega kritično), nad nezadostnim obsegom kreditov v obratna sredstva pa 52% anketiranih podjetij (pri tem je 9% ocenjevalo stanje za kritično). Plačevanje računov je letos vendarle nekoliko (za štiri odstotne točke) boljše kot pred letom, medtem ko je oskrba s krediti v obratna sredstva, vsaj po ocenah anketiranih podjetij, letos približno enako slaba kot v enakem obdobju lani (razmere so se tu v letu dni izboljšale za simbolično odstotno točko).

Strukturne značilnosti poslabšanja

Še naprej uspešna elektroindustrija

Sodeč po objavljenih podatkih, se je avgusta poslabšala gospodarska dejavnost vseh treh sektorjev slovenske industrije. Najhitreje je upadala produkcija življenjskih potrebščin, precej počasneje produkcija opreme in najpočasneje produkcija repromateriala.

Produkcija opreme je avgusta letos upadala po 14% letno in bila v tem mesecu omenjenih 5%, od januarja do avgusta letos skupaj pa še skoraj 15% večja kot pred letom. V prvih letošnjih osmih mesecih je bila že 28% večja kot na dnu krize leta 1993 in še 43% manjša od svoje največje že dosežene ravni v primerljivem obdobju 1989. Med industrijskimi panogami pretežnimi proizvajalkami opreme se je avgusta letos najbolj poslabšala produkcija vozil, pa tudi dejavnost strojegradnje, medtem ko je že sicer najuspešnejša elektroindustrija tudi v tem mesecu proizvedla precej več kot v enakem obdobju lani. Slovenski producenti opreme so imeli avgusta letos precej (skoraj 20%, na enoto produkcije pa 14%) večji obseg zalog neprodanega blaga kot pred letom, vendar pa so se te zaloge v samem avgustu zmanjševale (po 6% letno), kar kaže na verjetno dobre obete za nadaljevanje rasti dejavnosti tega sektorja tudi v prihodnje.

»Prebujena« dejavnost energetike

Produkcija repromateriala vidno peša že od letošnjega marca. Avgusta se je zmanjševala po 12% letno in bila, zaradi sorazmerno nizke lanske avgustovske ravni, še dobra 2% večja kot pred letom. V prvih letošnjih osmih mesecih je bila 5% obsežnejša kot v enakem obdobju lani, 14% nad svojo najnižno in 26% pod svojo najvišjo v preteklih letih (najnižja leta 1993 in najvišja leta 1989) doseženo ravnjo.

Podobno kot produkcija vozil in dejavnost strojegradnje med producenti opreme je med producenti repromateriala na avgustovsko poslabšanje dejavnosti najbolj vplival slab rezultat pri dejavnosti kovinske industrije, produkcije in predelave nekovin, produkcije naftnih derivatov, dejavnosti gradbene industrije, predelave kavčuka ter produkcije repromateriala v lesni, usnjarski in tekstilni industriji. Ta upad je, podobno kot dejavnost elektroindustrije med producenti opreme, pri produkciji repromateriala do neke mere ublažila okrepitev dejavnosti energetike (pridobivanja nafte in zemeljskega plina, elektrike in premoga), dejavnosti barvaste in črne metalurgije, produkcije bazičnih kemičnih izdelkov, papirja in predelave odpadkov.

Za razliko od hitrega kopičenja zalog neprodanega blaga pri producentih repromateriala v prvem letošnjem polletju se zadnja dva meseca zaloge v tem sektorju vendarle zmanjšujejo. Avgusta so upadale po 7% letno in bile približno enake, na enoto produkcije pa celo dva odstotka manjše kot pred letom. Dinamika zalog sorazmerno malo prilagodljive (po asortimanu produkcije) dejavnosti producentov repromateriala kaže, da se povpraševanje zadnje mesece tu zopet izboljšuje in da si verjetno lahko vendarle obetamo obnovitev rasti dejavnosti vsaj v kakšnem od prihodnjih mesecev (če ne drugega, potem najmanj nov nihaj navzgor).

Splošno poslabšanje produkcije življenjskih potrebščin

Ko je kazalo, da si je produkcija življenjskih potrebščin vsaj za nekaj časa opomogla in da se ji obeta daljše obdobje trendne rasti, je začela v letošnjem avgustu zopet zelo hitro upadati. Ob zmanjševanju po 26% letno je bila v tem mesecu omenjenih 7% manjša kot pred letom, medtem ko je bila od januarja do avgusta 1995 skupaj še slab odstotek nad primerljivo lansko ravnjo. Od svojega dna, doseženega v prvih osmih mesecih 1993 se je do letos »odlepila« za 6%, medtem ko za svojo najvišjo že doseženo (1987) ravnjo zaostaja še za 29%. Za razliko od produkcije opreme in repromateriala, kjer je bilo avgustovsko poslabšanje pri enih panogah vsaj deloma nadomeščeno z izboljšanjem dejavnosti pri drugih, se je produkcija življenjskih potrebščin poslabšala povsod, t.j. pri dobesedno vseh panogah pretežnih proizvajalcih tega blaga. Najhuje je (sodeč po avgustovskem negativnem rezultatu) pri produkciji obutve in v grafični ter tobačni industriji, zelo slabo pa tudi pri prehrambeni industriji s produkcijo pijač. Avgusta se je temeljito poslabšala še do sedaj nekoliko uspešnejša predelava kemičnih izdelkov. Produkcija pohištva je bila sicer edina med panogami pretežnimi producenti življenjskih potrebščin nad primerljivo lansko, a še ta za dosti nižji odstotek kot v povprečju prvih osmih mesecev letos.

Sorazmerno slabe obete, ob splošnem poslabšanju dejavnosti tega sektorja, nakazuje tudi avgustovska rast zalog neprodanega blaga pri proizvajalcih življenjskih potrebščin. V tem mesecu so se povečevale po 8% letno in bile 2%, na enoto produkcije pa 9% nad primerljivo lansko ravnjo. Verjetno bo treba z oceno o sposobnosti oziroma nesposobnosti slovenskih producentov življenjskih potrebščin v sedanji fazi konjunkture v Zahodni Evropi, ko v Nemčiji in Franciji narašča obseg prodaje tega blaga (sodeč po rasti prodaje v trgovini na drobno), počakati še kakšen mesec. Enako velja tudi za oceno njihove sposobnosti tekmovati s tujimi ponudniki na domačem trgu kjer povpraševanje po tem blagu, zopet sodeč po rastoči prodaji v trgovini na drobno, očitno še vedo narašča.

Rast pomorskega in železniškega transporta

Omenili smo že, da se je v gospodarski dejavnosti izven industrije in kmetijstva avgusta krepil samo del prometa (pomorski in železniški transport) medtem ko je dejavnost preostalih neindustrijskih gospodarskih panog upadala podobno, čeprav ne tako hitro kot dejavnost industrije.

Slovenska gradbena dejavnost je po hitri rasti v letošnjem prvem polletju julija in avgusta upadala (sodeč po številu opravljenih delovnih ur). Avgusta se je zmanjševala po 8% letno in bila, zaradi omenjene rasti, v tem mesecu 3%, od januarja do avgusta skupaj pa 1% nad primerljivo lansko ravnjo.

Podobno kot dejavnost gradbeništva je zanihala navzdol tudi dejavnost turizma (sodeč po številu turističnih prenočevanj). Julija je sicer še živahno naraščala, avgusta pa sorazmerno hitro (po 14% letno) upadala. Avgusta je bila 9% pod primerljivo lansko ravnjo, prvih osem letošnjih mesecev skupaj pa 1% nad njo. Avgusta se je poslabšal obseg turističnih storitev tako tujim kot domačim gostom. Število prenočitev tujih gostov je v tem mesecu upadalo po 3% letno in bilo 19% manjše, od januarja do avgusta skupaj pa ravno enako kot pred letom. Število turističnih prenočitev domačih gostov je bilo avgusta letos za 2% pod lanskim, od januarja do avgusta skupaj pa še 1% nad njim.

Zaradi hitrega povečevanja dejavnosti pomorskega in železniškega transporta je avgusta skupen obseg dejavnosti slovenskega prometa naraščal (po 88% letno). Kljub temu je bil, zaradi hitrega upadanja v drugi polovici lanskega leta (povezanega s krčenjem pomorskega transporta zaradi finančne krize »Splošne plovbe«), ki ga letošnja rast še ni v celoti nadomestila, tako avgusta (za 5%) kot prvih osem mesecev letos skupaj (za 3%) manjši kot pred letom.

Pomorski transport se je v avgustu povečeval kar po 243% letno in bil v tem mesecu še 4%, od januarja do avgusta skupaj pa 6% pod primerljivo lansko ravnjo. Drugačni so rezultati, sicer tudi hitro rastočega (avgusta se je povečeval po 38% letno), prevoza blaga po železnici. Avgusta je bil namreč 23%, prvih osem letošnjih mesecev pa 26% obsežnejši kot pred letom. Na nasprotni strani so se avgusta letos, skupaj z večino drugih gospodarskih dejavnosti, cestni, pristaniški in letalski prevoz poslabševali. Cestni transport je upadal po 34% letno. V avgustu in prvih osem mesecev letos je bil 12% manjši od primerljivega lanskega. Pristaniški promet je avgusta upadal po 17% letno, kar pa je verjetno le del nihanja ob v povprečju hitri trendni rasti, zaradi katere je bil avgusta (kljub upadanju) za 2%, od januarja do avgusta skupaj pa skoraj 22% obsežnejši od primerljivega lanskega. Tudi zadnje čase sorazmerno hitro rastoč letaski prevoz potnikov je avgusta zanihal navzdol. V tem mesecu je bil namreč (po predhodnih podatkih) za 6% pod svojo ustrezno lansko ravnjo, prvih osem mesecev letos pa vendarle kar 12% nad njo.

Ponovna rast števila brezposelnih

Z letošnjim julijem je začela brezposelnost na Slovenskem zopet (prvič po decembru 1993) naraščati. Povečevanje števila iskalcev zaposlitve je bilo sicer pričakovati že zaradi sezone, vendar pa se je njihovo število (julija jih je bilo 120112) v mesecu dni povečalo za 3728 kar je preseglo pričakovano sezonsko okrepitev. Julija letos je bilo, zaradi predhodnega upadanja, število brezposelnih še za dobre 4% manjše kot pred letom, stopnja brezposelnosti (13.8%) pa je bila še daleč od rekordne ravni s konca leta 1993. Žal pa obdelava podatkov kaže počasno (0.5% letno) rast, ki je nadaljevanje procesa umirjanja upadanja tega števila po lanskem juliju. Ta proces pa utegne voditi v vedno hitrejšo rast brezposelnosti na Slovenskem. Da je to možno kažejo podatki o nadaljevanju upadanja števila zaposlenih.

Julija se je skupno število ljudi v delovnem razmerju (zaposleni v gospodarstvu družbenega sektorja, v privatnem sektorju in v negospodarstvu) zmanjševalo po 1% letno, kar je bilo sicer nekoliko počasneje kot prešnje mesece, a dovolj, da je bilo število ljudi v delovnem razmerju ta mesec zopet za slab odstotek manjše kot pred letom. Julija je število zaposlenih v gospodarstvu upadalo po 2% letno (živahna rast, po 24% letno, zaposlovanja v privatnem sektorju je to upadanje do neke mere blažila), v negospodarstvu pa naraščalo po 4% letno. V negospodarstvu je prišlo julija do obrata v ponovno rast števila zaposlenih, po trimesečnem obdobju krčenja zaposlenosti. Julija letos je gospodarstvo zaposlovalo slaba 2% manj ljudi kot pred letom, negospodarstvo pa dobra 2% več.

Za razliko od prejšnjih mesecev, ko sta na nadaljevanje zmanjševanja krize brezposelnosti na Slovenskem kazala tako hitro povečevanje števila prostih delovnih mest kot rastoča fluktuacija oziroma prehodnost iz brezposelnosti v zaposlenost, so se julija ti kazalci precej poslabšali. V letošnjem juliju je med brezposelne na novo stopilo ali pa jih zapustilo skoraj 12% skupnega števila iskalcev zaposlitve, kar je bilo že za spoznanje manj kot v enakem mesecu lani, pri čemer se ta odstotek trendno (sezonsko namreč močno niha) zmanjšuje že od letošnjega aprila dalje, njegovo upadanje pa kaže na vedno manjše možnosti posameznika, da bi sorazmerno hitro zapustil množico brezposelnih. Število prostih delovnih mest se je radikalno poslabšalo šele v samem juliju, pri čemer pa ostaja upanje, da gre le za enega od sorazmerno pogostih nihajev navzdol. V letošnjem juliju je število prostih delovnih mest na Slovenskem upadalo po 57% letno in bilo 25% manjše kot pred letom.

"Glede na spremenjeno gibanje oziroma končno hitrejšo rast deviznega tečaja od inflacije v letošnjem avgustu in septembru je vendarle pričakovati, da se bodo okoliščine spremenile do te mere, da do zloma oziroma ponovnega globokega upada gospodarske dejavnosti in zaposlenosti na Slovenskem ne bo prišlo. Avgusta se, kljub neugodnim statističnim podatkom, nov zlom (podoben tistemu ob jugoslovanski stagflacijski krizi ali pa ob poosamosvojitvenih gospodarskih težavah) še ni začel."

"Julija letos je gospodarstvo zaposlovalo slaba 2% manj ljudi kot pred letom, negospodarstvo pa dobra 2% več. Za razliko od prejšnjih mesecev, ko sta na nadaljevanje zmanjševanja krize brezposelnosti na Slovenskem kazala tako hitro povečevanje števila prostih delovnih mest kot rastoča fluktuacija oziroma prehodnost iz brezposelnosti v zaposlenost, so se julija ti kazalci precej poslabšali."

Socialdemokratska Slovenija

ZGODOVINA SOCIALDEMOKRATSKE MISLI NA SLOVENSKEM

Piše: Dr. Rado Bohinc

S ponosom in kritično o zgodovini

Izhodišče našega pogleda na zgodovino je ponos nad dosežki preteklih rodov Slovencev tako pri izgradnji slovenske državnosti kot narodnega zavedanja, utrjevanja položaja delavstva, saj je pri tem slovenska socialdemokracija tvorno in odločilno sodelovala.

To velja tako za obdobje konca 19. stoletja, ki ga štejemo za začetek socialdemokratske misli na Slovenskem, kot tudi za obdobje med obema vojnama in zagotovo po drugi svetovni vojni do reform konec osemdesetih let.

Na drugi strani slovenski socialdemokrati kritično vrednotimo tako nekatera poglavja iz mednarodnega delavskega gibanja kot tudi iz slovenske in jugoslovanske zgodovine.

Kar zadeva to zadnje, smo v program izrecno zapisali, da je ena ključnih točk identitete socialdemokracije ostra kritika boljševizma in odpoved stalinizmu. Kot smo zapisali, je ravno slovensko (vključeno v jugoslovansko) socialistično gibanje najostreje kritiziralo stalinizem in se od njega ogradilo. Žal je kritika boljševizma v socialistični Jugoslaviji ostala na pol poti in je bila dokončna odpoved boljševizmu izpeljana šele s prvimi strankarskimi volitvami in osamosvojitvijo Slovenije. Taje zasluga predvsem reformističnega socialistično demokratičnega gibanja v Sloveniji, znotraj katerega je odločilno vlogo pri prekinitvi z jugokomunizmom odigrala prav ena od predhodnic Združene liste, to je SDP. Odhod slovenskih komunistov s kongresa in enostransko prenehanje nadaljnjega sodelovanja v političnih forumih poprej enotne države je pravi in zgodovinski začetek formalnih postopkov osamosvojitve, ki so kasneje dobili svojo potrditev na referendumu in pri graditvi institucij samostojne države ter z mednarodnim priznanjem. SDP, kot edina parlamentarna stranka iz vrst prehodnic Združene liste, je dejavno sodelovala v osamosvojitvenem procesu, preostali dve predhodnici, SDU in DS, pa sta osamosvojitev vseskozi politično podpirali.

Diktatura proletariata kot ideologija komunizma in socializma je vendarle zapustila mnoge pozitivne sledi, kar zadeva položaj delavstva, obseg socialnih pravic, solidarnost in socialno pravičnost, v mnogo manjši meri pa, kar zadeva demokratični politični ustroj in učinkovito ekonomijo.

Odpoved boljševizmu, stalinizmu in kritično vrednotenje napak, ki jih je zagrešil komunizem ob pozitivnih dosežkih socialističnega obdobja, so zgodovinske izkušnje, kakor jih vidimo socialdemokrati. Obsodba povojnih pobojev, nedemokratičnih političnih postopkov in krivic je za nas socialdemokrate že večkrat izpričano moralno dejanje, iz katerega nima nihče pravice kovati političnega kapitala. Zloraba temnih plati slovenske politične zgodovine v dnevnopolitične namene ter naprtitev odgovornosti za zgodovinska dejstva političnim nasprotnikom je enako nemoralno in politično zavrženo kot prevrednotiti in spreminjati zgodovino zaradi osebnih političnih interesov ali interesov stranke. Zloraba političnega položaja za omalovaževanje in jemanje ugleda posameznikom, ki so bili politični veljaki ali v organih oblasti prejšnjega sistema, ter vnaprejšnje hitre sodbe v inkvizicijskih političnih postopkih so dejanja tranzicijske nezrelosti, ki jih bo zgodovina pohodila.

Socialdemokrati nismo nacionalisti, ampak domoljubi

Stalnica socialdemokratskih bojev na Slovenskem so bile bitke zoper liberalni kapitalizem, zoper stalinizem in zoper klerikalizem. V zgodovini socialdemokratskih bojev sodi v sam moralni vrh še boj slovenskih socialdemokratov, komunistov in socialistov ter seveda vseh drugih, ki so jim sledili, zoper fašizem kot narodnoosvobodilni boj in boj za socialno in politično osvoboditev izpod ječe narodov Kraljevine Jugoslavije.

Prav tako sodi v sam moralni vrh prizadevanje slovenskih komunistov, socialistov in socialdemokratov za državno osamosvojitev in politično diskontinuiteto z ideološkim sistemom socialistične Jugoslavije, ki Sloveniji, njenemu gospodarskemu, kulturnemu in demokratičnemu razvoju ob koncu 80. let ni več ustrezal.

Socialdemokrati se zavedamo grozot, ki jih je nacizem prizadejal svetu, zato nacionalizem, povezan z nestrpnostjo, sovraštvom do tujcev in ksenofobijo, privzdigovanjem lastne človeške vrste in izključevanjem drugih ter njihovim podvrednotenjem z vidika temeljnih človekovih pravic, ni naša ideologija. To pa ne pomeni, da nismo domoljubi; nasprotno, povezanost socialdemokratskih političnih bojev z narodnoosvobodilnimi, je zgodovinska stalnica v stoletni slovenski socialdemokratski tradiciji.

Zato smo v programu zapisali stališče, da sodobni populizem preprečuje konsolidacijo demokracije in vnaša fašistoidne elemente v slovensko politiko, čemur nasprotujemo. Zavzemamo pa se za krepitev miroljubnega patriotizma, temelječega na narodnoosvobodilnem boju Slovencev, na krepitvi državljanske kulture in narodne zavesti.

Antiklerikalizem ni sektaštvo do vere in vernih

Svojo identiteto gradimo na antiklerikalizmu, saj je bilo socialdemokratsko gibanje v svoji zgodovini ravno zaradi totalitarne vpletenosti cerkve v vse celice družbenega in političnega življenja domala vseskozi v konfliktu z ekstremnimi klerikalnimi cerkvenimi krogi.

Zgodovina nas uči, da so bile v narodnoosvobodilno socialistično gibanje vključene množice vernih ljudi in številni duhovniki, kar kaže na združljivost socialdemokratske misli in verovanja. Verovanje je svobodna odločitev posameznika, je človekova pravica in svoboščina, zato je v socialdemokratskem programu za Slovenijo veliko prostora tudi za ljudi takšne izbire. Toleranca in spoštovanje verujočih je sestavina vsake demokratične, torej tudi socialdemokratske pradigme.

Seveda pa spoštovanje vere in verujočih ne pomeni tolerance klerikalizma, torej vpletanja cerkvene organizacije v institucije civilne družbe in v politiko. Temu socialdemokrati ostro nasprotujemo, kar še posebej ponazarjamo z odločnim nasprotovanjem vključevanju kakršnega koli izobraževanja o veri in verstvih v obvezno izobraževanje. Nezdružljivo z nepolitično in od oblasti ločeno vlogo in položajem cerkve je tudi cerkveno veleposestništvo kakršnega koli tipa, ki privede do tolikšne ekonomske moči, da cerkev lahko preraste v politično nadvlado nad civilno družbo.

Zgodovina uči, da sta prav poseganje cerkve v vzgojno-izobraževalne procese in krepitev njene ekonomske moči privedla do politične oblasti, ki prerašča duhovno in kulturno poslanstvo cerkve, in ki ga moramo šteti za klerikalizem, zoper katerega se zgodovinsko vselej postavi socialdemokracija.

Krščanski socialisti, katerih izročilo socialdemokrati spoštujemo in nanj naslanjamo nekatere sestavine svojega programa, so najboljši zgodovinski dokaz za združljivost socialdemokratske misli in krščanstva.

Kot ugotavljamo v programu, je bilo v zgodovini na Slovenskem v večini kmečko prebivalstvo. Takšno je bilo bolj nagnjeno k desnemu konservativizmu, ki ga je idejno napajala katoliška politična doktrina, organizacijsko pa večkrat obvladovala katoliška cerkev. Zato je socialdemokratsko gibanje usmerilo svoje napore v politično osveščanje delavstva pa tudi delovnih kmetov, da bi na ta način okrepila in usposobila politično silo za boj proti kapitalističnemu izkoriščanju in za boj proti klerikalizmu ter s tem vzpostavitev pravičnejše družbene ureditve.

Tako socialdemokrati kot krščanski socialisti so znali potegniti ločnico med klerikalizmom in iskreno vero, med pravičnostjo in zatiranostjo, med fašizmom in demokracijo, med okupatorjem in narodnoosvobodilnim bojem

Spoštljive socialdemokratske tradicije krepijo samozavest

Socialdemokracija je v zgodovini preprečevala grobo delitev političnega prostora na liberalce in klerikalce. To vlogo igra tudi dandanes in jo bo tudi v prihodnje.

Tudi zgodovinsko se je socialdemokracija pojavila tako, da so se med liberalno klerikalno razdelitev slovenske politike vrinili predstavniki delavstva in napredne inteligence in na ta način razbili za demokracijo in razvoj škodljivo bipolarnost.

Tako v programu ugotavljamo, da od konca 19. stoletja na Slovenskem ni mogoče več govoriti samo o liberalcih in klerikalcih, temveč je pomembna sila postala socialdemokratsko in socialistično usmerjena levica.

V programu ugotavljamo, da je socialdemokracija od nekdaj postavljala na dnevni red življenjske probleme delavcev, intelektualcev in kmetov ter da je bila njena poglavitna skrb reševanje socialnih problemov in politične zahteve za razširitev volilne pravice na vse moške in od vsega začetka tudi na vse ženske. Ta zahteva je bila v celoti uresničena šele po zmagi nad fašizmom leta 1945.

V programu smo s ponosom zapisali, da smo Slovenci sodelovali pri graditvi povojne svetovne ureditve s sodelovanjem v antifašistični koaliciji.

V programu izhajamo iz tega, da ZKS ni bila klasična komunistična stranka in da je čebinski kongres pokazal njeno visoko nacionalno in socialno zavest, ki se je udejanjila v času organizacije Osvobodilne fronte, nacionalne vojske in slovenske države. Kljub vsemu je bila povezovalna sila vseh domoljubnih in naprednih sil.

Slovensko socialistično gibanje je bilo v tesnem stiku s socialdemokratskimi strankami v Evropi, posebej v zamejstvu.

V ZKS je bila struja reformistov, ki se je zavzemala za tržno gospodarstvo, podjetništvo in lastninsko normalizacijo, tudi predhodnica demokratičnih političnih sprememb, uvajanja večstranskarske demokracije in prekinitve ideologije jugoslovanskega socializma, ki vseh teh procesov, ki so tekli v Sloveniji, ni dohajal in sprejemal.

Socialdemokratsko politiko je v dobršni meri uveljavljala tudi Socialistična zveza delovnega ljudstva ter mnoge aktivnosti in povezave opozicijsko usmerjene mladinske organizacije ZSMS.

Včasih bolj in včasih manj aktualno kramljanje IV.

KATASTROFA LIBERALIZMA IN KONSERVATIVNA REAKCIJA

Prenagljenosti ali celo zaletavosti pri uporabi oznake fašizem pa v največji meri botruje prav dejstvo, da se je duhovno v največji meri napajal pri mislecih, ki so predstavljali skrajno konservativno reakcijo na liberalizem devetnajstega stoletja. Ta reakcija je bila raznorodna in je segala od čudaštev skupine aristokratov, ki so se v Veliki Britaniji pod izveškom Mlada Anglija »bojevali« za delavske pravice in proti filozofiji liberalnega kapitalizma (iz njih se je grenko ponorčeval tudi Marx), preko vatikanizma Pija IX., ki je preklel celotno ideologijo liberalizma in njegovega »napredka«, do protisemitskega mita, ki se je izoblikoval na skrajno konservativnem krilu francoskega klera. »Tevtonski« mit o višji rasi ni nemški izum: ustvaril ga je francoski grof Gobineau, da bi v boju zoper liberalni mit »enakih možnosti za vse« spet utrdil nekoliko predelan srednjeveški koncept hierarhično urejene družbe, koncept, ki je izhajal iz večvrednosti nekakšne tevtonske rase.

Pri tem velja povedati, da gre za konservativne reakcije, ki v času, ko so nastajale, niso vzbudile posebne pozornosti. Liberalno meščanstvo je bilo kljub občasnim krizam malodane do izbruha prve svetovne vojne v razcvetu in ekspanziji do te mere, da je dotlej vsrkalo vase tudi aristokracijo in veleposest in da je bilo še vedno kos vse bolj organiziranemu gibanju mezdnih delavcev. Zanimivo pa je pri tem, da je bilo v drugi polovici devetnajstega stoletja kar nekaj mislecev, ki so bili dovolj pronicljivi, da so napovedali zaton liberalizma. Lord Acton je v Angliji že pred dobrimi sto leti trdil, da organska narava družbe preprosto ne bo prenesla neprekinjenega grabežljivega in brezobzirnega laissez-faire. Še bolj določen je bil v Švici Jakob Burckhardt, ki je napovedoval bližnjo katastrofo liberalnih in demokratičnih idej. Te naj bi spodnesli politični voditelji, ki naj bi ne bili ne liberalni ne demokratični, ki naj bi ne izvirali iz starih rodovin, češ da gre za ljudi preveč mehkega srca, marveč naj bi bili novi ljudje, ljudje nasilja, Gewaltmenschen, ljudje, ki naj bi »vladali z absolutno brutalnostjo«.

Ko je Burckhardt pisal te vrstice, je bil liberalizem preveč močan, da bi ga jemali resno; če pa je kje v tem liberalnem svetu uspeha le zaškripalo, so ideologi meščanstva predpisovali preprosto zdravilo - še več liberalizma. Šele prva svetovna vojna, ki je resda ločila zmagovalce od premaganih, vendar pa jih je hkrati združila, ker jim je odvzela vero v liberalizem kot zdravilo za vse težave in jih soočila z istimi socialnimi pretresi, je ustvarila pogoje, v katerih se je lahko začel razraščati fašizem. Zgodovinski fiasko liberalizma na eni strani ter hitro razraščanje proletarskih revolucij na drugi (oktobrska revolucija leta 1917, potem pa do leta 1923 veljavna teza o nezmožnosti preživetja revolucije v eni deželi, se pravi teza o svetovni revoluciji) sta ustvarila razmere, v katerih so pogosto èkstravagantne skrajne konservativne ideje mislecev iz druge polovice devetnajstega stoletja postale rešilna bilka, ki se je je jelo oprijemati preplašeno meščanstvo. Ali kot je pred četrt stoletja zapisal Trevor-Roper: fašistično gibanje je otrok strahu. V prid tej trditvi govorijo neizpodbitna dejstva. Italijanski fašizem se je uveljavil šele po velikem uspehu, ki so ga na volitvah leta 1919 dosegli socialisti; spodleteli državni udar (muenchenski puč) je Hitler organiziral leta 1923, potem, ko je kazalo, da se bodo oblasti v Berlinu polastili komunisti; španska falanga pa je stopila na prizorišče po veliki volilni zmagi Ljudske fronte. Prav zato je protikomunizem najbolj »internacionalistična« lastnost strank in gibanj fašistične usmeritve, lastnost, ki je ta gibanja najbolj povezovala; vse druge lastnosti, tako razlike v socialni strukturi, iz katerih so fašistična gibanja poganjala, kot tudi zadrt nacionalizem, so bile takšne, da niso učinkovale integrativno. Genialni Charlie Chaplin je to dodstikrat za vse skupaj uporablja ta izraz; tisti, ki podzavestno niso naklonjeni časnikarjem in publicistom, pravijo temu žurnalistična raba izraza. Dejansko sta se zlasti v Evropi kot reakcija na nove razmere, nastale ob koncu prve svetovne vojne, pojavili dve težnji. Trevor-Roper je prvo krstil za konservativni klerikalizem, drugo pa za dinamični fašizem. V praksi sta se obe v različnih sorazmerjih prepletali, pač v skladu z danostmi konkretnega socialnega in političnega okolja. Konservativni klerikalizem je bil takorekoč neposredno nadaljevanje tistega aristokratskega konservativizma, ki je v drugi polovici devetnajstega stoletja v Evropi podlegel liberalizmu. Stališča Pija IX. so bila tako konservativna, da so se znašla že zunaj časa in prostora; posodobil in prilagodil času jih je šele njegov naslednik Leon XIII. z encikliko Rerum novarum leta 1891. Četrt stoletja kasneje je bil liberalizem v krizi; plat še pred propadom zgodovinskega fašizma neizmerno učinkovito ponazoril z ljubosumnostjo, ki si jo izkazujeta oba diktatorja - gre seveda za Hitlerja in Mussolinija - v Velikem diktatorju.

Na tej točki je treba v pogovor uvesti pomembno razlikovanje, kajti ni vse tisto, kar se je rodilo kot reakcija na slepo ulico liberalizma in plimo komunizma, tudi že fašizem, čeprav se v pogovornem jeziku katoliška cerkev se je zdaj znašla pred vprašanjem, kako preprečiti, da bo praznino, ki je nastala zaradi krize liberalizma, napolnil socializem, ki je bil zvečine ateističen, če ne kar veri sovražen. Ne le, da se je v tedanjem dogajanju na evropski celini postavila zoper to socialistično nevarnost, marveč si je bila pogosto v laseh celo s katoliško navdihnjenimi strankami, ki so bile zaradi svoje ljudske narave pripravljene sklepati kompromise s socializmom, se pravi z različnimi ljudskimi strankami krščanske usmeritve, s krščanskimi demokrati in podobno. Zoper različne oblike socialne države, kakršna je pod vplivom socializma in njegove doktrine nastajala v nekaterih evropskih državah po začetnih revolucionarnih radikalizacijah, je ta konservativni klerikalizem postavljal državo, ki naj bi se opirala na ideale srednjeveške družbe: korporativno in hierarhično, vsekakor pa ne demokratično. Toda medtem ko se je ta recept konservativnega klerikalizma ujemal z družbeno strukturo agrarnih ali polagrarnih dežel, kot sta bili obe iberski državi Španija in Portugalska, v naši soseščini pa Madžarska in Avstrija, je bil že navzkriž z družbeno strukturo tako industrializiranih držav, kot sta bili Italija in Nemčija. Strah, ki zadnje čase blodi po Sloveniji, strah pred klerikalizacijo dežele na sončni strani Alp, ima seveda veliko opore v prizadevanjih najbolj konservativnih delov slovenske katoliške cerkve, tistih delov, ki se nikakor ne morejo posloviti od srednjeveškega ideala cerkvene države, ter delov, ki so v najboljšem primeru pripravljeni ta ideal posodobiti. Nima pa opore v socialni strukturi, kakršna se je razvila v Sloveniji v zadnjih petdesetih letih. Najhujša dediščina, ki jo je socializem zapustil tem reformatorjem slovenskega stanja duha, ni indoktrinirano prebivalstvo, prebivalstvo, ki naj bi mu komunisti petdeset let prali možgane; najbolj trdna obramba zoper prizadevanje, da bi se Slovenija vrnila v politično stanje pred letom 1939, je prav silovito spremenjena socialna struktura.

(Se nadaljuje)

Marjan Sedmak

"Zoper različne oblike socialne države, kakršna je pod vplivom socializma in njegove doktrine nastajala v nekaterih evropskih državah po začetnih revolucionarnih radikalizacijah, je ta konservativni klerikalizem postavljal državo, ki naj bi se opirala na ideale srednjeveške družbe: korporativno in hierarhično, vsekakor pa ne demokratično."

Spominska akademija ob 75-letnici koroškega plebiscita v Mariboru kot spomin in opomin današnji politični eliti

NEENOTNOST IN PREPUŠČANJE NARODOVE USODE VELIKIM SILAM – IZVIRNI GREH SLOVENCEV

Zakaj so se 75-letnice koroškega plebiscita v Sloveniji spomnili samo v Mariboru? Ali se slovenska politična elita zares boji, da bi z obujanjem neprijetnih spominov na koroški plebiscit vznemirjala sosede na severu in zahodu? Slovencem se je 10. oktobra 1920 zgodila velika krivica. Politika ločitve duhov, ki je bila za Slovence usodna v letih pred plebiscitom, se je kljub temu ponovila v času okupacije in odmeva še danes. Slovenski politiki nočejo videti nevarnosti, ki nam grozi s severa in zahoda, temveč raje obračajo svoj pogled na »nevarnosti« z juga. Bodimo najprej Slovenci in potem vse drugo, povezujmo se najprej s Slovani in potem z drugimi. Italija je zavestno in odločno škodovala Slovencem. Narodove usode ni mogoče prepustiti velikim silam. Koroškega plebiscita se je treba spominjati - ne zaradi solzavosti, marveč kot opozorilo današnji politični eliti. To je le nekaj poudarkov z akademije, na kateri so se mariborski razumniki spominil prelomnih časov pred 75 leti.

Zgodovinsko društvo v Mariboru je na predvečer 75-letnice koroškega plebiscita v dvorani tamkajšnje univerzitetne knjižnice pripravilo spominsko akademijo, na kateri so se zbrali številni mariborski razumniki. Na akademiji, ki je izzvenela kot opomin današnjim rodovom, kaj pomeni - bodisi zaradi politične nespretnosti, neznanja ali naivnosti - prepustiti narodovo usodo v odločanje velikim silam, so govorili **naslovni škof. dr. Veksolav Grmič ter zgodovinarja dr. Lojze Penič in Marjan Matjašič.**

Zgodovina je učiteljica

Uvodoma je na akademiji spregovoril škof dr. Vekoslav Grmič. Poudaril je, da koroškega plebiscita ne smemo zbrisati iz svojega zgodovinskega spomina, ker je usodno zaznamoval Koroško, potem ko so Slovenci zaradi nemškega pritiska na jug in nasilnega potujčevanja že tako izgubili velik del slovenskega ozemlja. »Danes se v Sloveniji nekateri iz oportunističnih razlogov neradi spominjajo tega dogodka, ker najbrž ne bi radi vznemirjali sosedov Avstrijcev, ki bi morali iskreno priznati, kolikor bi se nepristransko ozrli na ta zgodovinski dogodek in posledice, ki so iz njega sledile, da se je Slovencem takrat zgodila velika krivica. Še več, tudi za slovenske politike v Ljubljani tistega časa je koroški plebiscit neprijetno in obremenilno dejstvo, za katerega nosijo vsaj del odgovornsti. In naposled plebiscit opozarja tudi na staro resnico, da je zgodovina učiteljica, ki smo ji pripravljeni najmanj prisluhniti in zato zagrešimo znova iste in podobne napake, čeprav je njihove cena še tako uničujoče zahtevna ali imajo še tako usodne posledice.«

Grmič je nato poudaril, da je bil koroški plebiscit v izrazitem nasprotju s samoodločbo narodov, ki so jo vodilni politiki - zmagovalci ob koncu 1. svetovne vojne zagovarjali. »Narodnostna pripadnost je bila namreč povsem izključena kot odločilen dejavnik, ko so se zmagovalci odločili za plebiscit na ozmelju, kjer so dejansko prebivali v veliki večini Slovenci. Prebivalci so torej ne glede na narodno pripadnost izbirali državno pripadnost,« je dejal Grmič. Po njegovem prepričanju je bila naklonjenost, ki jo je pred plebiscitom slovenski delegaciji pokazal ameriški predsednik Wilson, samo navidezna, saj je bila v resnici samo lep izgovor za že pripravljeno odločitev v skladu z italijanskimi in avstrijskimi interesi ali zahtevami, da naj namreč meja med Avstrijo in Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev poteka po Karavankah.

Iskrenih prijateljev med velesilami ni

»Sicer pa so se ustrezno vedli tudi člani mednarodne komisije, ki so ugotavljali položaj na terenu. Dr. Ehrlich, ki je bil dodeljen Milesovi komisiji, je sicer dobro opazil, kako je bila ta komisija nenaklonjena Slovencem, a kljub temu je bil prepričan, da so zavezniki kot mejo med Avstrijo in Kraljevino SHS nekako že vnaprej določili reko Dravo, ne pa Karavanke. **Že takrat se je torej uresničilo, da je pravica vedno na strani močnejšega in da so Slovenci zaradi svoje geopolitične lege bili in bodo ogroženi tako s severa kakor z zahoda, od Nemcev in Italijanov in da pri velikih narodih in državah ne moremo iskati svojih iskrenih prijateljev, ki bi nas kakorkoli zagovarjali in branili pred Nemci in Italijani. Veliko pomembnejše je zavezništvo s slovenskimi narodi. A podoba je, da se tega še danes premalo, če ne skoraj nič ne zavedamo.«**

Po Grmičevih besedah je neenotnost, ki jo je Anton Martin Slomšek imenoval izvirni greh Slovencev, tudi v času plebiscita odigrala pomembno vlogo. Prvič so bili neenotni politiki v ostali Sloveniji, kaj bi bilo treba storiti na Koroškem. V Ljubljani so bili gluhi za opozorila s Štajerske, posebno za odločne in vojaške ukrepe generala Maistra, in so se vse preveč zanašali na odločitve velesil. Prav tako pa se je nemški propagandi na Koroškem posrečilo zasejati neenotnost med koroške Slovence. Velik del koroških Slovencev je že zaradi nekakšnega občutka manjvrednosti dajal prednost vsemu, kar je bilo nemškega. Narodnost nikakor ni bila tako živa v njihovi zavesti, da bi lahko o njej govorili kot temeljni vrednoti, na kateri je, kakor je poudarjal A. M. Slomšek, mogoče zidati trdno stavbo drugih vrednot, verskih in političnih.

»Slovenska politika se je dala voditi od večkrat usodnega duha ločitve duhov,« je dejal Grmič.

Rudolf Maister

»Čeprav je bila hudo napačna in usodna v letih plebiscitnih priprav, se je kljub temu ponovila v času okupacije z vsemi posledicami in odmeva še danes v političnem življenju. Zgodovina ne more in ne more poučiti politikov.«

Usodna politika ločitve duhov

»Danes se nekateri naši politiki celo brez sramu upajo spraševati, ali sta Krek in Korošec imela prav, da sta nas ob koncu 1. svetovne vojne ločila od Avstrije,« je nadaljeval Grmič. »Še nam isel jim ne pride, da bi priznali usodo, ki bi zadela vse Slovence, če bi ostali v Avstriji. Zgodilo bi se namreč nekaj podobnega vsaj z večjim delom Štajerske, da bi zaradi hudih asimilacijskih pritiskov Slovenci v precejšnji meri izginili kakor na Koroškem. **In prav tako slovenski politiki, v Ljubljani še posebej, nočejo videti nevarnosti, ki nam grozi s severa in zahoda, temveč raje obračajo svoj pogled na nevarnosti z juga. Jugoslavije, kakršna je že bila, se ne more primerjati z Avstrijo, kakor mislimo na pravice ali omejevanje pravic Slovencev.** Avstrija nam nikakor ne bi zagotavljala pravic, ki smo jih v Jugoslaviji vendarle imeli. Naj omenim le univerzo, akademijo znanosti in umetnosti, gledališča, opero, sploh šole in po 2. svetovni vojni precejšnjo avtonomijo. Prav je, da na vse to še posebej pomislimo, da se ne sramujemo svojih korenin tudi v tem pogledu in da na vsem, kar je bilo dobrega v preteklosti zidamo svojo prihodnost, ob napakah in zlorabah pa se učimo bolje ravnati danes in v prihodnosti. Spomin na koroški plebiscit naj bo tako nauk in opomin za sedanjost in prihodnost.«

Grmič je v tej zvezi spomnil tudi na papeževe besede ob obisku na Hrvaškem, ko je posebej opozoril na simboličen pomen reke Save, ki naj tudi v prihodnosti povezuje Slovence, Hrvate in Srbe.

»Bodimo najprej Slovenci in potem vse drugo, povezujmo se najprej s Slovani in potem z drugimi, ki se nam morda vsiljujejo celo kot trojanski konji. Učimo se iz Koroškega plebiscita,« je končal dr. Vekoslav Grmič.

Poigravanje velesil s slovenskimi mejami

Zgodovinar dr. Lojze Penič je opisal boj za severno slovensko mejo ter primerjal dogajanja na Štajerskem z dogajanji na Koroškem v prevratnem času po prvi svetovni vojni. Med drugim je dejal, da bi lahko po številu Slovencev v južni Koroški sklepali, da bodo Slovenci ta del Koroške dobili brez težav, vendar so storili preveč napak, da bi se ta pričakovanja uresničila. Ena glavnih napak je bila, da tega ozemlja Slovenci niso zasedli takoj v začetku novembra 1918. leta z vojsko.

»Naše meje po končani prvi svetovni vojni so bile odvisne od dogajanja na terenu in na mirovni konferenci. Na terenu

"Prav ob izgubi Koroške postane akcija generala Rudolfa Maistra in njegovih borcev v Mariboru in na Štajerskem v letih 1918/19 prvovrstni zgodovinski akt za usodo Slovencev v 20. stoletju. Kot predsednik Zgodovinskega društva v Mariboru sem ponosen, da so številni vidni člani tega društva, med njimi tudi general Rudolf Maister, veliko storili tako v Mariboru, na Koroškem kot tudi na pariški mirovni konferenci, da bi zgodovina tekla drugače, kot je po izvedbi koroškega plebiscita. Na žalost so bili interesi velikih sil močnejši," je ob otvoritvi spominske akademije ob 75-letnici koroškega plebiscita dejal predsednik zgodovinskega društva v Mariboru Marjan Matjašič.

SLOVENČEV VINOTOK

Piše: Drago Kuhar

Dajmo si vretega mošta na mizo, pravzaprav mlado vino meseca vinotoka in drugačnih, novih misli bomo pametovali dolgo v noč; če bo še kaj prekajenega za podzob, pa vse tja do ranega jutra, saj jutranji sončni žarek jasnega neba zbudi še tako ponočnjaško in zaspano dušo - tako domača kmečka pamet po ljudsko pravi.

In prav v korist bi nam bilo, če bi si meseca vinotoka tudi vsi preljubi Slovenci natočili vsaj eno kupico novega, a že ščiščenega mladega vina, da bi vsakemu posamič zaživela prerojena pamet, ki ne bi smela biti pozaba, ampak preobrazba preteklega v tako zapomnitev, ki bi bila v uk poštenemu človeku, saj je za Slovence itak značilna posebne sorte živa in pravična poštenost, kadar se pač ne odrekamo svoje slovenskosti, se pravi vsega tistega, kar nas dela drugačne in enakopravne z vsemi ostalimi daleč okrog našega bivanja. -

Ne spravljajmo se v slabo voljo v času jesenskega pospravljanja pridelka, vendar pa je vinotok vseeno vsaj enkrat v koledarskem letu tisti mesec, ko se toliko okorajžimo, da kaj več rečemo o slovenskem protestantizmu. In to bi še posebej bili dolžni storiti danes, ko so nas že kar polna usta pripovedi o raznoraznih sporih in kregarijah med bogsigavedi kom in čim vse. Poglejmo ta slovenski, že skorajda stripovski utrip vsakdana v drugačnem zrcalu, sami pa se postavljeni pred svojim ogledalom opazujmo: ali nas bo oblila rdečica ali bledica ali celo črnica. Prepičani smo sicer, da bo večina dobila zdravo barvo, saj je stvarnost dejansko taka, da ne dopušča spreobračanja prisotne resnice, z njo pa nima smisla žaljivo ravnati, ali jo celo lažirati in zanikati, samo okorajžimo se in bodimo taki kot smo.

Da je meseca vinotoka državni praznik Dan reformacije, bi naj vedeli vsi Slovenci, saj je navsezadnje dela prosti dan, sploh pa je sramotno, da zadosti ne poznamo celovite vsebine, pomena in vse okoliščine tega svetka, ker bi potem bil kakršenkoli absurd okrog tega praznovanja izključen, in celo bi bila nedovoljena njegova negacija, zanjo pa lahko takoj ugotovimo, da je negacija negacije; torej negativizem ničí samega sebe, ker taka drža nima nič skupnega niti z živeto realnostjo niti z usodnostjo niti s futurističnim pričakovanjem, saj jo zemeljsko bivanje demantira iz dneva v dan, pa najsi je eksistenca človeka in naroda dojemana in razumljena po še taki zapovedanosti, ne pa po prosti volji in postavi.

Nekatere stvari si Slovenci moramo ponavljati in ponavljati, pa ne zaradi tega, da bi bili trde pameti ali kaka obrekovalna lajna, ampak preprosto zaradi svoje privzgojene pasivnosti, zadržanosti, naivne zaupljivosti, desetobratovske skromnosti, domače potrpežljivosti, kmečkoljudske uslužnosti in kar je še sorodne občosti, ki krasi slovenski narodni karakter, kateri postane ustvarjalno aktiven prepogosto šele takrat, ko mu negativna eksistencialna indoktrinacija z vso svojo širino in veličino tako zakuha življenje, da le to začne vreti, kipeti in prekipi v samokreativno moč in samorojevajočo voljo do vsega bivajočega, predvsem pa do duhovne slovenske biti.

Natočimo si kupico novega, mladega vina in prešernih besed, brez globokoumnega politikantstva in brez zaobvezujoče cerkvene teološkosti si povejmo nekatere protestantske zrele misli, ki se nam kot prave matere jed ponujajo na porcelanastem krožniku, pazimo samo, da nam prazen ne pade z rok pod noge, ker ga potem pohodimo v prah, ampak si ga opranega in osušenega, skratka čistega vsakič hranimo za novo jed prave matere.

Najprej si je potrebno za vse večne čase zapomniti, da je protestantizem cerkveno-religijsko in posvetno-šolsko ter svetno-kulturološko na knjigo knjig naslanjajoče duhovnozgovinsko gibanje, ki je eksistencialno vsestrano čedalje bolj aktualno in prisotno v zdajšnjem vsakodnevnem življenju.

Na Slovenskem je glede na razširjenost protestantske misli gotovo premalo cerkva, vendar če vemo, zakaj jih ni več in da se lahko božja služba služi skorajda v vsakem prostoru in ob vsakem času, je odgovor na dlani. Namreč rušenje in odvzemanje cerkva je opravilo svoje, preganjanje duhovnikov in vernikov prav tako. Potem pa še spor s totalitarizmom in z absolutizmom, s politikantstvom in s klerikalizmom. In tudi kakšen smisel bi imela plevelasta razsejanost cerkva, kapel in drugih pomnikov božjih in romarskih poti, in to vse na račun človeka vrednega življenja. Prava stara vera rabi le knjigo in luč, da se lahko zagleda svetloba tozemske eksistence, onostranstvo pa prepustimo v ustvarjalnost imaginativnemu duhu, ki s svojo modrostjo odrešuje, kar je darežljivega v življenju. Torej ne štejmo Slovencev protestantov glede na število cerkvenih občin, ampak upoštevajmo seštevek tistih, ki v vsakodnevnem bivanju izrekajo in izkazujejo prosvetljeno humanistično misel, ki je vsekakor sestavni del tako življenjskega kot svetovnega nazora. V imenovanem duhovnem gibanju je potrebno imeti pred očmi cerkvenoinstitucionalnega vernika z vsemi demokratično dogovorjenimi dolžnostmi in deinstitucionalnega vernika, ki doživlja pravo staro vero že skorajda subjektivistično, vendar pa ne tako anarhično in celo destruktivno samoposvoje, da bi rušil avtohtonost, avtonomnost, kontinuiteto in konstruktivnost slovenskega protestantizma in sploh slovenstva, čeprav je moč občutiti kak mejni liberalizem in pragmatizem, ali celo organizacionizem z apetitnimi skominami. Slovenska protestantska cerkev se kot religijska institucija popolnoma jasno zaveda ustavne ločenosti med državo in cerkvijo, zato med njima ni sporov in kregarije, pretiranih in enostranskih zahtev, zlasti zdaj v demokraciji in pluralnosti, ker je poslanstvo tako ene kot druge prepoznavno. Premalo pa je aktivnega obojestranskega sodelovanja, oziroma ustvarjalnega dialoga, saj bi se navsezadnje država morala zavedati pomembnosti protestantizma za vse Slovence in edine avtohtone in avtonomne vere, protestantska cerkev pa bi se morala aktivneje kulturološko odpirati posvetni ustvarjalnosti in celo intelektualizmu, skratka svojo občestvenost mora čimprej podružbeniti s civilnojavnimi merili.

Če spijemo kupico novega, mladega vina, bomo brez zapletanja jezika izustili, da je Dan reformacije edini državni in vseh Slovencev ter slovenske cerkve praznik, ki je hkrati državnosvetno in cerkvenoreligijsko praznovanje.

Med protestantsko cerkvijo in državo ni nobenih nesoglasij glede šole, saj mora biti ta za obe strani zgolj civilnojavna in družbenega imenovalca, torej samo državno-posvetna, seveda z upoštevanjem človeka individuuma kot svobodnega in kreativnega bitja, ter z upoštevanjem vseh različnosti in vseh raznoterosti občestev, tako da izobraževalno-vzgojni mozaik nikoli ne sme biti zaokvirjen, ampak ga je treba od generacije do generacije dopolnjevati in izpopolnjevati. Niti teologizacija, niti politizacija, najmanj pa klerikalizacija šole niso dopustne.

Prava stara religija in protestantska cerkev sta preprosto enakopravni del družbe, sta pa drugačni. Ta drugačnost je bogastvo, taka vrednota, brez katere družba ne more normalno eksistirati, država pa se ne konstituirati kot ustavnozakonodajna institucija. Po popitju novega, mladega, predvsem pa ščiščenega vina lahko mirne duše ugotovimo, da protestantizem ni v nikakršnem sporu z državo, ampak je z njo v dialogu, ki pa bi naj bil pogostejši in konstruktivnejši, seveda tudi konkretnejši in celovitejši. Civilna družba preprosto potrebuje aktivno sodelovanje humanistično naravnanih in prosvetiteljsko razmišljujočih individuumov, ki svobodo pojmujejo kot demokratično pluralnost usmerjeno iz sebe v svet svetovljanstva. Protestantizem moramo glede na življenjsko izkustvo in poslanstvo ter zaradi sedanjostne dejanskosti jemati eksistencialno najširše, kar se da. Tako nikakor ne zaobidimo kulturološko-svetnega ustvarjanja posameznikov protestantskega duha, in pa tistih občestev, katerih člani se o svoji pripadnosti ne izrekajo na ves glas, ampak le kreirajo in samo kreirajo, zakaj knjiga jim je vodilo in gonilo hkrati. V njih je poetološka osveščenost katarzično slovenska, vendar brez najmanjšega razlikovanja, ampak prav nasprotno, polna je spoštljive različnosti in drugačnosti.

Prtotestantizem je kamen utemeljevalec civilnega ekumenizma, oziroma je vračanje k pravemu, da bi navekomaj živelo novo. Nasprotniki te hkrati individualne in svetovljanske duhovnosti si na vse kriplje prizadevajo, da bi to gibanje omejili na luteranstvo oziroma evangeličanstvo, torej na golo religijo in cerkev, a jim to ne uspeva in jim tudi v bodoče ne more, ker po slapu plavati proti izviru ni mogoče, saj tok prirode se na da spremeniti, če se že kaj drugega lahko.

Kdor danes govori o majhnosti protestantizma in povelićuje svojo veličino, dela iz sebe številko in ne človeka!

Novega, mladega in ščiščenega vina, ko ga pretakamo, ne žveplajmo preveč, da nas ne bo glava bolela, čeprav smo pivci zrelih let.

Z glavobolom živeti cel žitek je satanski hudič!

je bilo treba ozemlje pravočasno zasesti z vojsko in ga držati do sklepa mirovne konference. Na mirovni konferenci pa je bilo potrebno pri tedanjih velesilah v vrhovnem svetu dobiti dovolj zaveznikov,« je dejal dr. Penič. **»Za Slovenijo je bilo dobro, da je imela Kraljevina Srbov, Hrvatovi in Slovencev zelo dobrega zaveznika v francoski delegaciji. Slabo je bilo, da je bila Italija na strani Avstrije.** Združene države Amerike so bile bližje Avstriji kot Kraljevini SHS (zlasti na Koroškem). Velika Britanija je zagovarjala mejo na Dravi, Japonska pa se ni veliko brigala za naše meje.«.

Italija je zavestno škodovala Slovencem

O okoliščinah, ki so privedle do koroškega plebiscita in do tega, da je Slovenija izgubila znaten del ozemlja z več kot 100.000 Slovenci, je obširno spregovoril tudi predsednik Zgodovinskega društva v Mariboru Marjan Matjašič. Dejal je, da so se prva znamenja, da bo Slovenija izgubila Koroško, pokazala že konec leta 1918. Tedaj so se pojavili prvi znaki, da antanta dejansko ni naklonjena Jugoslaviji in Slovencem. Vendar slovenski politiki v svoji naivnosti tega niso pravočasno dojeli in razumeli, ko pa so, pa je bilo že prepozno. Prav tako je Matjašič dejal, da se je Italija »na pariški mirovni konferenci odločno trudila, da se meja med Jugoslavijo in Avstrijo brez kakršnega koli plebiscita takoj potegne po grebenu Kravank. Italija ni gojila nobenih simpatij do Slovencev na Koroškem kot naroda.«

»Toda Italija Avstrije ni podpirala samo v Parizu, marveč tudi pri čisto konkretni pripravi in izvedbi plebiscita na terenu. Italijani so se na pozicijah, ki so jih imeli pri pripravljanju glasovanja plebiscita, zelo očitno zavzemali za interese Avstrije. prav zaradi italijanskega navijaštva za Avstrijo je koroškemu plebiscitu manjkala nepristranost,« je dejal Matjašič. »Prav bi bilo, da bi pri izpeljavi glasovanja sodelovale samo take države, ki ne mejijo z državama v sporu in ki so geografsko dovolj oddaljene, da nimajo neposrednega interesa, komu naj pripada ozemlje. V primeru koroškega plebiscita ni bilo tako. Italija je bila ob koroškem plebiscitu neposredno vpletena in prizadeta država, a so ji ostale velesile kljub temu s senžermenskim pogodbo dovolile imenovati svojega člana v plebiscitno komisijo in sodelovati s svojimi, italijanskimi ljudmi, na vseh nivojih pri izpeljavi plebiscita.«

Plebiscit so velesile Slovencem vsilile

»Danes že vemo, da je bil plebiscit na Koroškem po določilih tudi takratnega mednarodnega prava nepotrebno, dejansko vsiljeno dejanje. Jugoslaviji in s tem slovenskemu narodu so ga vsilile velike sile. Po določilih mednarodnega prava se plebiscit razpiše le tedaj, kadar je dvomljivo, kateremu narodu pripada prebivalstvo spornega ozemlja! A na Koroškem leta 1918 ni bilo dvoma, da je večina prebivalstva plebiscitnega ozemlja tako po materinm jeziku kot rodu slovenska. Sicer pa iz zgodovine vemo, da so Slovenci naselili Koroško pred Nemci,« je prav tako dejal Matjašič. Po njegovih besedah tudi takratni slovenski politiki v Ljubljani pred zgodovino nimajo najbolj čiste vesti, daj so naredili nekaj kardinalnih napak, ki jim jih zgodovina ne bo nikoli odpustila. Ena od poglavitnih pa je, da so odločanje o narodovi usodi preveč prepustili velikim silam in njihovim medsebojnim igram.

»Spominjanje na koroški plebiscit ni namenjeno toliko solzavemu obujanju izgubljene priložnosti, marveč je opozorilo današnji politični eliti v Sloveniji za bodočnost,« je končal predsednik Zgodovinskega društva v Mariboru Marjan Matjašič.

Tomaž Kšela

Po strategiji razvoja slovenskega kmetijstva bo v prihodnje v deželi na sončni strani Alp edini nosilec razvoja družinska kmetija

KOMU SO NAPOTI KMETIJSKE ORGANIZACIJE

Na ministrstvih za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter za ekonomske odnose in razvoj, zadolženih za državno prehrambno bilanco, se radi pohvalijo, da smo letos v Sloveniji odkupili več kot 90.000 ton pšenice. Res je to lepa in za slovenske razmere v kmetijstvu visoka številka. Letošnji odkup se približuje lanskemu rekordu. Tisti, ki se ponosno trkajo po prsih, nič kaj radi ne priznajo, da so skoraj polovico domačega zrnja pripeljali v silose z njiv kmetijskih organizacij, čeprav jih te ne obdelujejo niti desetine v državi. Poleg tega so družbeni kmetijci (spet) dosegli pridelke in kakovost, ki so visoko nad slovenskim povprečjem in so primerljivi z najstrožjimi zahodnoevropskimi merili in standardi.

Potrjeni uspehi in nadpovprečni dosežki kmetijskih organizacij pač niso v prid slovenski kmetijski politiki, ki ji je družbeno kmetijstvo trn v peti in se je očitno trdno odločila, da ga uniči - kljub veliki gospodarski škodi, ki jo povzroča s tem.

Po strategiji razvoja slovenskega kmetijstva bo namreč v prihodnje v deželi na sončni strani Alp edini nosilec razvoja družinska kmetija, čeprav imajo v slovenski tržni pridelavi hrane odločilen delež kmetijske organizacije. Čeprav družbeno kmetijstvo gospodari na samo sedmih odstotkih kmetijske zemlje, pridela kar okoli 40 odstotkov tržnih količin živeža.

Zaposleni v kmetijskih organizacijah so zavoljo tega, kar se zadnja leta dogaja z njimi, prepričani, da so »odpisani«. Biejo plat zvona in (žal zaman) dokazujejoo, da jim država s svojo enostransko kmetijsko politiko povzroča hudo krivico in dela nepopravljivo škodo vsem prebivalcem Slovenije. Svojo pravico so iskali pri zakonodajalcu, v državnem zboru, in tudi na ustavnem sodišču, vendar so - pogoreli. Parlament je zavrnil spremembe zakona o denacionalizaciji, ustavno sodišče je pitijsko razsodilo, da je lahko zakon o lastninskem preoblikovanju podjetij, ki podržavlja kmetijska zemljišča, ustaven, če so zagotovljeni nekateri pogoji: možnost najema, kontinuiteta proizvodnje itd.

Kmetijske in (tudi) živilskopredelovalne organizacije uničujejo predsvsem nejasnosti v zvezi z lastninjenjem. »Proti njim« sta zakon o denacionalizaciji in še posebej zakon o lastninskem preoblikovanju podjetij, ki je podržavil vsa njihova zemljišča, ne glede na to, ali so jih v preteklih desetletjih kupili po tržnih cenah ali so jih dobili kako drugače: z nacionalizacijami, arondacijami, komasacijami ali kako drugače. S spremembo političnega sistema smo na tem področju po 45 letih doživeli novo nacionalizacijo.

Država je ustanovila sklad kmetijskih zemljišč in gozdov, kmetijske organizacije pa bi morale po zakonu z njim podpisati pogodbe, mu oddati svoja zemljišča in - če jih hočejo naprej obdelovati - plačati zanje najemnino oziroma jih vzeti v zakup. Vendar je politika tako nastavljena, da kmetijske organizacije druga za drugo izgubljajo zemljo in se morajo vse bolj preživljati z drugimi dejavnostmi: z mešalništvom, trgovino ali čim tretjim.

V kmetijskih organizacijah, včasih smo jim rekli kmetijski kombinati, je bilo včasih zaposlenih okoli 14.000 ljudi (v živilski industriji, ki je tudi v negotovosti, 15.000), zdaj pa le še kakšni 8000. Toda že v kratkem si bo v istih podjetjih, kolikor jih bo pač preživelo državni pogrom, lahko služilo kruh največ 4000 delavcev. Če države ne skrbi gospodarska škoda in uničevanje standarda celotnega prebivalstva Slovenije, kar povzroča z uničevanjem kmetijskih organizacij, jo - tako je videti - še manj socialne in eksistenčne stiske nekaj tisoč brezposlenih (in njihovih družin), čeprav bodo ostali na njenih ramenih, prej pa so se z ekonomsko učinkovito proizvodnjo preživljali sami in polnili državni proračun.

Nevtralni kmetijski strokovnjaki priznavajo, da so bila v preteklih desetletjih kmetijska podjetja "leglo" napredka, da so tehnološko zelo napredovala in da so v mnogočem primerljiva z najboljšimi podjetji v zahodni Evropi ali celo Ameriki. V našem družbenem kmetijstvu je skoncentrirano znanje, potrjeno v praksi. Ni pa v kmetijskih podjetjih, visoka samo tehnološka raven; prednjačijo tudi organizacijsko. Zato je njihov tržni delež kmetijskih pridelkov v Sloveniji 40-odstoten. Pomembno pa je tudi, da je vse, kar pridelajo, obdavčeno in da je njihova ponudba pomemben tržni stabilizator.

Kakšna je slovenska kmetijska politika, potrjuje tudi dejstvo, da država kmetijska podjetja diskriminira tudi pri ugodnostih. Zanje ni sredstev za pospeševanje, zapostavljena pa so celo pri nekaterih komunalnih storitvah, ker jih plačujejo po podjetniškem sistemu, kmetje pa po potrošniškem. Strahotne razlike so tudi pri obdavčitvah, v nekaterih občinah na hektar deset – do dvajsetkratne.

V razmerah, kakršne so, se kmetijska podjetja - razumljivo - ne odločajo za investicije (denimo v trajne nasade). Te škode ne bo mogoče nikoli popraviti.

Ko iz kmetijskih organizacij vprašujejo pristojne, koliko dolgo jih bodo še pustili v negotovosti in neperspektivnosti, najčešče slišijo izgovor, da je treba počakati do konca denacionalizacijskega procesa, ker bo šele potem jasno, koliko zemljišč se bo vrnilo v zasebne roke in za katere površine bo mogoče skleniti zakupne oziroma koncesijske pogodbe s kmetijskimi podjetji. Pripravljenost kmetijskih podjetij, da s skladom kmetijskih zemljišč in gozdov podpišejo klavzulo, po kateri se bodo ob pravnomočnosti vsake odločbe o dodelitvi zemljišča drugemu uporabniku tem površinam takoj odpovedale, je kot bob ob steno. Očitno država želi zemljo, na kateri so gospodarila kmetijska podjetja, ponuditi denacionalizacijskim upravičencem, ki ne morejo dobiti vrnjenih zemljišč v naravi (ker so v privatni lastnini, so pozidana itd.). Država po vojni nacionalizirano zemljo pridno vrača tudi v naravi. Pa ne le v Sloveniji živečim državljanom, ampak tudi prebivalcem Avstrije in drugih držav. Mnogo zemlje teh novopečenih lasntikov ostaja neobdelane, kar odgovorni mirno gledajo, ne da bi jih skrbela dodatna gospodarska nacionalna škoda.

Janez Sodnik

"Po strategiji razvoja slovenskega kmetijstva bo namreč v prihodnje v deželi na sončni strani Alp edini nosilec razvoja družinska kmetija, čeprav imajo v slovenski tržni pridelavi hrane odločilen delež kmetijske organizacije. Čeprav družbeno kmetijstvo gospodari na samo sedmih odstotkih kmetijske zemlje, pridela kar okoli 40 odstotkov tržnih količin živeža."

"V kmetijskih organizacijah, včasih smo jim rekli kmetijski kombinati, je bilo včasih zaposlenih okoli 14.000 ljudi (v živilski industriji, ki je tudi v negotovosti, 15.000), zdaj pa le še kakšnih 8000. Toda že v kratkem si bo v istih podjetjih, kolikor jih bo pač preživelo državni pogrom, lahko služilo kruh največ 4000 delavcev."

Pismo iz Sarajeva

PRED OBNOVO

Bosna začenja počasi zdraviti svoje rane. Bosanski gospodarstveniki se zavedajo, da brez oživitve uničenega gospodarstva ne bo blaginje, zato so začeli postopoma uresničevati načrt razvoja gospodarske dejavnosti.Ta zajema 404 projekte, katerih predračunska vrednost je 600 milijonov nemških mark. Načrtujejo, da bi imeli v prvi fazi prednost projekti, ki zahtevajo manjša sredstva in zagotavljajo krajši cikel, oziroma hitrejši obrat kapitala. Pri tem upoštevajo strateške potrebe, ki ta hip terjajo v prvi vrsti proizvodnjo hrane, zdravil, obleke, obutve in drugih potrebščin, pomembnih za preživetje prebivalstva in zmanjšanje odvisnosti od humanitarne pomoči.

"Sedaj se pozitivni trendi začenjajo na številnih področjih proizvodnje. Izraženi v odstotkih ti premiki delujejo veličastno, vendar moramo biti realni in se zavedati, da primerjava izhaja iz lanskih nizkih osnov. S tem se občutek o visokih odstotkih in navdušenje, ki ga izzove, zmanjšata," ugotavlja predsednik gospodarske zbornice Bosne in Hercegovine, mag. Mensur Smajlović.

Objektivno gledano so količine izdelkov, ki nastajajo v aktiviranih ohranjenih zmogljivostih še daleč od minimalnih potreb, zlasti še od željene ravni proizvodnje. Pomembna izjema je proizvodnja električne energije. Vodne in toplotne elektrarne že zmorejo zadovoljiti trenutne potrebe. Razpolagajo celo s presežki energije, kar v Elektrogospodarstvu BiH pojasnjujejo z dejstvom, da ni oživljenih toliko obratov, kot so pričakovali, in industrija porabi manj kilovatov, kot je bilo načrtovano. V vladnih krogih vendar ocenjujejo – upoštevajoč vse razsežnosti – da bodo v doglednem času uresničili naloge, ki so jih začrtali z ukrepi ekonomske politike, da bo skupna industrijska proizvodnja v Bosni in Hercegovini dosegla tretjino predvojne. Težko bi napovedali, kolikšen delež bi lahko prispevalo uresničevanje programa "404". Po dosedanjih rezultatih bo ta delež skromen, po dejavnosti, ki se jih lotevajo, pa morda celo pomemben.

Viceguverner Narodne banke BiH, dr. Obrad Piljak, sodi, da še ni prišel čas za pomembnejše poteze pri oživljanju proizvodnje. Predvsem zato, ker je za kakršenkoli razvoj, posebej pa še za obnovo skoraj popolnoma uničenih podjetij, potrebno veliko veliko denarja. Tega država nima, ne v dinarjih, za katere ni mogoče v tujini kupiti nič, ne v devizah. Denarja nima ne država, ne poslovne banke in niti gospodarstvo, vsaj za dolgoročnejše investicijske načrte ne.

"Brez pomoči iz tujine imamo le malo možnosti za obnovo našega uničenega gospodarstva. Vse kar lahko prispevajo banke, so občasni posegi za ohranitev tekoče proizvodnje, in še to le na nekaterih področjih, ter intervencije z obratnimi sredstvi za kratek rok in brez večjega tveganja," pravi Piljak. Vendar po njegovem mnenju niso brez možnosti poskusi, da bi dobili kredite v tujini. To velja za območja, kjer je tveganje pri vlaganju manjše, kjer je vojna pustila manjše posledice, v Zenici, Tuzli, Visokem. Da je to mogoče, potrjuje tudi Mostar, kamor Evropska skupnost investira precejšnja sredstva za gradnjo mostov, popravilo železniških prog ipd. Ta denar večinoma prihaja iz Nemčije. Potrebne so bile sicer številne garancije, vendar to dokazuje, da na tujem imajo interes za vlaganja kljub tveganju. Teže je k sodelovanju pri obnovi pripraviti zasebna podjetja, ker je njihova pripravljenost tvegati manjša.

Da je pomanjkanje domačih finančnih virov resnično veliko ter da so želje in potrebe večinoma veliko večje od dejanskih možnosti, sodi tudi namestnica generalnega direktorja BH banke Edina Danović. Po njenih besedah je ta banka ves čas vojne kreditirala uvoz hrane in nekatere manjše posle z obratnimi sredstvi. Prav sedaj poteka manjši takšen projekt v Konjicu. Vse to pa je precej manj, kot bi lahko naredili. Tako kot v drugih bankah, so tudi v tej edini priliv deviz zasebna nakazila, drugih praktično ni. To je zadosten dokaz, da so tudi možnosti naložb omejene. Zato tudi ni investicij. Bankirji so prepričani, da brez zunanjih naložb ni mogoča prava obnova in oživljanje bosanskohercegovske proizvodnje. Njena usposobitev je smiselna le za gospodarstvo, ki ne terja velikih vlaganj, ki pa bo pomagalo, da bo mogoče tudi kaj zaslužiti, ne pa samo živeti od donacij. Tudi proizvodnja za izvoz nima posebnih možnosti, če zaradi drugega ne, zaradi pretrganih komunikacij, zaradi nerešenih težav na državnih mejah (Hrvaška z BiH, Slovenija itd.). Kako denimo organizirati resno proizvodnjo ali izvoz gotovih izdelkov iz Sarajeva? Nemogoče.

Kako pa o mogočih konceptih prihodnje obnove, rekonstrukcije in razvoja bosanskohercegovske ekonomske strukture razmišlja viceguverner Narodne banke BiH dr. Enver Backović? Predlaga oblikovanje "Marshalovega plana" za BiH oziroma obnovo in razvoj, ki bi bila zasnovana na načelih Marshalovega plana za obnovo zahodne Evrope po kataklizmičnih posledicah druge svetovne vojne. Ta plan so sprejeli na Pariški konferenci leta 1947, ameriški kongres pa ga je potrdil na začetku leta 1948. Po ocenah, ki temeljijo na realni primerjavi vojne škode, ki jo je utrpela zahodna Evropa (predvsem Nemčija) med drugo svetovno vojno in vojne škode, ki je še ni konec v Bosni in Hercegovini ter obsega sredstev, ki so jih od polovice leta 1948 do leta 1952 namenili šestnajstim državam tega območja, pravijo, da bi morala začetna sredstva za nujno obnovo, rekonstrukcijo in razvoj BiH znašati osem do deset milijard ameriških dolarjev, nakazovali pa bi jih postopoma štirih do šest let.

Obstajajo mnenja, da je predlagana vsota naložb v višini osem do deset milijard dolarjev precenjena in da bi zadoščal tudi do trideset odstotkov manjši znesek. Vendar moramo upoštevati, da je povojni razvoj BiH zelo zapleten in celovit projekt. Poleg obnove in rekonstrukcije infrastrukture in gospodarske strukture kot startne osnove, ki naj ublaži morebitne socialne šoke, mora omogočati še prestrukturiranje in tranzicijske procese. Obenem bo nujna tudi konsolidacija in sanacija celotnega finančnega in bančnega sistema, hkrati s temeljito monetarno reformo. Dalje bodo v začetnem obdobju, dokler sistem ne bo sposoben "samoreprodukcije" takih načrtov, nujna sredstva za stabilizacijo socialnih razmer, kakor tudi repatriacijo beguncev in pregnancev ter začetno gradnjo in rekonstrukcijo stanovanjskega sklada. Če upoštevamo samo te najnujnejše potrebe, je jasno, da predlagani znesek osmih do desetih milijard dolarjev ni precenjen.

Tak pristop terja nujno, jasno in nedvoumno, predvsem politično odločitev zainteresiranih držav, da bodo na tej osnovi vložila sredstva za obnovo in razvoj BiH. To bi moral biti multilateralen, mednarodni načrt bogatih zahodnih in vzhodnih držav, zasnovan na bolj ali manj konkretnih, političnih in gospodarskih interesih.

Kaj od tega se bo uresničilo, bomo šele videli. Samo z uresničitvijo programa "404" bi dobilo zaposlitev okoli sto tisoč delavcev. Če je točna trditev, da je kar nekaj načrtov takšnih, ki bi lahko že v treh do šestih mesecih vrnili vložena sredstva, potem je to ugodna priložnost tudi za zagotovitev pomembnega prispevka+ k skupni gospodarski moči Bosne in Hercegovine. To pa mora biti v interesu vseh.

Milorad Bašić

ORGANIZACIJA IN NESRAMNO BOGATI

Zadnje dni se dogodki tako prehitevajo, da je zdaj – v torek dopoldne – skoraj nemogoče dati zaokroženo analizo. Akterji na političnem slovenskem prizorišču delajo poteze, ki kljub videzu kaosa dajejo jasno podobo, kam pes taco moli.

Merjenje moči med janševci in kučanovci je prešlo v odločilno fazo: po triumfu Kučana na preiskovalni komisiji in triumfalnem ugovarjanju Janše po komisiji je (za zdaj) še negotovo, kaj se je zares dogodilo v času četverice. Očitno je le to, da glavni akter J. J. postaja vedno bolj nervozen, kar dokazuje njegovo zadnje javno pismo, ko je predsednika države brez kakršnega koli ostanka kar imenoval šefa UDBE. Janši bi predvsem bilo treba pomagati spoznati, da so z vidika časovnega traka stoletnih slovenskih stremljenj po državi njegova prošnja za vstop v zvezo komunistov ("da bi se izobrazil v marksistični ideologiji..."), njegove mirovniške agitacije in argumentacije dogajanje, ki se je odvijalo praktično obenem z njegovim sodelovanjem v protikomunističnih projektih in osvobodilni vojni. In nenazadnje mu je treba pomagati spoznati, da je Slovenija izšla iz te zadnje vojne z malo žrtvami in kot nesporni zmagovalec zato, ker ji je uspelo vojaško odločnost nadgraditi z izjemno diplomatsko spretnostjo slovenskega "kapitulatskega" političnega vodstva. In poleg tega ji je to uspelo z vsemi po Janši naštetimi in nenaštetimi izdajalci, tudi in predvsem s Kučanom, ki ga Janša danes imenuje šefa udbe. Sicer pa je, sindrom Slivnik, ki je bil vedno in povsod zraven in vse ve, nekaterim dodobra načel kožno tkivo. Zato je seveda potrebno takim ljudem pomagati dojeti nekatere stvari iz čisto mentalno-higienskih razlogov.

Sicer pa smo iz dobro obveščenih krogov izvedeli, da naj bi v Sloveniji kaseta z Janševim pričevanjem pred zloglasnim KOS-om in to ob skodelici čaja in v "čisti" srbohrvaščini. Če je to zadnje res, se bo marsikdo po več letih vprašal, kdo ga je vlekel za nos. Kajti ena od glavnih spodbud za množično podporo je bila prav slovenščina in zahteva, da se pred vojaškim sodiščem sodi v materinem jeziku. Morda pa bomo res ti srečneži, ki bomo kmalu videli, koga je res kaj v hlačah.

Tudi velika koalicija je imela ta teden veliko mašo, ki pa je ni vodil Drnovšek, ampak sta s prižnice v glavnem govorili drugi dve koalicijski stranki. Nič mu ni pomagal že preizkušeni trik, da se je predčasno vrnil iz Amerike, da bi drugima dvema partnerjema povedal, kakšen bo proračun za naslednje leto. Moral se je zadovoljiti s tem, da sta mu partnerja povedala, naj se ne heca več. In glej čudo, vdal se je. Posledica je bila ta, da je ves teden mlela in sortirala proračunski denar kar cela koalicija. Nič niso pomagala moledovanja LDS-ovega tabora, da je univerzalni otroški dodatek stran metanje denarja, da študentska prehrana nima zakonske osnove, da bo pri pokojninah nujno treba kaj storiti itd. Odgovor je bil zelo jasen: varčevati ni mogoče začeti pri tistih, ki imajo že sedaj malo ali celo nič, ampak je treba vzeti tistim, ki imajo veliko. Kot smo izvedeli je bilo glavno sporočilo Drnovšku in Gapariju: "Pobirajta davke od tistih, ki na račun tega bogatijo in se sprehajajo z ekskluzivnimi psi, pa bo dovolj denarja za otroški dodatek, študentsko prehrano, šole in še kaj". In če mene vprašate, je to še kako res. Socialna država ne preganja zlorab pri socialnih transferjih na ta način, da preganja tiste, ki so do tega upravičeni, ampak da preganja nesramno bogate, ki ne plačujejo davkov in na ta način zajebavajo revne, ki da preveč trošijo.

Seveda pa tudi ta teden nismo mogli mimo strastnega antikomunizma, in (vedno bolj osamljenih) klicev na linč predvsem pri tistih ljudeh, ki jih v času najtežjih in najbolj tveganih disidentskih in civilnodružbenih bojev za rušenje enopartijskega dogmatizma ni bilo zraven. V tej luči lahko tudi razložimo in razumemo peno na ustih vseh mogočih Hvalic, Poljškov, Lapov ter vsakršnih pritlikavih zvezd, ki jih "ni bilo zraven" ali pa so celo bili lojalni in zanesljivi sodelavci režima, ali so celo delali in ustvarjali za druge "multinacionalke" in si tako bojda nabirali demokratične izkušnje. Skratka, v teh juriših omenjenih poslancev za gostilniško publiko gre najpogosteje za simbolični obračun z lastno preteklostjo, z zamujeno priložnostjo, ki jo pač hočejo sedaj nadoknaditi. Pobegniti skušajo svoji senci; senci, ki se ji reče "ni-me-bilo-zraven".

Skratka, v tem trenutku pri nas v Sloveniji že poskuša prevladati histerija, ki vidi, da je prestol prazen in da se splača potruditi, da sedeš nanj. Toda roko na srce, do volitev je še strašno dolgo. Da ne bi podlegli - imenujmo stvar s pravim imenom - psihoški specialni vojni, katere žrtev so zadnje dni vsi tisti, ki kakorkoli vsaj malo zaupajo aktualni oblasti. Gre za načrtno ustvarjanje vzdušja negotovosti in groženj, ki naj paralizira demokratično energijo in nas spremeni v otrplo žrtev, ki ga bo zdaj zdaj požrla, tvegajmo in vzemimo za izhodišče to, kar nam je pač na razpolago: ponovno obujanje spominov na četverico in iskanje, kaj je kdo takrat rekel, kje je rekel, kaj in kje je izvedel, komu je naprej povedal itd. itd. Na prvi pogled se to zdi noro početje: sedaj, ko država išče poti za daljnosežne posledice odločitev, ki jih bo morala sprejeti (Evropaska unija, odnosi z Italijo in Hrvaško, težave gospodarstva - izvoznikov, socialna politika itd.), se parlament ukvarja s tovrstno preiskovalno problematiko.

Toda če upoštevamo, da je Janša ime, ki je dobesedno držalo skupaj slovensko občestvo, nas odločitev komisije, da ravno v tem trenutku pospeši svoje delo, nikakor ne sme presenetiti: kakor nas tudi ne sme presenetiti njen dosedanji razultat, t. j. dejstvo, da komisija niti o tako elementarni in formalni zadevi, kot je, v kakšni vlogi bo poklicala predse predsednika države, ali pričo ali preiskovanca, ni mogla priti do enotnega sklepa. Isto se dogaja v drugi preiskovalni komisiji, ki raziskuje povojne poboje, ker si je njen predsednik njeno delo popolnoma sprivatiziral. Drugim članom pisno naroča, da ne smejo pred sprejetjem vmesnega poročila javno govoriti o tem, medtem ko sam v nadaljevanjih objavlja taisti predlog poročila v sredstvih javnega obveščanja. Da bi te kap, kakšna provincialnost.

Ker ni nič boljše tudi z drugimi do sedaj imenovanimi preiskovalnimi komisijami, ki niso nikamor prišle, predlagam, naj jih do naslednjih volitev zamrznejo in naj se poslanci posvetijo drugim, pomebnejšim nalogam. Kajti nič ne bodo prispevale (preiskovalne komisije, namreč) k volilnemu rezultatu tistih, ki si to želijo. Bog je vedno na pravi strani. In vse kaže, da se bo tudi na teh volitvah jasno pokazalo, da je z Organizacijo "na ti", da je na strani Organizacije in njenih pojavnih oblik. Dejstvo, da - po vatikanskih ocenah - liberalni nadškof podpira bivšega komunista in mladinskega funkcionarja in kasnejšega obrambnega ministra, torej tihega simpatizerja Organizacije, ne pa denimo Peterleta, pomeni zgolj to, da ju je Bog predvidel za posebne vloge v veliki ideji Organizacije. Enkrat bo eden od njiju moral prevzeti to Organizacijo, drugi bo pa njen tajnik. Kdo bo kdo, pa je stvar kasnejše odločitve Boga in jo je zdaj nemogoče predvideti.

Sultan

"Ker ni nič boljše tudi z drugimi do sedaj imenovanimi preiskovalnimi komisijami, ki niso nikamor prišle, predlagam, naj jih do naslednjih volitev zamrznejo in naj se poslanci posvetijo drugim, pomembnejšim nalogam. Kajti nič ne bodo prispevale (preiskovalne komisije namreč) k volilnemu rezultatu tistih, ki si to želijo. Bog je vedno na pravi strani. In vse kaže, da se bo tudi na teh volitvah jasno pokazalo, da je z Organizacijo 'na ti', da je na strani Organizacije in njenih pojavnih oblik."

"Skratka, v tem trenutku pri nas v Sloveniji že poskuša prevladati histerija, ki vidi, da je prestol prazen in da se splača potruditi, da sedeš nanj. Toda roko na srce, do volitev je še strašno dolgo. Da ne bi podlegli - imenujmo stvar s pravim imenom - psihološki specialni vojni, katere žrtev so zadnje dni vsi tisti, ki kakorkoli vsaj malo zaupajo aktualni oblasti. Gre za načrtno ustvarjanje vzdušja negotovosti in groženj, ki naj paralizira demokratično energijo in nas spremeni v otrplo žrtev, ki ga bo zdaj zdaj požrla, tvegajmo in vzemimo za izhodišče to, kar nam je pač na razpolago: ponovno obujanje spominov na četverico in iskanje, kaj je kdo takrat rekel, kje je rekel, kaj in kje je izvedel, komu je naprej povedal itd. itd."

Franček Rudolf:

Praktični fundamentalizem

Manjšina

1. Manjšina je vedno manjšina neke večine. Zato je povsem nepravilno lotevati se razglabljanja o manjšini kot manjšini, ampak se je potrebno najprej lotiti vprašanja: katere večine manjšina je.

Vendar vsaka manjšina je manjšina dveh večin. Ker je pač manjšina, je manjšina v državi, v kateri je več tistih, ki pripadajo večini. Je pa tudi manjšina svoje lastne večine (iz neke druge države).

Na primer: Pripadnik nemške manjšine na Kitajskem. Pripadnik kitajske manjšine v Nemčiji.

2. Večina je narod. Narod ima običajno svojo državo. Kakšno? To je: demokratično ali avtoritarno? Kako močno? Kako oddaljeno?

Med manjšino in njeno matično večino so lahko razpoke: kakšne? Kako gleda matica na manjšino in kako manjšina na matico?

3. Anglija, Francija, Nemčija, države, ki so se dedno sovražile in vojskovale in ki mejijo druga na drugo, so se v zadnjih desetletjih spoprijateljile. Vsaj med sabo. Vendar med Italijo in Rusijo in Turčijo in med Nemčijo in Rusijo in Turčijo leži polno nekih vmesnih državic. Zato Nemčija ne pride in ne pride do neposrednega kontakta z Rusijo in Turčijo. Prav tako Italija ne pride od tega, da bi se z Rusijo in Turčijo neposredno vojskovala in se potem seveda spoprijateljila.

Pač pa: Nemčija ne meji na Italijo. Ampak Avstrija in Švica delujeta dovolj nemško, da je potem v Italiji tudi nemška manjšina zaščitena. Slovenska manjšina v Italiji pa nadomešča Ruse in Turke istočasno. Tudi Srbe, če hočete. Hodi tožit v Strassbourg, da hoče enake pravice kot nemška in francoska manjšina.

Ne bo šlo: slovenska manjšina v Italiji Italijanom

Šele če bi država Slovenija Italijane prepričala, da je Slovenija zanje isto kot Anglija za Francoze - potem bi se stvari spremenile.

Po razpadu Jugoslavije kar nekaj narodov skuša prepričati velike države okoli sebe, da so samostojni, veliki, nevarni in da je njihove manjšine potrebno vzeti zares.

4. Tudi če bi Nemčija razumela, da so Turki njihovi pomembni sosedje, ne bo razumela, kaj pa potem Kurdi. Tudi če bi Nemci in Turki mejili drugi na druge in bi tako lahko naučili eni druge jezika in spoštovanja do manjšin (nemške v Turčiji in turške v Nemčiji), ostanejo še vedno Kurdi... Kaj je s Kurdi? najdemo jih tudi v Iranu in Iraku...

Tako kot najdemo Slovence v Avstriji, Italiji, na Madžarskem...

5. Prastrah koroških Avstrijcev pred Slovenci je prastrah pred Slovani in Turki. Tako ozemlje današnje Slovenije kot ozemlje Koroške sta bili turški mejni ozemlji, področja, kamor so iz turškega imperija hodili ropat, največ žito, živali, otroke. Nekateri narodi, ki so živeli pod Turki in delovali skupaj s Turki, so govorili pač slovansko (ne pa n.pr. nemško).

Ko se avstrijski Korošci srečujejo s slovenščino in s Slovenci, jim prihajajo na misel Čehi, Slovaki, Poljaki, Rusi, Srbi in seveda Turki in potem ni jasno, zakaj naj jih ne bi bilo strah. Avstrijci so pač ponemčeni Čehi, Slovaki, Slovenci, Hrvati, in kdo bi se rade volje srečeval s svojo davno preteklostjo? Ki jo je bilo tako težko premagati? In proti kateri tudi korakanje v rjavih gvantih ne pomaga? Ali ni lažje preprosto sovražiti sosede, njihov jezik in njihovi manjšino, tisto, ki se je sicer že takoalitako pustila predelati, zdaj se pa samo še nostalgično opaja z jezikom, ki je že odcepljen od srbščine (diplomatskega jezika turškega imperija) in ruščine (jezika, ki se neposredno dotika kitajskih in turških področij)? In tako pravzaprav redkost, ne pa svetovni jezik.

5. Narodne manjšine se obnašajo tako kot prav vse druge manjšine na tem svetu: najznamenitejša manjšina na svetu so ženske. Jih je celo več kot moških. Vendar pri oblasti nimajo večine. Ne da se morajo podrejati moškim: izgledati morajo tako, kot je to moškim najbolj všeč.

Strašna manjšina so tudi alkoholiki: kadar niso nažgani, se trudijo s pospravljanjem, urejanjem okolja in samih sebe, z delavnostjo in prizadevnostjo, skratka, glavna značilnost alkoholikov je treznost - dokler seveda vse skupaj uspeva. Najhujši alkoholiki celo definitivno nehajo piti.

Upokojenci so neverjetna manjšina: nikoli nimajo časa, vedno se jim mudi, lotevajo se politike in pisateljevanja, obračajo denar, investirajo, ampak pri tem jim prav nič ne pomaga. Ne more pomagati.

Da ne naštevam še lepe zbirke drugačnih manjšin.

6. Manjšine so nekulturne. Značilnost vsake manjšine je, da živi v tuji kulturi, hoče pa viseti na kulturi večinskega naroda - ki pa ni čisto dosegljiva in niti ne čisto razumljiva.

Slovenec je težko biti celo v Ljubljani, v Trstu ali Celovcu pa je kaj takega zastonj poskušati: taki poskusi postanejo čiste humoreske. Kako naj bo kdo iz Kopra Italijan, ko pa še Tržačanom komaj uspeva, da niso videli kot Avstrijci ali kvazi Jugoslovani? Prav trudijo se, če hočejo doseči to, da vsaj na zunaj delajo vtis, da so Italijani.

7. Tako kot Avstrijci nikogar ne prepričajo, da so Nemci, posebno jim to ne gre od rok, če so Korošci, tako se pač potem ne morejo sprijazniti z nekaterimi sonarodnjaki, ki bi radi vsaj fakultativno bili Slovenci.

8. Slovenija je polna Slovencev, ki so postali Slovenci šele pred kratkim: tako intenzivno se trudijo biti Slovenci, prevzeti navade in prakso in mentaliteto Slovencev, da so se kriteriji za to, da si Slovenec, ("kriteriji za biti Slovenec"), precej zaostrili.

Ker je področje, poseljeno s Slovenci, vedno bilo majhen kotel med hribčki in velikimi državami, je osupljivo, kako intenzivno so Slovenci vsakogar, ki je prišel po kakršnih koli poslih na njihovo narodnostno ozemlje, požrli, prebavili, adaptirali.

Manjšina neha biti manjšina in postane večina, tam kjer lahko prebavlja druge manjšine.

Ko manjšin ne more prebavljati (iz kakršnihkoli, političnih, gospodarskih, razploditvenih itd. razlogov), postane sama manjšina.

Slovenci bi čisto lahko postali evropska manjšina in izginili v nekaj desetletjih. Dogajalo se je že desetletja, da so ravno Slovenci dobavljali vsaj tretjino, če ne polovico svojega prirastka Evropi in Ameriki - pa ju niso uspeli posloveniti in prebaviti.

9. Manjšine si je izmislil Adolf Hitler. Na manjšinah je gradil osvajalno politiko. Da. Manjšine so pogonsko gorivo svetovne politike. Ravno taka nemška politika pa je pokurila nemške manjšine po Evropi. Bo srbska politika pokurila srbske manjšine na Balkanu?

Končno - vsak narod je mogoče z nekaj fantazije predelati v manjšino kakšnega večjega naroda (podobnega ali tudi ne) in ga potem pokuriti v vzvišene namene. Tako Hrvate kot Srbe in Slovence je Evropa stoletja dolgo kurila za obrambo pred Turki. Bo zdaj pokurila muslimane iz Bosne in Čečene s Kavkaza za obrambo pred Rusi?

10. Mali narodi niso nikakršen most med velikimi narodi. Mali narodi so, podobno kot manjšine, grozotne luknje v zemljevidih. Nekaj ur potuješ skozi deželo, ne da bi se s prebivalstvom lahko sporazumeval. (Razen z redkimi.) Madžari preprečujeo Slovencem, da bi se razumeli z Ukrajinci, in Avstrijci preprečujejo Slovencem, da bi dojeli, kakšni so Nemci, in se po možnosti sporazumevali z njimi. Tudi Italijani so samo ovira za slovenske stike s Francozi in Španci. Pa še res je, ker nas ne pustijo v Evropo.

Nas tudi nikoli niso hoteli.

Ker pač niso nikoli mogli postati normalni, saj smo jim Slovenci preprečevali stike tako z Rusi kot s Turki. Turkov je kakih dvesto milijonov. Tudi Rusov ni malo, in če se prikažejo Srbi, ki so nekoč bili del turškega imperija in torej Turki in se zabijejo v Evropo, kot da so oni Rusi in Turki, pa niso ne eno ne drugo, potem lahko iz tega sledi samo kaotična in dolgotrajna vojna. Vojna manjšin, ki ne vejo, čigave manjšine so. In ki hočejo biti večine, pa ne vejo, komu vse.

11. Če se komu v Evropi zdi, da Slovenija in Slovenci samo povečujejo zmedo, potem ima seveda prav. Ne splača se polemizirati: mogoče pa bi se dalo dokazati, da smo Evropejci, in to večina v Evropi: po uspešnosti in po sposobnosti razumeti vse druge. Če že samih sebe ne moremo vedno.

Iz poročila o delu republiškega inšpektorata za delo (4)

RAZMERE SE SLABŠAJO

V republiškem inšpektoratu za delo je v lanskem letu opravljalo inšpekcijski nadzor nad področjem varstva pri delu večinoma osem inšpektorjev (preostala dva sta bila zaradi bolezni odsotna do osem mesecev). Malo, premalo, če vemo, da je svojo dejavnost v letu 1994 tako ali drugače opravljalo povprečno kar 127.964 subjektov nadzora (ali potencialnih kršiteljev, če hočete!). A to je stvar vlade; nas bo v tem nadaljevanju predvsem zanimalo, kaj so ugotovili.

Objekti ter delovni in pomožni prostori, ki so bili zgrajeni za opravljanje določene dejavnosti, so bili v lanskem letu urejeni in večinoma tudi ustrezni za delo. Mnogo slabše pa je bilo stanje povsod tam, kjer so prostore oddali v najem in se je spremenila njihova namembnost. To je bilo problematično predvsem v trgovini, gostinstvu in obrti, pa tudi v drugih storitvenih dejavnostih. Inšpektorji so ugotavljali, da nosilci lastninske pravice objektov ne pregledujejo redno; če pa že kaj najdejo, se lotijo le nujnih vzdrževalnih del. **Že tako ali tako zastareli objekti v tekstilni industriji, gradbeništvu, dejavnostih železniškega prometa itd. pa iz dneva v dan bolj propadajo.** V tistih večjih objektih, kjer so prvotno proizvodnjo opustili, prostore pa oddali v najem trgovcem ali obrtnikom, prihaja do pomanjkanja gibalnih površin, neustreznih poti za notranji transport in založenosti skladišč. **Poseben problem pa so v poslovne prostore spremenjena stanovanja, saj zaradi hrupa, ropota itd. prihaja do pritožb sostanovalcev, inšpektor pa lahko vstopi v stanovanje samo z odločbo pristojnega sodišča.**

Ni denarja...

V večjih proizvodnih dejavnostih so strokovni delavci delodajalca sicer opravljali periodične preglede strojev in naprav, tako da imajo o tem potrebne listine, a so prekoračevali roke. Vzroke za to je najbrž iskati v zmanjševanju režijskih ali vzdrževalnih služb, ki so tako opravljale le najnujnejša popravila; ugotovljenih pomanjkljivosti praviloma niso odpravljale, pa čeprav je to povezano z rentabilnostjo proizvodnje in kakovostjo. Kot so ugotovili inšpektorji, so v posameznih dejavnostih stroji iztrošeni (»novih skorajda ni«!), navodila za njihovo vzdrževanje pa so pomanjkljiva, če so že v slovenskem jeziku. **Pa še to: zaradi lažjega doseganja norm delavci na strojih zaščito še vedno odstranjujejo!**

Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev in kadra firme ne opravljajo periodičnih preiskav kemičnih in fizikalnih škodljivosti ter mikroklime v delovnih in pomožnih dejavnostih. Če pa jih že, jih naročajo ne vedno ustreznim službam. **Ropot in hrup še naprej ostajata tesno povezana s posameznimi deli v tekstilni, lesni in kovinskopredelovalni industriji ter v gozdarstvu, gradbeništvu in prometu.** Inšpektorji so ukrepali z ureditvenimi odločbami...

Električna inštalacija je bila v večjih objektih in pri firmah, ki opravljajo dela v novih prostorih, urejena in strokovno vzdrževana. V objektih s spremenjeno namembnostjo pa so inšpektorji ugotovili več pomanjkljivosti – od nestrokovnega vzdrževanja do provizorične ureditve inštalacije, medtem ko meritve električne upornosti po teh »posegih« sploh niso bile opravljene...

K zdravniku samo prvič

Razen prvih pregledov delavcev ob sprejemu v delovno razmerje ter pregledov, ki so izrecno vezani na določene pogoje (delo na višini, v trgovini, prometu itd.), se zdravniški pregledi v glavnem ne opravljajo in niso potekali v zakonitih oziroma predpisanih rokih. Zdravstvenih ocen delovnih mest, ki bi služili zdravnikom medicine dela, v glavnem ni; delodajalci so se opravičevali s pomanjkanjem sredstev za te namene oziroma slabim finančnim stanjem. **Inšpektorji ugotavljajo, da s premeščanjem delavcev na druga delovna mesta delodajalci prikrivajo zdravstvene okvare in sume za poklicne bolezni.**

Omarice za prvo pomoč so praviloma opremljene, vendar jih ne izpopolnjujejo z novo opremo, ker obstoječo porabijo v druge namene. Osebnih varovalnih sredstev in opreme je bilo v lanskem letu dovolj, a jih delavci marsikje nočejo uporabljati. Ker je kakovost domače opreme menda vprašljiva, jo delodajalci uvažajo (zlasti maske). Pri tem pa uvozniki in prodajalci kupce zavajajo z neustreznimi zaščitnimi sredstvi, saj niso opremljena ne z listinami ne z navodili za uporabo.

Kaj pa mikroklima? Inšpektorji ugotavljajo, da so redki prostori, kjer so nameščene ustrezne klimatske naprave. Da je veliko tudi improviziranih, še razumejo; ne gre jim pa v glavo, da tudi v nove objekte vgrajujejo neustrezne naprave. Zato tudi ni čudno, da relativna vlažnost variira – tako v proizvodnih prostorih kot tudi pri posameznih tehnoloških obdelavah. **Ker letne in zimske meritve (v glavnem pri večjih delodajalcih) opravljajo predvsem zunanje inštitucije s področja varstva pri delu, inšpektorji sumijo, da gre za prirejene podatke v korist naročnika.**

Ob koncu tega poglavja velja omeniti, da izobraževanje s področja varstva pri delu za proizvodne delavce ali zaposlene na nevarnejših delovnih mestih sicer redno poteka, da pa se zmanjšuje število tistih, ki v firmah bedijo nad tem področjem. Zato je čedalje več primerov, ko delodajalci za opravljanje vseh nalog varstva pri delu najamejo registrirana podjetja oziroma družbe, medsebojne obveznosti pa uredijo s pogodbo. A kakorkoli že: strokovno delo delavcev za varstvo pri delu se je izboljšalo povsod tam, kjer inšpektorji to problematiko pri rednih ali kontrolnih pregledih tekoče rešujejo, ukrepajo z odločbami ali svetujejo v skladu z zakonom o inšpekciji dela.

Za objavo pripravil: D. K.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Nekatere panoge – na primer železnica, gradbeništvo, gozdarstvo itd. – so »proizvajalci« invalidnih oseb, kar je po mnenju inšpektorjev posledica neurejenega stanja na področju varstva pri delu, neopravljanja zdravniških pregledov, stanja delovnih priprav in naprav ter opreme za osebno varstvo delavcev.

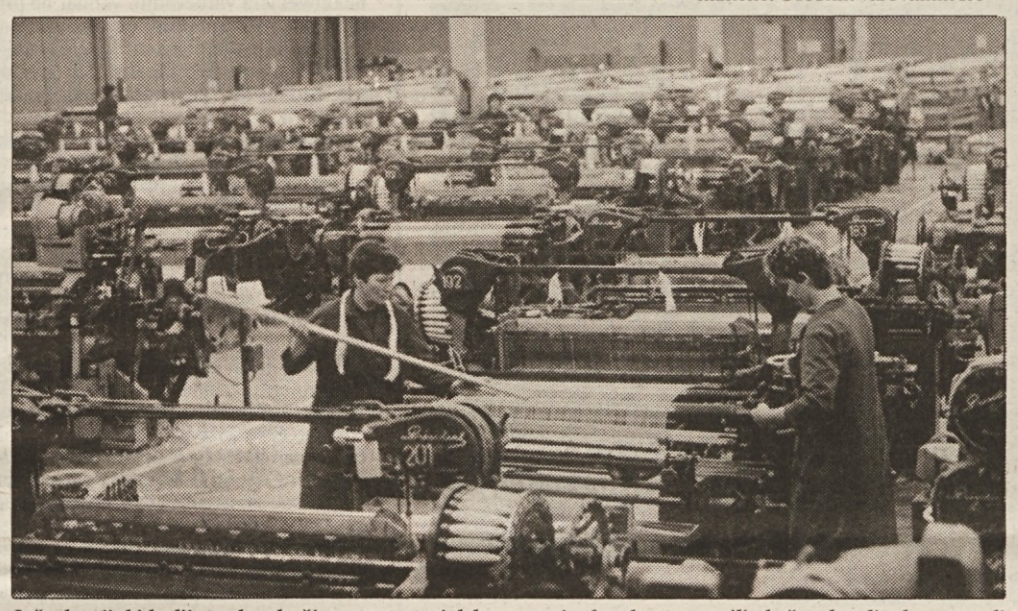

Inšpektorji, ki bedijo nad področjem varstva pri delu, so v minulem letu ugotovili, da že tako ali tako zastareli objekti v tekstilni industriji, gradbeništvu in dejavnostih železniškega prometa iz dneva v dan bolj propadajo; zastareli stroji niso deležni periodičnih pregledov, navodila za njihovo vzdrževanje pa so pomanjkljiva, če so že v slovenskem jeziku...

Po ugotovitvah inšpektorjev za delo mladoletnikov večji proizvodni sistemi v glavnem ne zaposlujejo. Je pa to problematiko zaznati v gostinstvu in v trgovini, kjer ni urejeno njihovo zavarovanje s stališča varstva pri delu niti delovnopravno razmerje. Ti pojavi so pogosti predvsem ob poletnih počitnicah.

Vprašanje:

Delavka je oktobra 1990 izpolnila 30 let delovne dobe. Ali ji pripada jubilejna nagrada kljub temu, da takrat še ni bila sklenjena panožna kolektivna pogodba?

Odgovor:

Pravico delavca do izplačila jubilejne nagrade opredeljujeta tako splošna kolektivna pogodba za gospodarstvo kot kolektivna pogodba dejavnosti.

Splošna kolektivna pogodba za gospodarstvo, ki je začela veljati dne 27. 7. 1990, je opredeljevala pravico do jubilejne nagrade v 2. točki 38. člena (veljavna SKP to pravico določa v 2. točki 44. člena). Pravica je vezana na dopolnitev skupne delovne dobe v trajanju 10, 20 ali 30 let.

Panožna kolektivna pogodba (za SKEI, op. ur.) velja od 1. 4. 1992 dalje, pravico do jubilejne nagrade pa opredeljuje v 70. členu.

Podjetje je ob dodeljevanju jubilejnih nagrad dolžno upoštevati tudi splošno kolektivno pogodbo. Zato v konkretnem primeru, ki ga navajate, delavki pripada jubilejna nagrada za 30 let skupne delovne dobe. Ker ste s plačilom jubilejne nagrade v zamudi, ji pripadajo tudi zakonite zamudne obresti. (Maj 1993)

Vprašanje:

Ali se dodatek za delo preko polnega delovnega časa in dnevnice izključujejo?

Odgovor:

Kolektivna pogodba za črno in barvasto metalurgijo in livarne ter kovinsko in elektroindustrijo Slovenije opredeljuje dodatke v 64. členu, povračila v zvezi z delom pa v členih 73 do 78. Dodatek za delo preko polnega delovnega časa je tako določen v višini 50 odstotkov od osnovnega osebnega dohodka za polni delovni čas in se obračunava in izplačuje za čas, ko delavec dela v pogojih, zaradi katerih mu dodatek pripada. V skladu s 75. členom se delavcu povrnejo tudi stroški službenega potovanja, in sicer bodisi dejanski stroški, bodisi stroški v pavšalnem znesku, pri čemer se lahko upoštevajo zneski, določeni v sindikalni listi in zakonih. Določila v zvezi s temi stroški so torej v kolektivni pogodbi dejavnosti opredeljena zelo na splošno, tako da je odprta možnost specifične ureditve v aktu podjetja. Specifika se lahko uporabi v zvezi z višinami in načini obračunavanja teh stroškov, nikakor pa ne z izključitvijo ene ali druge pravice. Podlaga za izplačevanje dodatkov je delo v delovnem času, ki je delavcu manj ugodno, medtem ko so podlaga za izplačevanje povračil od 73. do 78. člena stroški, ki jih ima delavec zaradi opravljanja dela.

V skladu s 95. členom kolektivne pogodbe dejavnosti se določila te pogodbe lahko uporabljajo neposredno in pomenijo minimalni obseg pravic, kar pomeni, da pravic, ki jih daje že kolektivna pogodba, s splošnim aktom ali podjetniško kolektivno pogodbo ni mogoče zmanjševati. (Junij 1993)

Vprašanje:

Delavci so določen čas opravljali tudi nadure. Ali jim gre za ta čas tudi dodatek za izmensko delo?

Odgovor:

Izmensko delo je institut, ki ga delovnopravna zakonodaja ne opredeljuje natančno in je njegovo urejanje prepuščeno internim aktom podjetja. Nekoliko jasneje je definirano delo v izmeni s 40. členom splošne kolektivne pogodbe za gospodarstvo, ki delo v izmeni šteje kot izvajanje delovnega procesa v drugi ali tretji izmeni oziroma v turnusu popoldan in ponoči.

Vendar lahko nedvomno ugotovimo iz razlage pojma samega, da gre za delo, ki se opravlja v izmeni, torej v polnem delovnem času (praviloma 8 ur). Začetek posameznih izmen (po urah) določajo podjetja sama. Načeloma velja, da traja dopoldanska izmena od 6. do 14. ure, popoldanska od 14. do 22. ure in nočna od 22. do 6. ure. Dodatek za izmensko delo po 64. členu kolektivne pogodbe dejavnosti gre delavcu, ki v okviru razporeditve delovnega časa opravlja delo v popoldanski izmeni, in sicer celoten dnevni fond ur. Delavcu, ki opravlja delo sicer v dopoldanski izmeni, vendar se mu delovni čas zaradi potreb delovnega procesa podaljša, pripada za delo preko polnega delovnega časa (nadure) dodatek v skladu s peto alineo prvega odstavka 64. člena (dodatek za delo preko polnega delovnega časa), ne pa tudi dodatek za delo v popoldanski izmeni. (Julij 1993)

KAJ DELAJO

V republiških odborih

Sindikat delavcev gostinstva in turizma

Izhodiščne plače za oktober-december 1995

Izhodiščne plače so določene na osnovi kumulativne rasti cen na drobno v zadnjem trimesečju (2,1–odstotna) in eskalacijske lestvice, določene v 1. in 2. točki tarifne priloge k splošni KP za gospodarstvo za leto 1995. Zneski izhodiščnih plač so se glede na septembrske povečali za 1,7 odstotka in veljajo do konca decembra oziroma do podpisa tarifne priloge za gostinstvo in turizem Slovenije.

Po kolektivni pogodbi dejavnosti gostinstva in turizma Slovenije so izhodiščne bruto plače za letošnje IV. trimesečje takšne:

Tarifni razred	Zahtevnostna skupina	Izhodiščna bruto plača (v SIT)	Relativno razmerje med TR
I.	enostavna dela	45.194	1,00
II.	manj zahtevna dela	49.713	1,10
III.	srednje zahtevna dela	55.589	1,23
IV.	zahtevna dela	61.916	1,37
V.	bolj zahtevna dela	70.051	1,55
VI.	zelo zahtevna dela	83.609	1,85
VII.	visoko zahtevna dela	94.907	2,10
VIII.	najbolj zahtevna dela	112.985	2,50
IX.	izjemno zahtevna dela	135.582	3,00

Najnižja zakonsko določena mesečna bruto plača za poln delovni čas je v zadnjem trimesečju 46.223 SIT.

Vse uporabnike KP dejavnosti gostinstva in turizma Slovenije opozarjamo, da so bile v Uradnem listu RS, št. 55/95, z dne 30. septembra 1995 objavljene spremembe in dopolnitve KP dejavnosti gostinstva in turizma Slovenije. Uporabljajo se od 1. oktobra dalje in prinašajo nekatere bistvene dopolnitve, ki jih je treba takoj upoštevati.

Sindikat kemične, nekovinske in gumarske industrije

Vabilo v sindikate držav višegrajske skupine

Delegacija sindikata KNG, v kateri so bili Janez Justin, Brane Bambič in Franjo Krsnik, je bila od 2. do 5. t. m. v gosteh pri kolegih s Češke. Obiskom je bil v okviru dogovorjenega utrjevanja medsebojnih odnosov med sindikati držav članic ICEF. Delegaciji obeh držav sta izmenjali izkušnje o delovanju sindikatov, poročali o dosežkih pri sklepanju kolektivnih pogodb ter o organizaciji in delovanju sindikatov nasploh.

Naša delegacija je bila prijetno presenečena nad povabilom v članstvo sindikatov držav višegrajske skupine, ki naj bi ga bili ustanovili prihodnje leto na konferenci v Bratislavi. O pobudi bomo v sindikatu KNG Slovenije seveda razpravljali. Naša včlanitev bi bila zaradi gospodarskih tokov in povezav Slovenije z državami višegrajske skupine smiselna.

Franjo Krsnik, sekretar

Sindikat komunalnega in stanovanjskega gospodarstva

Skladno z določbami II. točke Tarifne priloge KP za stanovanjsko dejavnost za leto 1995 in Tarifne priloge KP za komunalno dejavnost znašajo za obdobje oktober-december 1995 naslednje izhodščne plače:

Tarifni razredi	rel. razm.	izhodišča KP stan. dej. I. skupina	II.+7,5%	III.+15%	KP kom. dej.
I	1	43.196	46.435	49.675	47.250
II	1,10	47.516	51.079	54.643	51.975
III	1,23	53.131	57.115	61.100	58.118
IV	1,46	63.066	67.795	72.526	68.985
V	1,60	69.114	74.296	79.480	75.600
VI	2,16	93.303	100.300	107.298	102.060
VII	2,70	116.629	125.375	134.123	127.575
VIII	3,50	151.186	162.523	173.863	165.375
IX	4,20	181.423	195.027	208.635	198.450

Miloš Mikolič, sekretar

Sindikat gozdarstva

Količnik možne rasti plač v skladu s 3. točko Dogovora o politiki plač in drugih prejemkov zaposlenih v gospodarstvu (Ur.l.RS št. 22/95), ugotovljen na podlagi podatkov o rasti cen na drobno v obdobju julij - september 1995, znaša 1,017 (Ur.l. RS št.58/95).

Podpisnika Kolektivne pogodbe za gozdarstvo ugotavljata, da znašajo v skladu s tem količnikom izhodiščne plače za obdobje oktober-december 1995:

tarifni razred	A	B
I.	52.899	52.899
II.	58.189	77.233
III.	65.066	88.341
IV.	72.472	94.160
V.	81.993	96.805
VI.	97.863	102.095
VII.	111.088	126.958
VIII.	132.248	150.762
IX.	158.697	180.915

Splošno združenje gozdarstva:
ZMAGO ZAKRAJŠEK, sekretar

Sindikat gozdarstva:
Marjan Ferčec, sekretar

V drugih sindikatih

Sindikat cestnega prometa

Bodo potrebna radikalne metode?

Predsestvo Sindikata cestnega prometa Slovenije je na svoji redni seji 16. t. m. razpravljalo o odpovedi kolektivne pogodbe za cestni potniški promet in kolektivne pogodbe za špedicijsko, skladiščno in pomorsko agencijsko dejavnost, ki ju je prejelo s strani Gospodarske zbornice Slovenije, Združenja prometa in zvez in Združenja delodajalcev Slovenije – Sekcije za promet in zveze. Odpovedi sta bili sprejeti z ogorčenjem, saj smo se sindikati vedno pripravljeni pogajati z GZS in delodajalci, predvsem pa zaradi dejstva, da nikakor ne moremo pristati na tako rigorozno zmanjševanje pravic delavcev, kar enostranska odpoved kolektivne pogodbe tudi pomeni. V primeru, da se GZS, Združenje prometa in zvez in Združenje delodajalcev Slovenije – Sekcija za promet in zveze ne bodo pripravljeni pogajati, bo Sindikat cestnega prometa Slovenije prisiljen uporabiti druga, bolj radikalna sredstva za uveljavitev pravic delavcev.

Zoran Alijevič, predsednik

DRŽAVA DOBER GOSPODAR?

Ali je država vendarle lahko dober gospodar? Na to vprašanje, na katerega vsi poznavalci ekonomije na svetu odgovarjajo odločno z »ne«, bi lahko po uvodnih besedah ministra za ekonomske odnose v slovenski vladi dr. Maksa Tajnikarja na nedavni tiskovni konferenci o sanaciji štirih velikih problemov slovenskega gospodarstva, Tama, Avtomontaže-Busa, Slovenskih železarn in Splošne plovbe, odgovorili tudi z »da«. Minister je namreč zatrdil, da dosedanji rezultati sanacije omenjenih štirih podjetij dokazujejo upravičenost državne intervencije. Kot je znano, je država pred časom ta podjetja vsaj deloma podržavila in s posebnimi zakoni namenila za njihovo sanacijo kar precej davkoplačevalskega denarja. Zdaj pa je minister Tajnikar zatrdil, da ta denar ni bil vržen proč (kar bi se zgodilo v primeru stečajev teh podjetij), pač pa da bodo podjetja v nekaj letih lahko začela vračati vloženo, »če bodo imela nekaj zaveznikov in nekaj sreče«.

Več sreče kot podjetja, ki bodo iz »vlečnih konjev« bivšega socializma preživela, bodo potrebovali delavci, ki so jih iz teh velikanov že odpustili ali pa jih še nameravajo. Kleščenja poslovnih stroškov z zmanjševanjem števila zaposlenih še ni konec. V Tamu bodo odpustili še petsto delavcev, v Avtomontaži sto dvanajst, v Splošni plovbi sto štiriindvajset in v Slovenskih železarnah še vsaj dvesto. Raje pa več, kajti poslovni rezultati v letošnjem prvem polletju niso povsem takšni, kot bi morali biti po planu, in bo zaradi tega odveč še kar nekaj delavcev. Obseg poslovanja in njegovi rezultati v vseh podjetjih, preostankih nekdanjih velikih sozdov in po novem holdingov itd., so po besedah direktorjev njihovih uprav in ministra Tajnikarja glavni razlog za nadaljnje odpuščanje. Ali pa bo odpuščanje zaposlenih izboljšalo poslovne rezultate, bomo videli.

Aldo Kreačič, direktor Splošne plovbe, o odpuščanju delavcev v upravnem, administrativnem delu podjetja pravi takole: »V Splošni plovbi imamo dve vrsti zaposlenih. Na ladjah eno vrsto: tam smo dosegli svetovno raven tako po številu zaposlenih kot po strokovni izobrazbi. Le naše plače so nekoliko nad svetovno ravnijo, ker mnogi ladjarji najemajo mornarje na črno. V upravi ali administraciji, kot pravijo upravam ladjarjev po svetu, imamo 124 ljudi preveč. Izgubili smo namreč linijske posle, ker zanje ni dovolj domačega tovora, ki je temelj linijske plovbe. Za razliko od mornarjev pa so ljudje v upravi tri- do štirikrat slabše plačani kot pri tujih firmah. Ekonomski učinek zmanjševanja števila zaposlenih torej ne bo kdo ve kakšen.«

V vseh podjetjih sicer pravijo, da se trudijo čimbolj olajšati težave odpuščenih, vendar jim to v sedanjih gospodarskih razmerah kaj težko uspeva. Odpuščeni slej ko prej padejo na pleča ministrstva za delo, socialne zadeve in družino.

Tezo o državi - dobrem gospodarju je minister Tajnikar podkrepil z besedami, da so letošnji poslovni rezultati štirih podjetij, razen železarn, pričakovani. In tudi za naprej je napovedal razvoj dogodkov: prihodnje leto da bo kritično, z malo sreče in zaveznikov pa bi podjetja v letu 1997 poslovala brez izgub. Končna sodba o uspehu sanacijskih programov pa naj bi padla v letu po tem. To naj bi veljalo tudi za TAM, ki je od vseh v najslabši koži.

Koliko naj bi davkoplačevalce veljal izlet države na gospodarsko področje? Tajnikar trdi, da bodo v primeru uspešnega sanacijskega programa (mimogrede, pred dnevi je nova vodstvena garnitura v Tamu izdelala nov sanacijski program in ga poslala vladi, ki ga je že potrdila) Tama in Avtomontaže davkoplačevalci dali samo za stroške presežnih delavcev. Poseg države v železarne (ki so državno podjetje) pa bo davkoplačevalce že v prihodnjem letu veljal 1780 milijonov tolarjev, prvič pa bodo v prihodnjem letu obremenjeni tudi zaradi državnega prevzema velike večine (ali 75 milijonov dolarjev) dolga Splošne plovbe.

B. R.

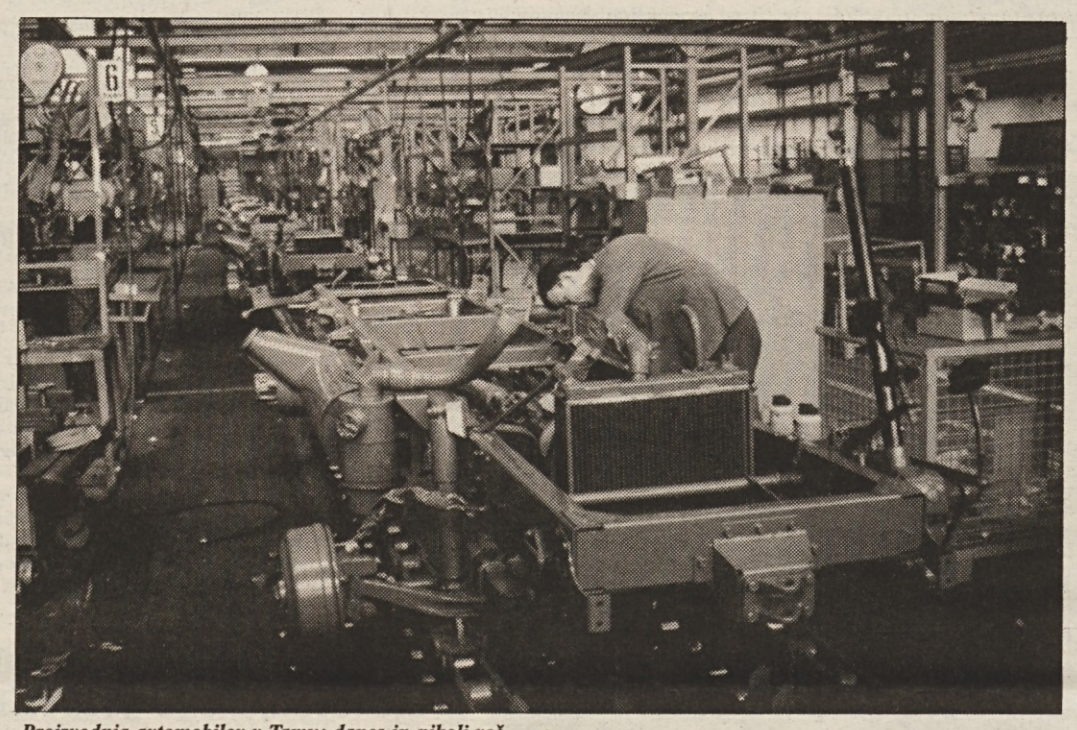

Proizvodnja avtomobilov v Tamu: danes in nikoli več

Potrebe proračuna v prihodnje ne bodo manjše, kvečjemu večje

NAVIDEZNO PRORAČUNSKO VARČEVANJE

Vlada je v začetku tega tedna poslala državnemu zboru predlog proračuna za prihodnje leto, ki se od lanskega vsebinsko loči po nekaj večjem varčevanju, vendar ne pri tistih proračunskih porabnikih, ki realno najbolj obremenjujejo proračun, to je pri zdravstvenem in pokojninskem zavarovanju. Pa še preostalo varčevanje je bolj navidezno kot realno, saj se bodo potrebe, ki so zdaj črtane (denimo službeni avtomobili), pojavile že v naslednjem proračunskem predlogu, ki pa ga bo sprejemal morda že novi parlament. Sicer pa predlog proračuna ne prinaša nikakršnih pomembnih olajšanj davčnih bremen in znižanj prispevnih stopenj, če odštejemo za pol odstotne točke nižjo prispevno stopnjo za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Delež proračuna v družbenem proizvodu je sicer znižan za eno celo odstotno točko, ki pa jo poleg omenjenega varčevanja prinaša tudi predvidoma večja rast družbenega proizvoda od rasti proračunske porabe. Če pa se optimistične napovedi slovenske vlade o rasti družbenega proizvoda v prihodnje ne bodo povsem izšle, se bo podrlo tudi zdaj tako poudarjano vse ugodnejše razmerje med družbenim proizvodom in njegovo porabo v javne namene.

Za ministra za finance Mitjo Gasparija so največji »črvi« v proračunu še nereformirani porabniki, se pravi pokojninsko in invalidsko ter zdravstveno zavarovanje. Dokler parlament ne bo sprejel reforme financiranja teh dveh sistemov, ne bo izravnanih javnih financ, trdi minister Gaspari, v tej zvezi pa omenja tudi plače. Ne samo tistih v negospodarstvu in gospodarstvu, pač pa tudi v državni upravi, ki se ravnajo po gospodarstvu. Plače so za prihodnje leto v proračunu celo najbolj zrasle, resda zaradi močnega povečanja števila učencev v šolah (učiteljem je treba oprayljeno delo plačati) vendar pa tudi zaradi kolektivnih pogodb, kakršne pač imamo (tako meni Gaspari).

Je pa minister, ko je vodil tiskovno konferenco vlade o prihodnjem proračunu, pošteno priznal, da so za visoke prispevne stopnje in visoke davščine krivi tudi še neurejeni sistemi za pobiranje davkov, nevpeljan davek na dodano vrednost, nereformirani porabniki proračuna. Vendar pa tudi v prihodnje kakega znižanja davščin ni pričakovati, saj je minister v isti sapi povedal, da se bodo v prihodnje nekatere proračunske potrebe povečale, nekatere pa bodo na novo vpeljane. Že v prihodnjem letu bomo namreč morali začeti odplačevati dolgove tako imenovanemu Pariškemu klubu in konzorciju poslovnih bank, katerih posojila smo dobili še v bivši Jugoslaviji. Lahko pa se po kakem čudežu zgodi, da bi še letos podpisali pridružitveni sporazum z Evropsko unijo, in v tem primeru bi zaradi prilagoditve carin evropskim morali že v prihodnjem letu poiskati druge vire za okrog 15 milijard tolarjev proračunskih sredstev. Zato se vladi lahko primeri, da bo morala v volilnem letu poseči po nepriljubljenih ukrepih: po zvišanju davkov na nekatere sicer dežurne polnilce proračunske blagajne (na bencin, tobak, pijače); po davku na premoženje; po obdavčenju »firm«, se pravi davku na ime podjetja. Vse te proračunske vire ima vlada že tako in tako v mislih, vendar jih za zdaj še hrani v rezervi. Prav tako kot »evropeizacijo« dohodnine.

Skratka, tista vladina o zniževanju deleža proračuna v družbenem proizvodu in o varčevanju pri tistih proračunskih porabnikih, na katere vlada lahko vpliva, je bolj slabo »obuta«. Bolj verjetno je, da bodo davkoplačevalce v prihodnje še malo bolj skubli. Za javni blagor.

Boris Rugelj

ZAŠČITA MALIH DELNIČARJEV

Spremembe zakona o privatizaciji pravnih oseb v lasti Sklada za razvoj, ki so začele veljati pred približno štirinajstimi dnevi, so v največji meri namenjene zaščiti delničarjev, zlasti malih v teh podjetjih, hkrati pa seveda pospešujejo postopke lastninjenja. Tako je razložila direktorica Agencije za prestrukturiranje in privatizacijo Mira Puc spremembe zakona in vlogo, ki jo bo po teh spremembah imela agencija v skladovih podjetjih. Takih podjetij naj bi bilo vsega skupaj štirideset, saj naj bi se dosedanjim osemnajstim podjetjem, ki so v last sklada prešla zaradi neurejenih lastninsko revizijskih zadev, pridružilo še dvaindvajset.

Prva sprememba oziroma dopolnitev zakona o privatizaciji pravnih oseb v lasti Sklada za razvoj je namenjena zaščiti družbene lastnine. V vrsti podjetij se lastninjenje zaradi raznih vzrokov ne odvija tako hitro, kot bi bilo normalno. Med njimi agencija omenja tudi namerno zavlačevanje - tudi ali predvsem v podjetjih, ki imajo povezane družbe v tujini.

Mira Puc je pomen in smisel zavlačevanja razložila takole: »Podjetja, ki imajo povezane družbe v tujini, so dolžna preskrbeti revizijsko poročilo o poslovanju teh družb. V nasprotnem primeru jim Agencija za plačilni promet izda samo delno revizijsko poročilo, zaradi tega pa v naši agenciji ne izdamo drugega soglasja k privatizacijskemu postopku. Lastninjenje takih podjetij je s tem zaustavljeno. Toda za to ni nikomur nič mar, saj se zato nikomur nič ne zgodi. Pri nas so se delne revizije pridno kopičile, in če bi šlo tako naprej, bi denimo prihodnje leto kakih tristo takih podjetij ostalo neolastninjenih. Pa ne samo to: nihče pravzaprav ne bi vedel, kaj se v podjetjih v tujini pravzaprav dogaja. Ali se nemara v tem času, ko lastninjenje stoji, vrednost družbenega kapitala zmanjšuje?«

Sprememba v zakonu zdaj tako zavlačevanje zaradi zmanjševanja vrednosti družbenega kapitala zmanjšuje. Ko Agencija za plačilni promet obvesti Agencijo za privatizacijo, ta v petih dnevih izda odločbo o prehodu celotnega družbenega kapitala takega podjetja v last Sklada za razvoj. Tako bo sklad lahko poskrbel, da bo revizija stekla, poskrbel bo za uskladitev s slovenskim revizijskim poročilom in takoj nadaljeval privatizacijo. Lahko bo po potrebi zamenjal vodstvo...

Druga pomembna novost v zakonu o privatizaciji skladovih podjetij je, da omogoča Agenciji za privatizacijo, da je prisotna kot institucija v podjetjih, ki so že pridobila drugo soglasje in ki so že registrirana na sodišču kot v celoti privatizirana podjetja. To je važno v podjetjih, v katerih je Agencija za plačilni promet ugotovila, da je prišlo do oškodovanja družbenega premoženja po prvem januarju 1993. leta, torej po datumu, do katerega je imela Agencija (bivša SDK) mandat državnega zboraza preverjanje oškodovanja družbenega premoženja po 49. in 49. a členu zakona o lastninskem preoblikovanju. Sprememba zakona omogoča Agenciji za privatizacijo, da posega v podjetja, ki so se že olastninila. Tega Agencija dozdaj ni smela početi, vrata olastninjenih podjetij so ji bila tesno zaprta.

»Če je bilo podjetje že olastninjeno, se pravi, če je že dobilo drugo soglasje naše agencije, imamo poslej pravico, da terjamo od uprave podjetja, da v 60 dnevih skliče skupščino podjetja. Na njej bi delničarje obvestili o zapisniku inšpekcijskega pregleda, ki ga je opravila Agencija za plačilni promet, in o ugotovljenih nepravilnostih. Če uprava ne bi hotela sklicati skupščine, jo po noveli zakona zdaj skliče lahko naša agencija. «Tako je razlagala Mira Puc in nadaljevala: »Zelo verjetno bi namreč bilo, da uprava podjetja sama od sebe delničarjev na prvi skupščini ne bi obvestila o oškodovanju družbenega premoženja in s tem tudi premoženja delničarjev, zlasti malih. Dosedaj namreč noben predpis ni silil uprave v kaj takega. Zdaj je to popravljeno in delničarji, zlasti mali, bodo tako dobili podatke in imeli možnost, da začnejo vse normalne redne postopke za zaščito svojih pravic. Zelo pomembno ob vsem je tudi, da se je podaljšal rok za zastaranje v tem primeru, in sicer z običajnih 3 do 5 let glede na težo prestopka na deset let.«

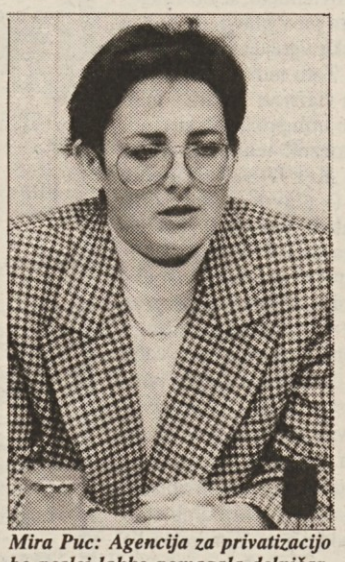

Mira Puc: Agencija za privatizacijo bo poslej lahko pomagala delničarjem priti do podatkov o oškodovanju družbenega premoženja v njihovem podjetju.

Če pa podjetje, v katerem je Agencija za plačilni promet ugotovila, da je bilo družbeno premoženje oškodovano tudi po prvem januarju 1993. leta, še nima drugega soglasja, Agencija za privatizacijo pridobi vse pravice glede izbira privatizacijske poti. Ker pa doslej ni bilo natančno določeno, kaj natanko pomeni, da agencija prevzema vse pravice glede izbire privatizacije, so zdaj v spremembah zakona o privatizaciji skladovih podjetij tudi to točno opredelili in določili, katera dejanja lahko opravlja Agencija za privatizacijo.

»Ne najmanj pomembna sprememba, čeprav jo omenjam kot zadnjo,« je dejala Mira Puc, »je določitev natančnega roka, kdaj preide na sklad za razvoj družbeni kapital podjetij, ki jih toži družbeni pravobranilec, pa do začetka letošnjega leta ni umaknil tožbe. Ta podjetja so po zakonu o lastninskem preoblikovanju podjetij prešla po tem roku, se pravi prvem januarju letošnjega leta, v last Sklada za razvoj. Ker pa zakon ni predvidel, da revizije do takrat še ne bodo končane, ni ničesar predvidel za tak primer. Tako je bila vse doslej odprta dilema ali revizije sploh še tečejo, ali imajo družbeni pravobranilci sploh še kakšna pooblastila. Zlasti pa ni bilo jasno, s katerim trenutkom preide družbeni kapital takega podjetja v last Sklada za razvoj. Zdaj je ta dilema razčiščena: če se v 60 dneh po vložitvi tožbe družbeni pravobranilec in toženo podjetje ne poravnata in tožilec ne umakne tožbe, preide družbeni kapital toženega podjetja v last Sklada za razvoj.

Boris Rugelj

OMEJENO PODALJŠANJE VELJAVNOSTI LASTNINSKIH CERTIFIKATOV

Vlada je svoj čas odločila: zadnji dan za uporabo lastninskih certifikatov bo nepreklicno 31. december tega leta. Ker pa se lastninjenje družbenih podjetij vleče bolj, kot je oblast in mi vsi pričakovali, ostaja kajpak odprto vprašanje, ali ne bi bilo smiselno roka za uporabo certifikatov podaljšati za nekaj mesecev. Čedalje več ljudem pa je v glavi vrtalo vprašanje, kaj po 1. januarju 1996 storiti s tistim delom certifikata, ki bo nepreklicno ostal v njihovih rokah. Na nobeno od teh vprašanj za zdaj še ni spodbudnega odgovora.

Na nedavni tiskovni konferenci Agencije za prestrukturiranje in privatizacijo je direktorica agencije Mira Puc na novinarsko vprašanje, kaj storiti po novem letu z ostankom ostanka certifikata, odgovorila nekako takole: »Ne vemo še, kakšna rešitev bi bila najboljša, in jo še iščemo. Pri tem nam lahko pomagate z idejo tudi vi, kako rešitev predlagati poslancem, da bi jo sprejeli. Sicer pa se nekatere možnosti ponujajo že dosedaj: denimo doplačilo za dokup še ene delnice v podjetju, kjer je občan vložil svoj certifikat. Moram pa povedati, da gledano v celoti ti ostanki ne bodo veliki, kvečjemu kakih deset odstotkov ali malo več.«

Tone Rop, državni sekretar za privatizacijo, pa je skoraj istočasno dal za časnik Delo izjavo, v kateri je namignil, da utegne vlada podaljšati veljavnost certifikatov v leto 1996. Vendar pa vlada razmišlja tudi, da morda ne bi bilo smotrno podaljšati veljavnosti vsem certifikatom povprek, pač pa le tistim, ki jih bodo lastniki rezervirali bodisi za javni odkup ali notranje lastninjenje podjetij, ki do konca tega leta še ne bodo imela potrjenega privatizacijskega programa. Takih podjetij naj bi bilo glede na tempo privatizacije okoli 400.

Torej ne gre čakati na podaljšanje veljavnosti, ampak je najbolje preostanek certifikata vložiti čimprej.

B. R.

Akcija KUPUJMO SLOVENSKO

MALCE POZABLJENA, VENDAR ŠE VEDNO AKTUALNA

Z akcijo KUPUJMO SLOVENSKO se je Zveza svobodnih sindikatov Slovenije pričela intenzivneje ukvarjati pred poldrugim letom. Zamisel je naletela na velik odmev in obenem na zelo različne komentarje. Mnogi so menili, da je vnaprej obsojena na neuspeh, medtem ko so se drugi sklicevali na prav tako organizirano ozaveščanje potrošnikov v gospodarsko najbolj razvitih državah.

Spomnimo se, kaj so pravzaprav sindikati in mnogi, ki so se jim pridružili, hoteli doseči z akcijo KUPUJMO SLOVENSKO. Predvsem premik v naših glavah, saj smo slovenski potrošniki še vedno razmeroma zelo neozaveščeni in pod vplivom tuje propagande, ki nemalokrat hvali in ponuja drugo in tretjerazredno blago. Za tovrstno »lahkovernost« se v veliki meri lahko zahvalimo desetletja zaprtemu tržišču, ko smo tujo ponudbo lahko le občudovali, kupovali pa lahko le domače izdelke. No, na domačem trgu se je v zadnjih letih marsikaj spremenilo. Med drugim tudi to, da so postali izdelki slovenskih proizvajalcev povsem enakovredni tistim, ki prihajajo k nam z Zahoda, v nemalo primerih pa je domače blago bolj kakovostno in tudi

BRANE MIŠIČ: »Akcija KUPUJMO SLOVENSKO je malce zastala, nikakor pa ni zamrla. Smo se že dogovorili, da bomo spet zavihali rokave...«

cenejše od uvoženega. To seveda ni naključje, saj je domača industrija že peto leto odvisna predvsem od izvoza. Kaj lahko ponudimo tujim trgom in kaj ne, pa ni več nobena skrivnost.

Toda stara miselnost, da je še vedno najboljše tisto, kar diši po Zahodu, je ostala. Zato akcija slovenskih sindikatov še zdaleč ni od muh. Še posebno zato ne, ker Slovenija še zlepa ne bo, na primer, Švedska in ker si bomo morali mnogi še dolga leta služiti kruh podobno kot doslej. To z drugimi besedami pomeni, da se mnogim delovnim mestom v tovarnah še ne moremo odpovedati in da moramo ohraniti tudi tisto proizvodnjo, ki ni kdo ve kako donosna in perspektivna, zagotavlja pa preživetje. Skratka, dokler ne bomo sposobni prodajati svojega znanja, bo treba pač delati tudi z rokami. Zato je še kako pomembno, da podjetij, ki imajo možnosti za vključitev v svetovni trg, ne odpišemo. Kajpak pa delovnih organizacij, ki perspektivno nimajo pravih oziroma realnih možnosti za preživetje, nima nikakršnega smisla umetno ohranjati pri življenju. Zato je potrebno poudariti, da pri akciji slovenskih sindikatov KUPUJMO SLOVENSKO ne gre za podpiranje slabih podjetij ali boj proti tržnemu gospodarstvu. Gre le za ozaveščanje in boj proti nekritičnemu občudovanju vsega uvoženega, za pravilno vrednotenje in spoštovanje vsega tistega, kar lahko dobro in sorazmerno poceni napravimo doma. In to najmanj tako dobro, kot so to sposobni napraviti, denimo, kje v sosednji Avstriji, Italiji, Švici ali Nemčiji.

V želji, da bi projekt zaživel in obrodil tudi sadove, so lani ustanovili odbor, ki naj bi akcijo vodil, usklajeval in obenem povezoval podjetja, ustanove, strokovnjake, upravne službe ter vse druge sodelujoče v akciji. Med nalogami, ki si jih je zadal omenjeni odbor, so pridobivanje novih članov oziroma somišljenikov, povezava s slovensko vlado in gospodarsko zbornico ter koordinacija zastavljenih nalog. Kajpak je odbor sprejel tudi izhodišča za svoj poslovnik, to je »pravila igre«, brez katerih pri podobnih projektih ne gre.

Ke je po začetnem navdušenju in kar odmevnem začetku akcije živahna aktivnost na tem področju skorajda zamrla, smo poiskali BRANETA MIŠIČA, člana predsedstva Zveze svobodnih sindikatov Slovenije in predstavnika omenjenega odbora. Pobarali smo ga, ali je zamisel še vedno aktualna ali je puška morda že v koruzi.

»Akcija KUPUJMO SLOVENSKO vsekakor ni pozabljena. Nič manj ni aktualna, kot je bila lani, je pa kljub temu, kot pravimo, nekoliko zaspala. Sindikati smo že dali pobudo, da bi ponovno zavihali rokave in nadaljevali začeto delo. Gospodarska zbornica je pri tem na naši strani, in enako velja tudi za delodajalce. Zato ni razloga, da ne bi nadaljevali svojih prizadevanj. Zavedati se moramo, da lahko pomagamo le sami sebi, kajti drugi nam zagotovo ne bodo,« meni BRANE MIŠIČ.

Andrej Ulaga

Spet bravo za slovenska naravna zdravilišča

V HOTELIH ZA ŠEST ODSTOTKOV VEČ GOSTOV

S turizmom in gostinstvom naj bi letos zaslužili približno milijardo dolarjev. Napovedi so kar realne, saj je bila glavna sezona uspešnejša od lanske, pa tudi »indijansko poletje« je pripomoglo k nekoliko boljši izkoriščenosti naših turističnih zmogljivosti. Kako lepo bi bilo, či bi nas po malce čemernem in neprijaznem avgustu letos razveselila še »indijanska jesen«. Vsi bi je bili veseli. Tudi tisti, katerih preživetje ni odvisno od dobre ali slabe turistične sezone.

No, podobno kot v preteklosti so se v slovenskem turističnem gospodarstvu tudi letos dobro odrezala naša naravna zdravilišča. Seveda zato, ker so s svojo pestro in kakovostno ponudbo uspela pritegniti številne goste in ker ne gradijo svojih poslovnih rezultatov le na prijaznem vremenu in glavni poletni sezoni. In prav zato, ker upravljalci slovenskih naravnih zdravilišč le malo prepuščajo naključju, veliko ali skoraj vse pa strokovnemu pristopu, storitvam na evropski ravni in nenehnemu vlaganju v že tako bogato paleto ponudbe, jih pravzaprav nič ne more presenetiti. Ne dolgotrajno deževje ne nenehni vojaški spopadi na ozemlju nekdanje Jugoslavije.

V letošnjih prvih devetih mesecih so hoteli slovenskih naravnih zdravilišč gostili skoraj 210.000 gostov, kar je za 6 odstotkov več kot lani v tem času. Izjemen indeks beležijo Ptujske Toplice. Lani so imele od januarja do septembra 3257 gostov, leto pa že 6093.

Indeks je 187. Zelo uspešne so bile v tem pogledu tudi Terme Zreče, saj se lahko pohvalijo z indeksom 183. Slede Terme Čatež (129), Topolščica (112), Atomske Toplice (110), Zdravilišče Laško (109), Zdravilišče Radenci (106) in Terme Portorož, ki beležijo tolikšen indeks kot Strunjan – 103. Povprečni indeks vseh petnajstih zdravilišč je, kot že povedano, 106, to pa pomeni, da je bilo letos od januarja do septembra v zdraviliških hotelih 11.700 gostov več kot lani v tem času. Lepo, ni kaj.

Zgovorne so tudi številke, ki govore o številu prenočitev tujih gostov v naših zdraviliških hotelih. V primerjavi z

lanskimi prvimi devetimi meseci jih je bilo več, vendar le za odstotek. Z indeksom 215 so se najbolje odrezale Ptujske Toplice. Lani so zabeležile okroglo 2500 prenočitev tujih gostov, letos pa 5500! Klobuk dol, kajne? K večjemu številu prenočitev v Ptujskih Toplicah so veliko prispevali Nizozemci (indeks 759), Švicarji (340), Nemci (218), Američani (389), Italijani (172) in Avstrijci (137). Precej več kot lani so zabeležili prenočitev tujih gostov tudi v Termah Čatež. Lani 14.000, letos dobrih 21.000 (indeks 152).

Tudi prenočitev vseh gostov, to je domačih in tujih, je bilo v letošnjih prvih devetih mesecih v zdraviliških hotelih več kot lani v tem času. Resda komaj za odstotek, vendar se za tem odstotkom »skriva« kar 7.000 prenočitev. To pa za majhno Slovenijo oziroma hotelske zmogljivosti naših naravnih zdravilišč sploh ni od muh.

Upoštevaje vse to, so zdravilišča še vedno »paradni konj« slovenskega turističnega gospodarstva. In vse kaže, da bo tako tudi v prihodnje.

Andrej Ulaga

ATRIS d.o.o.

Borza sindikalnega turizma

BORZNO SPOROČILO ŠTEVILKA 41

ATRIS – BORZA SINDIKALNEGA TURIZMA, Ljubljana, Dalmatinova 4, sprejema ponudbe prostih počitniških možnosti, posreduje proste zmogljivosti, organizira zamenjavo, nakup ali prodajo počitniških objektov, stanovanj, bungalovov, prikolic in drugih možnosti.

Pišite nam ali telefonirajte na 061/131 00 33, int. 384, 385, 061/326–982 ali 322–975; naš telefaks je 061/326–982 ali 317–298, žiro račun 50101–601–92077 – Atris. Poslovni čas za stranke vsak delovnik od 9. do 15.30 ure.

A. POČITNIŠKE ZMOGLJIVOSTI, KI VAM JIH NUDIMO

1. **ROGAŠKA SLATINA** – privatna hiša, kuhinja, tri dvoposteljne sobe, TWC. Cena za 4 osebe 50 DEM, za 6 oseb 80 DEM, turistična taksa ni vključena.
2. **VRSNO**, gostišče GREGORČIČ – dvoposteljne sobe, sedemdnevni paketi ali vikend program, cena polpenziona 3.300 tolarjev, polnega pa 3.600 tolarjev.
3. **VELIKE BLOKE** – počitniški dom s 105 ležišči, štiriposteljne sobe. Cena polnega penziona je 25 DEM. Popusti za skupine.
4. **SLIVNIŠKO POHORJE** – počitniška hišica s tremi spalnicami za do 6 oseb. Cena dnevnega najema 45 DEM. Pokličite po tel. 062/227 771, int. 251.
5. **NOVIGRAD** – trisobno stanovanje, možnost bivanja za 5 oseb. Termini po 10. 10, cena 45 DEM.
6. **BLED – HOTEL JELOVICA** – dvo– in triposteljne sobe, polpenzion 44 DEM, doplačilo za polni penzion 12 DEM. Popusti: otroci do 2 let gratis, od 2 do 12 let 30% popusta.
7. **ROGLA** – garsonjera oz. dvosobno stanovanje, 55 oz. 65 DEM dnevno.
8. **KOPE** – garsonjera za 4 osebe, cena 52 DEM dnevno.
9. **KRANJSKA GORA** – garsonjere za 4 osebe, cena dnevnega najema 65 DEM. Stanovanje za 6 oseb 72 DEM.
10. **RADOVLJICA** – počitniški dom za ca. 40 oseb, dvoposteljne sobe, polpenzion 3.950 SIT, možnost za šolo v naravi.
11. **KRANJSKA GORA** – PENZION SATURN – nad jezerom Jasna, dvo-, tri- ali štiriposteljne sobe, TWC, polpenzion 39 DEM.
12. **ČATEŽ** – POČITNIŠKE HIŠICE – od 4 do 6 oseb, termini od 1. do 21. oktobra in od 13. do 27. oktobra, cena od 72 DEM dnevno.
13. **MORAVSKE TOPLICE** – bungalov za 4 osebe, v času od 1. oktobra do 20. decembra, enotedenski paketi – cena 54 DEM na dan.
14. **POKLJUKA** – DVO ALI ŠTIRIPOSTELJNI APARTMAJI – dnevna soba, spalnica, kuhinja, kopalnica. Cena dnevnega najema 55 oz. 72 DEM. Počitniška hiša za 6 oseb – najem 100 DEM na dan.
15. **BOVEC** – Kaninska vas – garsonjere oz. enosobna stanovanja, cena 55 oz. 72 DEM. Tedenski termini od 28. septembra do 20. decembra po dogovoru.
16. **MOST NA SOČI** – APARTMAJI – za 4, 6 ali 9 oseb. Cena 70, 85 oz. 110 DEM.
17. **VELIKA PLANINA** – planinske koče za 4 ali 8 oseb, cena od 50 do 85 DEM.
18. **RATEČE – PLANICA** – počitniški dom s 23 ležišči, cena polpenziona 35 DEM, polnega penziona pa 41 DEM.
19. **KRVAVEC** – garsonjera, dnevni najem 45 DEM in apartma za 45 oseb, najem 65 DEM na dan. Cene veljajo do 22. 12.

POČITNIŠKE ZMOGLJIVOSTI, KI JIH POTREBUJEMO

1. **Počitniške hišice** v Čatežu, Atomskih toplicah ali Moravskih toplicah, Banovcih, Ptujskih toplicah, Rogli, Krvavcu, Kaninu, Bohinju ali Kranjski Gori za vsa obdobja.
2. **Lastnike počitniških domov v slovenskem Primorju ali v hrvaški Istri**, ki bi dali objekte v najem, vabimo, naj nam posredujejo ponudbe tudi že za leto 1996.

B. SINDIKALNI IZLETI

Sindikalne organizacije ali kar tako oblikovane skupine vabimo, naj nam posredujejo svoje želje za družabni ali strokovni izlet ali potovanje doma ali v tujino. Možnost plačila v 2 obrokih.

1. **BUDIMPEŠTA** – tridnevni izlet za vikend ali pa kar tako za skupine 40 do 50 oseb. Avtobusni izlet v Budimpešto, ogled znamenitosti madžarske prestolnice, poldnevni obisk tipične kmetije v madžarski stepi z družabnim delom izleta, tretji dan na povratku v Ljubljano ali v kraj, od koder je skupina, kosilo v čardi. Cena 245 DEM, plačljivo v dveh obrokih.
2. **ENODNEVNI IZLET PO BELI KRAJINI** preko Muljave in Žužemberka, obisk metliške kleti, naselja Adlešiči, kosilo na poznani kmetiji pri ŠKALOVIH v Cerovcu. Idealno za 45 oseb.
3. **OTOČEC** – posebni programi oddiha in rekreacije. Teniška igrišča, jahanje, čolnarjenje, gorska kolesa, ribolov, rafting, plavanje, plesne zabave in igralnica.
4. **ANKARAN, STRUNJAN, PIRAN** – ribji piknik, 3 ure vožnje z ribiško barko, maksimalno 40 oseb. Za sindikalne skupine oblikujemo poseben program. Cena izleta s piknikom in prevozom je 4.000 tolarjev na osebo.
5. **VIPAVA** – ogled Vipavskega križa, Biljanskih vinogradov, grobnice Burbonov in doživeti gostoljubnost domačinov in njihovih bogato založenih kašč in kleti. Po večerji odhod proti domu. Cena 2.500 tolarjev na osebo brez prevoza.
6. **ISTAMBUL – BURSA** – odhod 26. oktobra ali 2. novembra. Štiridnevni izlet, avionski prevoz, nočitve z zajtrkom. Cena 505 DEM na osebo.
7. **GOSTILNA PRITONETU** – Breg na Ptuju, možnost nočitve za 24 oseb, odlična gostinska ponudba tudi za večje skupine. Pokličite 062/772–376.
8. **MARTINOVANJE** – obisk Vipavske doline in Goriških Brd 11.11. Avtobusni prevoz, ogledi, kosilo, pokušnja vin. Cena 72 DEM na osebo.

– enodnevni izlet na Ptuj in v Jeruzalem. Odhod 11. 11. Avtobusni prevoz, obisk vinske kleti s pokušnjo, Martinovo kosilo. Cena 70 DEM na osebo.

POSEBNO OBVESTILO: Sindikalnim organizacijam na šolah sporočamo, da imamo v času jesenskih počitnic pripravljene 3 do 4–dnevne izlete v Rim, Pariz, Budimpešto, London, po vaši želji pa tudi drugam. Pokličite nas čimprej.

C. ORGANIZACIJA SEMINARJEV

Posebna ponudba ATRISA in Hotela KOMPAS v Bohinju. Organiziramo eno– ali večdnevne seminarje za 15 do 70 udeležencev. Cena penziona 4.350 tolarjev. Tehnična oprema je zagotovljena.

D. SEJMI IN STROKOVNA POTOVANJA

1. **PARIZ** – EQUIP–AUTO – mednarodni strokovni sejem avtomobilske opreme od 13. do 19. oktobra. Cena tridnevnega ogleda sejma z avionskim prevozom je 980 DEM na osebo.
2. **LASVEGAS** – največji računalniški sejem na svetu. Sedemdnevni program, nočitve, sejemski program. Odhod 12. 11., cena 1.485 USD.
3. **FRANKFURT** – FI – prehrambeni sejem, tridnevni ogled v času od 7. do 9. novembra z avionskim prevozom, cena 1.100 DEM.
4. **DÜSSELDORF** – MEDICA – svetovni medicinski forum, medicinski sejem in kongres v času od 22. do 25. novembra. Štiridnevna udeležba, avionski prevoz, cena 1.350 DEM.
5. **FRANKFURT** – knjižni sejem v času od 11. do 16. oktobra. Štiridnevni obisk sejma z avionskim prevozom stane 1.200 DEM.
6. **PARIZ** – BATIMA IN INTERCLIMA – strokovna razstava gradbenih materialov, gradbenih elementov in notranje izgradnje,
   – tridnevni ogled sejma: odhod 6.11. Cena obiska 980 DEM na osebo;
   – petdnevni obisk sejma: odhod 8. 11. Cena obiska 1.195 DEM na osebo.
   Cena vključuje letalski prevoz do Pariza, avtobusni transfer do hotela in nastanitev v hotelu.

E. NAJEM ALI NAKUP POČITNIŠKE ENOTE

Za več let najamemo počitniški dom v Slovenskem primorju, na Gorenjskem ali v hrvaški Istri.

F. REZERVACIJE AVIONSKIH ALI LADIJSKIH VOZOVNIC

G. VELIKA POTOVANJA

1. **ZAHODNI PACIFIK – LOS ANGELES, HAVAJI, NOVA ZELANDIJA, FIDŽI in TAHITI**. Potovanje traja 25 dni, odhod 27. decembra – cena na osebo 7500 DEM.
2. **JUŽNA AMERIKA – PERU, BOLIVIJA in BRAZILIJA.** Potovanje traja 16 dni. Odhod 20. decembra – cena 4300 DEM na osebo.

H. POSEBNA POSLOVNA POTOVANJA – organiziramo ob skupni pripravi osebnega programa.

Informacija gostom Atrisa

PLAČILNI POGOJI: Ob potrditvi rezervacije zahtevamo plačilo 40% celotnega zneska. Pri odpovedi nad 20 dni pred odhodom za že rezerviran termin zaračunamo stroške poslovanja in druge stroške; najmanjši znesek stroškov odpovedi je 4.000 tolarjev, pri krajši odpovedi zaračunamo stroške in 30% celotnega zneska. Cene veljajo le za že v celoti plačane aranžmaje, če se te ne spreminjajo za več kot 7%. Po plačilu gostje prejmejo našo napotnico. V primeru, da naše napotnice ne prejmete z dni pred odhodom, nas nujno pokličite.

Pri posebnih akcijah z znižano ceno aranžmajev je potrebno takojšnje 10% plačilo, ki se obravnava kot kavcija, ob odpovedi se znesek ne vrača.

Programe v tujini obravnavamo v skladu s splošnimi navodili potovalne agencije, ki je organizator potovanja, in jih gostje prejmejo ob prijavi. Prijava je sprejeta, ko je vplačanih 30% cene aranžmaja. Reklamacije v skladu s turističnimi uzancami rešujemo sporazumno.

ATRIS je povsod, kjerkoli ste.

Metod Zalar, direktor borze

POMOČ ZA PREŽIVETJE

"Kot oče dveh nepreskrbljenih hčera sem že okrog tri leta brezposeln, tehnološki presežek, ne po svoji krivdi. Kljub temu, da sem napisal prek 100 prošenj za delo, vedno vzamejo mlajšega. Z ženino plačo štiričlanska družina pri tej draginji ne more živeti. Zato prosim za dodelitev solidarnostne denarne pomoči, ker obe hčerki za normalno šolanje potrebujeta nove učbenike..."

Tako je med drugim pred kratkim napisal 51–letni Z. H. iz Ljubljane v prošnji za sindikalno solidarnostno pomoč na območni svet ZSSS v Ljubljani. To je le ena izmed številnih prošenj, ki vsak dan priromajo na mizo Mira Podbevška, sekretarja območnega sveta ZSSS Ljubljana, in jih potlej posebna komisija enkrat mesečno obravnava.

Samo v letošnjih devetih mesecih je na to območno organizacijo ZSSS prispelo 400 prošenj. Odobrili pa so jih 370, za kar so potrošili 4,4 milijona tolarjev.

Največ prošenj so v tem času ugodno rešili kovinarjem (104), sledijo brezposelni (71), trgovina (49), gradbeništvo (46), tekstil in usnjarstvo (21), komunala (17), družbeni in državni organi (13), vzgoja in izobraževanje (10), kmetijstvo (10), lesarji (7), obrt (6) itd.

Število denarnih pomoči, ki jih dodeljujejo od leta 1992, narašča iz leta v leto. Lani je v vsem letu prispelo 637 prošenj, po kriterijih določenih v pravilniku, pa jih je posebna komisija odobrila 523, za kar so potrošili več kot 6 milijonov tolarjev.

»Vsako leto je več prošenj,« je povedal Miro Podbevšek. »V večini primerov gre za prošnje delavcev iz enih in istih podjetij s področja kovinske industrije, pa tudi gradbeništva. V zadnjih dveh letih se jim je pridružila še trgovina, kjer so plače delavcev sorazmerno nizke in jih ne izplačujejo redno. Poseben problem so matere samohranilke, brezposelni in celo upokojenci. Veliko je posameznikov, ki trkajo na vsa vrata, ki iščejo denar od kogarkoli. So pa tudi takšni, ki so preveč ponosni, da bi prosili za pomoč.«

Na vrata sindikata tako trka vse več članov, ki si zaradi nizkih plač ne morejo več zagotavljati najosnovnejših potrebščin za življenje. V zadnjem obdobju prihaja vse več prošenj iz podjetij, v katerih zaposleni ne prejemajo rednih plač. Vedno več prošenj prihaja iz vrst tistih brezposelnih, ki so trajni presežki in jim je prenehala pravica do nadomestila oziroma denarne pomoči na zavodu za zaposlovanje. Osnovna težava, s katero se srečujejo člani komisije, je pomanjkanje denarja, da bi zadostili vsem potrebam.

Višina pomoči se giblje od 8.000 do 25.000 tolarjev, najpogosteje pa doseže 10.000 tolarjev. Vsak posameznik lahko dobi takšno pomoč le enkrat letno.

Porast dodeljevanja sindikalnih solidarnostnih pomoči je v večini primerov posledica nespoštovanja kolektivnih pogodb, neizplačevanja plač, ko ljudje hodijo v službo, pa mesec ali dva pa ne dobijo plače. Iz tega izhajajo tudi stiske posameznikov.

Zamiki plač so v številnih podjetjih. Denimo v obratu »Arbo«, kemična industrija Moste–Polje, kjer še vedno čakajo majsko plačo. Dobili naj bi jo šele 20. oktobra. Agonija tega obrata se vleče že iz lanskega leta.

Avgustovske plače še niso izplačali v tkalnici Vižmarje. Večje težave so v manjših konfekcijskih obratih, denimo v Novosti, kjer zaposleni še niso dobili avgustovske plače in je vprašanje, kdaj jo bodo. Zamik plače za 14 dni postaja že pravilo, ne izjema. Tudi enomesečni zamiki neizplačevanja plač postajajo kar običajni, kar vpliva na socialno varnost delavcev.

Po grobih ocenah kar 30 odstotkov zaposlenih v Ljubljani in okolici ne dobiva redno plače. Gre za negotovo usodo od 20 do 25.000 delavcev in njihovih družin. Pri tem kaže poudariti, da kar tretjina podjetij v kovinski industriji ne izplačuje plač v skladu s kolektivno pogodbo, v gradbeništvu pa več kot 10 odstotkov podjetij izplačuje plače delavcem z večjimi ali manjšimi zamiki.

Veliko podjetij v tekstilni industriji zmanjšuje izhodiščne plače brez soglasja sindikata, večina preostalih pa izplačuje le z zakonom določeno minimalno plačo, to je 45.000 tolarjev bruto. Na to je vezano tudi izplačilo regresa, s katerim bi delavci lahko vsaj delno premostili vrzel, ki jo povzročajo stroški za šolo in ozimnico. V tekstilni industriji so na področju Ljubljane izplačali regres le v treh podjetjih od 27! V

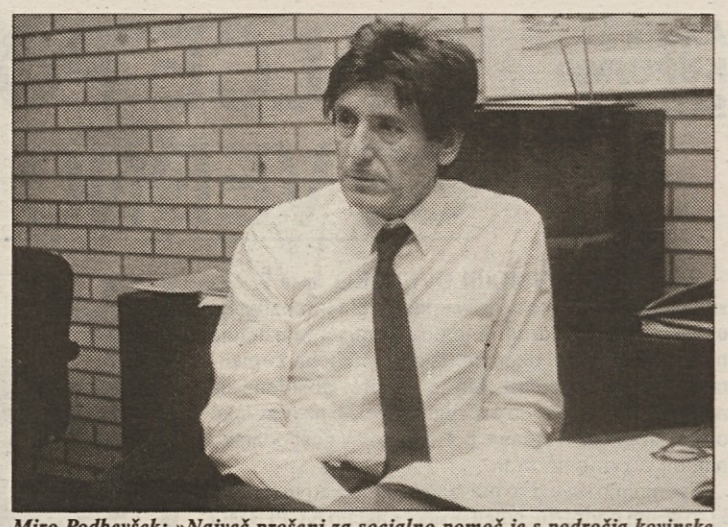

Miro Podbevšek: »Največ prošenj za socialno pomoč je s področja kovinske industrije, sledijo brezposelni, trgovina in gradbeništvo...«

večini drugih družbenih podjetij pa so izdali le akontacije regresa.

»Ko prebiraš prošnje – gre v glavnem za delavce, ki so v bolniškem staležu ali pa so delovni invalidi – vidiš, da z denarjem, ki ga dobijo, ne morejo preživeti,« ocenjuje Miro Podbevšek. »Tudi plače, ki sodijo v prvi, drugi in tretji tarifni razred, so prenizke za dostojno življenje.« Veliko družin, ki so pribežale iz Bosne, živi pri sorodnikih, ki jih zelo težko vzdržujejo in iščejo kakršnokoli pomoč, da bi preživeli.

Posebno pereče so stiske delavcev v tistih vejah tekstilne industrije, kjer so podjetja v stečaju. Pretežni del delavk si je v takšnih podjetjih služilo kruh po več kot 25 let, zdaj pa prejemajo minimalna nadomestila. Naj navedemo le primer iz Pletenine, ko nekdanja delavka, ki živi sama, prejema mesečno 16.800 tolarjev nadomestila, od tega ima 14.000 stroškov. Kako naj s preostalimi 2.800 tolarji preživi, pa je drugo vprašanje.

Najtežje je za delavke, ki so bile zaposlene od 25 do 30 let in so danes stare od 45 do 50 let. Zazdaj še prejemajo nadomestila, čeprav nizka. Ko bo usahnil še ta denarni vir, bodo prisiljene na zavodu za zaposlovanje zaprositi za denarno pomoč, potem pa se bodo po sili razmer znašle na centru za socialno delo.

To pa ni nič drugega kot modernejša oblika prosjačenja, v katero potiskamo ženske z več kot 20 leti delovne dobe.

Marija Frančeškin

UPOKOJENCI NISO NA SLABŠEM

Upokojenci ne živijo letos nič slabše kot lani, boljše pa tudi ne. To je najkrajša ocena gmotnega položaja slovenskih upokojencev, ki jo je moč razbrati iz analize Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije za letošnjih devet mesecev. Če pa gmotni položaj upokojencev primerjamo z gmotnim položajem delavcev, je gmotni položaj upokojencev statistično nekoliko boljši, vsaj kar zadeva povprečno povečanje pokojnin. Te so namreč v letošnjih devetih mesecih povprečno porasle za 8,1 odstotka, plače pa povprečno za 6,4 odstotka. Za statistiko pa vemo, da ima več obrazov.

Večji porast pokojnin kot plač ni posledica morebitnega hitrejšega naraščanja pokojnin, marveč zakonito določenega načina prilagajanja pokojnin gibanjem povprečnih plač in tehniki njihovega spremljanja. Spremembe v ravni pokojnin, dosežene v januarju in februarju, namreč temeljijo še na gibanju povprečnih plač iz preteklega koledarskega leta. Skratka, ta razlika nastane zaradi skoka plač v zadnjih dveh mesecih lanskega leta, s katerimi so bile usklajene pokojnine v začetku letošnjega.

Če pa upoštevamo le dosedaj znana gibanja plač v letošnjem letu in na tej podlagi izvedene uskladitve, pa ugotovimo, da so se pokojnine v povprečju povečale za 3,61 odstotka. Primerjave podatkov o višini uskladitev pokojnin v posameznem letošnjem mesecu z mesečnimi spremembami v gibanju plač kažejo na popolno skladnost gibanj pokojnin z gibanji povprečnih mesečnih plač.

V ZPIZ sodijo, da na osnovi ugotovljenih razkorakov med gibanjem plač in pokojnin ni moč oceniti, da bi se pokojnine zviševale hitreje od plač. Po njihovem prihaja v daljšem časovnem obdobju do relativno usklajenih gibanj med pokojninami in plačami.

Dejstvo pa je, da večji porast pokojnin od porasta povprečnih plač v prvih devetih mesecih letos v primerjavi z enakim lanskim obdobjem vendarle kaže na nekoliko ugodnejšo realno vrednost pokojnin.

Število uživalcev pokojnin se je v primerjavi z lanskim decembrom povečalo za 0,6 odstotka. Tako je bilo letos septembra izplačanih 437.749 pokojnin, od tega 259.606 starostnih (za 0,2 odstotka več), 96.526 invalidskih (0,3 odstotka več) in 81.617 družinskih pokojnin ali 0,7 odstotka več kot lani v decembru.

Pokojnine so se letos povečale petkrat (januarja za 2, februarja za 2,4, maja za 2,7, julija za 2,6 in septembra za 0,5 odstotka). Zaradi znižanja plač pa so jih štirikrat uskladili navzdol (marca za 0,2, aprila za 0,3, junija za 0,9 in avgusta za 0,7 odstotka). Vsakemu povišanju je sledil tudi poračun za dva meseca nazaj, znižanja pa so brez poračunov.

In kakšna je trenutna raven pokojnin? Po višini izplačane pokojnine je najbolj številčna skupina, ki je septembra prejela 35 do 40.000 tolarjev pokojnine. Takih je skupno kar 17 odstotkov upokojencev. Od tega je 13 odstotkov starostnih upokojencev, ki so za tako pokojnino v povprečju delali 30 let in 2 meseca, kar 24 odstotkov invalidskih upokojencev s povprečno delovno dobo 22 let in 6 mesecev in 19 odstotkov družinskih upokojencev.

Kar 14 odstotkov upokojencev prejema manj kot 30.000 tolarjev pokojnine, do 60.000 tolarjev pa 75 odstotkov ali večina upokojencev. Od 60 do 80.000 tolarjev pokojnine dobiva 19 odstotkov upokojencev, od 100 do 120.000 tolarjev pa je le kašne 3,2 odstotka upokojencev. V razredu nad 200.000 tolarjev je 0,01 odstotka prejemnikov s povprečni delovno dobo 46 let in 10 mesecev.

Najnižja možna starostna pokojnina za 15 let zavarovalne dobe je v septembru znašala 15.601 tolar, najvišja možna pokojnina pa približno 202.000 tolarjev.

Povprečna pokojnina je bila v prvih devetih mesecih 48.668 tolarjev, v septembru pa 49.352. Povprečje plač je izračunano do julija in je bilo 69.635 tolarjev, v juliju pa 71.007 tolarjev. Povprečna delovna doba vseh starostnih upokojencev je 32 let in 10 mesecev, invalidskih pa 24 let in 11 mesecev.

Upokojenci so z izplačili pokojnin lahko zadovoljni. Prihodnost na tem področju pa ne bo več tako rožnata. Kot Damoklejev meč visi nad prihodnjimi generacijami, ki se bodo upokojevale, reforma pokojninskega sistema, ki bo pristrigla marsikatere dosedanje pravice, postavljene po načelu medgeneracijske vzajemnosti in solidarnosti. Za dobro pokojnino se bo treba dodatno zavarovati.

M. F.

V Ljubljani se je končala poletna akcija Evropa proti aidsu, ki jo označuje »leteči kondom«. Veliki leteči kondom se je namreč med svojo evropsko turnejo ustavil tudi pri nas, da bi tako opozoril na varno ravnanje v spolnem življenju. V Sloveniji so v okviru akcije Evropa proti aidsu razdelili 50.000 kondomov. Po zadnjih podatkih je v Sloveniji 47 bolnikov z aidsom, 60 ljudi je registrirano okuženih, kar pomeni, da so pod zdravniškim nadzorom, vendar pa izvedenci menijo, da je število okuženih v resnici dosti večje.

M. F.

Miloš Kovačič, generalni direktor KRKE, odstopil s položaja člana sveta Mestne občine Novo mesto

Miloš Kovačič, generalni direktor KRKE, je odstopil s položaja člana sveta Mestne občine Novo mesto. In? Kot bi rekel Jože Pučnik: "Nikome ništa!" Šokantna poteza enega najvidnejših slovenskih menedžerjev, ki mu je v dobrih dveh letih uspelo nadoknaditi izgubo domala 150 milijonov dolarjev »težkega« jugoslovanskega tržišča, je šla mimo, kot da se sploh ni zgodila. Apostoli slovenske civilne družbe, ki se razglašajo za inteligenco in ki se navadno oglasijo ob sleherni pasji procesiji, modro molčijo. Kot da bi odstopil tajnik lovske družine v Zgornji Vukojebini. Politično instrumentalizirana javnost je obnemela ob novici, ko je jelen napadel lovca, ob Kovačičevem odstopu pa skomignila z rameni ali pa zanj sploh ni zvedela. Najbrž ni treba iskati boljše ilustracije o stanju duha slovenskega žurnalizma. Nekako po meri javne besede "dunajskih konjušnikov".

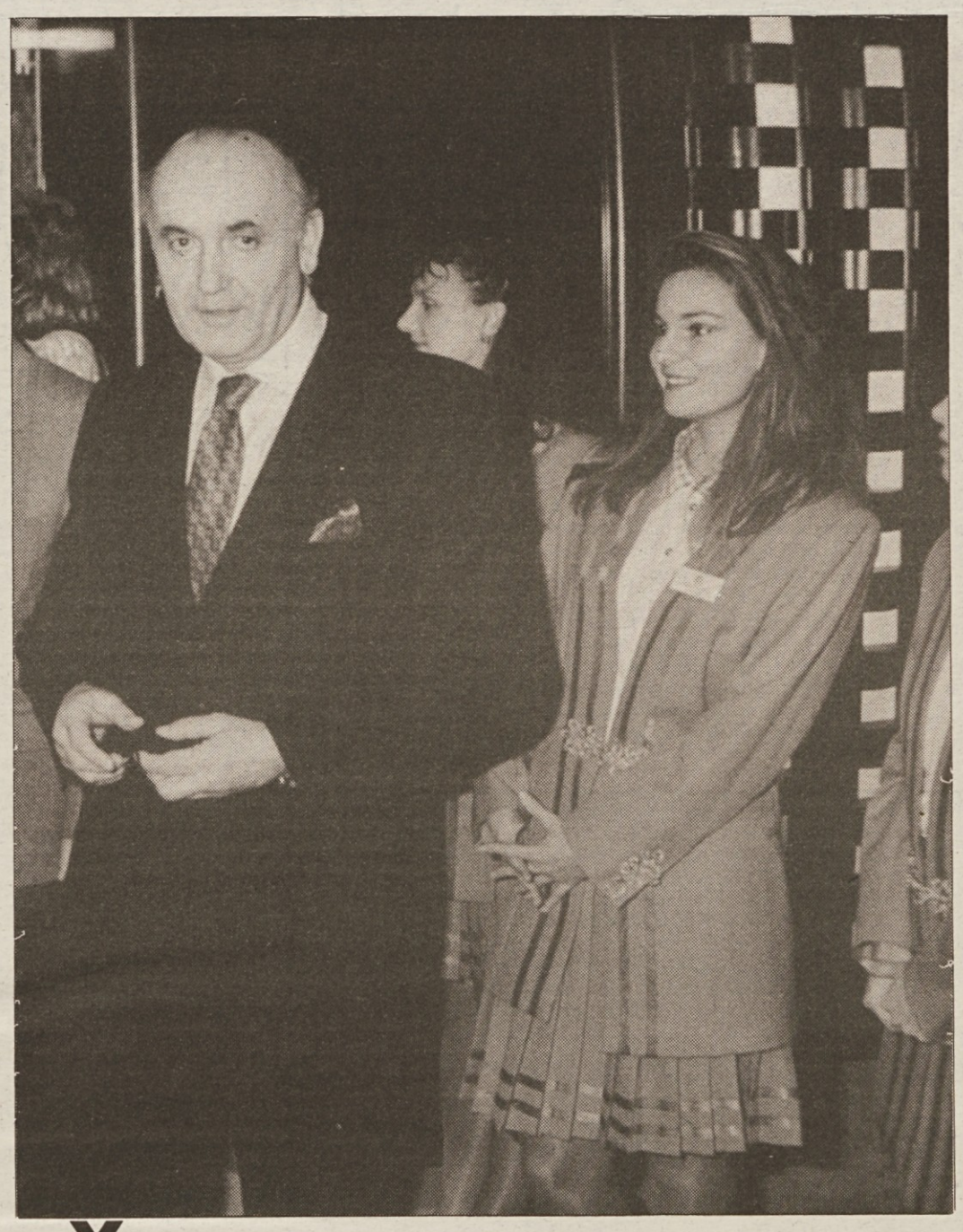

Miloš Kovačič, mož, ki s svojim odstopom dokazuje, da v slovenski politiki ni prostora za sposobne in ustvarjalne ljudi.

HUDIČ JE IMEL MLADE

Afera je, če neki bizgeci, ki se pod kapo ministrstva za obrambo gredo zasebno politično špijonsko vojno, napadejo špijona drugega političnega klana. Slovenska politična stabilnost je na kocki. Pred parlamentom kriči in maha razjarjena množica, ki grozi, da bo vdrla vanj. Dramatičnost trenutka povečuje neposredni televizijski prenos, kar spominja na padec romunskega conducatorja. In narobe. Afere ni, če z neke (politične) funkcije odstopi človek, ki je v državi brez pretiravanja največ prispeval k slovenskemu "gospodarskemu čudežu" in zgodbi o njenem (gospodarskem) uspehu. Prav tako ni afere, če ta in takšen človek ugotovi, da je "sistem volitev v občinske svete zgrešen", da »v mestnem svetu sedijo ljudje kot strankarske figure, ki hudo malo ali sploh nič ne prispevajo k nadaljnjemu razvoju mesta in občine«. In končno: afere ni, če takšnen človek ugotovi, da je neka politika, ki pa je tu in naša, popolnoma neproduktivna. Katastrofalno! Človeku se ob tem kar sama od sebe zastavljajo vprašanja o formi, še zlasti pa o vsebini slovenske državotvornosti.

Rep enostrankarske demokracije

Na dlani je, da se je nek model socializma med Pekingom in Havano zrušil zaradi njegove produktivne inferiornosti, ki je v neposredni povezavi z omejevanjem človekove svobode. Ali drugače: živimo v časih, ko je samo svoboden človek lahko ustvarjalen. Kovačičev odstop in razlogi zanj so kronski dokaz, da je slovenski politični človek neustvarjalen. Je, kot ugotavlja tudi sam Krkin direktor, zgolj »figura, ki predstavlja stranko«. Če pa je tako, o čemer pa že iz empiričnih razlogov ne moremo dvomiti, potem moramo narediti korak naprej in se vprašati, koga potemtakem predstavlja stranka.

Formalno je stvar seveda na dlani – volivce. Kaj pa v resnici? Tvegam trditev, da se slovenske stranke zlasti po volitvah požvižgajo na svoje volivce. Za to imam pri roki več kot dovolj zelo trdnih argumentov. Konec koncev: je bohotenje slovenske države, nenehno ustanavljanje najrazličnejših državnih služb, uradov, agencij, skupin in številnih drugih oblik zapravljanja davkoplačevalskega denarja volja volivcev? So privilegirani stanovanjski krediti za politike po najugodnejši obrestni meri ali pa državni šverc z orožjem za zasebni žep in lopovsko pretakanje državnega denarja na račune strank volja volivcev? Bi lahko rekli kaj takšnega za državni vozni park, za nenehno prenavljanje državnih reprezentačnih objektov, začenši s kuhinjo v državnem zboru? Prav gotovo, da ne. Simptomatična je tudi ugotovitev, da še nihče v tej državi ni naredil niti ankete, kaj šele resne raziskave z delovnim vprašanjem, ali stranka na oblasti, ki ste ji zaupali svoj volilni glas, predstavlja oziroma uresničuje vašo voljo. Me prav zanima, kakšni bi bili odgovori oziroma rezultati.

Seveda volivec lahko na naslednjih volitvah sankcionira takšno ali drugačno vedenje »njegove« stranke. Teoretično. V resnici pa je ujet v monotonost ponujene izbire. Če je torej v času enostrankarskega sistema glasoval samo za eno, zdaj res lahko izbira med strankami, vendar to sploh še ne pomeni, da je s tem že sama po sebi zagotovljena tudi večja učinkovitost tega novega (demokratičnega) večstrankarskega sistema, ki se na koncu le meri po bruto narodnem proizvodu in ravni človekove svobode. Če v tej luči pozorno analiziramo razloge za Kovačičev odstop, bomo lahko kaj hitro ugotovili, da je Slovenija v tranziciji formalno – v zakonodajnopravnem pogledu – demokratična država, v resnici pa še kako vleče za seboj rep enostrankarske »demokracije« z vso njeno negativno navlako, ki je bila pravzaprav glavni razlog za »demokratični udar«. Pomeni, da imamo v Sloveniji lahko na oblasti eno ali več strank, ki so sedle v državne fotelje po demokratični poti, nikakor pa tudi, da se po svojem notranjem ustroju in državni učinkovitosti kaj bistveno razlikujejo od nekdanje edino dovoljene partije. Kdo lahko trdi, da so nove stranke imune do negativne kadrovske selekcije, do strankarske enoumnosti, slepe poslušnosti, birokratizma, železnega zakona oligarhije in drugih čednosti, ki so krasile nekdanjo partijo?

Miloš Kovačič: »Odprimo oči, v Sloveniji gre samo za jalov in nekoristen boj med strankami, namesto da bi bili znanje, energija in zagnanost usmerjeni v to, da bi učinkovito reševali probleme, da bi si vsi prizadevali za napredek.«

Kovačič v Dolenjskem listu pravi: **"Čeprav sem eden vodilnih gospodarstvenikov v Sloveniji, so bili svetniki, ki so v drugi stranki, proti mojim predlogom. Ne zato, ker bi bili slabi ali neumestni, ampak zato, ker sem iz druge stranke. Ne glede na kakovost predlogov, njihovo koristnost, ne glede na moj vpliv za njihovo realizacijo! Kot vpliven gospodarstvenik bi pač lahko precej pripomogel k izgradnji infrastrukture, razvoju turizma, reševanju problemov v kulturi, zdravstvu, ki so danes glavni problem mesta in občine. A ne moreš nič narediti. Poglavitna je stranka, iz mestnega sveta pa so naredili poslušen glasovalni stroj, ki disciplinirano glasuje za svojo stranko proti predlogu drugih strank, ne glede na to, ali je predlog pameten in ekonomsko racionalen...«** Kaj nam to pove?

Prepir za oslovo senco

Ali nas te Kovačičeve besede ne spominjajo na čase pred demokratičnimi volitvami, ko je bila prav tako poglavitna stranka, ki je iz državnih in občinskih teles naredila poslušen glasovalni stroj? Če smo torej imeli svojčas eno stranko, jih imamo zdaj več, ki pa se od nje v svojem bistvu popolnoma malo ali celo nič ne razlikujejo. Po svoje je to logično, še zlasti če imamo pred očmi dejstvo, da je nekdanja stranka na tak ali drugačen način preprosto razpadla na več manjših strank. V tem kontekstu je prav hecno opazovati, denimo, spor za oslovo senco ali prepir med krščanskimi in socialnimi demokrati, pri čemer prvi drugim očitajo, da so stranka bivših komunistov, drugi pa jim s stranko nekdanjih udbovcev vračajo z enako mero. Glede tega človek hočeš nočeš lahko le ugotovi, da je hudič (beri: partija) imel mlade (več strank) in jim v zibelko položil svojo genetsko zasnovo oziroma dediščino. Bolj ali manj enaki programi, iste metode njihovega uresničevanja, nenehni strankarski prestopi, razdruževanja in združevanja takšno ugotovitev docela potrjujejo. V Sloveniji se je torej menjala oziroma spremenila le demokratična forma, vsebina pa je slej ko prej ostala ista. Definicija te vsebine pa je neproduktivna politika, ki je sama sebi namen in ki parazitsko zavira družbeni razvoj. Takšno trditev lepo ilustrirajo tele Kovačičeve misli: »Ali naj res še naprej svojo delovno energijo razmetujem za to, da bom tam (na mestnem svetu, op. p.) deležen ignoriranja, ker sem v tej in ne oni stranki?! Nima smisla! **Odprimo oči, v Sloveniji gre samo za jalov in nekoristen boj med strankami, namesto da bi bili znanje, energija in zagnanost usmerjeni v to, da bi učinkovito reševali probleme, da bi si vsi prizadevali za napredek.** Za take strankarske jalove razprtije pa jaz nimam časa..."

Tako torej! Svojčas nisi mogel biti direktor ali opravljati pomembnejše javne fukcije, če nisi bil v partiji. Danes ne moreš nič narediti, če nisi v »pravi« stranki. V čem je tu razlika, če imamo pred očmi cilj, o katerem govori Kovačič, in po katerem naj »bi bili znanje, energija in zagnanost usmerjeni v napredek in učikovito reševanje problemov«? Nobene razlike ni!

Kovačič poleg tega tudi ugotavlja, da gre »v Sloveniji samo za jalov in nekoristen boj med strankami«. Vnovična potrditev teze, da je v slovenski tranziciji politika sama sebi namen. Nič drugače kot v zadnji fazi socializma, ko je partija nastopala kot avantgarda delavskega razreda, v resnici pa se je na delavski razred požvižgala, v državi pa videla le orodje svoje oblasti. Je danes kaj drugače? Stranke na oblasti in v parlamentu formalno resda zastopajo različne interese, v resnici pa vidijo v njih le vir svoje legitimnosti, medtem ko državo dojemajo zvečine kot molzno kravo za lastne gmotne in politične potrebe. Lep dokaz za to je zloglasni zakon o poslancih, ki urejuje plače, upokojevanje in druge privilegije politikov oziroma zakonsko omogoča hlastanje »svinj pri koritu«, kar je bilo, kot se bomo spomnili, sprejeto zelo na tiho in z neobičajno visoko stopnjo konsenza.

Prosti strelci

Miloš Kovačič je s svojim odstopom mimogrede opozoril na nekatere čeri demokracije, ki utegnejo v tem tranzicijskem času zelo negativno zaznamovati bodoči slovenski razvoj. »Jalov in nekoristen boj med strankami«, ki se jim fučka reševanje ključnih družbenih problemov in napredek, je mogoč predvsem zaradi tega, ker Slovenija kot družba še ni strukturirana tako, kot bi za sistem parlamentarne demokracije morala biti. Pri tem trčimo na zasebno lastnino kot temeljni vzvod učinkovitega tržnega gospodarstva, ki nastopa kot osnovni pogoj parlamentarne demokracije. Te tri stvari so neločljivo povezane. Ker pa je pri nas vse skupaj šele v zakonodajnopravnih povojih, to samo po sebi ustvarja manevrski prostor za »jalov in nekoristen boj med strankami«. Politika – razen deklarativne zavezanosti volilcem – ne pozna in ne prizna nobene druge zavezanosti. Pri nas kapital, ki ima na Zahodu velik vpliv na vedenje strank, te svoje funkcije praktično sploh še ne igra. Bržda je prav v tem iskati enega ključnih razlogov za to, da naše stranke v parlamentu ali v občinskih svetih nastopajo kot (jalovi in nekoristni) prosti strelci, kar zna biti izredno škodljivo za bodoči družbeni razvoj. Posledice so že vidne v neracionalnem alociranju kapitala, v uničevanju posameznih podjetij in celih gospodarskih vej, v nerazumnem bohotenju državnega aparata, v čezmernem zajemanju bruto družbenega proizvoda za javno porabo ob hkratnem padanju socialnih in drugih standardov itd.

Ker je tako, kot pač je, za Kovačiča ni čudno, da se v Novem mestu nobena stvar nikamor ne premakne, da se popravilo mostu in ceste vleče mesece. Celo več: čudno ne bi bilo niti to, če bi bila resnična tista zgodba, po kateri je imel bivši predsednik novomeškega izvršnega sveta že pripravljenih 700.000 DEM za popravilo mostu, pa ga je odložil za čas po volitvah. Če bi seveda na njih zmagali liberalni demokrati. Ker niso, se je to popravilo izkazalo za kar primerno »popotnico« pri predajanju štafetne palice zmagovitim krščanskim demokratom. Ti naj bi se, kot trdijo govorice, odločili most popraviti pred volitvami. Ampak, takrat popravilo ne bi veljalo več samo 700.000 DEM, temveč 1.700.000. Razlika pa naj bi šla za volitve. Kam greš, Slovenija?!

Ivo Kuljaj

PRAVICA, NE MAŠČEVANJE

Vsakokrat, ko se je Simonu Wiesenthalu posrečilo pred sodnika pripeljati kakega nacističnega morilca, je svetovni tisk o njem pisal kot o »lovcu na naciste«, »judovskem Jamesu Bondu« ali celo kot o »maščevalcu Judov«. Toda on je hotel, da bi ohranil spomin na mrtve, ni želel netiti sovraštva; zahteval je pravico, ne pa hlepel po maščevanju.

Wiesenthal je avtor številnih knjig. V naši založbi smo izdali prevod njegove zadnje, z naslovom PRAVICA, NE MAŠČEVANJE. To je hkrati prvo njegovo v slovenščino prevedeno delo.

Pokličite (061) 321 255.
Cena knjige je 2.500 SIT.

Humoreska

Boj za mir

- Ali mislite, da bo končno v nekdanji Jugoslaviji zavladal mir? smo vprašali tovariša Neposrednega proizvajalca raznih strok, ki je tičal za šankom bifeja Bližnja srečanja posebne sorte in zložno srkal svoje veliko pivo.

»Z ozirom na to, koliko mirotvorcev je na področju nekdanje Jugoslavije, je mir takorekoč zagotovljen.«

- Ja, ampak boji pa še vseeno trajajo.

»Že res, da so to boji, ampak upoštevati morate, zakaj se sploh tepejo.«

- No, vsaj to vemo, da se tepejo za to, da bi drug drugemu odvzeli čim več ozemlja in da bi pred pogovori o miru vsakdo imel čim več adutov v rokah.

»Videti je res tako, ampak v načelu nimate prav, kajti boji med nekdanjimi jugoslovanskimi republikami, pokrajinami in krajinami so povsem načelne narave. Naši dovčerajšnji sodržavljani in nasploh bratje se bojujejo le za to, da bi ustvarili mir.«

- Ja, pa saj to bi se dalo enostavneje doseči tako, da bi se preprosto nehali bojevati med seboj.

»To bi bil zgolj pasiven pristop k miru. Kolikor pa poznamo naše nekdanje sodržavljane, pa so bili vsi vzgojeni v aktivnem duhu. Saj se še spomnite, da Jugoslavija ni hotela biti nevtralna država, ampak je bila neuvrščena, kar je po tedanji doktrini pomenilo, da smo bili za aktivno koeksistenco.«

- Pa kaj zdaj mešate nekdanjo Jugoslavijo v to?

»Zato, ker se to dogaja v nekdanji Jugoslaviji, skratka v nekdanji zelo aktivni državi.«

- Dobro, rekli ste, da se v Bosni bojujejo zato, ker k miru ne pristopajo pasivno. Kakšen pa je aktiven pristop k miru?

»Aktiven pristop k miru je tak, da se za mir bojuješ. No, in menda ne boste rekli, da se v Bosni vse tri strani ne bojujejo!?«

- Ampak saj to je vojna...

»Že res, ampak vojna za mir. Samo poglejte, kako je aktivna bitka za mir uspešnejša od pasivne nevtralnosti, kakršno razglašajo modre čelade. Ali ne vidite, da so prav čete OZN v Bosni in sploh politika Organizacije združenih narodov v Bosni kamen največje spotike...«

- Pa ja ne boste rekli, da so razni Karadžići večji miroljubneži od modrih čelad?

»Seveda. Kar vprašajte bosanske Srbe?«

- No, bosanski Srbi bi res hvalili miroljubnost Karadžića, bi pa zmerjali Izetbegovića z vojnim hujskačem in narobe...

»Točno! Pa kaj je v tem napačnega. Vsak narod ima pač svojega miroljubneža. To je tudi najbolj pravično. In vsak ima svojega hudiča.«

- Ja zato pa vojna traja in traja...

»Seveda. To je vendar logično. Vsi se borijo za mir. Če bi bil mir nekaj tako cenenega, bi se ne bilo treba zanj sploh bojevati. Še več, če bi mir ne imel visoke cene, bi se bilo prav grešno zanj bojevati. Tako pa je mir najvišja vrednota, zato si morajo prav vsi prizadevati zanj. Pa čeprav s puško v roki...«

- Ja in kdaj naj bi po vašem prišlo do miru?

»Pravzaprav je mir le cilj, ki se ga nikdar ne da doseči. Vsi pa si moramo pri tem prizadevati, da se mu čimbolj približamo. Skratka vse strani v Bosni se tega zavedajo, zato pa se tako strastno bojujejo. Ali drugače, to, kar se dogaja v Bosni, ni vojna, le boj za mir je tako vroč, da ne bo ostal kamen na kamnu...«

Bogo Sajovic

– Ta se bo gotovo skliceval na imuniteto.

HOROSKOP

Potrebni rekviziti

Več kot dvesto let je bila pruska vojska zgled vojaške discipline, organizacije in učinkovitosti, zlasti velik ugled pa je imel njen vodstveni organ, imenovan »Veliki generalštab«. na čelu in v sestavi tega generalštaba je bilo več strategov, katerih dejanja in doktrine še dandanes spadajo med klasična strateška dela. Eden teh strategov je bil tudi feldmaršal Helmuth von Moltke (rojen 26. oktobra 1800). V prusko vojsko vstopil leta 1822 in po petintridesetih letih službovanja na različnih funkcijah leta 1857 zasedel položaj šefa generalštaba. Bil je prvi general, ki je spoznal, kakšen napredek v strategiji prinaša uporaba železnic, in je kot načelnik generalštaba zastavil ves svoj vpliv za njihovo gradnjo. Njegove strateške zamisli so se pokazale za pravilne v vojnah, ki jih je v času njegovega poveljevanja vojski vodila Prusija. Leta 1864 je premagala Dansko in ji vzela pokrajino Schlezwig-Holstein, leta 1866 pa je v vojni z Avstrijo avstrijsko vojsko pri Kraljevem Gradcu popolnoma porazila in s tem Avstrijo izrinila iz Nemške zveze. Vojna s Francijo leta 1870 je po katastrofi francoske armade pri Sedanu povzročila padec monarhije v Franciji, nova francoska vlada pa je bila prisiljena odstopiti Alzacijo in Loreno ter plačati veliko vojno odškodnino. Prusija se je s preostalimi članicami Nemške zveze združila v Nemško cesarstvo (Drugi rajh), vodstveni organ skupne vojske pa je postal Veliki cesarski generalštab, katerega načelnik je bil seveda Moltke. Nekaj let po tem se je Moltke umaknil v pokoj. Umrl je leta 1891.

Moltke je bil izvrsten strateg in znano je bilo, da je naredil več popolnih strateških načrtov za vojne proti sosednjim državam in celo proti morebitnim zvezam (proti Franciji, Avstriji, Rusiji, Avstriji in Rusiji, Franciji in Rusiji itd.). Toda kljub popolnim načrtom je vedel, da strategija še ni vse. Nekoč ga je v družbi nekdo vprašal, kaj je potrebno za zmago v vojni. Moltke je odvrnil:

»Znanje, orožje, denar, sreča.«

Deni

AVTOR: BORUT LEVEC	ALOJI PODOBNA SREDOZEM. RASTLINA	PRIRODA, NATURA	ZAČIMBNA RASTLINA	IGRALKA GARDNER	RANOCELNIK	POKRAJINA V VIETNAMU	NOBELIJ	STRUPENA GORSKA RASTLINA	ATENSKI ŠPORTNI KLUB	TRGOVSKO SREDIŠČE V KONGU	OBMETAVANJE S SNEŽNIMI KEPAMI	VISOKO GORSTVO V INDIJI
PREBIVALKA KRAJA V SLOVENSKEM PRIMORJU		•	•	•								
PRIPRAVA ZA MERJENJE MAJHNIH EL. TOKOV												
ANETOV ROMAN / ITALCI							MOŠTVO / MAJHNA UTA					
⇨				SIBIRSKI VELETOK / GRŠKI FILOZOF					ALOVENSKI SKLADATELJ (ALOJZIJ) / RENIJ			
⇨						GL. MESTO ALBANIJE / ŠKOFOVSKA KAPA						
SPREČA ? / MAGLAJ / KREKA / BANOVIČI / KALCIJ	ZIMZELENI GRM	VANADIJ / GLAVNO MESTO MONGOLIJE / ⇩			ZRAK (LATINSKO) / DOMAČINSKI VOJAK V AFRIKI		ATLET POWELL / NOVINAR LIPICER				JOHN LENNON / JAPONSKO VOJNO LETALO		
			ZAKLJUČENA PESEMSKA ENOTA						SLOVENSKA NOVINARKA (LADA) / ŽUPANČIČ OTON			
PRISTANIŠČE V SEVERNI FRANCIJI			SREDOZEM. LUKA V FRANCIJI	PEVKA MUŠIČ / SILICIJ				ČASOVNI PRISLOV / PLUTOVINA			ORGANSKA SPOJINA	PRISTANIŠKO MESTO NA CIPRU
ŠIITSKA MILICA V LIBANONU				POLUKSOV BRAT			CERKVENO ZBOROVSKO PETJE / LEOPOLD SUHODOLČAN					
DELAVSKA ENOTNOST	AMERIŠKA KUKAVICA / TEK, APETIT			ANTIČNO IME REKE ANIENE / ČAČAK		KANTAVTOR KERSNIK / ŠPANSKO ŽENSKO IME			PISATELJ HANSSON / VOJAŠKI KRUH			
PREBIVALEC SRBIJE			NOVINAR KANONI / ATLANTSKI PAKT			THOMAS JACKSON / RIBIŠKI ČOLN V ISTRI	POŽIREK / PODALJŠEK SLAVONIJE V VOJVODINI			DOKTOR / PEVKA PAVONE		
TROPSKA OVIJALKA					ZAPRTO ČREVO / GLASBENIK SOSS		SLOVENSKA SMUČARKA (KATJA) / KRAJ PRI DOMŽALAH					
IGRALKA NIELSEN				FRANCOSKI FILOZOF (PIERRE) / IVANA KOBILCA				GRAFIK MALEŠ / LANTAN				
ROJSTVO MLADIČA PRI ŽIVALIH							MLAJŠA KAMENA DOBA					
IGRALEC TAROKA							VELEPOSLANIŠTVO					

Nagradna križanka št. 49

Rešeno križanko nam pošljite do 31. oktobra 1995 na naslov: ČZP Enotnost, Dalmatinova 4, 61000 Ljubljana, p.p. 479 na dopisnici ali v pismu s pripisom Nagradna križanka št. 49. Nagrade so 5.000, 3.000 in 2.000 tolarjev.

Rešitev nagradne križanke št. 46:

STRAŽNICA, PRAKSITEL, LAHI, VARDA, AVI, SEL, ELLA, SVETOVNI PRVAK, IČA, RIBE, ARMADA, OBZOR, TSAVO, TARO, PETPEDI, DOBA, NOLA, ELO, NINA, EAK, EN, RAKETA, NAOS, BLISK, AD, TIM, ARRAS, INKA, CORENA, TAB, KASTOR, INA, ONJEGIN, STIVA, JILL, TEMOTA, TOMAN, ANOA, KANAL, INAR

Izžrebani reševalci nagradne križanke št. 46/47:

1. Marija Petan, Na Jami 3, 61000 Ljubljana
2. Beti Skok, Šalek 86, 63320 Velenje
3. Tone Kovačič, Podgorska 10 a, 61330 Kočevje

Nagrade bomo poslali po pošti.

Križanko pripravil

SALOMONOV UGANKAR

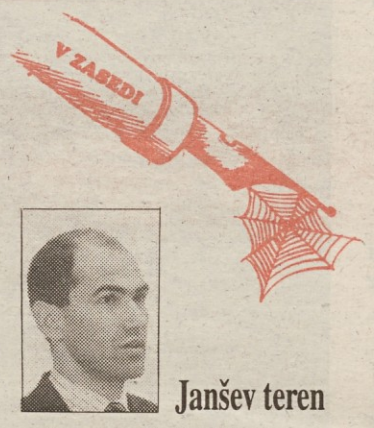

Janšev teren

Janez Janša, šef SDSS, je pred parlamentarno preiskovalno komisijo, ki proučuje ozadje procesa JBTZ, ponovil Kučanovo učno uro. Dobro jo je izkoristil, saj je bil očitno na »svojem« terenu. Janša, kot pred njim Kučan, si je uspeh zagotovil že tisti hip, ko so njegovo pričevanje »pokrili« vsi slovenski dnevniki na čelu s televizijo, ki mu je »recipročno« namenila še polurno udarno politično oddajo »V žarišču«. To pa je tudi ves vic sedanjega preiskovanja procesa pred sedmimi leti. Volitve se nezadržno približujejo in smisel medijskega poravnavanja računov za nazaj je zgolj še v nagovarjanju volivcev. Janša torej lepo vleče za nos vse skupaj: preiskovalno komisijo, medije in volilce. Zraven pa nekako ne doume naslovov v stilu »Odjebite že«. Očitno mu en Jelinčič ni bil dovolj...

Kučanova integriteta

Milan Kučan, predsednik države, v zadnjem času nekako ne loči več, kaj je pravo in kaj politika. Namesto da bi končno uslišal nenehne Janševe prošnje in se z njim soočil pred preiskovalno komisijo, kjer bi mu v jebivetrskem stilu razložil, da je imel on leta 1988 pomembnejše posle od tega, da bi čakal na rezultate udbinih nočnih vohljanj, poskuša z odvetnikom Zakonjškom pravno zavarovati svojo politično integriteto. To pa je voda na Janšev mlin, ki z interdisciplinarnimi politološkimi analizami dokazuje, da so disidenti več vedeli o delovanju samoupravnega socialističnega sistema kot predsedniki sodišč, ki naj bi ga branili. Kučan torej nima niti najmanjše možnosti, da bi ob takšnem nadaljevanju ta dvoboj dobil. To pa bi bilo tudi prvič, da mu ni uspelo politično vnovčiti idej in truda drugih, ne da bi za to tudi kaj politično plačal. Pa brez panike, za zdaj je še vedno šef države...

Bavčarjeva družina

Igor Bavčar, poslanec v državnem zboru, je parlamentarni preiskovalni komisiji JBTZ sporočil, da se kot priča ne more udeležiti zaslišanja, ker da ima neodložljive družinske obveznosti. Tako je Bavčar, ki je s svojim odborom pravzaprav ustvaril mit o Janši in JBTZ, dal javnosti in akterjem te farsične veseloigre jasno vedeti, da je zanj družina pomembnejša stvar od jalovega in poniglavega prerekanja nekih eksibicionistov, ki kradejo Bogu čas, nam pa denar. Vsaj eden!

Kraljeva žena

Dr. Alojz Kralj, novoizvoljeni rektor Univerze v Ljubljani, se »zaveda, da ni uspešnega delovanja moža brez ljubeče podpore žene«. S tem je daj jasno vedeti, kakšne vrednote zagovarja in kdo je bil najbolj zaslužen za njegovo rektorsko imenovanje. Da pa s to izjavo ni mogel misliti resno med mnogimi uspešnimi možmi brez žena dokazuje tudi predsednik slovenske vlade dr. Janez Drnovšek, ki mu je za uspešno delovanje dovolj le ljubeča podpora psa Arthurja. Če bi namreč Kraljeva misel držala, potem bi bil Drnovšek v vsakem primeru neuspešen. Mogoče pa ima Kralj kljub vsemu le prav?!

Kuli

VREME

Piše: Andrej Velkavrh

Prihaja oslabljena fronta

Imeli smo priložnost spoznati dva obraza »lepega« jesenskega vremena. »Lepega« zato, ker se v območju visokega zračnega pritiska jeseni in pozimi čez Slovenijo večkrat navleče oblačni sloj brez kakršnekoli fronte. Višina, do katere sega, se spreminja. Včasih se že nižji hribi kopajo v jasnini, spet drugič pa so tudi naši najvišji vrhovi zaviti v sivino. Iz takih oblakov lahko kvečjemu rahlo rosi, za resnejše padavine pa je tak sloj pretanek. In še nekaj, na Primorsko ta oblačnost ne seže. Če je jasno je zjutraj in dopoldne megla, jutro je hladno, dnevi pa, vsaj popoldne, lahko kar topli. Ali bolje rečeno, temperature pomaknjene proti »minusu« ali »plusu«. Kadar pa nebo prekrije oblačnost, so jutra zaradi »blagodejnega« pokrova relativno toplejša; podnevi pa se temperatura le malo dvigne. Včasih, če je vetrovno, pa je temperatura skorajda nespremenjena.

Ob koncu tedna nas bo dosegla oslabljena fronta. Zaradi nje se bo oblačnost povečala, ponekod bo padla tudi kakšna kaplja dežja.